

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MALÛL GAZİ SUBAY VE ASTSUBAYLARIN KARIYER PLANLARI
VE
ÇALIŞMA PERFORMANSLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
HASAN HOŞOĞLU

ANKARA-2005

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MALÛL GAZİ SUBAY VE ASTSUBAYLARIN KARİYER PLANLARI
VE
ÇALIŞMA PERFORMANSLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
HASAN HOŞOĞLU

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ŞÜKRÜ ÖZEN

ANKARA-2005

TEŞEKKÜR

Çalışmaya katılarak içten, samimi cevaplar veren, değerli silah arkadaşlarım ve meslektaşlarım malul gazi subay ve astsubaylarımıza, uygun mülakat ortamı sağlayan değerli eşlerine, onların şahsında bölücü teröre karşı yürütülen mücadelede hayatını kaybetmiş şehitlerimize ve bütün gazilerimize teşekkürü bir borç biliyor ve kendilerine ve ailelerine saygılarımı sunuyorum. Ayrıca yapılan çalışmanın başlangıcından itibaren her safhada ve her konuda yardımcı olan, birikimini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Şükrü ÖZEN'e saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Gerek mülakata katılarak, gerekse de araştırmanın bilimsel yönüne katkıda bulunarak destek veren değerli komutanım ve aynı zamanda malul gazilerin duayeni P.Yb. Salih AKYÜREK'e ve değerli eşine, mülakat sorularının bilimsel açıdan incelenmesi ve hazırlanmasında emeği geçen GATA Halk Sağlığı ABD Öğretim üyelerine, mülakat esnasında kullandığım teknik malzemelerin temini için Kur. Bnb. Oksal ÇELİK'e, yazım aşamasında teknik destek sağlayan J. Ütğm. Mustafa BOSTAN'a son olarak, malul bir gazinin yükünü ve Nilgün ve Damla'nın tüm sorumluluğunu üzerine alarak, konsantrasyonumu kaybetmeden çalışmamı sağlayan ve büyük bir özveriyle bana destek olan eşim Selma'ya çok teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, malul gazi subay ve astsubayların; emekli olma sebeplerini, çalışma performanslarını etkileyen faktörler tespit etmek ve çözüm yollarını bulmak amaçlanmıştır.

Mülakat yöntemi ile mülakat sorularının anket formuna dönüştürülmesinden sonra anket tekniği kullanılmıştır. Ayrıca, verilerin analizi esnasında, araştırmacının da mülakat esnasındaki gözlemlerine yer verilmiştir.

Araştırma sonucunda, malul gazilerimizin mesleki yaşamlarında; sağlık, psikolojik ve mesleki kariyer sorunlarının çok önemli olduğu görülmüştür. Maluliyetinin getirdiği fiziksel imkan ve kabiliyet derecelerine göre yaşanan meslek, aile ve sosyal sorunlarda da farklılıklar görülmüştür. Olayın meydana gelme şekli ile psikolojik belirtiler arasında da anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ölüm riski olan çatışma ortamında yaralanmış veya yaralanmadan önce benzer çatışma ortamı yaşamış malul gazilerimizde ileri seviyede psikolojik sorunlar tespit edilmiştir.

Genel olarak görülen sinirlilik ve içine kapanma gibi psikolojik sorunlar, malul gazilerimizin amirleri ve çalışma arkadaşları ile iletişim sorunları yaşanmasına sebep olduğu ve bu durumun mesleki kariyer sürecini olumsuz etkilediği görülmüştür. Amirleri ile maluliyetleri hakkında iletişimde bulunan malul gazilerimiz, amirlerinin kendilerine karşı tutumlarını olumlu buldukları görülmüştür.

Malul gazilerimizin ikamet ettikleri illerin seçiminde kariyer düşüncesinden çok, ailelerinin ve akraba çevresinin vermiş olduğu güç ve desteğin etkisini kaybetmemek ve yeni bir ikamet yerinin getirdiği belirsizlikler ve güçlüklerden kaçınmak için memleketlerini ve kendi veya eşinin ailesinin ikamet ettiği illeri seçtiği görülmüştür.

Malul gazilerimizin göreve dönme nedenlerinin sıralamasında, kariyer kurma aşamasındakilerin, kariyerlerinin keşfi aşamasında bulunanlara göre daha akılcı ve rasyonel tercih sıralaması yaptığı görülmüştür.

Göreve döndükten sonra emekli olan malul gazi subaylarımızın TSK'da kariyer hedeflerinin olduğu, bunun için de yabancı dil ve yüksek lisans eğitimleri ile kendi yeteneklerinin geliştirdikleri fakat, hukuki mevzuatlardaki sağlık engelleri nedenleri ile mesleki kariyer hedeflerine ulaşamadıkları ve emekli olanlara sağlanan sosyal ve ekonomik haklardan istifade etmek için emekli oldukları görülmüştür.

Malul gazilerimizin psikolojik sorunlarının tedavisinin, iletişim yeteneklerinin geliştirilmesinin, akademik eğitim almaları ve uygun kariyer planlamalarının yapılmasının, ekonomik durumlarının iyileştirilmesinin mesleki performans ve iş tatminlerini artıracığı düşünülmektedir.

Malul gazilerimizin sorunları sadece TSK'nın değil, ülkenin sosyal bir sorunu olarak görülmesi gerekmektedir. Bu sebeple, ülkemizdeki malul gazilerimize yönelik bilimsel çalışmalara ağırlık verilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: malul gazi, kariyer sorunları, iletişim, iş performansı, emeklilik.

ABSTRACT

Aim of this study is to find the factors which will effect handicapped veteran officers and non commissioned officers' retirement reasons and job performance. In conclusion of this research, it will be found solutions those problems.

In this research, once interview method is used and then survey method is used after interview questions converted to survey form. Moreover researcher's observation is used during analysis of data.

The results of this study indicate that health, psychological and job career problems are effective factors in their job lives. Handicapped veterans have different job, family and social problems according to their handicapped degrees.

There are strong relations between happenings and signs of psychological problems. Handicapped veterans, injured and lived risk of dead in clashes or had been in same clashes environment before injured, have high rates of psychological problems.

Psychological problems such as nervousness and social withdrawal has caused communication problems between handicapped veterans and their chief and colleagues, and this situation affects their career negatively. Some veterans that have good communication with their superior about their handicapped problems said that their superior's behaviors against them are very optimistic.

Handicapped veterans prefer to live near their family or their wife's family for not to lose their relative's support and avoid uncertain situations. Thought of career is generally not important a factor to selecting accommodation.

Handicapped veterans whom are in the period of "career setup", are more rational than those are in the period of "career discover" in the sequence of reasons of returning to Turkish Military.

Handicapped veterans officers, retired after returning to Army, having aims of career in Turkish Military improved their education levels, but they couldn't obtain their objects because of their healthy problems. They retired in order to obtain social and economic advantages that the government gave to handicapped veterans.

If handicapped veteran's psychological disorders are cured, their communication abilities are improved, academic education and suitable career planning are provided, their economic condition are improved, their job performance and satisfaction will be increased. Handicapped veteran's problems are not only problems of Turkish Military but also social problems of our country. Therefore, sciences research must be increased regarding handicapped veteran in our country.

Key Words: Handicapped veteran, problems of career, communication, job performance, retirement.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Teşekkür.....	I
Özet.....	II
Abstract.....	IV
İçindekiler.....	VI
Tablolar Listesi.....	IX
Şekiller Listesi.....	XIV
Resimler Listesi.....	XV
Kısaltmalar Listesi.....	XVII
Önsöz.....	XVIII
Giriş.....	1

Birinci Bölüm

Birinci Kısım

Gazi, Gazilik Kavramının Kültürel ve Tarihsel İncelenmesi

1. Gaziliğe Tarihsel ve Kültürel Bakış	3
2. Gazi Kavramı ve Gazilik Geleneğinin Tarihsel ve Kültürel Gelişimi	5
a. Alp Kavramı ve Alplık Geleneği.	5
b. Gazi Kavramı ve Gazilik Geleneği.	7

İkinci Kısım

Hukuki Mevzuatlar

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kanunlarında Gaziler ile İlgili Hükümler	11
2. Sakat Kalan Personele Sağlanan Haklar	13
a. Sakat Kalan Personelin Sağlık İşlemleri.	13
b. Sakat Kalan Personelin Maddi Hakları	13
3. Göreve Devam Eden ile Emekli Olan Personel Arasındaki Sosyal ve Ekonomik Farklar	24

Üçüncü Kısım

Kariyer, Kariyer Geliştirme ve Kariyer Planlaması

1. Kariyer Kavramı	27
2. Kariyerin Önem ve Kapsamı	27
3. Kariyer Kavramının Boyutları	28
4. Kariyer Gelişim Aşamaları	29
5. Çalışma Hayatında Motivasyon ve Kariyer İlişkisi	32

6. Kariyer Geliştirme	34
7. Kariyer Planlaması	36
8. Göreve dönen malul gazi subay ve astsubayların kariyer süreci	39

Dördüncü Kısım

Malul Gazilerimizin Genel Sağlık Sorunları

1. Çatışma Ortamında Organ Kaybı Bulunan Bireylerde Görülen Ruhsal Sorunlar	40
a. Post Travmatik Stres Bozukluğu (PTSB) ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)	40
b. Anksiyete	48
c. Fobik Anksiyete	49
d. Depresyon	50
2. Organ Kaybı ve Amputasyon	51

İkinci Bölüm

Yöntem

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	54
2. Araştırmanın Önemi	55
3. Araştırmanın Yöntemi	55
a. Araştırmanın Kapsamı	55
b. Araştırmanın Sınırlılıkları	55
c. Araştırmanın Ana Kütlesi	56
ç. Veri Toplama Yöntemi	60
d. Araştırma Modelinin Belirlenmesi	61
e. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemi	64
(1) İçerik Çözümlemesi (İÇ)(teori-metot-uygulama).	64
(2) İçerik Çözümlemesinin Amacı	65
(3) İçerik Çözümlemesinin Uygulanması (Aşamaları)	65

Üçüncü Bölüm

Alana İlişkin Bulgular

1. Fiziksel Sağlık Durumları	69
a. Birinci derece maluliyet	69
b. İkinci derece maluliyet	69
c. İkinci derecede bakıma muhtaç maluliyet	73
ç. Üçüncü derece maluliyet	74
d. Dördüncü derece maluliyet	80

e. Beşinci derece maluliyet	85
f. Altıncı derece maluliyet	85
2. Malul Gazilerimizin Sağlık Durumlarının Genel Özeti	97
a. Gözünden problemi olanlar	100
b. Bacak / ayağında problemi olanlar	100
c. Başından problemi olanlar	101
ç. Elinden problemi olanlar	103
3. Psikolojik Problemler.	107
4. Malul Gazilerimizin Mesleki Kariyer Süreçleri ve Kariyer Sorunları	117
Dördüncü Bölüm	
Sonuç ve Teklifler	
1. Sonuç	157
2. Teklifler	170
Kaynakça	180
Ek- Mülakat soruları	

TABLULAR

	<u>Sayfa</u>
Tablo-1: Göreve Döner İle Emekli Olan Malul Personel Arasındaki Sosyal ve Ekonomik Haklar.	25
Tablo-2: İhtiyaçlar, İş Ortamına Yansıması ve Tatmini	33
Tablo-3 : Kariyer Geliştirme Sistemi	35
Tablo-4: Örgütsel ve Bireysel Kariyer Planlamasının Karşılaştırılması	37
Tablo-5: Örneklemedeki Subay ve Astsubayların, TSK ile ilişkilerine göre dağılımı	56
Tablo-6: Örneklem grubundaki malul gazi subay ve astsubayların eğitim seviyeleri	57
Tablo-7: Subay ve Astsubayların TSK ile ilişkilerine göre ikamet yerlerinin dağılımı	57
Tablo-8: Emekli Sandığı tarafından verilen maluliyet derecelerinin frekans dağılımı	58
Tablo-9: Fiziksel hasarın karşılığı olan maluliyet derecelerinin frekans dağılımı	59
Tablo-10: Fiziksel hasar derecesinin ve TSK ile ilişkisine göre dağılımı	59
Tablo-11: Verilerin kaydedildiği mülakat ortamının özellikleri	61
Tablo-12: Üçüncü derecedeki malul gazilerimizin olay esnası ve şimdiki/emekli olduğu zamanki rütbeleri ile eğitim seviyeleri.	74
Tablo-13: Üçüncü derece malul gazilerimizin, olayın oluş şekli, maluliyetin getirdiği fiziksel hasar ve kullandığı protezler	75
Tablo -14 : Üçüncü derece malul gazilerin, medeni durumları, evlilik dönemi ve çocuk sayıları	75
Tablo-15: Dördüncü derecedeki malul gazilerimizin olay esnası ve şimdiki/emekli olduğu zamanki rütbeleri ile eğitim seviyeleri.	80
Tablo-16: Dördüncü derece malul gazilerimizin, olayın oluş şekli, maluliyetin getirdiği fiziksel hasar ve kullandığı protezler	80
Tablo-17: Dördüncü derece malul gazilerin, medeni durumları, evlilik dönemi ve çocuk sayıları	81
Tablo -18: Altıncı derecedeki malul gazilerimizin; maluliyetin getirdiği fiziksel hasar ile olayın oluş şekli arasındaki dağılım	86

	<u>Sayfa</u>
Tablo -19 :Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olan malul gazilerimizin, olay esnası ve şimdi/emekli olduktan sonraki rütbeleri ve eğitim seviyeleri dağılımı	88
Tablo-20 : Altıncı derece malul gazilerin, medeni durumları, evlilik dönemi ve çocuk sayıları	89
Tablo -21: Topuk kaybı ile ayak bileği hareket kısıtlılığı olan gazilerimizin, kliniklere göre ameliyat sayıları ve kullandıkları istirahat süreleri	91
Tablo-22: Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlısı malul gazilerimizin olay esnası ve şimdiki/emekli oldukları zamanki rütbeleri ile eğitim seviyelerinin dağılımı	91
Tablo-23: Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlısı olan malul gazilerimizin toplam ameliyat sayıları ile kesin işlem sağlık raporu sonrası tedavileri ve kullandıkları istirahat süreleri.	93
Tablo-24: Olayın oluş şekline göre frekans dağılımı.	97
Tablo-25 : Maluliyet (sakatlık) derecesine göre frekans dağılımı	97
Tablo-26 : Genel fiziksel kayıp durumuna göre frekans dağılımı.	98
Tablo-27: Kullanılan protez /ortez durumuna göre frekans dağılımı	98
Tablo-28: Maluliyetin getirdiği fiziksel hasara göre frekans dağılımı.	99
Tablo-29: Sağlık problemleri açısından genel sınıflandırma	100
Tablo-30: Bacağından / Ayağından sağlık problemi olan malul gazilerimizin maluliyetlerinin günlük, aile ve mesleki yaşamlarındaki zorlanma dereceleri	104
Tablo-31: Malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının aile hayatlarına etkileri	105
Tablo-32: Malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının günlük hayatlarına etkileri	106
Tablo-33: Malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler	107
Tablo-34: Psikolojik olarak en çok görülen belirtilerin frekans dağılımı	109
Tablo-35: Psikolojik yapımda hiçbir değişiklik olduğuna inanmıyorum cevabını veren malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler ve göstergeleri	109
Tablo-36 :Kendisini daha olgun hissettiklerini söyleyen malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler ve göstergeleri	110
Tablo-37: Kendisinde bir veya üç psikolojik belirti bulunan malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler	111

	<u>Sayfa</u>
Tablo-38: Kendisinde TSSB belirtilerinin çok sık bir şekilde yaşadıkları gözlemlenen malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler	113
Tablo-39: Psikolojik kategoriler ile malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler arasındaki toplu ilişki	114
Tablo-40: Malul gazilerimizin, kariyer aşamalarındaki yerlerine göre, yaralanma esnasındaki rütbe ve yaşlarının dağılımları	118
Tablo-41: Kariyerlerinin keşfi aşamasındaki malul gazilerimizin “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldıklarındaki hislerinin rütbelere göre dağılımı.	121
Tablo-42: Yaralanma esnasında kariyerlerinin keşfi aşamasında olan malul gazi subay ve astsubaylarımızın, TSK’da göreve dönme sebepleri ve tercihlerinin statülerine göre dağılımı	122
Tablo-43: Kariyerlerinin keşfi aşamasındaki malul gazilerimizin “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldıklarındaki hislerinin rütbelere göre dağılımı.	124
Tablo-44: Yaralanma esnasında kariyerlerinin kurma aşamasında olan malul gazi subay ve astsubaylarımızın TSK’da göreve dönme sebepleri ve tercihlerinin subay ve astsubay olarak dağılımı	124
Tablo-45: “TSK’da tekrar görev alma nedenlerinin tercih sıralamalarının, kariyeri keşfetme ve kurma aşamalarına göre sıralanması.	126
Tablo-46: Malul gazilerimizin “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldıklarındaki hislerinin rütbelere göre dağılımı.	127
Tablo-47: TSK’da tekrar görev alma nedenlerinin tercih sıralamalarının dağılımı	128
Tablo-48: Malul gazilerimizin göreve başladıkları andaki yaş ve rütbe dağılımı	129
Tablo-49: Malul gazilerimizin ilk ve son görev yerlerine göre dağılımları	131
Tablo-50: İkamet edilen illerin tercih nedenleri ve sıraları	133
Tablo-51: Görev yerinde fiziksel olarak kısmen zorlandıklarını ifade eden malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıkları ile görev yerlerinin sağlıklarına uygunluğu konusunda verdikleri cevaplar.	135
Tablo-52: Amirleri ile iletişimde bulunan gazilerimizin fiziksel hasarları, amirlerinin tutumları ve psikolojik özellikleri.	136
Tablo-53: Amirleri ile iletişimde bulunmayan gazilerimizin fiziksel hasarları, amirlerinin tutumları ve psikolojik özellikleri.	138

	<u>Sayfa</u>
Tablo-54 : Malul gazilerimizin göreve başladığı andaki mesleki bilgi düzeyleri, amirleri tarafından eğitilme durumları ile meslek içi/dışı eğitim alıp almadıkları durumlarının çapraz ilişkisi	140
Tablo-55: Malul gazilerimizin mesleki eğitim kategorilerine göre psikolojik belirtilerinin ve amirleri ile olan ilişkilerinin dağılımı	141
Tablo-56: Malul gazilerin göreve döndükten sonra, mesleki kariyerlerini geliştiren imkanların kullanılma sıklığı	143
Tablo-57 :Malul gazilerimizin seçmiş kariyer planları	146
Tablo-58 : Kariyer planlaması olmayanların TSK ile olan ilişkileri ve eğitim seviyeleri	146
Tablo-59: Emekli olanların emekli olma nedenlerinin tercih sıralaması ve dağılımları	148
Tablo-60: Göreve devam eden malul gazilerimizin emekli olma/olmama nedenlerinin tercih sıralaması ve dağılımları	151
Tablo-61: Malul gazilerimizin TSK ile ilişkilerine göre aylık ortalama gelir durumlarının dağılımı	152
Tablo-62: Malul gazilerimizin TSK ile ilişkilerine göre mal varlıklarının dağılımı	153
Tablo-63: Malul gazi subayların akademik eğitimleri ve karargah hizmet süreleri ile rütbeleri	176
Tablo-64: Malul gazi subayların akademik eğitimleri ve karargah hizmet süreleri ile rütbeleri (kurmay subay olacaklar için)	177

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa</u>
Şekil-1: Malul Gazi Şerit Rozeti	20
Şekil-2: Kariyer Aşamaları	30
Şekil-3: Kariyer Aşamalarıyla Bireysel Gereksinimler Arasındaki İlişki	33
Şekil-4: Araştırmanın modeli	63
Şekil-5: Malul gazilerimizin tedavi süreçlerinde yapılması teklif edilen faaliyetler	171
Şekil-6: Kesin İşlem Sağlık Raporu alınmasından göreve dönme/ emekli olma aşamasına kadar geçen süre içerisinde yapılması uygun görülen faaliyetler	172
Şekil-7: TSK'da tekrardan göreve dönen malul gazilerimizin mesleki oryantasyon dönemi	173
Şekil-8: TSK'da tekrardan göreve dönen malul gazi subaylarımızın akademik eğitim ve karargah hizmet devreleri	175

RESİMLER

	<u>Sayfa</u>
Resim 1: Sağ kol bilekten ampute.	70
Resim 2: Sağ bacak kalçadan ampute	71
Resim 3: Sağ kol dirsek üstüne deri ve kas nakli uygulaması	71
Resim 4: Kalçadan bacak protezi	71
Resim 5: Kalçadan protezin üstten görünüşü	71
Resim 6: Sağ bacak diz üstü protezi	73
Resim 7: Sağ bacak diz üstünden kaybı olan malul gazimizin, mayının etkisi ile diğer bacağına meydana gelen hasarı	73
Resim 8: D'nin başından yaralandığı kısım	76
Resim 9: D'nin sağ kolundaki yara izleri	76
Resim 10: E'nin başından yaralandığı kısım (beyaz çizgi ile belirtilmiştir).	76
Resim 11: E'nin sol elin işaret parmağı ve kolu olayın etkisi ile hasar görmüştür.	76
Resim 12: Diz altı ampute olmuş ayağın yandan ve alttan görüntüsü	78
Resim 13: Diz altı ayak protezi	78
Resim 14 : Dördüncü derece malul gazilerimizden soldaki ayak bileğinden ("H" kodlu malul gazimiz), sağdaki diz altından ampute("I" kodlu malul gazimiz) edilmiştir.	81
Resim 15: Dördüncü derece malul gazilerimizin kullandığı diz altı ayak protezleri	81
Resim 16: Dördüncü dereceden malul "L" kodlu gazinin diz altında meydana gelen doku kaybı (ayağın sağdan ve soldan görünüşü)	84
Resim 17: Beşinci dereceden malul olan "M" kodlu gazimizin uzvu,	85

	<u>Sayfa</u>
Resim 18: Kullandığı diz altı protez	85
Resim 19: Altıncı dereceden malul “N” kodlu gazimizin göz protezi yandan ve üstten görünüşü	86
Resim 20: Altıncı derece malul, ayak parmakları ampute (chopart) olan “Ö” kodlu malul gazimizin ayağının sağdan, soldan ve önden görünüşü..	87
Resim 21: Altıncı derece malul, ayak parmakları ampute (chopart) olan “Ö” kodlu malul gazimizin kullandığı patik protez	87
Resim 22: Topuk kaybı ile ayak bileği hareket kısıtlılığı olan gazilerimizin ayaklarının görünüşleri (birinci sırada “P”, ikinci sırada “R”, üçüncü sırada da “Ş” kodlu malul gazimizin resimleri yer almaktadır)	89
Resim 23: Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlısı olan malul gazilerimizin ayaklarının görünüşü	92
Resim 24: Diz altındaki kemiklerin açık parçalı kırığı şeklinde yaralanan ve 2,5 cm. bacağı kısa kalan “Y” kodlu malul gazimiz.	94
Resim 25: Altıncı dereceden malul olan “Z” kodlu gazimiz, dirseğinden ve karnından yaralanmıştır.	95
Resim 26: “∞” kodlu malul gazimiz, ayağından yaralanmış ve bacağı altı cm kısa kalmıştır	96

KISALTMALAR LİSTESİ

Bl.....	Bölük
D.Bşk.....	Daire Başkanı
Genkur.Bşk.	Genelkurmay Başkanlığı
İÇ.....	İçeriksel Çalışma
İç Hz. K.....	İç Hizmet Kanunu
İKY.....	İnsan Kaynakları Yönetimi
Kh.....	Karargah
K.H.A.....	Kara Harp Akademisi
K.H.O.....	Kara Harp Okulu
K.K.K.....	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
Kd.....	Kıdemli
Kor.....	Kolordu
Korg.....	Korgeneral
Or.....	Ordu
Org.....	Orgeneral
Per. Bşk.....	Personel Başkanlığı
T.S.K.....	Türk Silahlı Kuvvetleri
Tb.....	Tabur
Tğm.....	Teğmen
Tk.....	Takım
Tug.....	Tugay
Tuğg.....	Tuğgeneral
Tüm.....	Tümen
Tümğ.....	Tümgeneral
Ütğm	Üsteğmen
Yzb.....	Yüzbaşı

ÖNSÖZ

1993 yılında, teröristlerce döşenen mayına askeri araçla basma sonucu sakatlandığım tarihten tezin yazımına kadar geçen süre içerisindeki tecrübelerimin ve gözlemlerimin sonucunda, malul gazi subay ve astsubaylarımızın yaşamış olduğu sıkıntıları ve zorlukları, “yönetim ve organizasyon” bakış açısıyla, bilimsel tabana oturarak çözüm bulmak bu tezin ana gayesini oluşturmaktadır.

Türkiye –İran sınırında, sınır karakol komutanı olarak görev yaptığım 1992-1993 yıllarında, karakolumuzun çevre emniyet duvarının yenilenmesi ve güçlendirilmesi aşamasında, taş duvar inşa eden askerimden öğrendiğim ve çalışmalarımın felsefesi olarak her zaman esas aldığım bir hususu sizlerle paylaşmak istiyorum. Çimento ve demir gibi temel inşaat malzemeleri olmaksızın, sadece kaya, taş, toprak ve saman kullanarak, hayret verici bir şekilde düzgün ve sağlam bir taş duvar örmenin püf noktasını sorduğumda, “Komutanım, **büyük taşlar/kayalar, duvarın sadece yüksekliğini ortaya çıkarır, küçük taşlar ise büyük kayaların dengede durmasını sağlar. Küçük taşlar ile büyük taşların dengesini koruyamadığınız zaman, bu duvar hemen yıkılır**” cevabını aldım.

Başta Türk Silahlı Kuvvetleri olmak üzere, devletin diğer kurumlarının gazilerimize yönelik çalışmaları taktire şayandır. Bu konuda inşa edilmiş büyük taşların (Şehit Gazi Şubeleri, TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi, malul gazi subay ve astsubayların TSK’da tekrardan görev almaları, emsal maaş uygulaması v.b) arasında bazı küçük taşların eksik olduğunu hissetmem (gazilerimize yönelik bilimsel araştırmaların sayısının 10’u geçmemesi, bu hislerimin gerçek olduğunu göstermiştir) bu tezin yazılmasına neden olmuştur.

Araştırmamızın, bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmalara veri oluşturmasını ve ışık tutmasını, özellikle de kendi istekleri ile sadece askerlik mesleğini sevdiği için göreve dönen malul gazi subay ve astsubaylarımıza , meslek ve aile hayatlarına faydalı olmasını temenni ediyorum. Saygılarımla.

GİRİŞ

Yapmış olduğumuz araştırma, ülkemizin bölünmez bütünlüğü ve milletimizin güvenliği için, iç güvenlik hareket alanında yaralanıp, GATA Askeri Hastanesi tarafından “TSK’de Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu alan ve emekli olmayarak, TSK Sağlık Yetenekleri Yönergesinin 31 nci maddesine istinaden, K.K.K.lığında sınıfının geri hizmetinde tekrardan görev alan subay astsubayların; emekli olma sebeplerini, çalışma performanslarını etkileyen faktörler ile mesleki çalışma performanslarını ve iş tatminlerini artırıcı imkanları tespit etmek maksadıyla yapılmıştır.

Ülkemizde malul gaziler ile ilgili yapılmış çalışmalar, yurt dışı ile kıyaslanamayacak derecede az olduğu görülmüştür. Ülkemizde gazilerle ilgili yapılmış olan diğer çalışmalarda daha çok klinik gözleme dayalı ve psikiyatrik sorunlara ilişkindir. Bunlar daha çok tıpta uzmanlık gerektiren çalışmalar olduğu için ileride alana ilişkin bulgularda yeri geldiğinde kısaca değinilecektir. Yine yabancı ülkelerde de gazileri ile ilgili olarak bu türde yapılmış pek çok çalışmaya rastlanmıştır. Bu araştırmalardaki bulgular da yeri geldiğinde paylaşılacaktır.

Araştırma sonucunda;

- Bahse konu personelin sağlık durumlarının (maluliyetlerinin sebep olduğu fiziki ve ruhsal durumlarının) yaşamlarındaki etkilerini tespit etmek,
- Emekli olma / tekrardan göreve dönme kararının verilmesindeki belirsizlikleri azaltarak, bilimsel verilerden istifade etmelerini sağlamak; böylece yanlış verilen kararlar neticesinde, kayıp yılları ortadan kaldırmak,
- TSK’da yeniden göreve dönmeye istekli, kendisini sistem içinde geliştirmeye ve yetiştirmeye azimli personelin, mesleki kariyer ve çizgisini belirlemek,
- Göreve dönen personelin maddi ve manevi haklarının iyileştirilmeleri sağlanarak, iş tatminlerinin ve performanslarının artırılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Bu itibarla, örneklemimizi göreve dönen ve göreve dönüp emekli olanlar ile doğrudan emekli olan malul gazi subay ve astsubaylarımız oluşturmaktadır.

Yapılan çalışma, dört ana bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde, öncelikle gaziliğe tarihsel ve kültürel açıdan bütüncül yaklaşımın kavramsal çerçevesi ve sınırları çizilecektir. Yine birinci bölümde, gaziliğin sadece bizim kültürümüze has bir olgu olmadığından hareketle bazı toplum ve kültürlerde gaziliğin yerinin ve öneminin ne olduğuna bakılmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde çalışmanın amacına, önemine, varsayımlarına ve kapsamına ve sınırlılıklarına değinilecektir. İkinci bölümde de çalışmanın yöntemine ilişkin açıklamalarda bulunulacak, malul gazi evreni ve örneklemimizin seçim esasları açıklanacaktır. Yine veri toplama ve değerlendirilmesi tekniğine de değinilecektir.

Üçüncü bölümde, malul gazilerimizle gerçekleştirilecek mülakat bulgularına değinilecek ve bulguların açıklanmasına çalışılacaktır.

Son bölümde ise, alana ilişkin bulguların yorumlanmasına ve gazilerimiz ile ilgili olarak yapılması ve alınması gereken tedbirlerin, düzenlemelerin neler olabileceğine değinilmesine çalışılacaktır.

Birinci Bölüm

Birinci Kısım

Gazi, Gazilik Kavramının Kültürel ve Tarihsel İncelenmesi

1. Gaziliğe Tarihsel ve Kültürel Bakış¹

İslam öncesi Türk destanlarında, hikayelerinde kısaca sözlü ve yazılı eserlerde olsun, İslam sonrası ürünlerde olsun, kahramanlık duygusuna ve kahramanlarına büyük önem atfedildiği bilinmektedir. İslam öncesi ve hemen sonrası devirlerde kahramanlara,yiğitlik gösterenlere verilen bir unvan olan “alp” in daha sonra İslami değerler toplumunda iyice yer etmeye başladıktan sonra yerini “gazi” unvanına bırakmaya başladığı yazılı kaynaklarda da görülmektedir. Bu geleneği devam ettiren Osmanlı padişahlarının savaşa katılıp yararlılıklar göstermeseler dahi bu unvanı almaları da; gazi ve gazilik değerlerinin Türk tarihi ve toplumunda başlangıçtan itibaren mevcut olan kültürel devamlılığının bir göstergesi olarak düşünülebilir (Yılmaz,2004).

Kültürün açık bir sistem olması dolayısıyla çevresel faktörlerden etkilenebildiğine işaret edilmişti. Sözü geçen hikayelerde, destanlarda kahramanlığın yüceltildiği görülmektedir. Kişinin aklına acaba neden kahramanlığa bu derece önem verildiği gelebilir. Bilindiği gibi, Orta Asya’ da yaşadığı dönemde Türk toplumuna bakıldığı zaman göçebe, savaşçı yapıda oldukları ve gerek Moğol gerekse de Çin tehdidi altında oldukları görülmektedir. Bu toplumda savaşçılık, yiğitlik, kahramanlık, alplik ön plandadır ve varlığını sürdürebilmek için de böyle olması doğaldır. Aslında Türk tarihi incelendiğinde Anadolu’ ya gelen süreçte de gerek Bizans gerek Haçlı seferleri gerekse de Moğol tehdidi arasında kalındığı ve dolayısı ile yiğitlik, kahramanlık duygularının yine ön planda yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde yine İslamiyet’ e girilmiş olması ile de bu tehdit unsurları ile mücadelede savaşa, kahramanlığa ve yiğitliğe kutsal bir anlam veren gaza motifinin öne çıktığı anlaşılmaktadır.

---

¹ Ayrıntılı bilgi için, “Yılmaz, F.Y. (2004). *Malül Gazilerin, Gazi ve Gazilik Kavramına Bakışı*” yayınlanmış yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.” kaynağına başvurulabilir.

Yılmaz'ın (2004) yapmış olduğu çalışmada, gazi kavramına ve gaziliğe , kültürümüzde önemli bir yer verilmiş olmasının hatta şehitlikten sonra Allah katında ikinci büyük merteye olduğu inancının oluşmasında atalarımızdan bize miras kalan kültürel değerlerin etkisinin olduğuna inanılmaktadır. Cumhuriyetimizin kurucusu, büyük önder Atatürk' ün; 1921 yılında Sakarya zaferini kazanması dolayısıyla TBMM tarafından “gazi” unvanı verilmesinden 1934 yılında “Atatürk” soyadını alıncaya kadar; sahip olduğu unvanlardan sadece “gazi” yi devam ettirerek onurla taşıması, bu unvanla imza atması ve anılmasının da (Ötüken Yeni Türk Ansiklopedisi, III, 1985,1010) bu kapsamda , bu sıfatın kültürel bir değer, miras olarak atalarımızdan bize devir olduğunun ve devamlılık gösterdiğinin bir delili olarak düşünülmektedir².

Gaziliğe atfedilen kültürel değerlerin de böylesi bir rolü ve işlevi olmasaydı, asırlardır Türk insanı vatanı için şehit ya da gazi olmazdı. Gazilik değeri, içinde olduğumuz kültürün bize öğrettiği bir kültür kalıbıdır (culture pattern). Öyle olmasa idi padişahlar yüzyıllar boyu bu unvanı almazlardı, öyle olmasa idi halk yer adlarında, özel isimlerinde, nitelemelerinde, sözlü eserlerinde Gazi' yi ve gaziliği nesilden nesile aktarmazdı. Ayrıca yüzyıllardır yaşayan bir kültür değeri olmasaydı Gazi Mustafa Kemal' in Çanakkale savaşlarında askerlerine “Size ben taarruzu değil ölmeyi emrediyorum! Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında, yerimize başka kuvvetler ve komutanlar kaim olabilir (gelebilir)” emrini verdiği zaman binlerce vatan evladı şehit ve gazi olmazdı (İA, I, 1993, 724) ve Atatürk 13 yıl boyunca sadece Gazi unvanını kullanmazdı.

Türk dil kurumu sözlüğünde (2000) “gazi” kelimesinin üç anlamının olduğu görülmektedir :

- (İslamlıkta) Düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse
- Olağanüstü yararlılıklar göstererek düşmanı yenen komutanlara veya şehirlere verilen onur unvanı
- Savaştan sağ ve zafer kazanmış olarak dönen kimse.

² Ankaralıların hemşehrilik daveti üzerine 5 Ekim 1922' de Ankara belediyesi vasıtası Ankara ahalisine gönderdiği mesajda da gazi unvanı ile imzalaması bunun delili sayılabilir (İA, I,1993,767). Ayrıca Akyol' un (2001) tarihçi Bernard Lewis' ten aktardığına göre Atatürk ‘‘gazi’’ unvanını 1934 yılına kadar gururla taşımıştır.

2. Gazi Kavramı ve Gazilik Geleneğinin Tarihsel ve Kültürel Gelişimi

a. Alp Kavramı ve Alplik Geleneği.

“Alp”, eski ve yeni bir çok Türk lehçelerinde kahraman; cesur, yiğitlik ve zorluk anlamında kullanılan bir kelimedir. Şahıs ismi olarak kullanıldığı gibi, sıfat, unvan veya kabile içinde bir asalet grubunun adı olarak da kullanılabilir. Göktürk ve Uygur alfabeleri ile yazılmış bir çok Türk eserlerinde bu kelimeye özel isim, sıfat, unvan olarak rastlanabilmektedir (Köprülü ve Bartold, 1963). Divitçioğlu (2000)’ nun belirttiğine göre bütün 8. Yüzyıl Kök Türk Yazıtlarıyla Kırgız mezar taşlarında “alp” kelimesi sık sık geçmektedir. Günümüzde Türk Dil Kurumu (2000) Türkçe sözlüğünde de “alp” ; yiğit, kahraman anlamında bir kelime olarak görülmektedir.

Alp, kişiliği bakımından, korkmazlık, kötülüğe katlanmazlık, yalnızca dayanmazlık ve mücadeleden yılmazlık özelliklerini içinde taşıyan Batır, Batur, Bahadır, Bökedür kelimelerinin en eski şeklidir (Tural, 2000). İvgin’ in (1987) belirttiğine göre Oğuzca’ daki sökmen (seymen) de düşmanın harp saflarını söken, yaran demek olup hemen hemen alp ile aynı anlamı taşımaktadır.

Türklerin kurdukları çeşitli siyasi topluluklar daima askeri bir devlet mahiyetinde olduğu ve cihat esasına dayanan İslam dininin Türkler arasında yerleşmesi ve Selçuklulardan beri tarihi gidişin Türkler’ i daimi savaşlar içinde bulundurması sebebi ile, kahramanlık ve Alplik geleneklerinin yüzyıllarca, canlı bir şekilde devamını sağladığı ifade edilmektedir. İslamiyet’ ten önceki Türk Alp’ leri, İslam’ ın cihat ve gaza ideallerinin yerleşmesi ile önce Alp-gazi, yani Müslüman Türk kahramanı hüviyetine bürünmüşler, tasavvuf akımı ve tasavvuf tarikatlarının halk arasında yayılmasından sonra da “alp-erenler” olarak anılmaya başlamışlardır (Köprülü ve Bartold, 1963).

Köprülü’ nün (1963) bildirdiğine göre alp kelimesinin, gazi lakabı ile kullanılması Büyük Selçukluların siyasi ve medeni nüfuzu altında kalmış olan devletlerde de görülmektedir.

Selçuklulardan sonra Osmanlılar zamanında da alplik geleneğinin devam ettiği ve mesela Osman ve Orhan Bey' lerin maiyetleri arasında Alplerin çoğunlukta oldukları bilinmektedir. Bunlar arasında Turgut Alp, Konur Alp, Hasan Alp, Saltuk Alp sayılabilir (Divitçioğlu,2000). “Alp” ve “gazi” terimlerinin Osman Gazi döneminde özdeş olarak kullanılabildiğine işaret eden Öztürk (2003), örnek olarak Osman Gazi' nin gaza arkadaşlarından birisinin adının “Konur Alp Gazi” olmasını vermektedir. Yine Balkanlarda yapılan bazı seferlerde, bu iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığını gösteren bilgilerin mevcut olduğu belirtilmektedir.

Şahin (1991) e göre, tarihimizde Alpler, Alperenler ve Gaziler olarak sıfatlandırılan kahramanlar; aynı geleneğin üç ayrı hayat tarzına denk üç ayrı tipi olarak karşımıza çıkar. Şöyle ki, Alp' ler göçebe toplumundaki kahramanlara verilen ad iken; yerleşik düzene geçiş sırasında İslam dininin de etkisiyle Alp' e sufi bir renk vermek için “eren” sıfatı takılarak, kahramanlara “Alperen” denilmeye başlanır. Gaziler ise daha çok İslami anlayışa göre biçimlenmişler ve daha ziyade şehir kültürüne ve teşkilatına özgü kişiler olmuşlardır. Bunlar, Alperen' lerden daha az eski Türk törelerine bağlıdırlar. “Gazi” unvanını almaları, onların artık şehir hayatına geçmiş az çok medrese tesirine girmiş olmalarının sonucudur. İlbars' a (2000) göre de “Alperenlik” geleneksel kültürün, “Gazilik” şehir kültürünün bir ürünüdür.

Daha sonra yerleşik hayata geçmenin ve Barkan' ın (2002) tabiri ile kolonizatör Türk dervişlerinin de etkisi ile yerini “Gazi” terimine bıraktığı anlaşılmaktadır. Bundan sonraki bölümde ise Alp' in devamı niteliğinde olduğunu birçok kaynağa dayanarak belirtmiş olduğumuz Gazi teriminin tarihsel gelişimi; Türkler arasında İslamiyet'in kabulü ve “gazi” teriminin kullanılmaya başlanması hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

b. Gazi Kavramı ve Gazilik Geleneği.

Türklerde görülen “Cihan Hakimiyeti Mefkuresi”nin İslamiyet’e girdikten sonra gaza kavramı ile birlikte ulvileşmesi, kutsallaşması ve anlamlı hale gelmesi de gazi ve gazilik kavramlarına yeni ve güçlü bir içerik sunmuştur. Şeker’ in (1999) belirttiğine göre; göçebe Oğuzlar da, bütün Türkler gibi, çok samimi birer Müslüman’ dırlar. Peygamber sevgileri o kadar fazladır ki Allah yolunda gazaya katılırlar. Bu noktada Alplik ve Gazilik bütünleşmekte ve Hıristiyan unsurlarla mücadele edilmektedir. Kaplan’ın (2001) ifadesi ile Türkler İslamiyet’ i iyice benimsedikleri zaman, İslamiyet ile kendi kültürleri arasında her sahada güzel eserler vererek bir sentez oluştururlar; bunlardan en önemlisi ise eski Türk destanlarında yüceltilen “Alp” tipinin “Gazi” tipi haline gelmesidir. Böylece eski inanç unsurlarının yeni inanç unsurlarıyla bütünleşmekte olduğu görülmektedir. “Gazi” tipi de “Alp” tipi gibi dünyayı fethetme amacıyla olan bir kahramanlık tarzı olarak belirmektedir.

Yine zafer kazanan kumandana törenle gazi çelengi takılması da gazilik geleneği ile açıklanabilir. Bununla ilgili olarak mesela Köprülü Mehmet Paşa’nın Venediklilerle yapılan bir savaşta kahramanlık gösteren Alaiye Sancak Beyi Küçük Mehmet Bey’ e yapılan bir törenle kendi eliyle başına iki “Gazi çelengi” takması örnek olarak verilebilir (Uzunçarşılı, 1983).

“Gazi” kavramı hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa; Türk milletinin tarihsel süreçte 17. Yüzyıla kadar gerek devlet kademelerinde aydınlar arasında, gerekse halk arasında cihat yerine gaza, mücahit yerine gazi terimini kullandığı görülmektedir. Türkler arasında “gazi” teriminin tercih edilmesi aslında atalarımızın kafir memleketi (darül harb) olarak görülen Anadolu’yu fethetme ve vatanlaştırma maksatlarıyla harekete geçmiş olmaları sebebi ile olabilir. 17. yüzyıldan sonra ise üst kademedeki Osmanlı aydınları halktan uzaklaştıkları için daha çok cihat ve mücahit kelimelerini tercih etmeye başlamışlardır. 19’ncü yüzyıla gelinceye kadar gaza terimi, kafirlerin yurduna girilmesi, akın yapılması durumunda, gazi terimi ise bu faaliyeti gerçekleştirenler için ; cihat terimi düşman Müslümanların yurduna girmişse o taktirde ve mücahit ise düşmana karşı savaşa katılan

manasında kullanılmıştır (Tekin, 1993). TBMM tarafından Atatürk' e ; “mücahit” değil de “Gazi” unvanının verilmiş olması da Tekin' in (1993) belirtmiş olduğu eski devirlerdeki kullanımının değişmiş olmasından ziyade, bizce TBMM'nin İslamiyet'ten önceki ve kabulünden sonra da halk arasında yaşatılan eski Türk ananesi ile olan bağını koparmadığına ve halk-aydın bütünleşmesinin amaçlandığına işaret etmektedir. Kaplan' ın (2001) da ifade etmiş olduğu gibi atamıza verilen “Gazi” unvanının arkasında esasında bütün bir Türk tarihi yatmaktadır. “Gazi” unvanının günümüzdeki kullanımına dair, daha önceki bölümde değinilmiş olduğu için şimdi gaziliğin manevi arka planına bakılacaktır.

İslam Dininde Gaza ve Gazilik Anlayışı.

Gaza eden manasındaki gazi kelimesi Kuran' da “din uğrunda savaşan kimse, gazi” olarak geçmektedir (Al-i imran,159. ayet). Gaza ve gaziler ile ilgili diğer ayetler şu şekildedir.

- “Dünya hayatını vererek ahreti satın alanlar, Allah yolunda vuruşup öldürülen (şehit) veya galip gelenlere (gazilere) biz büyük mükafat vereceğiz (Nisa suresi,74. ayet)”,

- “.. Allah, savaşanları (gazileri) oturanlar üzerine büyük ecir ile üstün kıldı (Nisa suresi,95. ayet)”,

- “ ..onlar Allah yolunda çarpışacaklar, öldürecekler ve ölecekler (gazi veya şehit olacaklar) bu, çarpışırken öldürmelerine ve ölmelerine mukabil cenneti hak etmeleri hakkındaki vaat, onun Tevrat' ta da, İncil'de de, Kuran'da da taahhüt buyurduğu bir vaattir. Artık Allah' tan ziyade ahdini yerine getirebilen kim? O halde yapmış olduğumuz şu alışverişten dolayı size müjdeler olsun. O evet gazilere ve şehitlere vaat edilmiş olan o cennet daha büyüğü düşünilemeyen bir kurtuluş, ebedi bir saadettir (Tevbe suresi,111.ayet)”.

Yukarıdaki ayetlerden anlaşıldığına göre; gazilik, şehitlikle beraber en makbul mertebedir. Gazilerin; özürü olmayıp da vatan uğrunda savaşa katılmamış olan, istisnasız bütün herkesten, alimlerden bile daha üstün tutulacağı vurgulanmaktadır. Öyle ki, gazilere ebedi hayatın, cennetin kendilerine

verileceği taahhüt edilmektedir. Zira onlar en kıymetli varlıkları olan canlarını feda etmekten kaçınmamaktadır. Bunun bir alışveriş gibi değerlendirildiği ve cennetin artık gazilerin hakkı olmasının doğal olduğu belirtilmektedir. “Allah’ tan başka sözünü şüpheye mahal vermeden, muhakkak yerine getirebilecek bir kimse var mı?” denilerek bunun mutlaka gerçekleşeceği müjdesi pekiştirilmektedir.

Kuran’ da belirtildiği üzere, vatan uğrunda şehitlik ve gazilikten daha büyük bir merteye ve düşünülebilecek daha büyük bir iyilik de olmadığına göre, asırlarca Türk evladının vatanı uğrunda savaşırken “Ölürsem şehit, kalırsam gazi” düsturu ile hareket etmiş ve ediyor olması daha bir anlam kazanmaktadır.

- Kuran’ da gaziler ve gazilik hakkında ayetler verilmiş olduğuna göre hadislerde neler söylendiğine bakılırsa gaziliğin dini arka planı daha iyi anlaşılabilir. Nitekim hadislerde gazi ve çoğulu olan guzatın sık sık geçtiği bildirilmektedir.

- “Peygambere insanlardan hangisinin daha üstün olduğu sorulduğunda, Allah yolunda canı ile malı ile savaşan gazidir demiştir (Buhari)”,

- “.. Kim Allah yolunda bir yara alır (gazi olur) veya bir sıkıntıya maruz kalırsa, kıyamet günü olduğundan daha kanlı bir şekilde gelir, kanının rengi zağferan rengi, kokusu ise misk kokusu gibidir (Ebu Davut, Tirmizi)”,

- “Allah yolunda savaşan gazi, gündüzü oruç tutarak geceyi namaz kılarak geçiren mümin gibidir . (Ateş, 1979)”,

- Kim Allah yolundaki bir gaziye silahlandırır, şüphesiz gaza etmiş olur. Kim gazinin ailesini hayırla görüp gözetirse, şüphesiz gaza etmiş olur (Buhari ve Müslim).

Peygamberin sözlerinden anlaşıldığına göre, dinde gazilik çok önemli bir mevhumdur ve gaziler de çok önemli bir yere sahiptir. Peygamber döneminde ve dört halife devrinde, daha sonra Emeviler ve Abbasiler başta olmak üzere Osmanlı Devletine kadar gelmiş bulunan Müslüman Türk devletlerinde

de Beyt'ül Mali'l Harac' tan arasında "gazilerin ve muhtaçların" da bulunduğu bir takım sosyal kesimlere yardım yapılması da bunun bir sonucu olsa gerekir. Orta Asya Türk kültürü içinde önemli bir kültür değeri olan alperenlik/gaziliğinde İslami inançlarla da pekiştirilmiş olması sürekliliği açısından önemlidir. Hadislerden gaziler için söylenenleri şu şekilde sıralamak mümkün gözükmektedir :

- Vatan uğrunda savaşmak en faziletli iştir. Onun için gazi gecesini, gündüzünü ibadetle geçiren kimseden daha makbuldür.

- Allah ve vatan uğrunda savaşmaya, bu uğurda eza çekmeye, yaralanmaya denk gösterilebilecek yapılması mümkün olan, bir insanın yapabileceği bir ibadet mevcut değildir.

Sonuç olarak, denilebilir ki dini açıdan başlamış olan bir gazilik geleneğini; Türk insanının "gaziliği" bir vatanperverlik gereği şeklinde yorumladığı ve eski Türk ananelerini de unutmayarak, sürdürdüğü ve günümüze değin yaşatmış olduğuna tarihsel süreçte işaret etmektedir (Yılmaz, 2004).

İkinci Kısım

Hukuki Mevzuat

1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kanunlarında Gaziler ile İlgili Hükümler

Anayasamızda ise “gazi” kelimesi 61’nci madde birinci fıkrasında geçmektedir : “Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar”.

Çalışmanın odağında bulunan ve daha sonraki bölümlerde değinilecek olan malul gazilerimizin kanunda yerini bulan tanımı ise, 2847 sayılı kanunda yapılmaktadır: “ Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarından; Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile harpte veya devletin bekasını hedef alan terör örgütlerine karşı yurt içi ve yurt dışı mücadelede her çeşit düşman veya terörist silahlarının tesiriyle veya harp bölgesindeki hareket ve hizmetleri sırasında, bu hareket ve hizmetlerin sebep veya tesiriyle yaralanarak tedavileri sonucunda sakatlığı rapor ile kesinleşenleri ifade eder”.

Bu kanunda tanımlanan “Malul gazi” unvanının alınabilmesi ve maddi haklardan istifade edilebilmesi için, T.C. Emekli Sandığı tarafından, malullüklerinin 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında değerlendirilmesi sonucunda olabilmektedir. Bu da onların malullüklerinin 2847 sayılı kanunda belirtildiği üzere terör ve de güvenlik ve asayiş olayları neticesi oluşmuş olması gerektiğidir.

Malul gazi unvanı, kanunlardaki şartlara haiz emekli olan personele verilmektedir. Yani bu hak, unvan, emekli olunduktan sonra kazanılmaktadır. Göreve devam eden subay ve astsubaylar, kanunlardaki şartları taşımasına rağmen malul gazi unvanı alamamaktadırlar.

Malul gazilerimiz, iç güvenlik hareketi neticesi oluşan malullükleri nedeni ile (ya da yeni bir kanuni düzenleme gerektireceği için) olsa gerek haklar açısından değil ama Emekli Sandığı

işlemlerinde vazife malulü şeklinde tanımlanmaktadırlar. Onun için burada vazife malulünü de tanımlamayı uygun buluyoruz.

Vazife malulünün tanımı 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu' nda yapılmaktadır : “İştirakçilerin vazifelerini yaptıkları sırada vazifelerinden ve vazifeleri dışında kurumların verdiği herhangi bir kuruma ait başka işleri yaparken, bu işlerden veya kurumların menfaatini korumak maksadıyla yapılan bir işten ve yahut da fabrika, atölye ve benzeri iş yerlerinde, işe başlamadan evvel, iş sırasında veya işi bitirdikten sonra, o iş yerinde husule gelen ve yine o iş yerinin mahiyetinden veya çalışma konusundan ileri gelen kazadan doğmuş olursa, bu tür malullüğe vazife malullüğü ve bunlara uğrayanlara da vazife malulü denilmektedir”.

Çalışmamızda yer alan personel içinde, idari zayıat neticesinde (kaza kurşunu v.b. neticesinde) yaralanan personel “malul gazi” unvanı yerine, “vazife malulü” unvanı alarak çoğu ekonomik ve sosyal haklardan istifade edememektedir. T.C. Emekli Sandığı, 2847 sayılı kanununda yer alan “.....her çeşit düşman veya terörist silahlarının tesiriyle .....” ifadesine dayanarak, idari zayıat ile yaralananları vazife malulü olarak kabul etmiştir. Halbuki aynı kanunda “.... harp bölgesindeki hareket ve hizmetleri sırasında, bu hareket ve hizmetlerin sebep veya tesiriyle yaralanarak....” ifadesinin yorumuna idari zayıatları dahil etmemiştir. Araştırma konusu personel içinde de aynı durumda olan kişiler, konuyu idari mahkemelere taşıyarak, haklarını arama yoluna gitmişlerdir. Bu hususta dikkati çeken konu ise, TSK bahse konu personele malul gazi gibi muamele etmektedir.

Bu çalışmada konumuzun dışında olan İstiklal, Kore ve Kıbrıs savaşları gazilerine ise “muharip gazi” denilmektedir. Bu tabir Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarından harbe fiilen katılanları ifade etmektedir. Bu savaşlara katılarak malul kalanlara ise “harp malulü gazi” denilmektedir³.

---

³ Emekli Sandığı Kanunu' na (madde 64) göre vazife malullüğünün özel bir düzenleme şekli olan harp malullüğü, barış şartlarında ya da olağanüstü hallerde de doğabilmektedir (Saraç,2002). Örnek vermek gerekirse, barışta hava ve deniz kuvvetlerinde denizaltı,dalgıç, kurbağa adam sınıflarında görev yapan askerler, malullükleri durumunda harp malulü gaziler ile aynı şekilde değerlendirilmektedirler.

a. Sakat Kalan Personele Sağlanan Haklar ⁴

(1) Sakat Kalan Personelin Sağlık İşlemleri.

(a) 2330 sayılı kanun kapsamına giren ve tedavi giderleri herhangi bir kamu kurum ve kuruluşlarınca karşılanmayan yaralıların ve sakatların tedavi giderleri Devlet, Üniversite, Sosyal Sigorta Kurumu Hastaneleri ile Asker Hastanelerinde ücretsiz olarak yapılır.

(b) Eksilen vücut organları, yurtiçi veya yurtdışında en son teknik usullere göre yapılması mümkün sunileriyle tamamlattırılır ve gerekirse tamir ettirilir veya yenisi yaptırılır.

(c) Yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz olanlar (felçli) ile kimsesizler, kamu kurum kuruluşlarına ait, bunlar bulunmadığı takdirde özel rehabilitasyon ve bakım merkezleri, yurtlar ve huzurevlerinde parasız olarak veya masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere barındırılır, baktırılır ve tedavileri yaptırılır.

(ç) TSK. İç Hizmet Kanununun 66 ncı md. a fıkrası gereğince; TSK.'de görevli personelden (Sb./Asts b./Uzm.Erb.), göreve müteallik olarak bir uzvunu veya duyusunu tamamen veya kısmen kaybedenlerin her türlü ihtiyaçları bağlı olduğu komutanlık tarafından karşılanır.

(2) Sakat Kalan Personelin Maddi Hakları

(a) Nakdi Tazminat (Sb./Asts b./Uzm.Erb./Erb.-Er).

Nakdi Tazminat aşağıdaki hallerde sakatlanan personele;

(I) 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkındaki Kanun gereği:

(aa) İç güvenlik ve asayişin korunması veya kaçakçılığı men, takip ve tahkiki konularında görevli olanlar bu görevlerinden dolayı ya da görevleri sona ermiş olsa bile yaptıkları hizmet nedeniyle yaralanarak sakat kalmaları,

(bb).Devlet güçlerini sindirme amacına yönelik saldırılara maruz kalıp yaralanmaları/sakat kalmaları halinde,

⁴http://www.kkk.tsk.mil.tr/KH/Personel/Sehit/SEHİT%20VE%20GAZİ%20İŞLEMLERİ/seh_gazi_islem/yaralı/02/01icerik.htm (30,01,2005)

(II) 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu gereği: Silahlı Kuvvetler mensuplarının yurtiçinde ve yurtdışında görevlerini ifa ederlerken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı terör eylemlerine muhatap olarak yaralanarak sakat kalmaları halinde malul personele en yüksek devlet memuru brüt aylığının (Ek gösterge dahil) 100 katı tutarının % 25'nden % 75'ine kadar sakatlık derecesine göre nakdi tazminat ödenir. Yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz ve hayatını başkasının yardım ve desteği ile sürdürebilecek şekilde malul olanlara en yüksek devlet memuru brüt aylığının (ek gösterge dahil) 200 katı tutarında tazminat ödenir.

Kesin raporun alınmasının uzaması halinde, tazminatın ödenme usullerine göre, olay tarihi itibariyle belirlenen miktarın asgari oranı üzerinden avans ödemesi yapılır. Bu konuda yaralı personelin tedavi edildiği hastaneden “tedavisi uzun sürecektir “ raporu ile birlikte avans istek dilekçesi vermesi gerekir.

(b) TSK.Dayanışma Vakfı Yardımı (Sb./Astsb./Uzm.Erb.):

Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli subay, astsubay ve uzman erbaşlardan hizmette buldukları sürede, her ne sebeple ve suretle olursa olsun 1., 2., 3. ve 4 ncü derece malul olan ve TSK.'den ayrılan üyelerine toplu ödeme yapılmaktadır. 10 yılın altında hizmeti olan 1 nci ve 2 nci derece malul personele Ordu Yardımlaşma Kurumunun “Emeklilik Maaşı Sistemi”ne dahil edilmeleri sağlanmaktadır. (T.C.Emk.Snd.Gn.Md.lüğünce maaş bağlanmaması halinde)

(c) Malul Subay ve Astsubayların TSK'de Göreve Devam Etmeleri.

TSK'lerinde görev yapamaz raporu alan ve organ kaybı bulunan (malul) Subay ve Astsubaylardan kendi istekleriyle göreve devam etmek isteyenler “Hastalık Arızaları ve Organ Kaybı Sebebiyle Kıt'a Komutanlığı Olmayan Kadro Görev Yerlerinde İstihdam Edilecek Subay ve Astsubaylara ait Yönerge,(KKY.160-1 1994 Basımlı)” esaslarına göre ilk amirlerine müracaat ederler. Müracaat edenlerden bilgi ve tecrübelerinin sınıfı için faydalı olması ve fiziki noksanlıklarını kapatabilmesi nedeniyle Kuvvet Komutanlığınca uygun görülenlerden GATA Profesörler Sağlık

Kuruluna sevk edilen ve “BELİRTİLEN GÖREVLERİ YAPAR” kararı alan ve Genelkurmay Başkanlığınca onaylanan Subay ve Astsubaylar, tekrar TSK’de uygun kadro görev yerlerinde mevcut statüleri ile istihdam edilir ve istihdam edilen personelin bu durumlarını belgelemeleri halinde görev tahsislilerle birlikte TSK’lerinde görev yaptığı sürece konut tahsisi yapılır.

(ç) Maaş Bağlanması (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.-Er).

2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Maddesi kapsamına girenlerden;

(I) Sakatlanarak bağlı oldukları sosyal güvenlik mevzuatına göre emekliye sevk edilenlere görev malullüğü aylığı bağlanır.

Bu madde gereğince, ilgili sosyal güvenlik kurumlarınca kendi mevzuatına göre bağlanan aylıklar % 25 arttırılarak ödenir.

(II) Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna tabi olmayanların sakat kalmaları halinde, öğrenim durumlarına göre (Öğrenimi bulunmayanlar ilkökul mezunuymuş gibi) derece ve kademesi üzerinden kendilerine 5434 Sayılı Kanun hükümlerine göre T.C.Emekli Sandığınca görev malullüğü aylığı % 25 arttırılarak bağlanır. Maaşa bağlanan malul personelin vefatı halinde ise dul ve yetimlerine maaş bağlanır. Maaş bağlanan hak sahipleri vergi iadelerini maaş aldıkları bankalardan alırlar. Bağlanan aylıklar, her yıl kademe ilerlemesi, her üç yılda bir derece yükselmesi işlemine tabi tutulur.

Başkasının yardım ve desteği olmadan yaşamak için gereken hareketleri yapmayacak derecede malul olanlara, asgari ücretin net tutarı, aylıklarıyla birlikte ayrıca ödenir.

(d) Emekli İkramesi Verilmesi (Sb./Astsb./Uzm.Erb.) :

Yaşamak için gerekli hareketleri yapmaktan aciz ve hayatını bir başkasının yardım ve desteği ile sürdürebilecek şekilde malul olanlara en yüksek devlet memuru brüt aylığı (ek gösterge

dahil) üzerinden, bunun dışında malul kalanlara mevcut aylıkları üzerinden 30 yıl hizmet yapmış gibi emekli ikramiyesi ödenir.

(e) Tütün ve Alkol Ürünlerinin Satış Bedellerinden Pay Verilmesi (Sb./Astsb. Uzm.Erb. Erb.-Er).

Harp ve vazife malullerine tütün ve alkol ürünlerinin satış bedellerinden pay verilir. Verilecek miktar, T.C.Emekli Sandığına sakatlık derecesine göre hesaplanarak yılda bir defa ödenir.

Harp ve vazife malullerine hayatta buldukları sürece ödeme yapılır. Malulün ölümü halinde ise ölen malulün en son yılda aldığı pay tutarının 5 katı bir defaya mahsus olmak şartıyla dul ve yetim aylığı bağlanacaklara eşit miktarda paylaştırılmak suretiyle yardım olarak ödenir ve kesilir.

(f) Öğrenim Yardımı (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.-Er).

Tütün ve Alkol Ürünlerinin Satış Bedellerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun (3480 sayılı Kanun) gereği malul personelin öğrenim görmekte olan çocuklarına yardım yapılır.

Öğrenim Yardımı, her yıl 15 Eylül'e kadar başvuru yapanlar Ekim ayında, 15 Şubat'a kadar başvuru yapanlar Mart ayında almaya hak kazanırlar.

Öğrenim Yardımı, iki yıl üst üste sınıfta kalanlara verilmez.

(g) OYAK Yardımı (Sb./Astsb./Uzm.Erb.).

Subay, Astsubay ve üye olmaları halinde Uzm. Erbaşlara sağlık raporunun onay tarihinden itibaren 1 yıl içinde müracaat edilmesi halinde 205 sayılı yasanın 27 nci maddesi gereğince yardım yapılır.

“TSK'lerinde Görev Yapamaz” kararı alarak malulen emekliye ayrılan üyeler hizmet sürelerine bakılmaksızın malul oldukları tarihten itibaren 2 yıl içerisinde, göreve devam edenler ise müracaatlarını müteakip hemen OYAK Konut Kredisini kullanabilirler.

(ğ) Kamu Konutlarından Yararlanma ve Kira Yardımı (Sb./Astsb./ Uzm.Erb).

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21nci maddesi (b) fıkrası gereği; kamu konutlarından yararlanmakta iken malul olanların kendileri, olay tarihinden itibaren bir yıl süreyle lojman kirası ve yakıt parası oturan kişi tarafından ödenmek şartıyla yararlanmaya devam ederler. Bu süre sonunda ikametgah olarak kullanacakları yurt içindeki taşınmazın kira bedeli 10 yıl süreyle devletçe karşılanır.

(h) Toplu Konut Kredisi Verilmesi (Sb/Astsb/Uzm.Erb./Erb.-Er).

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanununun 21nci maddesi gereği, terör eylemlerine muhatap olarak yaralanarak sakat kalan TSK mensuplarına, öncelik sıralamasına göre;

(I) Maaş bağlanan malulün kendisi,

(II) Malulün kendisi hayatta değilse, maaşa bağlanan dul eşi,

(III) Eşi hayatta değil veya evlenmişse, maaşa bağlanan çocukları müştereken bu krediden faydalanır.

Toplu konut kredisi miktarı her yıl DİE tarafından Türkiye geneli için ilan edilen yıllık tüketici fiyat artış oranı dikkate alınarak arttırılacaktır. İstek halinde bu miktarın altında da kredi açılabilir. Krediyeye faiz uygulanmaz. Bu krediyeye alabilmek için öncelikle T.C.Emekli Sandığına başvurarak hak sahipliği belgesinin alınmasını müteakip T.C.Ziraat Bankasına müracaat edilmesi gerekmektedir.

Kredinin geri ödenmesi hak sahibinin her türlü tazminatlar dahil olarak almakta olduğu maaşının $\frac{1}{4}$ ü tutarındaki miktarın T.C.Emekli Sandığına kesilmesi suretiyle yapılır. Kredinin vadesi borcun tamamen ödendiği zamandır.

(i) Malul ve Sakatlarca Gümrüksüz Araç İthal Edilmesi (Sb./ Astsb./ Uzm.Erb. /Erb.-Er).

1615 sayılı Gümrük Kanunu 8/14–a maddesi uyarınca malul ve sakatlar tarafından ithal edilecek kara nakil vasıtalarına muafiyet getirilmiştir. Bu vasıtalar motorlu veya motorsuz koltuklar, bisikletler, motosiklet veya binek otomobilleri kapsamaktadır.

Gümrük vergisinden muaf olunabilmesi için ithalatın mutlaka malul veya sakat kişi tarafından yapılması gerekmektedir. Ayrıca malul veya sakatın ortopedik bir rahatsızlığının olması ve ithal edilecek vasıtaların özel surette imal edilmiş hareket ettirici tertibatının bulunması şartı aranmaktadır.

Binek otomobillerin ithali için Ankara Hibe ve Sakat Araçları Gümrük Müdürlüğüne, diğer araç ve gereçler için ise illerde bulunan Gümrük Müdürlüklerine müracaat edilmesi gerekmektedir.

(i) Sakat Personelin İstihdamı (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.-Er).

3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki olaylarda terör eylemleri nedeni veya etkisiyle çalışamayacak derecede malul kalan kamu görevlileri ile erbaş ve erlerin yakınlarından biri veya çalışabilir durumda olanların kendilerine kamu ve özel sektörde iş verilmesi hususu 4131 Sayılı Kanun ile düzenlenmiş olup uygulama İçişleri Bakanlığınca yürütülmektedir.

(I) Çalışamayacak Derecede Malul Kalanların Hak Sahipliği. Çalışamayacaklarını en yakın sağlık kurulu olan Hastanelerden alacakları raporlarla belgeleyenler için ilk hak sahibi, malul eşidir. Eşinin olmaması veya talepte bulunmaması halinde çocuklarından biri (Yaşı küçük olan çocuklar 18 yaşını doldurunca hak sahibi olurlar ve bu hakları 10 yıl devam eder.), çocuklarının olmaması veya talepte bulunmaması halinde ise kardeşlerinden biri olmak üzere malul ailesinden “SADECE BİR KİŞİ BU HAKTAN YARARLANABİLİR.” Başvuru yapan ilk hak sahibi değil ise, sıralı hak sahiplerinden feragat ettiklerine dair noter tasdikli beyanları da müracaat evraklarına eklenecektir.

(II) Çalışamayacak Derecede Malul Kalanların Yakınlarının Müracaatları. Hak sahibi malul yakını; K.K.K.lığından gönderilen belge dahil olmak üzere, İş İstek Formu, Öğrenim Belgesi, Nüfus Kayıt Örneği ve Sabıka Kayıt Belgesi, kişinin çalışma gücünü hangi oranda yitirdiğine ve ne tür işlerde çalışabileceklerine ilişkin Sağlık Kurulu Raporu, Malule ait Emekli Sandığı Tanıtım Kartının fotokopisi ile buldukları yerdeki Kaymakamlık veya Valilik makamına müracaat eder.

(III) Malul Personelin Hak Sahipliği. Çalışabilir malulün kendisidir.

(IV) Malul Personelin Müracaatları. Malul Personel ; K.K.K.lığından gönderilen belge dahil olmak üzere, İş İstek Formu, Öğrenim Belgesi, Nüfus Kayıt Örneği ve Sabıka Kayıt Belgesi, kişinin çalışma gücünü hangi oranda yitirdiğine ve ne tür işlerde çalışabileceklerine ilişkin Sağlık Kurulu Raporu, Malule ait Emekli Sandığı Tanıtım Kartının fotokopisi ile buldukları yerdeki Kaymakamlık veya Valilik makamına müracaat eder.

Sakat personel kadrolarına alınan personelin Emekli Sandığı Kanunu gereği işe başladıkları tarihi takip eden aybaşı itibariyle malul maaşları kesilir. Sakatlıkları sebebi ile göreve alınan Erbaş ve Erler bu görevlerinde en az 15 yıl fiili hizmeti tamamlarlarsa, istedikleri takdirde emekli olabilirler. Bu personele emekli maaşı ile birlikte eski maluliyet aylıkları da bağlanır. Emekli Sandığı dışındaki diğer sosyal güvenlik kurumlarına bağlı işlerinde çalışanların malul maaşları kesilmez.

Bu kanun kapsamına göre ataması yapılanlardan; kendi hatası, kusuru ve iradesi olmaksızın, özelleştirme ve benzeri nedenlerle işten çıkarılanlar yeniden müracaat edebilirler.

(j) Vergi İndirimi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 3239 sayılı kanunla değişik 31. maddesi gereğince herhangi bir kamu veya özel kuruluşta çalışan, sakatlık derecesi % 40 ve daha fazla (1. , 2. , 3. , 4 ncü derece sakat) olan personel, vergi indiriminden yararlanır.

(k) Madalya ve Berat Verilmesi (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.-Er.).

2933 sayılı Madalya ve Nişanlar Kanunu gereğince; TSK.Personeline Devlet Övünç Madalyası Teklif Edilmesi Hakkında Yönerge kapsamında değerlendirilen malul gazi personele Devlet Övünç Madalyası ve Beratı verilir.

(l) Malul Gazi Şerit Rozeti Verilmesi (Sb./Astsb.)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile harpte veya devletin bekasını hedef alan terör örgütlerine karşı yurtiçi ve yurtdışı mücadelede, her çeşit düşman ve terörist silahlarının tesiri ile harp bölgesindeki hareket ve hizmetlerin sebep ve tesiri ile yaralanarak malulen emekli hakkına sahip olan ancak emekli olmayarak göreve devam eden personele, “Malul Gazi Şerit Rozeti” verilir (Şekil-1).

Şekil –1: Malul Gazi Şerit Rozeti

(m) Hastanelerden Yararlanma (Sb./Astsb./Uzm.Erb./ Erb.-Er).

Maaş bağlanan eş, çocuk, anne ve babalara başka bir sosyal güvenlik kurumunun sağlık hizmetlerinden faydalanmıyorsa, bunların tedavi giderleri T.C. Emekli Sandığına ilgili mevzuat hükümlerine göre karşılanır ve sağlık karneleri T.C. Emekli Sandığı tarafından verilir.

(n) Gazi Tanıtım Kartı Verilmesi (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.-Er).

Terörle mücadelede malul kalarak aylık bağlanan T.S.K. personeline Gazi Tanıtım Kartı verilir. Bu kart ile refakatindeki eşi T.C.D.D. ve Denizcilik İşletmelerinin iç hatları vasıtalarında (1.mevkiide) ve belediye vasıtalarında ücretsiz seyahat ederler.

(o) Askeri Okullara Girişte İlave Kontenjan Uygulaması (Sb./Astsb./Uzm.Erb. /Erb.-Er).

Giriş koşullarını taşıyan şehit, malul gazi ve muharip gazi personel çocuklarına ilave kontenjan verilmesine ilişkin hususlar alım yapılacak yılın başvuru kılavuzlarında açıklanacaktır.

(ö) Kimlik Kartı Verilmesi (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.Er).

T.S.K. Kimlik Kartı Yönergesi MSY 52-7(A) gereği; T.S.K. emeklilik statüsünü muhafaza eden Subay, Astsubay, Uzman Erbaşlar ile aile fertlerine T.S.K. Emekli Kimlik Kartı verilir.

(p) Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne Bağlı Yurtlardan Ücretsiz Yararlanma.

2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamına giren personelin çocukları durumlarını belgelendirmeleri halinde Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne ait yurtlardan yurt ücreti ve depozito alınmadan faydalandırılmaktadır. Bunun için sözü edilen Genel Müdürlüğünün belirleyeceği tarihlerde müracaat etmeleri gerekmektedir.

(r) Ücretsiz Seyahat Hakkı (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.-Er).

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması hakkındaki kanuna göre kendilerine aylık bağlanan;

(I) Sb., Astsb., Uzm.Erb.lar ile eş ve reşit olmayan çocukları,

(II) Erb. ve Er'ler ile eşleri, yurt içinde Devlet Demiryollarında, Denizyolları Şehir Hatlarında ve belediye toplu taşıma araçları ile belediye tarafından kurulan şirketler veya özel firmalar aracılığıyla yaptırılan toplu taşıma işinde kullanılan araçlarda ücretsiz seyahat ederler.

(s) Telsim “Cepözel Gaziler” Aboneliği (Sb./Astsb./Uzm.Erb./Erb.-Er).

TELSİM A.Ş. Genel Müdürlüğüne Emekli Sandığı Tanıtım Kartı alma hakkına sahip tüm gazi ve vazife malullerinin kendileri ile TSK’nde göreve devam eden İç Güvenlik yaralılarına hizmet amacıyla indirimli “Cepözel Gaziler” aboneliği verilmektedir.

(ş) Turkcell “DestekCELL” Tarifesi . (Sb./Astsb./Uzm.Erb./ Erb.-Er.).

Turkcell, “Emekli Sandığı Serbest Kartı” almaya hak kazanmış gaziler ve vazife malullerine, telefon abonelik ücretlerinde DestekCELL Tarifesi uygulamaktadır.

(t) TSK Ali ÇETİNKAYA İlk Kurşun Rehabilitasyon Merkezi’nden (AYVALIK) Yararlanma (Sb./ Astsb. /Uzm.Erb ./Erb.Er).

Balıkesir İli, Ayvalık İlçesinde dört yıldızlı bir otel konumunda olan nefis manzaralı TSK.Ali ÇETİNKAYA İlk Kurşun Rehabilitasyon Merkezi, tüm malul gazi ile birinci derece yakınlarına (eş/çocuk/anne/baba) oniki ay boyunca hoşça vakit geçirebilecekleri güzel bir tatil imkanı sunmaktadır.

(u) Yara İşareti Takılması. (Sb./Astsb./Uzm.Erb.).

Malul Gazi olan subay, astsubay ve uzman erbaş’lar (Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırlarını korumak ve güvenliğini sağlamak görevi ile harpte veya devletin bekasını hedef alan terör örgütlerine karşı yurt içi ve yurt dışı mücadelede her çeşit düşman ve terörist silahlarının tesiriyle veya harp bölgesindeki hareket ve hizmetlerin sebep ve tesiriyle yaralanarak tedavileri sonucunda sakatlığı rapor ile kesinleşenler)’dan Türk Silahlı Kuvvetleri’nde göreve devam edenler yaralandıkları sayı kadar yara işaretini taşırlar. (Bir olaydaki yaralanma bir yara işareti ile belirlenir.) Bu işaretler, K.K.K.lığı personeli için Kuvvet Komutanı tarafından onaylanmış belgelere (Yara İşareti Beratı) göre taşınır.

(ü) TSK Sosyal Tesislerinden İstifadede Otopark Ücreti Alınmaması. (Sb./ Astsb.).

TSK.sosyal tesislerinden (Ordu Evi, Özel Eğitim Merkezleri, Askeri Gazino ve Diğer Kolaylık Tesislerinden) istifade eden malul gazi personelden otopark ücreti alınmamaktadır.

(v) TSK.Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi. (Sb./Astsb./Uzm.Erb./ Erb.Er):

Ankara-Bilkent mevkiinde konuşlanmış ve 21 NİSAN 2000’de açılışı yapılmış olan TSK.Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi 21 AĞUSTOS 2000 tarihinden bu yana hasta kabul etmektedir. Merkezde her türlü ortopedik (eklem hareket kısıtlılıkları, amputeler, ortez ve protez uygulamaları, sekel bırakan nitelikte romatizmal hastalıklar, yürüyüş bozuklukları ve diğer ağırlı kas iskelet sistemi hastalıkları) ve nörolojik (omurilik yaralanması, beyin hasarı, inme, sinir sistemi hastalıkları) sakatlık ve özürlülüğün bulunduğu hastaların rehabilitasyonu yapılmaktadır.

Merkezin 50 yataklı bakım merkezi bölümünde, bakım ünitesi ile yoğun bakım ünitesi bulunmaktadır. Bakıma muhtaç ve kimsesiz malul gazilerden bakıma muhtaçlığı GATA ve/veya TSK.Sağlık Kurulu raporuyla belgelenen ile kimsesizliği bir belgeyle onaylanan ve Merkez Başkanlığınca uygun görülen malul gaziler bu üniteden istifade etmektedir.

Muayene ve tedavilerinin yatırılmadan yapılabileceği Ankara dışından gelmiş hastalar ve refakatçileri için merkez bünyesinde 50 yataklı bir otel de hizmet vermektedir.

(y) Özel Eğitim Merkezlerinden Yararlanma (Sb./Astsb.).

Malül kaldığı halde kendi istekleriyle muvazaflık hizmetlerine devam eden, Sb./Astsb.’lar istedikleri takdirde; Sb.lar için, K.Kaldıran, Bodrum, Aksaz ve Özdere; Astsb.lar için, K.Kaldıran, Özdere, Aksaz ve Ören Özel Eğitim Merkezlerinden iki yılda bir, diğer özel eğitim merkezlerinden ise her yıl yararlandırılır.

(z) TSK.Özel/Yerel Eğitim Merkezlerine Girişlerde Günübürlük Giriş Ücreti

Alınmaması. (Sb./Astsb.).

Gazi kartı sahibi muvazzaf ve emekli Sb./Astsb. ile bunların eşleri ve refakatindeki evli/bekar çocukları, gelin ve damatlardan, TSK. bünyesindeki Özel/Yerel Eğitim Merkezlerine girişlerinde günübürlük giriş ücreti alınmamaktadır.

(aa) Meskende Tüketilen Elektrik Enerjisinde İndirim. (Sb./Astsb./Uzm. Erb./ Erb.-Er).

Malul Gazi ve dul eşinin meskeninde (evinde) tükettiği elektrik enerjisine % 40’I geçmeyen oranda mesken tarifesi indirimi uygulanmaktadır.

(bb) Mesken Vergisinden Muafiyet.

Şehitlerin dul ve yetimlerinin Türkiye sınırları için brüt 200 metrekareyi geçmeyen tek meskene sahip olmaları halinde (intifa hakkına sahip olunması hali dahil), bu meskene ait bina vergisi oranı 2004 yılı için 2003/6576 Sayılı Kararname ile sifıra indirilmiştir.

(cc) Kamuda Görev Yapan Tüm Özürlülerin DÜNYA ÖZÜRLÜLER GÜNÜ’nde İdari İzinli Sayılması.

2002/58 Sayılı Başbakanlık Genelgesi ile; 10-16 Mayıs Sakatlar Haftasının ilk günü ile 3 Aralık Dünya Özürlüler Gününde, kamuda görev yapan tüm özürlüler idari izinli sayılacaktır.

3. Göreve Devam Eden ile Emekli Olan Personel Arasındaki Sosyal ve Ekonomik Farklar

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, “malul gazi” unvanı emeklilik ile kazanılabilmektedir. Malul gazilere sağlanan ekonomik ve sosyal hakların çoğu, T.C. Emekli Sandığı tarafından veya onun tarafından verilen hak ediş belgesi ile temin edilebilmektedir. Bu nedenlerden dolayı, göreve dönen personel çoğu ekonomik ve sosyal haklardan istifade edememektedir. Tablo-1’de net olarak görülen farklılıkların yanı sıra, ekonomik açıdan emekli olan malul gazilere sağlanan en önemli hak “emsal maaş uygulamasıdır”. Bu uygulama ile emekli olan malul gazi subay ve astsubaylar, görevdeki

emsallerinin almış olduğu maaşı aynen almaktadırlar. Emekli olmaları, maaşlarında düşüşe neden olmamaktadır.

Tablo-1: Göreve dönen ile emekli olan malul personel arasındaki sosyal ve ekonomik haklar.

Göreve Dönen Personelin Hakları	Emekli Olan Personelin Hakları
	Nakdi Tazminat
	OYAK Yardımı
	Malül ve Sakatlarca Gümrüksüz Araç İthal Edilmesi
	Vergi İndirimi
	Madalya ve Berat Verilmesi
	Telsim “Cepözel Gaziler” Aboneliği
	Turkcell “DestekCELL” Tarifesi
	TSK Ali ÇETİNKAYA İlk Kurşun Rehabilitasyon Merkezi’nden (AYVALIK) Yararlanma
	Kamuda Görev Yapan Tüm Özürlülerin DÜNYA ÖZÜRLÜLER GÜNÜ’nde İdari İzinli Sayılması.
Malul Gazi Serit Rozeti Verilmesi	
Yara İşareti Takılması.	
Lojmanlardan Görev Tahsisli Olarak İstifade	Kira Yardımı (10 yıl)
	TSK.Dayanışma Vakfı Yardımı
	Emsal Maaşı
	Emekli İkramesi Verilmesi
	Tütün ve Alkol Ürünlerinin Satış Bedellerinden
	Öğrenim Yardımı
	Toplu Konut Kredisi Verilmesi
	Sakat Personelin İstihdamı
	Gazi Tanıtım Kartı Verilmesi
	Askeri Okullara Girişte İlave Kontenjan
	Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel
	Ücretsiz Seyahat Hakkı
	TSK Sosyal Tesislerinden İstifadede Otopark
	TSK.Özel/Yerel Eğitim Merkezlerine Girişlerde
	Meskende Tüketilen Elektrik Enerjisinde İndirim
	Mesken Vergisinden Muafiyet.

Gazilerimize sağlanan ekonomik ve sosyal haklar, anayasamızın 61’ nci maddesinde de belirtildiği üzere “Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazilerini korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlamak”⁵ güvencesinin bir sonucudur. Daha evvelde de belirtildiği gibi malul gazilik emeklilik ile sağlanan bir hak olduğu için TSK’da göreve dönen

⁵ Maddenin anayasa gerekçesi şu şekildedir: “Madde toplumumuzun fedakarlık yapmış bir kesiminin korunmasını devlete bir direktif olarak vermektedir. Şehitlerin geride kalanlarına ve gazilerle ailelerinin korunması toplum için fedakarlıkta bulunan insanlara toplumun vereceği garantiler cümlesindedir (Arıcı,1990).

personeller bu unvanı alamamakta ve dolayısıyla da ekonomik ve sosyal haklardan istifade edememektedirler. TSK göreve dönen personeli için, kanun değişikliği gerektirmeyen, her türlü mevzuat düzenlemesini yapmaktadır. TSK, malul gazilerimizin zihni yeteneklerinden istifade edebilmek maksadıyla göreve kabul etmektedir.

Üçüncü Bölüm

Üçüncü Kısım

Kariyer, Kariyer Geliştirme ve Kariyer Planlaması

1. Kariyer Kavramı ve Tanımı

Genel anlamda kariyer, kişinin çalışma yaşamı boyunca üstlendiği işlerin bir bütünü olarak da tanımlanırsa da, kariyer kavramı bu tanımın ötesinde, daha geniş bir anlam içermektedir. Bir bireyin kariyeri, onun sadece sahip olduğu işler değil, işyerinde kendisine verilen iş rolüne ilişkin beklenti, amaç, duygu ve arzularını gerçekleştirebilmesi için eğitilmesi ve böylece sahip olduğu bilgi, beceri, yetenek ve çalışma arzusu ile o işletmede ilerleyebilmesi anlamını taşımaktadır (Beache, 1980).

Bir başka görüşe göre kariyer, belirli bir meslekte gelişmeyi, organizasyon içinde hiyerarşik olarak sürekli yükselmeyi ifade etmektedir. Kariyer başarısının, terfi ve maddi getiriler ile ölçüldüğü bu görüşe göre; kariyere söz edebilmek için, çalışılan pozisyonların birbiri ile ilgili olması ve sürekli daha üst pozisyonlarda çalışılması gerekmektedir (Özden, 2001).

2. Kariyerin Önem ve Kapsamı

Goldstein ve Gillian (1990) ise, içinde bulunduğumuz çağda işlerin gün geçtikçe farklılaşmasını ve daha karmaşık bir hale gelmesini, kariyerin artan önemine katkı sağlayan bir etken olarak görmektedirler. Özellikle teknik alanlarda ortaya çıkan bilgilerin hızla eskimesi, bir çok örgütü çalışanlarının bilgi ve becerilerini geliştirmeye, değişen örgütsel ihtiyaçlara yönelik olarak kariyerlerini yönlendirmeye çalışmaktadır.

Kariyer ile ilgili yapılan tanımlardan biri de; bireyin çalışma hayatında sahip olmak ve ulaşmak isteyeceği uzmanlık ve iş başarısı, olarak ifade edilmişti. İnsan kaynakları yönetiminin personeli yalnızca işe alırken bilgi ve yeteneğine göre seçim yapması yeterli olmayıp ayrıca bu yetenekli kişileri örgütte tutabilmesi gerekir. Bu nedenle, bireyin yeteneklerine uygun çalışma ve yükselme olanakları sağlanmalıdır. Böylece kariyer kavramı bir taraftan bireyin kendisini ilgilendirirken, diğer

taftan da kimlerin yükseleceği, kimlerin yönetsel mevkilerde yer alabileceği gibi konulara cevap vermesi açısından da örgütün ilgi ve görev alanı içinde yer alır. Yetenekli kişilere örgütte kariyer yapma fırsatı tanınırsa, onları örgütte sürekli tutabilmek ve etkinliği arttırabilmek mümkün olabilecektir (Yüksel, 2000).

Çalışmak isteği ve ihtiyacında olan bir kişi, bir iş bulup işe başladığı andan itibaren kariyerinin nasıl olacağını merak etmekte veya kariyerini yönetme ve geliştirme aşamalarından haberdar olmak istemektedir. Psikolojik bakımdan sağlıklı olarak kabul edilen, fizyolojik ihtiyaçları tatmin edilmiş birey, potansiyel olarak gelişip serpildikçe kendini gerçekleştirme güdüsü doğrultusunda kendilerini kanıtlamak, işlerine ilişkin konularda bağımsız kararlar verip, sorumluluk yüklenerek üst düzeydeki sosyal ve psikolojik bazı gereksinimlerini karşılamak, yani kariyerinde yükselmek isteyecektir (Aytaç, 1997).

3. Kariyer Kavramının Boyutları

Daha önce kariyer kavramına yönelik sunduğumuz tanımlardan birisini de, “bireyin işi ile ilgili pozisyonları kişisel yaşam süreci boyunca peş peşe kullanması” (Cascio,1992; Super ve Hall, 1978) şeklinde ifade etmiştik. Bu tanımdan yola çıkarak kariyer olgusunda üç ana boyutun varlığından söz edilebilir: Birey, iş ve pozisyon.

Burada iş ve pozisyon organizasyon üzerinden gerçekleştiği için, sonuçta birey ve örgüt bir kariyer sürecinde karşılıklı rol almaktadırlar. Yani kariyer olgusu temelde birey ve organizasyon olmak üzere iki boyut göstermektedir (Kaynak, 1996).

Birinci boyut. Kendi kariyerini planlama pozisyonunda olan bireyin kişiliğinde meydana gelecektir. Birey, çalıştığı örgüt içinde halihazırdaki yerini ve gelecekte de hangi pozisyonda ve nasıl olacağını bilmek isteyecektir. Bu süreç içinde birey, kendine gerçekte ne istediği, neyi nasıl yapacağı, nereye ulaşmak istediği, oraya ulaşmak için ne yapması gerektiği gibi bilinçli yada

bilinçsiz bazı sorular soracaktır (Mathis ve Jackson, 1991). Bu bireysel yönelim, Örgütsel Davranış terminolojisinde “kendini gerçekleştirme” olgusu olarak nitelendirilmektedir (Sarason, 1972).

İkinci boyutu ise, bireysel kariyerin örgüt açısından incelenmesi ve yönlendirilmesi olacaktır.

Bu konuda öncelikle ilke olarak şunun belirlenmesi gerekmektedir: Örgüt kendi temel amaç ve yönelimini gözden uzak tutmadan ve söz konusu amaç ve yönelimlerinin gerektirdiği felsefesinin bilincinde kalarak, kariyer planlamaları doğrultusunda biçimlenmiş bireysel amaç ve yönelimlere uymak ya da onları içerik ve felsefe olarak zedelemeyen kendine uydurmak zorunda olmalıdır. Bu ilke, ilgili literatürde “amaçların bütünleştirilmesi” kavramıyla somut olarak belirlenmekte ve örgütsel amaçlarla bireysel amaçların özdeşleşmesi gereğini yansıtmaktadır. Örgüt, ana ilke olarak bu uyumu sağlayamadığı ölçüde, özellikle üst pozisyonların yetkin ve başarı güduları yüksek yöneticilerle doldurulması gerçekleştirilemeyecektir (Kaynak, 1996).

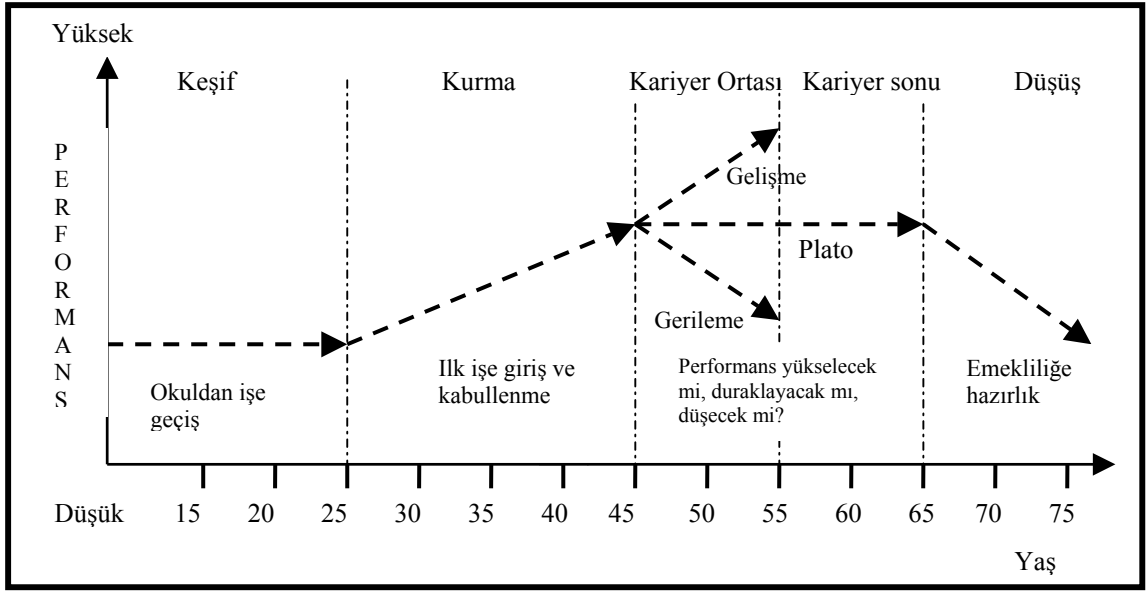
4.Kariyer Gelişim Aşamaları

Kariyer kavramını tartışmanın ve analiz etmenin en iyi yolu onu devreler itibariyle incelemektir. Birey yukarıda anlatılan olgular sonucu oluşan ortamlarda, zaman süreci boyunca bireysel kariyer aşamalarını gerçekleştirmektedir. Yapılan iş ne olursa olsun tüm insanlar beş ayrı kariyer aşamasından geçmektedirler. Bu kariyer aşamalarını sırasıyla aşağıda Şekil-2 de görüldüğü gibi incelemek mümkündür (De Cenzo ve Robbins, 1999).

a. Keşif-Arama Aşaması.

Robbins (1989), keşif dönemini çoğunlukla 20’li yaşların ortasında sona eren, okuldan ilk işe başlayıncaya kadar geçen süre olarak tanımlanmaktadır.

Şekil-2: Kariyer Aşamaları (Luthans, 1992; De Cenzo ve Robbins, 1999).

Bu dönemde birey kariyer ile ilgili çalışmalarına başlar. Bu dönem kendini ispatlama ve kariyer alternatiflerini değerlendirme zamanıdır. Kendine hangi işin uygun olduğunu, hangi işte başarılı olabileceğini araştırır. Kendi kendini keşfetmeye, güçlü ve zayıf, yeterli ve yetersiz yönlerini belirlemeye çalışır. Keşif döneminde çevrenin istekleri, ana babanın finansal kaynakları kişiyi yönlendirir. Bu safhada güvenlik, emniyet ve fizyolojik ihtiyaçlar ön plandadır (Beach, 1985).

b. Kurma Aşaması.

Bu dönem ilk işi bulma, işe yerleşme, yetenek kazanma, işi öğrenme ve akranları tarafından kabul edilme süreçlerini kapsamaktadır. Kişi, güvenlik ve emniyet ihtiyaçlarına ağırlık vermektedir. Genelde bu safhada belirsizlik ve bunalımlar başlamaktadır (De Cenzo ve Robbins, 1999).

Kaynak'a (1996) göre, kurma aşaması üç basamaklı bir merdivenden oluşmaktadır. Birey ilk basamakta keşfetme aşamasında elde ettiği, kendine özgü, bireysel ilgi, bilgi ve beceri ve değerlere dayanarak kariyer amaçlarını belirleyecektir. İkinci basamakta birey, belirlediği amaçları gerçekleştirmek üzere tüm gayretleriyle işe saldıracaktır. Bu nedenle bu adım, bireylerin sağlam ve

net kariyer hedeflerinin belirlendiği ve bu amaçlara ulaşmak için gerekli (terfi, nakil, iş değişikliği, eğitim) planların yapılıp uygulandığı dönemdir .

Bu aşamada önemli olan bireyin meslek seçiminin doğru olup olmadığını değerlendirmesidir. Birey, hedefleriyle gerçekleştirdiklerini karşılaştırır. İşinde kendisini kanıtladıkça, ilgisi güvenlik gereksinimden yavaş yavaş başarı, saygınlık ve bağımsızlık gereksinimlerine doğru kayacaktır. Çalışanların kariyerlerinin gelişmesi bu aşamada son derece hızlı gerçekleşmektedir (Luthans, 1992).

c. Kariyer Ortası.

Birey, kurma aşamasında gösterdiği başarıları ile kariyerinde artık bir mevkie ulaşmış ve yeri sağlamlaşmıştır. Artık kazanmış olduğu pozisyon ve fonksiyonları daha rahat elinde tutabilecektir; öğrenciden çok bir uygulayıcıdır. Bu dönemde güvenlik ihtiyacının önemi azalmakta, başarı, saygınlık, bağımsızlık ihtiyaçları ön plana çıkmaktadır (Klatt ve arkadaşları, 1985).

Keşfetme ve kurma aşamalarından geçerek, giderek yükselen bir kariyer grafiği gösteren birey sonuçta orta yaşlar civarında kariyer ortası aşamasına ulaşır. Bu aşamadan sonra bireyin önünde aşağıda sırasıyla açıklanan üç ihtimal vardır (Kaynak, 1996).

Birinci ihtimal; birey şayet başarısını devam ettirirse, “gelişme” eğrisine geçerek, geç kariyer sürecinde de yükselmesine devam ederek saygı görme, kendini gerçekleştirme gibi gereksinimlerini giderecektir.

İkinci ihtimal; bireyin orta kariyer aşamasının sonlarında “plato”ya geçmesi durumudur. Plato, bireyin artık kariyerinde yükselmesinin bitmiş olduğu ve yeknesak bir psiko-fizyolojik bir yaşam sürecini sürdürme durumunu tanımlar. Bu durumu tıpkı dik bir yamacı tırmanıp doruğa ulaştıktan sonra düz bir yayla ile karşılaşma durumuna benzetebiliriz. Burada yükseliş bitmiş demektir.

Üçüncü ihtimal; orta kariyer aşamasının sonlarında bireyin bir gerileme sürecine girmiş olması durumudur. Burada, bireyin psikolojik, fizyolojik ve belki de bedensel fonksiyonları gerileme göstermekte ve birey artık inmekte olan bir kariyer grafiği çizmektedir.

ç. Kariyer Sonu.

Bu safha kariyerin en uzun safhası olup, kişinin kariyer yaşamının sonuna geldiği aşamadır. Bazı çalışanlar çalışma yaşamının en üst düzeylerine ulaşmışlardır. Eskime ve kariyer ortası sorunları bu safhaya da taşınır. 50-65 yaş arası olan bu dönemde kişi, iş hayatında sağladığı yeri korumaya yönelik çaba gösterir. Saygınlık ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı önemini korumaktadır. Bireyler bu safhada kişiliğe yönelim üzerinde odaklaşırlar, örgüte yönelimleri azdır (Mathis ve Jakson, 1994).

d. Azalma (Emeklilik).

Emeklilik genelde 55 - 65 yaşlarında oluşmakta ve emeklilik zamanı yaklaştıkça bireyin gücü, sorumlulukları ve kariyeri azalmaktadır. Bazıları için bu durum bir şoktur. Şüphesiz, emeklilik birinin kariyerinin son bulma halidir. Bazıları emeklilik dönemine ait planlar yaparken, bazıları da örgütten ayrılmayıp danışmanlık yaparak o güne kadar kazandığı deneyimlerinden örgüte ve genç çalışanlara tecrübelerini aktarırlar (Budak ve Tozkoparan, 1995).

Diğer taraftan emeklilik, bireyin yaşamında yeni kariyer yollarının, yeni hedeflerin başladığı, yeni rollerin geliştirildiği dönemi kapsamaktadır. Ancak, tamamıyla kazanılmış bir bireysel kimliğe sahipken iş kimliğinin kaybı, bir çok emeklinin kendini yararsız ve verimsiz hissetmesine yol açacaktır. Kariyerdeki bu azalma, karşılanmayan beklentiler sonucunda ve birtakım engellerle, çalışanların kendilerini istenmeyen ve işe yaramaz olarak hissetmelerine yol açmaktadır (Luthans, 1992).

5. Çalışma Hayatında Motivasyon ve Kariyer İlişkisi

Davranış teorilerinden en yaygın olarak bilinen, Abraham H. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisidir. Maslow insan ihtiyaçlarının hepsinin aynı yoğunlukta olmadığını, bazılarının belirli bir önceliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur. Maslow, dinamik bir yapıda olan insan ihtiyaçlarının doğasını inceleyerek, bu ihtiyaçları önem sırasına göre bir hiyerarşi içine koymaya ve bunları giderecek

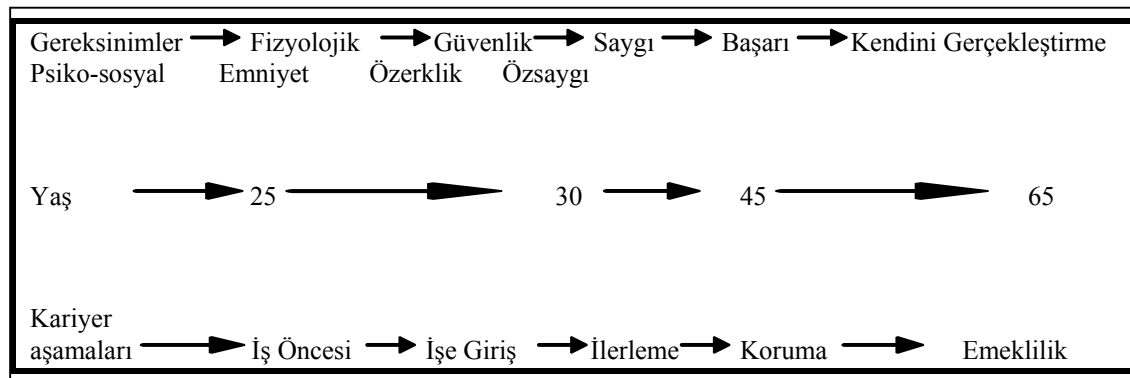
örgütsel araçları belirlemeye çalışmıştır. Maslow'a göre insanın ihtiyaçlar sıralamasında yer alan basamaklardaki ihtiyaçların her birinin iş yaşamına yansımaları ve nasıl tatmin olacağı, Tablo-2'de açıklanmıştır.

Tablo-2: İhtiyaçlar, İş Ortamına Yansımaları ve Tatmini (Luthans, 1995).

Sıra No	İhtiyaçların Sıralaması	İş Ortamına Yansımaları ve Tatmin Metodları
1	Temel ihtiyaçlar	Ücret, yan ödemeler, fiziksel çalışma koşulları
2	Güvenlik ihtiyacı	Sendika üyeliği, sağlık sigortası, işten ayrılma tazminatı, emekli aylığı.
3	Ait olma ihtiyacı	Biçimsel yada biçimsel olmayan çalışma grupları, sendika üyeliği, piknik ya da gezi gibi sosyal faaliyetler.
4	Saygı, takdir veya ego tatmini ihtiyacı	Kıdem, terfi, unvanlar vb.
5	Kendini gerçekleştirme ihtiyacı.	Kişisel gelişme ve potansiyelin tanınması.

Bununla birlikte örgüt içinde çalışanlar, işte ilerleme ve kariyer fırsatları tanınarak da motive edilebilir, terfi ettirilebilir veya istedikleri bir işe yerleştirilebilir. Böylece çalışanları motive ederek arzu edilen başarıyı yakalamak mümkündür. Motivasyon aracı olarak kariyer fırsatlarını kullanmak için yöneticiler, kariyerin ne olduğunu anlamalı, insanların bu süreçte nasıl yer alacaklarını ve kariyerlerin örgüt ve çalışanlar tarafından nasıl yönetildiğini bilmelidirler (Aytaç, 1997).

Şekil-3'de, kariyer aşamalarıyla bireysel gereksinimler arasındaki ilişkiler gösterilmiştir.

Şekil-3: Kariyer Aşamalarıyla Bireysel Gereksinimler Arasındaki İlişki (Can, Akgün ve Kavuncubaşı, 1995).

George ve Jones, (1996) kariyerin, insan hayatının ekonomik ve psikolojik yönü üzerinde çok büyük etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Yazarlara göre, ekonomik bir gelir sağlamanın yolu olan iş, pek çok insan için yaşamı sürdürme ihtiyacındaki geliri sağlayarak ekonomik bir doyum kaynağını ifade etmektedir. Bu ekonomik görünüm içinde, bireye sağlanacak bir kariyer fırsatının “dışsal motivasyon” kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, en az para kadar dışsal ödül kaynağı olan çalışanın yükselme ve kariyer beklentilerinin içsel bir tatmin ve gelişim fırsatı sağlayacağı da açıktır.

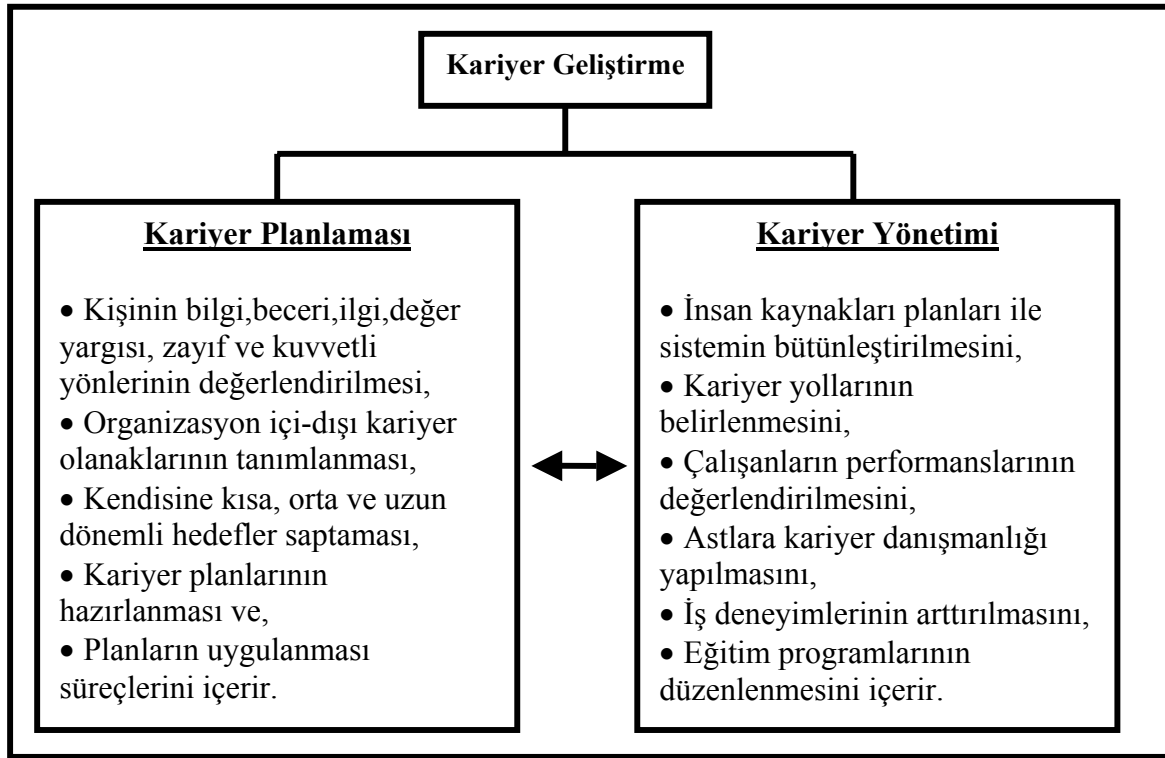
6. Kariyer Geliştirme

a.Kariyer Geliştirme Kavramının Tanımı

Kariyer geliştirme; bireyin eğitim, yetiştirme ve iş tecrübesi yolu ile kariyerinin planlanması ve kariyerine ilişkin yaptığı planların gerçekleşmesinin sağlanması şeklinde ifade edilebilir. Konuya örgüt açısından bakıldığında, bu amaçların çalışanların yatay ve dikey olarak işlerinin değiştirilmesi, planlanmış eğitim programları ile ilgili, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesi gibi amaçlarla gerçekleştirildiği görülmektedir (Aytaç, 1997).

Beach'e (1980) göre; günümüzün modern yönetim anlayışında örgütlerin insan kaynaklarından etkinlikle yararlanabilmeleri için kariyer geliştirme programlarına yer vermeleri, gerek organizasyonel etkinlik, gerekse çalışanların iş tatmininin sağlanması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Kariyer geliştirme programları, Tablo-3'de de görüldüğü gibi, kariyer planlaması ve kariyer yönetimi olmak üzere iki yönlü bir çalışma şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Tablo-3 : Kariyer Geliştirme Sistemi (Beach, 1980).

b. Kariyer Geliştirmenin Önemi

Örgütler günümüzde çalışanlarının kariyerlerinin geliştirilmesine odaklanmaya başlamışlardır. Bu alanda yapılan araştırmaların sonuçlarının da gösterdiği gibi, örgütlerdeki kariyer geliştirme faaliyetleri ile örgütsel başarı arasında yakın ve önemli ilişkiler vardır (Duygulu, 1998). Bununla birlikte bazı organizasyonlar, kariyer geliştirme çabalarını sadece yönetici kadroda yoğunlaştırmışlardır. Ancak, yönetici olmayan çalışanların da (ki bunlar tipik organizasyonlardaki personelin %80-90'ını oluşturmaktadır) kariyer geliştirme gereksinimleri ve yükselme istekleri vardır. Her organizasyonun başarılı olması için bu gereklidir (Riceman, 1982).

7. Kariyer Planlaması

a. Kariyer Planlamasının Tanımı ve Önemi

Kariyer planlaması, “bir işgörenin, sahip olduğu bilgi, yetenek, beceri ve güdülere doğrultusunda kariyer hedeflerine ulaşacak yolun tespit edilerek, çalışmakta olduğu örgüt içindeki ilerleyişini ya da yükseltilmesini planlamasıdır (Sabuncuoğlu, 1995).

Kariyer planlama sürecinde birey kendisini tanımakta, becerilerini, değerlerini ve ilgi alanlarını belirlemekte, daha sonra meslek araştırması yaparak kendi kariyer hedeflerini oluşturmakta ve iş yaşamı boyunca başarıyı yakalamak için planlamalar yapmaktadır. Çalışanlar; planlama sürecinde, ilgi ve becerilerini değerlendirirken bulunduğu örgüt içindeki yararlanabileceği kariyer olanaklarını da araştırmakta, kendine hedef belirlediği noktalarda bu olanaklardan faydalanabilmektedir. Çünkü birey için kariyer planlamasındaki amaç, çalışmakta olduğu organizasyonda ilerlemeyi ve yükselmeyi sağlayabilmek için hedefleri ve onlara ulaşabilecek araçları keşfetmektir. Şüphesiz ki bu araçlar da örgütlerin sağladığı imkanların bütününden oluşmaktadır (Gören,2003).

Kariyer planlaması hem birey hem örgüt açısından son derece önemlidir. Kariyer başarısı veya başarısızlığı sonucunda her birey kendi kariyer yaşamıyla ilgili tahminlerde bulunmakta, kimliğini oluşturmakta, kişiliğini tamamlamakta ve iş tatmini artmaktadır. Bu bireysel yönetim, davranış bilimlerinde “kendine gerçekleştirme olgusu” olarak nitelendirilmektedir. Sağlıklı bir birey potansiyel olarak gelişip serpildikçe kendini geliştirme güdüsünün doğrultusunda kariyerini geliştirmek ya da bir diğer ifade ile ilerlemek, yükselmek gereksinimi duyacaktır. Birey açısından bu olgu, sağlıklı bir gelişmeyi simgelemektedir (Kaynak, 1988).

İş yaşamında genelde herkesin belli bir kariyerinin olmasına karşılık herkes kariyerini planlayamamaktadır. Yaygın olarak kabul görmesine rağmen çok az insan kariyerlerini ve gelecekteki planlarını analiz etmektedir. Şüphesiz örgüte yeni giren birey için 25-30 yıllık bir plan yapmak zordur. Fakat planlama, bireyin ilgilendiği alanın ne olduğunun haritasını çıkarmaya ve

örgüt içinde bireyin ulaşabileceği fırsatların ne olduğunu bireyin görmesine yardımcı olabilecektir (Fombrun, Ticky ve Devenna, 1984).

Kariyer planlaması yapılırken dikkat edilecek en önemli konu, bireylerin yeteneklerinin değerlendirilmesi ve gelecekte ihtiyaç duyulabilecek yeteneklerin tespit edilmesidir (Merden, 1995). Aşağıda sunulan Tablo-4'de bireysel ve örgütsel kariyer planlamasının bir karşılaştırılması yapılmıştır. Anlaşılacağı gibi, birey merkezli kariyer planlaması ile örgüt merkezli kariyer planlaması birbirlerinden tamamen farklı değildir. Bireysel olarak kariyer planlamasını gerçekleştiremeyen birey çalıştığı örgütten ayrılmak zorunda kalabilmektedir (Eroğlu, 1995). Bu nedenle örgüt merkezli kariyer planlamasının çalışanlarına yol gösterici ve destekleyici olması gerekmektedir. (Gören,2003)

Tablo 4: Örgütsel ve Bireysel Kariyer Planlamasının Karşılaştırılması (Klatt, Murdick ve Schuster, 1985; Mathis ve Jackson, 1997).

Örgütsel Kariyer Planlaması	Bireysel Kariyer Planlaması
<ul style="list-style-type: none"> • Gelecekteki personel ihtiyacını belirleme, • Kariyer basamaklarının planlanması • Örgütsel gelişim fırsatları ile bireysel yetenek ve arzuların karşılaştırılması • Bireysel potansiyel ve eğitim ihtiyacının değerlendirilmesi, • Kariyer sisteminin koordinasyonu denetlemesi, incelemesi ve gözetimi.	<ul style="list-style-type: none"> • Kişisel yetenek ve ilginin belirlenmesi, • İş ve günlük yaşam hedeflerinin belirlenmesi, • Örgüt içindeki ve dışındaki alternatif kariyer yollarını, seçenekleri değerlendirme, • İlgi ve amaçlarda değişmeye dikkat etme.

b. Kariyer Seçimini ve Gelişimini Etkileyen Faktörler

Klatt, Murdick ve Schuster, (1985) ile Mathis ve Jackson (1997) bireyi kariyer seçimiyle ilgili kararlarını etkileyen bu faktörleri aşağıda belirtilen dört maddede incelemişlerdir:

(1).İlgi Alanları (Interest). Kişi, kendi ilgi alanına girdiğine inandığını kariyer olarak seçer.

(2) Kendini Tanıma (Self-identity). Kariyer kişinin kendi görüşünü yansıtır ve onu şekillendirir.

(3)Kişilik (Personality). Kişinin ihtiyaçları olduğu kadar kişisel özellikleri de kariyer seçimini etkiler. Örneğin yakın ilişkide bulunma, güçlü ve başarılı olma gibi özellikleri bunda etmendir.

(4) Sosyal Özgeçmiş (Social background). Bu faktör eğitim, mesleki düzey, ebeveynlerin sosyo-ekonomik statüleri, içinde yaşanılan çevre ile ilgili faktörler gibi noktaları içermektedir.

Kaynak (1996), bireyi kariyer seçimi ve kariyer sürecinin oluşumunda etkileyen faktörleri, içsel ve dışsal olmak üzere başlıca iki grup altında incelemiştir:

İçsel faktörler. İçsel faktörler arasında en başta bireyin “kişilik karakteristikleri” gelmektedir. Kişiliğin yaşam süresi boyunca oluşumunda etki yapmış olan duygular, düşünceler, başarılar, psikolojik güç gibi faktörler, açıktır ki bu faktörler üzerinde oluşmuş motivlerde, bireyi kariyer seçimi ve süresince etkileyecektir.

Gelişen kişiliği çerçevesinde, bireyin, yaşamının ilerleyen yıllarında daha çok etkisi altına gireceği “kendini gerçekleştirme motivinin”, onun kariyer süresince en önemli içsel itici gücünü oluşturacağı açıktır. Bu anlamda, bireyin kişilik sürecindeki oluşumlar sonucu ortaya çıkaracağı “ilgi alanları”, onun kariyer yöneliminin en önemli belirleyicisi olacaktır.

Dışsal Faktörler. Bu alanda en belirleyici faktörü bireyin sosyal özgeçmişinin oluşturduğu kabul edilmektedir. Sosyal özgeçmiş; aile, çevre, eğitim, sosyo-ekonomik olgular vb. faktörlerden bir araya gelmiş geniş bir yelpazeden meydana gelmektedir. Bu faktörler zaman içinde bireyi dışardan etkileyerek içsel tepkilerinin ve motivlerinin oluşumuna katkıda bulunmakta ve bireyin kariyer süreci ile ilgili kararlarını etkilemekte ve yönlendirmektedir.

8. Göreve Dönen Malul Gazi Subay ve Astsubayların Kariyer Süreci:

TSK'da rütbe yükselme, rütbe bekleme süreleri sonrasında otomatik olarak gerçekleşmektedir. Terfiye engel hukuki bir durum olmadığı müddetçe, subaylar albay rütbesinden, astsubaylar ise kıdemli başçavuş rütbesinden emekli olabilmektedir. Subayların kariyer hedefleri; kurmay subay, generallik, yurtdışı daimi görevlerde bulunmak, akademik eğitim görmek (yüksek lisans, doktora vb.), tabur ve alay komutanlığı görevlerinde bulunmaktır. Astsubayların ise, subay olmak ve üniversite eğitimi görmek kariyer hedefi olarak görülmektedir.

Malul gazi subay ve astsubaylarımız, sağlık engellerinden dolayı, emsallerinden daha farklı kariyer süreci yaşamaktadırlar. TSK Sağlık Yetenekleri Yönetmeliğine göre, zihni yeteneklerinden istifade etmek maksadıyla, sınıflarının (piyade, tank, top v.b) geri hizmetinde, kıt'a karargahı olmayan karargah (en az kolordu karargahı) ve kurumlarda istihdam edilmektedirler. Karargahlarda uzmanlık gerektiren görevlerde proje subayı olarak istihdam edilmesi, personel politikası olarak seçilmiştir.

Bu uygulama sonucunda subaylarımız, kıt'a komutanlığı gibi mesleki ve liderlik açısından kendilerini tatmin edecek mesleki kariyer hedeflerinden mahrum kalmaktadır. Ayrıca, tezin yazım aşamasında, ilgili mevzuatlardaki değişikliklerin henüz sonuçlanmamış olmamasından dolayı malul gazi subaylarımız, kurmay subay olamamakta ve yurt dışı daimi görevlere seçilememektedirler. Bu durum, önemli kariyer hedeflerinin ortadan kalkması anlamına gelmektedir.

Malul gazi subaylarımızın akademik eğitim ve bilgi seviyelerini yükseltmek maksadıyla, Kara Kuvvetleri nam ve hesabına 1998 yılından itibaren değişik üniversitelerde yüksek lisans eğitimi görmeleri sağlanmıştır. Doktora eğitimleri için de 2002 yılından itibaren uygulanmaya başlanılmıştır.

Dördüncü Kısım

Malul Gazilerimizin Genel Sağlık Sorunları

1. Çatışma Ortamında Organ Kaybı Bulunan Bireylerde Görülen Ruhsal Sorunlar

Bu bölümde organ kaybı ve kalıcı hareket kısıtlılığı olan kişilerde görülebilecek ruhsal sorunlar özetlenmiştir.

Ruhsal sorunlar aşağıda belirtildiği gibi sınıflandırılmıştır;

- a. Post Travmatik Stres Bozukluğu (PTSB) ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)
- b. Anksiyete,
- c. Fobik Anksiyete,
- ç. Depresyon,

a. Post Travmatik Stres Bozukluğu (PTSB) ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)

(1) Tanım

Trafik ve uçak kazaları, deprem, sel gibi doğal afetler, ağır dayak, işkence altında kalmak, zorla ırzına geçilmek, terörist elinde rehin tutulmak, çok olumsuz koşullarda toplama kampında kalmak, savaşta uzun süre siperde ya da bombardıman altında kalmak gibi herkes için ağır stres sayılacak durumlarda ortaya çıkan bir bozukluktur. Çoğu kez travmatik olaydan birkaç saat, birkaç gün, daha seyrek olarak da birkaç hafta, birkaç ay sonra ortaya çıkar (Öztürk, 1997).

Solomon (1994) tarafından, 1973 yılında Yam Kippur savaşına katılan İsrail askerlerine, uzun vadede PTSD'ni tanımlamak amacıyla bir çalışma yapılmıştır. Çalışmaya, savaşta esir düşen 164 asker ile, çatışma ortamına katılarak PTSD tanısı alan 112 asker alınmıştır. Sonuç olarak, aradan geçen yirmi yıla rağmen her iki grupta da hala PTSD'dan zarar gördükleri ortaya çıkmıştır.

Sungur ve Sürmeli (1995)'e göre, savaş birçok travma türünün aynı anda ve yoğun olarak yaşandığı, etkilerinin ve sonuçlarının tahrip edici ve kalıcı olduğu bir travmadır. Bu yönüyle sadece hedef olarak değil, toplumdaki tüm bireylere ve gelecek kuşaklara yönelik bir tehdit niteliği

taşımaktadır. Toplumda ağır travmaya uğrayanların toplam sayısı bilinmediğinden PTSS'nin yaygınlık oranlarını saptamak zordur. Çünkü olağan dışı travmaya uğrayan ve PTSS gelişen kişilerin hepsi tedavi için baş vurmamaktadır. Battal ve Ak (1995)'a göre PTSS'nin yaşam boyu yaygınlık oranının % 1-4 oranında olduğu belirtilirken, risk gruplarında ise bu oran % 3-75 oranında değiştiği belirtilmiştir. Pitman ve arkadaşlarının (1989), 156 yaralı Vietnam gazisiyle yaptığı çalışmada, bireylerin %40'ı, PTSS tanısı almışlardır.

II. Dünya Savaşı ve 1941 yılındaki ünlü "Coconut Grove" gece kulübü yangınından sonra görülen ve psikik bir travmaya bağlanan bu semptomlar önemli bir akıl hastalığı olarak kabul edilmiş ve 1952'de yayımlanan DSM-I'de yer almıştır. DSM-I'de travmatik stres cevabına ayrı bir kategori olarak yer verilirken sivil ve asker alt tipleri olduğu belirtilmiştir. DSM-II'de erişkin yaşamda uyum bozukluğu başlığı altına yerleştirilmiştir. 1980'de yayımlanan DSM-III'te ise 1970'ler boyunca süren çatışmaların ve Vietnam Savaşı'nın deneyimlerinden faydalanılmış ve "Postravmatik Stres Bozukluğu" (PTSS) adı verilen yeni bir kategoride ele alınmıştır (Battal ve Özmenler, 1997).

DSM-IV-TR'de son şeklini alan tanı ölçütleri aşağıdaki gibidir:

(a) Aşağıdakilerden her ikisinin de bulunduğu bir biçimde kişi travmatik bir olayla karşılaşmıştır:

(I) Kişi gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma ya da kendisinin ya da başkalarının fizik bütünlüğüne bir tehdit olayını yaşamış, böyle bir olaya tanık olmuş ya da böyle bir olayla karşı karşıya gelmiştir.

(II) Kişinin tepkileri arasında aşırı korku, çaresizlik ya da dehşete düşme vardır (Çocuklar bunların yerine dezorganize ya da ajite davranışla tepkilerini dışa vurabilirler).

(b) Travmatik olay aşağıdakilerden biri (ya da daha fazlası) yoluyla sürekli olarak yeniden yaşanır.

(I) Olayın, elde olmadan tekrar tekrar anımsanan sıkıntı veren anıları; bunların arasında düşlemler, düşünceler ya da algılar vardır (Küçük çocuklar travmanın kendisini ya da değişik yönlerini konu alan oyunları tekrar tekrar oynayabilirler).

(II) Olayı, sık sık, sıkıntı veren bir biçimde rüyada görme (Çocuklar içeriğini tam anlamaksızın korkunç rüyalar görebilirler).

(III) Travmatik olay sanki yeniden oluyormuş gibi davranma ya da hissetme (uyanmak üzereyken ya da sarhoşken ortaya çıkıyor olsa bile, o yaşantıyı yeniden yaşıyor gibi olma duygusunu, illizyonları, hallüsinasyonları ve dissosiyatif “flashback” epizodlarını kapsar).

(IV) Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine yoğun bir psikolojik sıkıntı duyma

(V) Travmatik olayın bir yönünü çağrıştıran ya da andıran iç ya da dış olaylarla karşılaşma üzerine fizyolojik tepki gösterme

(c) Aşağıdakilerden üçünün (ya da daha fazlasının) bulunması ile belirli, travmaya eşlik etmiş olan uyarılardan sürekli kaçınma ve genel tepki gösterme düzeyinde azalma (travmadan önce olmayan)

(I) Travmaya eşlik etmiş olan düşünce, duygu ya da konuşmalardan kaçınma çabala

(II) Travma ile ilgili anıları uyandıran etkinlikler, yerler ya da kişilerden uzak durma çabaları

(III) Travmanın önemli bir yönünü anımsayamama

(IV) Önemli etkinliklere karşı ilginin ya da bunlara katılımın belirgin olarak azalması

(V) İnsanlardan uzaklaşma ya da insanlara yabancılaştığı duyguları

(VI) Duygulanımda kısıtlılık (örneğin sevme duygusunu yaşayamama)

(VII) Bir geleceği kalmadığı duygusunu taşıma (örn. Bir mesleği, evliliği, çocukları ya da olağan bir yaşam süresi olacağı beklentisi içinde olmama)

(ç). Aşağıdakilerden ikisinin (ya da daha fazlasının) bulunması ile belirli, artmış uyarılmışlık semptomlarının sürekli olması:

(I) Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük

(II) İrrabilite ya da öfke patlamaları

(III) Düşüncelerini belirli bir konu üzerinde yoğunlaştırmada zorluk çekme

(IV) Hipervijilans

(V) Aşırı irkilme tepkisi gösterme

Bu bozukluk (.b), (c) ve (ç) tanı ölçütlerindeki semptomlar) 1 aydan daha uzun sürer.

Bu bozukluk, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, mesleki alanlarda ya da işlevselliğin önemli diğer alanlarında bozulmaya neden olur (Çev. Köroğlu, 2001).

DSM-IV'e göre travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) tanısının konulabilmesi için yeniden yaşanan belirtilerden en az bir ölçütün, kaçınma ve genel tepki düzeyinde azalma belirtilerinden en az iki ölçütün karşılanması gerekmektedir. Bu klinik durum bir aydan uzun sürmeli ve işlevsellikte bozulmaya neden olmalıdır. Belirtiler 3 aydan kısa sürerse akut, uzun sürerse kronik, stres etkeninden en az 6 ay sonra başlamışsa gecikmiş olarak tanımlanır (Yorbik ve ark. 2002).

(2) Belirtiler ve Bulgular;

(a) Genel Görünüm ve Davranış. Hasta aşırı telaşlı ve kaygılıdır. Normalde aldırış edilmeyecek uyaranlara karşı aşırı derecede duyarlıdır ve en küçük uyaranlarla irkilme tepkisi gösterir. Yerinde duramayacak kadar huzursuzluk belirtileri olabilir. Ellerde büyük titremeler görülebilir.

(b) Konuşma ve İlişki Kurma. Belirgin bir bozukluk yoktur; fakat aşırı bir telaş ve duyarlılık nedeni ile hasta uyarıcı durumlardan kaçınmak isteyebilir. Bazı hastalarda, ilişkilerde bir duygu azalması, ilgisizlik ortaya çıkabilir

(c) Duygulanım. Duygulanımda bunaltı egemendir. Travmatik olay anımsandıkça, rüyalar tekrar yaşandıkça hastanın sıkıntısı artar. Çok huzursuz ve tedirgin olur. Bunaltı çok uzun sürerse bazen depresyon gelişebilir, Bu hastalarda sıklıkla kişiler arası ilişkilerde ilgi azalması ve duygusal uyuşukluk olur.

(ç) Bilişsel Yetiler. Travmatik olayla ilgili anılar için bellek çok güçlenmiş, fakat başka olaylara karşı ilgi ve dikkat azalmıştır. Eğer kazada kafa travması da olmuşsa bellek ve yönelim bozukluğu görülebilir en tipik belirti olayın sık sık anımsanması ve her anımsanıpta yeni baştan yaşanıyor gibi olmasıdır. Olayın yineleyici biçimde anımsanması düşlerde olur. Kişi travmatik olayı düşlerinde aynı biçimde sık sık görür korkuyla uyanır. Algılama ileri derecede artmıştır. Hafif uyarılar şiddetli algılanır; irkilme tepkisi doğurur; dikkatin belli bir konuda tutulması güç olabilir. Yönelimde bozukluk yoktur. Çok ağır durumlarda şaşkınlık, zihin karışıklığı ve yönelim bozukluğu olabilir.

(d) Düşünce Akımı ve İçeriği. Düşünce akımında genellikle belirgin bozukluk yoktur. Düşünce içeriğinde olayın yineleyici olarak anımsanması hastayı çok tedirgin eder. Hasta olayı unutmak, düşünmemek ister; bunun için çabalar, fakat travmatik olay bütün sahnesiyle ayrıntılarıyla tekrar tekrar düşüncede yaşanır. Travmatik olayı anımsatan ya da simgeleyen uyarılarla belirtiler daha da şiddetlenir. Bunların yanı sıra hastada suçlanma, çevreyi suçlama, hipokondriyak uğraşlar, gelecek kaygıları bulunmaktadır.

(e) Fizik ve Fizyolojik Belirtiler. Korku ve bunaltıya ilişkin bütün fizik ve fizyolojik belirtiler vardır. Organizma sürekli bir uyarılış içinde irkilmeye hazır durumdadır. Ayrıca, travmatik olay düşlerde sık sık yinelendiğinden uyku çok bozulur. Hatta bu düşleri görmemek için hasta bilinçli olarak uykusunu önlemeye çalışır (Öztürk, 1997).

Şiddetli davranış patlamalarının (kızgınlık, huzursuzluk gibi) savaş gazilerinde fazla olduğu bildirilmiştir. Savaş gazilerinin, savaştaki gibi veya savaşa benzer durumlarda, şiddet hareketlerini gerçek muharebe koşullarını yaşarcasına yaptıkları bildirilmiştir (Battal ve Özmenler, 1997)

(3) Etyoloji

Her organizmanın baş edemeyeceği kadar ağır stres durumları vardır. Böyle koşullarda herhangi bir kişide ağır bunalımlar olabilir. Benliğin bütünüyle dağıldığı, çaresiz kaldığı, ileri derecede regresif davranış biçimlerine başvurduğu görülebilir. Ancak TSSB'nun tipik belirtilerini her kişide görmeyiz. Kimileri konversiyon bozukluğu, donakalım ve başka psikoz belirtileri gösterebilir. Bu nedenle gerçek oluş nedeni yalnızca stresin ağırlığına bağlanamaz. Belli bir yapının ve kişilik yatkinliğinin de bulunması gerekir. Fakat bu yapının, bu kişiliğin özellikleri henüz aydınlatılamamıştır. Psikodinamik açıdan travmatik nevroz Freud'un tanımladığı yineleme zorlantısı görüşüyle açıklanmaya çalışılmıştır. Çocuklarda acı, korku veren bir uyarana tekrar tekrar yaklaşma ve böylelikle korkunun üstesinden gelme eğilimi sıklıkla görülür. Yetişkin kişinin baş edilemeyecek kadar ağır bir stresle karşılaşınca düşüncelerinde, düşlerinde bu olayı tekrar tekrar yaşaması yineleme zorlanmasına benzeyen bir durumdur. Bu da çocuklukta görülen stresle baş etme doğal çabasının benzeridir (Öztürk, 1997).

Son yıllarda TSSB'nun ortaya çıkışındaki psikolojik ve biyolojik etkenler üzerinde çalışmalar artmıştır. Bunun nedenleri arasında şunlar sayılabilir: ABD'de Vietnam savaşından dönenler üzerinde savaşın kısa ve uzun süreli etkilerini yakından izleme ve değerlendirme olanaklarının bulunuşu; bütün dünyada savaş, terör ve işkencenin kamu oyunda sergilenmesi ve bunlar üzerinde bilimsel incelemelerin yapılmaya başlanması; çocukluk çağında karşılaşılan travmatik olayların etkileri üzerinde bilimsel çalışmaların artması (Öztürk, 1997).

(4) Risk Faktörleri

Epidemiolojik çalışmalarda ve tedaviye gelen olgularda; ailede psikiyatrik hastalık öyküsünün varlığı (özellikle anksiyete bozukluğu), yüksek nörotizm ve düşük kendine güven gibi kişilik özellikleri, aileden erken ayrılık-boşanma, ailede anti-sosyal kişilik bozukluğuna sahip üyenin olması, çocuklukta davranım bozukluğu, kötüye kullanım, düşük eğitim seviyesi, ek stresli yaşam olayları, kadın olma, fazla miktarda alkol alıyor olma, daha önce anksiyete bozukluğu veya depresyon geçirmiş olma, travma ile karşılaşmış olma, TSSB'nun birer risk faktörü olarak bulunmuştur (Battal ve Özmenler, 1997).

Yukarıdaki bilgileri daha iyi anlayabilmek için George L. Skypeck, bir şiirine yer vermek faydalı olacaktır:

“Bir asker olmaktan duyduğum gururu hiç olmazsa bir gün söyleyeceğim”
Savaştan döndükten sonra yaşadığınız bazı problemleri savaş gazisi Jim Goodin yıllar önce şöyle tarif ediyor:

“Evliliğim, giderek parçalanıyor. Artık birbirimizle konuşamıyoruz. Aslında hiçbir şey hakkında oturup konuşmuyoruz. Bodrum katta zamanımın büyük bölümünü tek başına geçiriyorum. Eşim üst katta ben alt kattayım. Elbette alış-verişi kimin yapacağı, arabaya kimin benzin alacağı hakkında konuşuyoruz, ama diyalogumuz sadece bundan ibaret. O beni önemseydiğini, sevdiğini anlatmaya çalışıyor, ama ben onun bu tavrından gerçekten rahatsız ve huzursuz oluyorum ve bu durum karşısında yanından uzaklaşıyorum. Bazen küçük meseleler hakkında gerçekten çok öfkeleniyorum. Bu durumda eskiden ona vururdum, ama son zamanlarda duvara yumruk atmaya başladım. Ya da evi terk edip aklımı toplamak için saatlerce araba kullanıyorum. Zamanımı amaçsızca evden çok, yollarda araba kullanarak geçiriyorum.

Hiç arkadaşım yok, kimlerle arkadaşlık yapacağımı dikkatle seçiyorum. Dünya, kimsenin kimseye önem vermediği bir köpek dalaşına benziyor. Bu düzensiz toplumun bir parçası olmaktan kaçınıyorum. Herkesten uzakta, dağlarda bir ev kurmak istiyorum. Etrafımdaki bazı şeylerin yanlış gidişine çok sinirleniyorum. Bu pisliklerin altına bombalar yerleştirmeyi düşünüyorum. Barlara gidiyor, içiyor ve kavga ediyorum. Genellikle en iri yarı olanı seçiyor, onunla dövüşüyorum. Nedenini ise bilmiyorum. Delice araba kullanıyor, diğer sürücülerle ağız dalaşına giriyorum.

Genellikle kederli ve kasvetliyim, yıllardır da bu şekilde hissediyorum. Bu ruhsal durum bazen öyle yoğunlaşıyor ki, bulunduğum bodrum katından ayrılmak bile istemiyorum ve aşırı alkol alıyorum. Depresyona girdiğim bazı anlarda intihar bile etmeyi düşündüm. Vietnam' dan getirdiğim eski 38' lik bir silahım var. Birkaç kez silahım doluyken düşüncelere daldım, hatta bir keresinde namlusu ağızımda horozu çekik bir şekilde durdum, ama tetiği çekemedim. Bu davranışı sergilerken en yakın silah arkadaşım Smitty' nin siperde, parçalanıp her yere dağılan beyninin görüntüsü aklıma geliyordu. Kahretsin hayata tutunmak için çok çalıştım ve şu an bu çabamı boşa harcamam. Ama bazen şunu düşünmekten kendimi alamıyorum; Nasıl ben hayatta kaldım, o kalamadı? Demek ki ortada bir neden var.

Savaşta yaşadıklarım bazen kafamda tekrar canlanıyor. Bunlar beni ürpertiyor. Hissettiklerimi dışarı atmak çok zor. Hatırlıyorum onları; eski arkadaşlarımı, yüzlerini kurulan pusuları, bağırışları, ölülerin yüzlerini, gözyaşlarını... Şu an bile bir helikopter sesi duysam ya da sık bir ormanlık alanı görsem sırtımdan soğuk terler akıyor. Hatta yürüyüş yaptığım zamanlar da yeşillik alanlardan kendimi uzak tutuyorum.

Caddede yürürken arkamdan göremediğim insanlardan rahatsız oluyorum. Otururken arkamı sağlam bir yere veriyorum. Gürültülü sesler beni kızdırıyor, sinirlendiriyor ve ani hareket etmeme yerimden sıçramama neden oluyor.

Geceleri bizim için en zor zamanlar. Eşimden uzun bir süre sonra yatmaya gidiyorum. Uykuya dalmak için saatler geçiyor. Savaş anılarımı düşünüyorum. Bazen eşim beni bembeyaz bir yüzle uyandırıyor. Terli ve gergin olarak uyanıyorum. Bazen nerede olduğumu anlamadan onun boğazına sarılıyorum. Çünkü kabusun etkisi altında kalıyorum.

Bu problemlerle ne kadar uzun süre yaşadığımı bilmiyorum. Görünüşte, sorunlar giderek katlanıyor. Eşim ayrılmaktan bahsediyor. Sanırım bunun önemi yok. Ama yalnızım. Başka kimsem yok. Hayatta böyle olan tek insan neden benim? Benim ne sorunum var?" (Tayyar, 2005).

b. Anksiyete

(1) Tanım

İç ya da dış dünyadan kaynaklanan bir tehlike, tehlike olasılığı veya birey tarafından tehlikeli olarak algılanıp yorumlanan herhangi bir durum karşısında yaşanan bir duygu durumudur (Işık, 1996). Fiziksel sistem için nasıl ağır gerekli ise, belirli bir düzeyde anksiyete belirtileri de duygu sistemi için gereklidir (Fishel, 1998). Ancak, yüksek düzeydeki anksiyete bireyleri tehdit ederek, olumsuz tepkiler vermesine yol açabilir (Yeşilkanat, 1999).

Sungur ve arkadaşlarının (1995) yaptığı çalışmada, Güneydoğu Anadolu bölgesinde görev yapan askeri popülasyonda PTSS tanısının yanı sıra yaygın anksiyete bozukluğu saptanmıştır. Battal ve arkadaşları (1992), 1988 yılında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, İç Güvenlik Harekatında görevli askeri bireylerde ortaya çıkan ruhsal semptomları araştırmıştır. Çatışmaya giren 78 ve o anda çatışmaya girmeyip görev bekleyen 116 erbaş ve erle yaptıkları çalışmada, çatışmaya girmeyenlerde girenlere göre anksiyete bozukluğu anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

(2) Etiyoloji

Ani yaşamsal değişimler, travmalar, kayıplar bireyin anksiyetesini ortaya çıkarırlar. İnsanda doğuştan var olan ve belirli bir düzeye kadar sağlıklı yaşanması gereken anksiyete duygusu, artık

belirli bir eşiği aşıp, kişiyi olumsuz biçimde etkilemeye, günlük yaşamı bozmaya yani ona zarar vermeye başlamış ise patolojiktir. Bireyin karar vermesini güçleştirir, endişe verir (Işık, 1996).

(3) Klinik Belirti ve Bulguları

Anksiyete genellikle, sempatik sinir sisteminin artan aktivitesinden ortaya çıkan belirtiler verir. Nabız sayısında artma, kan basıncında yükselme, ağız kuruluğu, gözlerin hızlı hareket ettirilmesi, terleme, titreme, üşüme, aşırı hareketlilik veya huzursuzluk, yumruklarını sıkma, tırnak yeme veya dudak ısırma, sözlü olarak korktuğunu belli etme, gereksiz konuşmalar yapma, hızlı, sert ve kesintili konuşma, yüksek ve tiz ses, huzursuzluk, gerginlik sıkıntılı bir yüz ifadesi, yüz, kol ve omuz tikleri, yanıt vermekte kararsızlık ve ağlama anksiyetenin en belirgin fizyolojik ve psikolojik belirtileridir (Işık,1996) .

c. Fobik Anksiyete

(1) Tanım

Belirli bir nesneye veya duruma karşı duyulan yoğun bir korku olarak adlandırılabilir. Dışarıdan gözleyen biri için tepkinin yoğunluğu, tehlikeli sayılan durumla orantısızdır. Anksiyete burada patolojik haldedir (Geçtan, 1981).

Sungur ve arkadaşlarının (1995) yapmış olduğu çalışmada, çatışma bölgesinde görev yapan askeri popülasyonda agorafobi bulgularının da görüldüğü saptanmıştır.Deering (1996)'e göre, panik bozukluk ve fobiler, PTSSB ile birlikte görülen psikiyatrik bozukluklardan en geç ortaya çıkan ve en uzun süreli olanıdır.

(2) Etiyoloji

Fobilerin, anksiyete ve psikoseksüel dönemlerdeki saplantılarla bağlantıları vardır (Öztürk, 1997). Yaşamın getirdiği ve kişide gerilim yaratan olayların, bazı kişilerde fobi gelişmesinde rolü olduğu ileri sürülmektedir. Ancak aynı olay bile değişik kişilerde farklı algılanabilmekte, farklı duygulara ve tepkilere yol açabilmektedir. Özellikle yaşadığı olumsuz yaşam olayları üzerinde

kontrol sağlayamadığına, bunların tümüyle kendi dışında geliştiğine inanan bireylerde panik ataklara ya da agorafobi gibi korkuların daha sık oluşabileceği ileri sürülmektedir (Işık, 1996).

(3) Klinik Belirti ve Bulgular

Bireyler, herhangi bir nesne (hayvan, kan, yara) veya durum (karanlık, meydan) karşısında yoğun anksiyete davranışı gösterirler. Ayrıca, bireyin toplumsal ortamda başkası tarafından gözlendiğini, denetlendiğini, ilgi odağı olduğunu düşündüğü durumlarda da fobi belirtileri ortaya çıkar (Yeşilkanat (Taştan), 1999)

ç. Depresyon

(1) Tanım

Depresyon bireyin, duygulanım ve hareket alanında, duygu ve davranışlarına yansıyan çökkünlük durumudur (Doğan,1993)

Askerlerin çatışma ortamında bulunması, arkadaşlarının ölümüne tanık olmaları, yaşantılarının bütün alanlarını etkiler. Depresyon atağını başlatmada bu tür olayların etken olacağı araştırmacılar tarafından bildirilmiştir (Vahit,1995). Deering (1996)'e göre depresyon, gaziler ile ilgili yapılan çalışmalarda yaygın olarak görülen ikinci ruhsal sorundur.

(2) Etyoloji

Genetik ve biyokimyasal etkenlerin yanında stresli yaşam olaylarının da depresyonu ortaya çıkarıcı bir durum olduğu kabul edilir. Stresli yaşam olayları reaktif depresyonda etkili olabilir. Burada önemli olan stresli yaşam olayının birey tarafından nasıl algılanıp değerlendirildiği, bu olayla baş etme gücünün ne kadar ve nasıl olduğudur. Burada sosyo-kültürel özellikler, toplumsal değer yargıları da önemli olabilmektedir (Işık,1996). Bununla birlikte, bireylerin organ kaybı yaşamaları, ölüm tehdidi ile karşılaşmaları da, depresyonu yaratabilir (Özmen ve Sağduyu ,1997).

(3) Klinik Belirti ve Bulgular

Depresyonun klinik belirtileri; kendine bakım yetersizliği ortaya koyan görünüm, elemli, çökkün, bunaltılı bir duygu hali, ilgi ve dikkatte azalma, unutkanlık, yanılsama ve sanrı, düşünce akışında zayıflama, düşünce içeriğinde çaresizlik ve umutsuzluk, karamsarlık, kendini suçlama, benlik saygısında azalma, değersizlik, işe yaramama, paranoid sanrılar, ceza düşünceleri, fobi, obsesyon, ölüm düşüncesi, iştah ve kilo kaybı, zevk alamama, yorgunluk, enerji azalması, genel bir isteksizlik, cinsel isteksizlik, uyku bozukluklarıdır (Doğan, 1995)

2. Organ Kaybı ve Amputasyon

a. Organ Kaybı

Birey, yaşantısının herhangi bir döneminde sosyal hayatta karşılaştığı kayıplarla birlikte, değer verdiği bir objenin kaybını da yaşabilir (Doğan, 1993). Bir ekstremitenin kaybı gibi, fiziksel görünümde değışikliklere yol açan kayba karşı oluşan tepkiler, bireyden bireye farklılık gösterir. Ancak, genel olarak bireylerin verdikleri tepkiler, anksiyete, inkar, öfke, çaresizlik, depresyon gibi duygusal güçlüklerdir (Gürgen ve Işıklı, 1990).

Kayıpta, yas tutma süreci, altı ile on iki ay sürebilir. Organ kayıplarında olduğu gibi, bireyin tüm yaşantısını, sürekli etkileyecek olan kayıplarda bu süreç ömür boyu devam edebilir. Bireyin organ kaybına uyumu mümkün olmadığında, fiziksel ve ruhsal yaşantılarını, sağlıklı sürdürmelerinde yetersiz kalmaları söz konusudur (Murray ve Zentner , 1979).

Bir organın kaybı çoğu zaman beden fonksiyon kayıplarına da beraberinde getirir. Bu durum, bireyin beden imgesinde daha fazla değışiklik yaratır (Doğan,1993).

b. Amputasyon

Çeşitli nedenlerle beslenmesi engellenen, sağlık için zararlı hastalık taşıyan ve varlığı fonksiyon yönünden kayıplara neden olan ekstremitelerin, kısmi ya da tam olarak çıkarılmasına amputasyon denir (Erdil ve Elbaş, 1996)

(1) Amputasyon nedenleri

Amputasyon gerektiren nedenler aşağıda özetlenmiştir (Erdil ve Elbaş, 1996);

(a) Travmatik nedenler. Bu kapsamda trafik kazaları, iş kazaları, ateşli silah yaralanmaları, kesici ve delici silahla yaralanmalar, yanıklar ve donmalar amputasyona neden olan travmalar arasında yer alır. Çatışma ortamında ekstremitte kaybı yaşayan bireyler, travmatik amputasyona örnektirler.

(b) Damar hastalıkları. Bunlara bağlı olarak, eksterimite distal uçlarında görülen beslenme bozukluğu ve kangrenler amputasyonla tedavi edilirler.

(c) Enfeksiyonlar. Hastanın yaşamını tehdit eden, akut ve kronik enfeksiyonlarda uygulanabilir.

(ç) Sinir zedelenmeleri. Felçli ve his duyusu bulunmayan ekstremitelerde, iyileşmeyen yaralar ve şekil bozuklukları oluşur. Bu hastalara, tedavi amacıyla uygulanabilir.

(d) Tümörler. Kötü huylu kemik tümörlerin tedavisi genellikle amputasyonla yapılır.

Dal ve Hatipoğlu'nun (1997) çalışmasında, asker bireylerin en fazla (% 66.7) mayına basma sonucu amputasyon yaşadıkları belirtilmiştir. Ayrıca, askerlerin %52.2'sinin diz altı, %21.3'ünün ise ayak amputasyonu yaşadıkları belirtilmiştir.

(2) Amputasyonlu Bireylerin Psikolojik Gereksinimleri

Yaşadıkları ekstremitte kaybına bağlı beden yapısı ve fonksiyonları bozulan birey bu duruma çeşitli biçimlerde tepkiler verir. Bireyin yaşadığı değişikliğe uyumu sırasında ortaya duygusal, algısal ve psiko-sosyal tepkiler çıkar. Bireyin tepkilerini etkileyen faktörler; kaybettiği organının

fonksiyonel önemi, fiziki görünüşünün önemi, beden parçasının görünüp görünmemesi, rehabilitasyonun uygunluğu, değişikliğin hızı, bireyin önceki baş etme gücü ve yolları, kaybettiği ekstremitenin günlük yaşamı (işi, sosyal yaşamı ve cinsel yaşamı) açısından önemi, bireyin aldığı desteklerin tipi yer almaktadır (Doğan, 1993).

Ekstremitte kaybı yaşayan birey, bu değişiklik ve sınırlılıklarıyla karşı karşıya gelmeyi ve onu kabullenmeyi her zaman başaramayabilir. Bu durumda bozukluğu genelleştirerek normal savunma mekanizmalarını aşırı kullanabilir. Bunlar, yoğun inkar, anksiyete, korku, ciddi depresyon, isyan etme gibi tepkilerdir (Doğan, 1993).

Ekstremitte kaybı yaşayan bireylerin beden imgesi bozulmuştur. Dal ve Hatipoğlu'nun (1997) yaptığı çalışmada, ampute olan asker bireyin % 18.4'ünün, kendini yarım insan olarak hissettikleri saptanmıştır. Doğan'a (1993) göre, bireyin fiziki görünüşü, kendisine verdiği değer ve sosyal çevresiyle ilişkisini etkilemektedir. Bu durumda bireyin beden imgesindeki bozulma, benlik saygısını yitirmesine yol açabilmektedir.

Amputasyon, bireyin aynı zamanda sosyal ve ekonomik yönlerden sorun yaşamasına yol açar. Dal ve Hatipoğlu'nun (1997), ampute hastalarının yaşama dönmeleri ile ilgili 174 asker birey üzerinde yaptıkları araştırmada; bireylerin kendi işlerinden elde ettikleri gelirleri amputasyon öncesi % 61.5 iken, amputasyon sonrası % 2.3'e düşmüştür. Kisbough ve arkadaşlarının (1995) 1980-1988 yıllarında yaptıkları çalışmada ise, amputasyon uygulanmış askerlerden %2.3'ünün aktif görevde kalabildiği belirtilmiştir. Smith'e (1987) göre, Bireyler, amputasyonun yarattığı fiziksel sınırlılıklar nedeniyle mesleklerini yapamamasına bağlı olarak ve iyi bir rehabilitasyon hizmeti alamamaları nedeniyle ekonomik sorunlar yaşarlar. Çünkü iyi bir rehabilitasyon hizmeti sonrasında birey, bağımsızlığını mümkün olduğunca artırarak, eve veya işe geri dönme becerisini gösterebilir. Böylece, tedavi masrafları azalacağı gibi, bireyin yaşam kalitesi de artmış olur.

İkinci Bölüm

Yöntem

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Araştırmanın amacı, iç güvenlik hareket alanında yaralanıp, GATA Askeri Hastanesi tarafından “TSK’de Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu alan ve emekli olmayarak, TSK Sağlık Yetenekleri Yönergesinin 31 nci maddesine istinaden, K.K.K.lığında sınıfının geri hizmetinde tekrardan görev alan subay ve astsubayların;

- Emekli olma sebeplerini,
- Çalışma performanslarını etkileyen faktörleri,
- Mesleki çalışma performanslarını ve iş tatminlerini artırıcı imkanları tespit etmektir.

Araştırmada cevap aranacak sorular şunlardır;

- “TSK’de Görev Yapamaz” sağlık raporu alan malul gazi subay ve astsubaylar, emeklilik / tekrardan göreve dönme kararını vermelerinde rasyonel davranabilmekte midir?
- Bu kararı vermelerinde sakatlık dereceleri, ekonomik durumları ile yaş/rütbenin getirdiği tecrübe ve bilgi birikimi rol oynamakta mıdır?
- Neden göreve dönmekte / emekli olmaktadır?
- Yaşanan travmanın etkileri, emeklilik / göreve dönme sonrasında, çalışma performanslarını ne yönde etkilemektedir?
- İkamet edilen illerin seçiminde etkili olan faktörler nelerdir?
- Maluliyetin sebep olduğu fiziksel imkan ve kabiliyetlerin; meslek, aile ve günlük yaşama etkileri nelerdir?
- Sakat kalmasına neden olan olay sonrasında, maddi ve manevi kayıp ve kazançları nelerdir?
- Mesleki patern ve kariyer planlamalarını nasıl yapmaktadırlar?
- Subay ve astsubaylar arasında, yukarıdaki soruların cevaplarında farklılıklar var mıdır? Eğer farklılıklar varsa, sebepleri nelerdir?

2. Araştırmanın Önemi

Araştırma sonucunda;

- Bahse konu personelin sağlık durumlarının (maluliyetlerinin sebep olduğu fiziki ve ruhsal durumlarının) yaşamlarındaki etkilerini tespit etmek,
- Emekli olma / tekrardan göreve dönme kararının verilmesindeki belirsizlikleri azaltarak, bilimsel verilerden istifade etmelerini sağlamak; böylece yanlış verilen kararlar neticesinde, kayıp yılları ortadan kaldırmak,
- TSK'da yeniden göreve dönmeye istekli, kendisini sistem içinde geliştirmeye ve yetiştirmeye azimli personelin, mesleki kariyer çizgisini belirlemek,
- Göreve dönen personelin maddi ve manevi haklarının iyileştirilmeleri sağlanarak, iş tatminlerinin ve performanslarının artırılmasını sağlamak.

3. Araştırmanın Yöntemi

a. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma, iç güvenlik hareket alanında yaralanıp, GATA Askeri Hastanesi tarafından "TSK'de Görev Yapamaz" kesin işlem sağlık raporu alan, Kara Kuvvetleri Komutanlığına mensup subay ve astsubaylardan, TSK Sağlık Yetenekleri Yönergesinin 31 nci maddesine istinaden göreve devam edenler ile emekli olanları kapsamaktadır.

b. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın odak noktası olan malul gaziler Türkiye'nin dört bir yanına yayıldığı için, Ankara'da ikamet eden subay ve astsubaylar ile mülakat; İzmir ve İstanbul'daki bireyler ile internet ortamında mülakat formunun (anket formuna dönüştürülmüş) gönderilmesi ve alınması ile veriler toplanabilmiştir.

c. Araştırmanın Ana Kütlesi

Araştırmanın Araştırmamızın ana kütlesini, 1984 yılından itibaren iç güvenlik hareketi esnasında yaralanıp sakat kalan ve “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu alan Kara Kuvvetleri Komutanlığına mensup subay ve astsubaylar oluşturmaktadır.

(1) Örneklemin Nitelikleri

Örneklememiz, 25’i Subay ve 6’sı Astsubay toplam 31 kişiden oluşmaktadır. Tablo-5’e bakıldığında subay ve astsubayların TSK ile olan ilişkilerinin dağılımı görülmektedir. Subayların göreve devam etme oranlarının, astsubaylara nazaran çok yüksek olduğu, çalışma evreninin genelinde de gözlenmektedir. Bu durum, astsubayların subaylara oranla doğrudan emekli olma oranlarında da dikkati çekmektedir.

Tablo-5: Örneklemdaki Subay ve Astsubayların, TSK ile ilişkilerine göre dağılımı

TSK ile İlişkisi		TSK’daki Statüsü		Toplam
		Subay	Astsubay	
Göreve Devam Eden		16	2	18
	% TSK ile İlişkisi	% 88,9	%11,1	%100
	% TSK’daki Statüsü	% 64	% 33,3	% 51,8
Göreve Dönüp Emekli Olan		8	0	8
	% TSK ile İlişkisi	% 100		% 100
	% TSK’daki Statüsü	% 32		% 25,8
Doğrudan Emekli Olan		1	4	5
	% TSK ile İlişkisi	% 20	% 80	% 100
	% TSK’daki Statüsü	% 4	% 66,7	% 16,1
Toplam		25	6	31
	% TSK ile İlişkisi	% 80,6	% 19,4	% 100
	% TSK’daki Statüsü	% 100	% 100	% 100

Örnekleme grubunun yaş ortalaması 36 dır (en az 27, en fazla 45). Olay esnasındaki yaş ortalaması 26’dır (en az.20, en fazla 34). Örneklemin; %87.9’u (27 kişi) evli (14 kişi olay öncesi, 13 kişi olay sonrası evlenmiştir), %12.1’i (dört kişi) bekar subaydır. Tablo-6’da, subayların %64’nün (16 kişi) yüksek lisans eğitimi almış oldukları görülmektedir.

Tablo-6: Örneklem grubundaki malul gazi subay ve astsubayların eğitim seviyeleri

Eğitim Seviyesi		TSK'daki Statüsü		Toplam
		Subay	Astsubay	
Lise			3	3
	% Eğitim Seviyesi		%100	%100
	% TSK'daki Statüsü		% 50	% 9,7
Yüksekokul			1	8
	% Eğitim Seviyesi		%100	% 100
	% TSK'daki Statüsü		% 16,7	% 3,2
Üniversite		5	1	6
	% Eğitim Seviyesi	% 83,3	% 16,7	% 100
	% TSK'daki Statüsü	% 20	%16,7	% 19,4
Yüksek Lisans		16		16
	% Eğitim Seviyesi	% 100		% 100
	% TSK'daki Statüsü	% 64		% 51,6
Yüksek Lisans Öğrencisi		1		1
	% Eğitim Seviyesi	% 100		% 100
	% TSK'daki Statüsü	% 4		% 3,2
Doktora Öğrencisi		3		3
	% Eğitim Seviyesi	% 100		% 100
	% TSK'daki Statüsü	% 12		% 9,7
Üniversite Öğrencisi			1	1
	% Eğitim Seviyesi		% 100	% 100
	% TSK'daki Statüsü		% 16,7	% 3,2
Toplam		25	6	31
	% Eğitim Seviyesi	% 80,6	% 19,4	% 100
	% TSK'daki Statüsü	% 100	% 100	% 100

Örneklemin oluşturan 25 kişi Ankara'da, 4 kişi İzmir'de, 2 kişi İstanbul'da ikamet etmektedir (Tablo-7).

Tablo-7: Subay ve Astsubayların TSK ile ilişkilerine göre ikamet yerlerinin dağılımı

Statüsü	İkamet Yeri	TSK ile İlişkisi			Toplam
		Göreve Devam Eden	Göreve Dönüp Emekli Olan	Doğrudan Emekli Olan	
Subay	Ankara %Toplam	11 % 44	7 %28	1 %4	19 % 76
	İzmir %Toplam	3 %12	1 %4		4 %16
	İstanbul %Toplam	2 % 8			2 % 8
	Toplam	16 % 64	8 % 32	1 %4	25 %100
Astsubay	Ankara %Toplam	2 %33,3		4 % 66,7	6 %100
	Toplam	2 %33,3		4 % 66,7	6 %100

Mayın etkisi ile yaralanmalar toplam olayların % 61.3'nü (19 kişi) ; silahlı çatışma sonucunda yaralanmalar %16.1'ini (5 kişi); dost ateşi sonucu yaralanmalar % 3,2'sini (1 kişi); tuzaklama etkisi ile yaralanmalar % 12.9'unu (4 kişi); idari zayıflar ise % 6.5'ni (2 kişi) oluşturmaktadır . Mayına basanların % 63.1'i yaya olarak (12 kişi), % 15.7'si araçla (3 kişi) mayına basmıştır.

Olay esnasındaki rütbelere göre, genç rütbede yaralanmalar dikkat çekmektedir. Teğmen ve üsteğmen rütbelerinde yaralanmalar, örneklemin % 71'ni (22 kişi) oluşturmaktadır [12 kişi teğmen rütbesinde (% 38.7), 10 kişi üsteğmen rütbesinde (% 32.3'ü)]. Çatışmalarda, tim ve bölük komutanı olan genç rütbeli personelin önde bulunması, yaralanma ihtimalini artırmaktadır. Bu da istatistiki sonuçlara yansımış bulunmaktadır.

Emekli Sandığı tarafından onaylanmış maluliyet derecelerinin frekans dağılımı, Tablo-8'de gösterilmiştir. Altıncı derece maluliyet % 48.4 ile (15 kişi) dikkat çekmektedir.

Tablo-8: Emekli Sandığı tarafından verilen maluliyet derecelerinin dağılımı

Sakatlık Dereceleri	Sıklık	Yüzde
1 nci derece	1	3,2
2 nci derece	2	6,5
2 nci derece bakıma muhtaç	1	3,2
3 ncü derece	5	16,1
4 ncü derece	6	19,4
5 nci derece	1	3,2
6 nci derece	15	48,4
Toplam	31	100

Olayın, malul gazilerimizde oluşturduğu fiziksel hasar ile maluliyet dereceleri arasındaki ilişki Tablo-9'da görülmektedir. %16'sı (beş kişi) diz altı ayak kaybı, yine %16'sı (beş kişi) topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı ile çoğunluğu teşkil etmektedir.

Tablo -9: Fiziksel hasarın karşılığı olan maluliyet derecelerinin frekans dağılımı

Fiziksel Hasar	Maluliyet (Sakatlık) Derecesi							Toplam
	1	2	2 Bkm. Muhtaç	3	4	5	6	
Diz üstü kalçadan ayak kaybı		1						1
Diz üstü bir bacağın kaybı			1	1				2
Diz altından ayak kaybı				1	4			5
Ayak bileği kaybı					1			1
Ayak bileği sabit, tarak kemikleri ve parmakları yok (boyt)						1		1
Ayak parmakları kaybı (chopart)							2	2
Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı							4	4
Bir elin kaybı		1						1
Bir gözün kaybı							1	1
Safra kesesi kaybı, bir göz kör, diğeri ileri derecede görme kaybı				1				1
İki gözde ileri derecede görme kaybı	1							1
Epilepsi, hafıza kaybı ve konuşmada zorlanma				2				2
Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı							5	5
Kaval kemiği açık parçalı kırık ameliyatsız ve 2,5 cm kısalık ayak bileğinde hareket kısıtlılığı							1	1
Sol dirsek eklemi yok, hareket kısıtlılığı ile omurgasından yaralanma							1	1
Ayak bileği ve parmaklarda hareket kaybı ve baldırda kısmi çürüme					1			1
Femur (uyluk kemiği) 6 cm. kısalık ve diz kapağı hareket kısıtlılığı							1	1
Toplam	1	2	1	5	6	1	15	31

Organ ve fonksiyon kayıp durumları ve TSK ile ilişkisine göre dağılımı Tablo-10'da görülmektedir. Bu genel sınıflandırmaya göre, en fazla bir uzuv kaybı olanların göreve devam etme oranının diğer kategorilere oranla en yüksek olduğu görülmektedir. Aynı zamanda emekli olma oranında da en yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo-10: Fiziksel hasar derecesinin ve TSK ile ilişkisine göre dağılımı

Fiziksel Hasarın Derecesi	TSK ile İlişkisi			Toplam
	Göreve Devam Eden	Göreve Dönüp Emekli Olan	Doğrudan Emekli Olan	
Epilepsi, hafıza kaybı ve Konuşma Bozukluğu	2 % 6,5	0	0	2 % 6,5
En fazla bir uzuv kaybı var	10 %32,3	4 %12,9	2 % 6,5	16 %51,6
En fazla bir uzuv kaybı ve fonksiyon kaybı var	1 %3,2	2 % 6,5	2 % 6,5	5 %16,1
Uzuv kaybı yok fonksiyon kaybı var	5 %16,1	2 % 6,5	1 %3,2	8 %25,8
Toplam	18 %58,1	8 %25,8	5 %16,1	31 %100

ç. Veri Toplama Yöntemi

Mülakat, görüşme tekniği ile mülakat sorularının anket formuna dönüştürülmesinden sonra anket tekniği uygulanarak veriler toplanabilmiştir. Ayrıca, verilerin analizi esnasında, araştırmacının da mülakat esnasındaki gözlemlerine yer verilmiştir.

Her iki tekniğin kendi aralarında önemli avantaj ve dezavantajları mevcuttur. Görüşme, mülakat tekniğinde yüz yüze karşılıklı iletişim esas olduğundan, anket tekniğine nazaran araştırmacıya daha fazla esneklik sağlar. Araştırmacı görüşmede, karşılaştığı her karanlık noktayı, anında soracağı sorularla aydınlatma imkanına sahip olur. Bir çok kimse duygu ve düşüncelerini yazılı olarak anlatmaktan çekinirken karşılıklı konuşma sırasında onları rahatlıkla açıklayabilir. Bu bakımdan ankete göre görüşmede yapmacık cevapları ayıklayabilme ve gerçekleri ortaya çıkartabilme şansı daha yüksektir (Karasar, 2000).

Araştırmacının da bir malul gazi olması ve 1993 yılından beri elde ettiği ve gözlemlediği tecrübe ve sorunlar, mülakat formu oluşturmasında kolaylık sağlamıştır. Bu yüzden, mülakat tekniğinde yapılandırılmış (nicel) görüşme yöntemi kullanılmıştır. Yapılandırılmış (nicel) görüşme; halihazır durumu en iyi yansıtacak bilgilere ulaşmak ve hangi görüşlere ne kadar kişinin katıldığını belirlemek amacıyla yapılan görüşme şeklidir. Yapılan görüşmede görüşme yapacak kişilerin çok olması öngörülür. Kişilerle sözlü anket şeklinde yürütülecek görüşmede sorular önceden hazırlanarak görüşme formunda sıralanır. Muhataba yalnız bu sorular yöneltilir, alınan cevapların çetelesi tutulur. Cevap seçenekleri görüşme formunda önceden hazırlanmış olabileceği gibi görüşme sırasında cevap alındıkça yazılıp tekrarlar işaretlenebilir. Sorular ve alınan cevaplar üzerinde görüşülen kişi ile tartışma yapılmaz, verilen cevaplar yorumlanmaz. Yapılan görüşme sonuçları, frekans dağılımı ve yüzde oranları şeklinde tasnif edilip değerlendirilir. (Cebeci,2002)

Mülakat formunda yer alan soruların hazırlanmasında, araştırmacının 1993 yılından itibaren elde ettikleri tecrübe ve gözlemleri etkili olmuştur. Ayrıca hazırlanan sorular, GATA Halk Sağlığı

ABD’da görevli uzmanların değerlendirmeleri ve kontrollerinden de geçmiştir. Mülakat soruları, beş malul gazi ile yapılan görüşmeler sonucunda revize edilerek bazı sorular çıkarılmış, bazıları birleştirilmiş ve bazı sorularda ilave edilmiştir.

Araştırma verilerinin kaydedildiği mülakat ortamının %45.2’si (14 kişi) malul gazinin evinde, eşinin de bulunduğu bir ortamda kaydedilmiştir (Tablo-11).

Tablo-11:Verilerin kaydedildiği mülakat ortamının özellikleri

Mülakat Ortamı	Sıklık	Yüzde
Malul gazinin evinde (Eşi ile birlikte)	14	45,2
Malul gazinin evinde (Kendisi ile)	8	25,8
Araştırmacının evinde	1	3,2
Malul gazinin iş yerinde	2	6,5
Pastanede	1	3,2
Internet ortamında mülakat formunun gönderilmesi	5	16,1
Toplam	31	100

d. Araştırma Modelinin Belirlenmesi

şekil-6’da belirtilen araştırma modelinde de belirtildiği gibi, subay ve astsubaylarımız maluliyetlerinden dolayı ”TSK’da görev yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldıklarında, karar verilmesi gereken önemli bir dönüm noktasında bulunmaktadır. Ya uzun yıllar askerlik mesleğine yönelik aldıkları eğitim ve elde ettikleri tecrübeyi emekli olarak sivil hayata aktaracaklar, ya da TSK’da tekrardan görev alacaklardır. Bu aşamada kararlarını etkileyebilecek faktörlerin;

- Sakatlık derecesi (Maluliyetin Oluşturduğu Fiziki Engeller),
- Eğitim seviyeleri,
- Yaralandığı zamanki yaş ve rütbesi,
- Ekonomik durumu,
- Sağlanacak ekonomik ve sosyal haklar/getirilerin olabileceği düşünölmüştür.

Malul gazilerimizden, TSK’da tekrardan görev alıp daha sonradan emekli olanların, neden emekli oldukları ve göreve devam edenlerin ise neden görevde kalmak istedikleri araştırılmak istenmiştir.

Bu aşamada etkili olabilecek faktörlerin ;

- Sakatlık derecesi (maluliyetin oluşturduğu fiziki engeller)’nin görev yerine uygunluğu,
- Eğitim seviyeleri,
- Ekonomik durumu,
- Emekli olmanın sağladığı ekonomik ve sosyal haklar/getiriler,
- Rütbe, yaş ve tecrübenin görev yerine uygunluğu,
- Amir ve görev arkadaşları ile olan iletişim ve sorunlar,
- Tedavilerinin devam etmesi,
- Kariyer hedefleri ile ilgili sorunların olabileceği değerlendirilmiştir.

Elde edilecek bilgilerin analizi sonucunda yapılabilecek düzenlemeler sonucunda, göreve devam eden malul gazilerimizin iş performansları ve tatminlerinin artırılması, kariyer planlamalarına uygun uzman personel olarak istifade edilebilmeleri sağlanacaktır.

İç Güvenlik Harekat Alanında Yaralanmış/ Sakat Kalmış ve “TSK’da Görev Yapamaz”
Kesin İşlem Sağlık Raporu Alan K.K.K.lığına Mensup Subay ve Astsubaylar

- Sakatlık Derecesi (Maluliyetin Oluşturduğu Fiziki Engeller)
- Eğitim Seviyeleri
- Yaralandığı Zamanki Yaş ve Rütbesi

1 nci Karar Aşaması

EMEKLİ OLMAK

SINIFININ GERİ HİZMETİNDE GÖREVE DEVAM ETMEK

- Sakatlık derecesi (maluliyetin oluşturduğu fiziki engeller)’nin görev yerine uygunluğu,
- Eğitim seviyeleri
- Ekonomik durumu
- Emekli olmanın sağladığı ekonomik ve sosyal haklar/getiriler
- Rütbe, yaş ve tecrübenin görev yerine uygunluğu
- Amir ve görev arkadaşları ile olan iletişim ve sorunlar
- Tedavilerinin devam etmesi.
- Kariyer hedefleri ile ilgili sorunlar

2 nci Karar Aşaması

EMEKLİ OLMAK

GÖREVE DEVAM ETMEK

Çalışma performansını
ve
iş tatminini etkileyen faktörler

- İş Tatmini ve
- İş Performansında Artış

Şekil-4: Araştırmanın modeli

e. Araştırmada Kullanılan Analiz Yöntemi

Yapmış olduğumuz araştırma bir durum saptama çalışması olup, alan bulgularına dayanmaktadır. Sencer ve Irmak' ın (1978) bildirdiğine gore, durum saptayıcı araştırmalara, herhangi bir ilişki kurmak amacıyla değil, bir evrende belli karakteristiklerin ne kadar sık gozlendiğini ortaya çıkarmak, bunların dokm ve sayımını yapmak için başvurulmaktadır. Bu tür araştırmaların bilimsel bakımdan onemi, ilişki arayıcı araştırmalar için veri ya da ipuçları sağlamasıdır.

Her ne kadar durum saptama çalışması olmasına rağmen elde edilen verilerden içerik çözümlemesine gidilerek bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Gökçe'ye (2001) gore, İçerik özmlemesi (İ) 'nin konusu genelde; kamusal iletişimin, söylemlerin çözümlenmesidir. İçerik özmlemesi Yöntemi (İY), bir takım nitel ve nicel gostergelerden hareketle, içeriklerden elde edilen bilgilerin ötesinde bazı sonuçlara ulaşmayı amaçlamaktadır. Araştırmacı mantıksal bir biçimde tümdengelim, eşdeyişle çıkarım sayesinde, içeriklerde gözlenen sonuçlardan, yani metindeki gostergelerden hareketle, doğrudan gözlenemeyen etkenlere yorum getirmeye ilişkin bilgiler elde etmeye çalışır. Bu zellik, İ'ni bir çok yöntemden ayıran en önemli özelliktir.

Daha iyi anlaşılabilmesi açısından içerik özmlemesi ile ilgili literatüre değinmenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

(1) İçerik özmlemesi (İ)(teori-metot-uygulama).

İ, iletişimin belirgin özelliklerden, belirgin olmayan içerik özelliklerine yönelik çıkarımlar yapmayı amaçlamaktadır (Krippendorff, 1980)

İ'nde, artık dar anlamda betimleme hedef değildir. Bunun yerine, betimsel incelemeden elde edilen gostergelerden hareketle, nedenlerin ve etkenlerin keşfedilmesi temel amaç haline dönüştürülmüştür. Bir başka ifade ile, İY, birtakım nicel ve nitel gostergelerden (zelliklerden)

hareketle, mantıksal bir biçimde tümdengelim, eşdeyişle çıkarım (inference) sayesinde, iletinin /içeriğin nedenleri veya iletiye/içeriğe yol açan etkenler ve durum (ortam) ile iletinin/içeriğin muhtemel sonuçları ve etkinlikleri hakkında sonuçlara ulaŐmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla ıkarım, içerik/metin ile kaynak, hedef ve durum/ortam arasında bir ilişki veya bağlantı kurmayı ifade etmektedir (Gökçe, 2001).

(2) İçerik  z mlemesinin Amacı.

Sayıda fazla olan metin yığınından araştırma sorunu açısından söz konusu olan ortak bilgileri taramak ve değerlendirmektir. İ, hiçbir zaman metinlerde mevcut olan içeriklerin her yanıyla ilgilenmez, kendisini içeriğin belirli yanları ile sınırlandırır. Bu sınırlandırılan içerikleri anlamada ve yorumlamada nesnel ilkeler getirir (Bilgin,1988).

(3) İçerik  z mlemesinin Uygulanması (AŞamaları)

(a) Araştırmanın Amacının Belirlenmesi.

Fr h'e göre (1981), "İ'nin hiçbir farklılık gözetilmeksizin tüm  z leme malzemesine uygulanması gerekir. Çünkü o, sistematik bir arama stratejisidir. Bu nedenle araştırmanın en başında neyin arandığı mutlaka kesin çizgiler ile belirlenmelidir".

Açık bir Şekilde formüle edilmiş bir araştırma sorusu, araştırma sürecinde kısmen hangi alt soruların çözümlenmesi ve neyin araştırma dışında bırakılacağı yönünde karar vermede yardımcı olmaktadır.

(b)  rneklemin Belirlenmesi,

(c) Betimleme ve Sınıflandırma Sisteminin Oluşturulması. İ'nin temel direğini sınıflandırma sistemi oluŐurmaktadır.

Sınıflandırma (kategorileştirme), tamamen amaca yönelik, seçici ve soyutlaŐtırıcı bir işlemdir. Bu nedenle, sübjektifliğin ortadan kaldırılması amacıyla, İ'nin temel dayanak noktasını oluşturan kategorilerin, nasıl ve hangi kriterlere göre oluştuğu açıkça belirlenmesi ve bunların içeriğini belirgin yanlarıyla sınırlandırılması gerekmektedir.

Sınıflandırma sistemi oluşturulurken özellikle şu hususlara dikkat edilmesi gerektiğine işaret edilmektedir (Bardin, 1977):

(I) Sınıflandırmalar homojen olmalıdır, farklı içerikler aynı sınıflandırmada yer almamalıdır.

(II) Sınıflandırmalar ya da gruplar farklı olarak birbirini dışlamalıdır. Eşdeyişle, sınıflandırmalar ayırt edici / farklılaştırıcı olmalıdırlar. Aynı içerik farklı sınıflandırmalarda yer almamalıdır.

(III) Sınıflandırmalar ayrıştırıcı olmalıdır. Sınıflandırılacak tüm nesnelere var olan gruplara yerleştirilmeli, dışarıda herhangi bir birim kalmamalıdır.

(IV) Sınıflandırmalar nesnel olmalı farklı kodlayıcılar aynı içerikleri aynı sınıflandırmalara yerleştirebilmelidir.

(V) Sınıflandırmalar, amaca uygun ve anlamlı olmalı, araştırma hedeflerine uygun düşecek biçimde olmalıdır.

(ç) Kodlama. Her bir kayıt biriminin kategorilere yerleştirilmesi ve bu nedenle içeriğin anlamı üzerinde bir işlem yapmak demektir. Bu bağlamda kodlama tarafsız bir işlem demek değildir. İÇ, özellikle kodlama aşamasında, bazı sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. İÇ, içeriklerin formel özelliklerini değil, içeriklerin anlamını incelemeyi amaçlamaktadır. Anlamlar ise, objektif zihinle algılanabilir metin özellikleri değildir. Onlar daha çok formüle etme ya da algılama sürecinde belirli işaretlere yüklenmektedir. Bu nedenle, nesnel yalnızca mevcut işaretlerden değil, bilhassa okuyucunun onlara yönelik gösterdiği tepkilerden oluşmaktadır. İÇ bu tepkileri nasıl ölçülebilir ve kodlayabilir?

İÇ iletileri, anlamları analiz etmektir. İletiler ise, işaret kompleksi olup bir anlam ifade etmektedir. Bu nedenle, her zaman işaret ile anlam arasında ayırım yapmak gerekir. Nesne olarak

ise, sadece işaret algılanır. Bunların ise kendiliğinden bir anlamı yoktur. İşaretlere anlamlar bir toplum tarafından atfedilir ve iletişimde gerçekleşir.

İÇ ortak bir bilgi, deneyim geçmişi (common meeting ground) ve ortak bir işaret sistemini şart koşar. Ancak bir toplum içerisinde anlamı herkes tarafından paylaşılan işaretler olduğu gibi, anlamları üzerinde kesin uzlaşa sağlanmamış olan ve çeşitli toplum katmanları için farklı anlamları çağrıştıran işaretler de mevcuttur.

İÇ araştırma sorusu ya da amacı doğrultusunda uygun olan yaşam şeklini seçmekte, bunları kodlama kriteri ve kategori tanımı biçiminde ortaya koymakta ve bunları araştırması için geçerli ve bağlayıcı kılmaktadır.

İÇ'ni sadece ve sadece anlamları belirgin, açık ve net formüle edilmiş içerikler ölçebileceğini varsaymak, şüphesiz büyük bir yanılğı olur. Zira, İÇ'nde prensipte sadece ve sadece anlamları belirgin formüle edilmiş içerik boyutları değil, farklı kişiler tarafından benzer şekilde yorumlanan tüm içerikler kodlanabilir ve ölçülebilir. Netice itibariyle, kategorileştirme ve kodlama İÇ'ni ana gövdesini oluşturmaktadır. Ancak her ikisi de amaca yönelik seçici bir işlemdir. Bu seçicilik belirli kriterlere bağlı olarak gerçekleşmez ve bu da açık ve net bir şekilde ortaya konmaz ise, İÇ daha işin başında ölü doğmuş demektir (Gökçe,2001).

(d) Değerlendirme. Araştırma konusu açısından önem taşıyan içerikler kodlandıktan sonra kategorilerin veya ileti öğelerinin sayısal, yüzdesel ve oransal bir biçimde sıklıkları ortaya konmaktadır. Bir diğer ifade ile frekans analizi yapılmaktadır.

(e) Ön Deneme. Esas uygulama için bir prova anlamına gelmektedir. Burada, hem kodlama formunun uygulanabilirliği (bütünlüğü, soruların içerik ve biçim açısından anlaşılabilirliği, ortaya çıkabilecek sorun ve aksaklıklar) hem de kodlama işleminin pratik olup olmadığı denenir. Ön denemenin, esas araştırmanın hareket noktasını oluşturan metinlerde uygulanması gerektiği hususunun ayrıca uygulanmasına gereksinim yoktur.

Genel olarak ön denemenin amaçları şu şekilde belirlenebilir;

(I) Güvenirliliğin kontrolü,

(II) Kodlama formunun ve kodlama kılavuzunun uygunluğunun ve tutarlılığının kontrolü.

Bu bağlamda, öncelikle şu hususlara dikkat etmek gerekmektedir.

(aa) Kategoriler ve değişkenler açık bir şekilde tanımlanmış mıdır?

(bb) Araştırma açısından önem taşıyan tüm olgular kodlama formunda göz önünde bulundurulmuş mudur?

(III) Kodlama formunun uygulanabilirliğinin kontrolü.

Ön deneme bir araştırmayı nasıl etkiler sorusu ile ilgili olarak öncelikle şu hususları belirtmekte yarar vardır:

(I) Uygulamada sorun ile karşılaşıldığında, kategoriler ve değişkenler tekrardan gözden geçirilir, içeriksel olarak tekrar belirlenebilir.

(II) Kategoriler çerçevesinde kategorilerin yerleştirmede anlam bakımından ayırma sorunu ortaya çıktığında, bazı değişkenlerin tekrar soyut bir kavram altında birleştirilip birleştirilemeyeceği yoluna gidilir.

(III) Gerekirse kategorilerin sayısı çoğaltılabilir ya da azaltılabilir.

(IV) Kodlama formu olgunlaştırılır.

(V) Kategoriler hakkında bir görüş birliğine varılamadığı durumunda, kategorileri araştırmadan çıkarma yerine, kodlayıcılara kendilerini yeterli duruma getirecek bilgilerin sunulması yerinde olur.

Üçüncü Bölüm

Alana İlişkin Bulgular

1. Fiziksel Sağlık Durumları.

Bu bölümde, malul gazilerimizin sahip olduğu fiziksel özelliklere göre, imkan ve kabiliyetleri hakkında bilgi verilecektir. T.C. Emekli Sandığının vermiş olduğu sakatlık dereceleri dikkate alınarak analiz yapılacaktır. Ayrıca, diğer bölümlerde verilecek bilgiler ile bağlantı kurulması açısından gazilerimiz harf kodu ile kodlandırılacaktır.

a. Birinci Derece Maluliyet. Örneklem grubu içinde, bu statüde bir kişi bulunmaktadır. “A” kodlu malul gazimizin sağlık problemi; her iki gözünde ileri derecede görme kaybı ve vücudunun çeşitli bölgelerindeki kemiklerin kırılmaları neticesinde ağrıların yaşanmasıdır. Tuzaklama sonucu, üsteğmen rütbesinde yaralanan, binbaşı rütbesinde halen göreve devam eden malul gazimiz olay sonrasında evlenmiştir. Yüksek lisans eğitimini tamamlayarak doktora eğitimine devam etmektedir. Sürekli olarak; gözlük takmak ve göz tansiyonu ilaçları kullanmak zorunda kalmaktadır.

Maluliyetinin aile yaşantısına etkisini, vücudundaki eski kırık bölgelerden dolayı ağır ev eşyalarını kaldıramadığını, bu işleri eşinin yapmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Günlük yaşantısına etkisini ise; takım sporlarını yapamadığını, araba kullanamadığını, kilo aldığını, meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürümekte zorlandığını; iş yoğunluğundan dolayı spor yapamadığını, olay sonrası sadece yüzme dalında spor yapabildiğini beyan etmiştir.

Ortopedi kliniğinde bir, plastik cerrahi kliniğinde iki, göz kliniğinde de 10 olmak üzere, toplam 13 ameliyat olmuştur. Ameliyatlarının ikisini göreve döndükten sonra olduğunu ifade etmiştir.

b. İkinci Derece Maluliyet. Örneklem grubu içinde bu statüde iki kişi bulunmaktadır. “B” kodlu malul gazimiz, sağ eli bilekten amputedir (Resim-1). Tuzaklama sonucu üsteğmen rütbesinde yaralanan yarbay rütbesindeki malul gazimiz, olay öncesinde evlenmiş, olay sonrasında da; yüksek

lisans eğitimini tamamlamış, doktora öğrencisi olarak akademik eğitimine devam etmektedir. İki çocuk babasıdır.

El protezi kullanarak günlük aktivitelerini yerine getiren malul gazimiz, tedavileri sonrasında sağ elin yazı yazma yeteneğini, özverili bir çalışma ile sol eline aktarabildiğini, rahatlıkla sol eliyle yazı yazabildiğini ifade etmektedir.

Resim-1: Sağ kol bilekten ampute.

Maluliyetinin, aile, günlük ve mesleki yaşantısına etkisinin olmadığını, gündelik yaşamda gerekli olan her türlü aktiviteyi yapabildiğini beyan etmiştir. Fakat, diğer koluna yüklenmenin neticesinde, bu kolunda ağrıların başladığını ifade etmektedir.

Haftada bir veya iki defa spor yapabildiğini, yapabildiği spor dalları arasında yüzme, koşu ve yürümenin yer aldığını belirtmiştir.

Ortopedi ve kulak-burun-boğaz kliniklerinde birer olmak üzere toplam iki ameliyat olmuştur. Kesin işlem tarihinden sonra, maluliyetinden dolayı hastaneye gitmediğini beyan etmiştir.

İkinci dereceden vazife malulü olan “C” kodlu malul gazimiz ise, 1985 yılında astsubay üst çavuş rütbesinde kaza kurşunu ile yaralanıp sakat kalmıştır. Olay öncesi evli olup, üç çocuk sahibidir. Olay sonrasında, açık öğretim fakültesi işletme fakültesini bitirmiştir. Sağ bacağı kalçadan ampute, sağ kol dirsek üstüne de kas ve deri nakli yapılmıştır (Resim –2 ve 3). Günlük aktivitelerini yapabilmesi için kalçadan bacak protezi kullanmaktadır (Resim – 4 ve 5). Kullanılan protez, diğer diz üstü protezler gibi diz kısmı hareket etmemektedir. Sabit bir şekilde kalçadan protez hareket ettirilmektedir. Birey, yürümesini kolaylaştırmada elini cebine koyarak proteze destek vermektedir.

Resim 2: Sağ bacak kalçadan ampute

Resim 3: Sağ kol dirsek üstüne deri ve kas nakli uygulaması

Resim 4: Kalçadan bacak protezi

Resim 5: Kalçadan protezin üstten görünüşü

Maluliyetinden dolayı sırt, bel ve boyun bölgelerinde ağrılarının olduğunu, olay sonrası mide rahatsızlığından dolayı mide ilaçları kullandığını ifade etmiştir.

Maluliyetinin aile yaşantısına etkisini ise

- (1) Çocuklarını uzun süre kucağında taşıyamadığını,
- (2) Pazar ve market çantalarının çoğunu eşinin ve çocuklarının taşımak zorunda kaldığını,
- (3) Çarşı ve pazara alışverişlerine çıkmakta zorlandığını,
- (4) Evde sürekli bir protezi bulunmasının eşini ve çocuklarını olumsuz etkilediğini,
- (5) Ağır ev eşyalarını taşıyamadığını,
- (6) Protezini çıkardıktan sonra çift koltuk değneğini kullandığını veya genelde olduğu gibi

tek bacak üzerinde zıpladığını ifade etmiştir.

Maluliyetinin günlük yaşantısına etkisini ise;

- (1) Meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürüyemediğini,
- (2) Uzun mesafeleri yürüyemediğini,
- (3) Merdiven inme ve çıkmada zorlandığını,
- (4) Arabaya muhtaç olduğu için maddi açıdan tasarruf yapamadığını,
- (5) Eğilip kalkmada zorluk çektiğini,
- (6) Tuvalet ihtiyacının alafranga tipinde tuvaletlerde yapabildiğini ifade etmişlerdir.

Spor yapmak istediğini fakat tembellikten yapamadığı, yapabildiği tek spor dalının ise yüzme olduğunu belirtmiştir.

Ortopedi kliniğinde iki, plastik cerrahi kliniğinde altı, beyin cerrahisi kliniğinde iki olmak üzere, toplam 10 ameliyat olmuştur. Kesin işlem sonrası maluliyetinden dolayı hastane gitmediğini ifade etmiştir.

c.İkinci Derecede Bakıma Muhtaç Maluliyet. Örneklem grubu içinde bu statüde bir kişi bulunmaktadır. “Ç” kodlu malul gazimizin sağlık problemi, sağ bacağın diz üstünden ampute olması ve diğer bacakta meydana gelen sinir ve kas hasarıdır (Resim-6 ve 7). Operasyon esnasında bir personelin mayına basması sonucu üsteğmen rütbesinde ağır yaralanan, göreve döndükten sonra yüzbaşı rütbesinde emekli olan malul gazimiz olay sonrasında evlenmiştir. Olay sonrası iki ayrı dalda yüksek lisans eğitimi almış olan malul gazimiz bir çocuk babasıdır.

Sürekli olarak Resim-6’da görülen protez ile günlük aktivitelerini yürütebilmektedir.

Resim 6: Sağ bacak diz üstü protezi

Resim 7: Mayının etkisi ile diğer bacakta meydana gelen hasar

Maluliyetinin aile yaşantısına etkisini,

- (1) Çocuğunu uzun süre kucağında taşıyamadığını,
- (2) Pazar ve market çantalarının çoğunu eşinin taşımak zorunda kaldığını,
- (3) Çarşı ve pazara alışverişlerine çıkmakta zorlandığını,
- (4) Ağır ev eşyalarını taşıyamadığını,
- (5) Akşamları protezi çıkardıktan sonra çift koltuk değneği kullanmak zorunda kaldığını

ifade etmiştir.

Maluliyetinin günlük yaşantısına etkisini ise;

- (1) Meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürüyemediğini,
- (2) Uzun mesafeleri yürüyemediğini,
- (3) Merdiven inme ve çıkımda zorlandığını,
- (4) Arabaya muhtaç olduğu için maddi açıdan tasarruf yapamadığını,
- (5) Eğilip kalkmada zorluk çektiğini,
- (6) Kilo aldığını,
- (7) Tuvalet ihtiyacının alafranga tipinde tuvaletlerde yapabildiğini,
- (8) Normal insanların yaptıkları faaliyetleri zorlanarak yapabildiğini ifade etmişlerdir.

Maluliyetinden dolayı sırt, bel ve boyun bölgelerinde ağrılarının olduğunu, iş yoğunluğundan dolayı spor yapamadığını, yapabildiği spor dallarının ise; yüzme, ağırlık çalışma ve yürüme olduğunu belirtmişlerdir.

Sadece ortopedi kliniğinde bir adet ameliyat olan malul gazimiz, kesin işlem sağlık raporundan sonra sadece protezini yenilemek için hastaneye gittiğini beyan etmiştir.

ç.Üçüncü Derece Maluliyet: Örneklem grubu içinde bu statüde; D, E, F, G ve Ğ harfleri ile kodlandırılacak olan malul gazilerimizin; olay esnasındaki ve şu anki rütbeleri ile eğitim durumları Tablo-12’de gösterilmektedir. Tablo-13, üçüncü derece malul gazilerimizin, olayın oluş şekli ile maluliyetin getirdiği fiziksel hasarın dağılımını göstermektedir.

Tablo –12: Üçüncü derecedeki malul gazilerimizin olay esnası ve şimdiki/emekli olduğu zamanki rütbeleri ile eğitim seviyeleri.

Kişi (Kodu)	TSK ile İlişkileri	Olay Esnasındaki Rütbesi	Şu Anki/Emekli Olduğu Zamanki Rütbesi	Eğitim Seviyesi
D	Göreve Devam Eden	Teğmen	Yüzbaşı	Üniversite
E	Göreve Devam Eden	Üsteğmen	Yüzbaşı	Üniversite
F	Göreve Devam Eden	Teğmen	Binbaşı	Yüksek Lisans
G	Göreve Döndükten Sonra Emekli	Teğmen	Yüzbaşı	Yüksek Lisans
Ğ	Doğrudan Emekli	Üsteğmen	Üsteğmen	Üniversite

Tablo-13 : Üçüncü derece malul gazilerimizin, olayın oluş şekli, maluliyetin getirdiği fiziksel hasar ve kullandığı protezler

Kişi (Kodu)	Olayın Oluş Şekli	Fiziksel Hasar	Kullandığı Protez
D	Silahlı Çatışma	Epilepsi, hafıza kaybı, konuşma bozukluğu	Kafa protezi
E	Mayına basma	Epilepsi, hafıza kaybı, konuşma bozukluğu, kollarda yaralanma	Kafa protezi
F	Kaza kurşunu ile yaralanma	Diz üstü ayak kaybı	Diz üstü ayak protezi
G	Mayına basma (yaya)	Diz altı ayak kaybı	Diz altı ayak protezi
Ğ	Tuzaklama sonucu yaralanma	Safra kesesi kaybı, bir göz kör, diğeri ileri derecede görme kaybı, vücudunun çeşitli yerlerinde şarapnel parçaları	Protez kullanmıyor

Tablo-14'de malul gazilerimizin medeni durumu, evlilik dönemleri ile çocuk sayıları hakkında bilgiler verilmiştir.

Tablo -14 : Üçüncü derece malul gazilerin, medeni durumları, evlilik dönemi ve çocuk sayıları

Kişi (Kodu)	Medeni Durumu	Olay Öncesi/Sonrası Evlilik	Çocuk Sayısı
D	Evli	Olay Sonrası	1
E	Bekar	-	-
F	Evli	Olay Öncesi	2
G	Evli	Olay Sonrası	1
Ğ	Evli	Olay Öncesi	2

Malul gazilerimizden ikisi (D ve E)sağlık yönünden aynı özellikler taşımaktadır. “D” ve “E”nin sağlık bakımından ortak özellikleri şunlardır;

(1) Her ikisi de olayın etkisi ile kafatasından yaralanmış ve beyin hücreleri zarar görmüştür. “D” nin okuma ve yazma merkezi zarar görmüştür. Başından yaralanma yerlerinin tersi bölgesinde, vücutlarında kısmi felç ve hissizleşmeler yaşanmış ve zamanla da hislerini kazandıklarını ifade etmişlerdir..

(2) Her ikisinin de kafatasındaki kırık ve eksik kemiklerinin yerine, özel bir alaçımdan oluşan parçalar (protez) monte edilerek beyinin dış etkilerden zarar görmesi önlenmiştir.

(3) Hafıza kaybı ve buna bağlı konuşma bozuklukları meydana gelmiştir. Bu kişiler, konuşma esnasında hafıza kaybına bağlı kelime yetersizliklerinden dolayı detlerini tam anlatamamaktadırlar.

(4) Beyinde meydana gelen hasar neticesinde, epilepsi (sara) nöbetleri geçirmiş olan malul gazilerimizden E'nin nöbetleri yılda bir veya iki defa tekrar etmektedir.

(5) Her ikisinin de vücutlarının değişik bölgelerinde (özellikle kollarında) yaralanma izleri mevcuttur (Resim- 8,9,10 ve 11).

Resim 8: D'nin başından yaralandığı kısım (beyaz çizgi ile belirtilmiştir).

Resim 9: D'nin sağ kolundaki yara izleri

Resim 10: E'nin başından yaralandığı kısım (beyaz çizgi ile belirtilmiştir).

Resim 11: E'nin sol elin işaret parmağı ve kolu olayın etkisi ile hasar görmüştür.

Maluliyetlerinin aile hayatlarına etkilerini şu şekilde değerlendirmektedirler.

(1) “D”nin kolundaki yaralanma ve his kaybı nedeniyle çocuğunu uzun süre taşıyamadığını, ayağında başlangıçtaki hissizlik nedeniyle yere sürüp takıldığını ve düşme tehlikeleri geçirdiğini ifade etmiştir.

- (2) “E” fiziksel olarak olumsuz bir etkilenmenin söz konusu olmadığını beyan etmiştir.
- (3) Maluliyetlerinin günlük hayatına etkilerini şu şekilde değerlendirmektedirler.
- (4) İlk tanışılan kişiler ile (hafıza kaybı nedeniyle oluşan kelime eksikliğinden dolayı) diyalog kurmada zorlandığını,
- (5) Dertlerini ifadede sürekli ve akıcı bir üslup yerine, duraklamalı ve kekemeli bir üslubun kullanıldığını, bunun da karşısındaki insanları rahatsız ettiklerini,
- (6) Düşündüklerini tam olarak ifade edemediklerinden dolayı çabuk sinirlendiklerini ifade etmektedirler.
- (7) “D”nin eşinin bu durumunu bildiğini ve söylemek istediği şeyleri, rahatlıkla anlayabildiğini ifade etmektedir.
- (8) “D”, araba kullanamadığını, bu eksikliği eşinin telafi ettiğini,
- (9) “E” ise araba kullanabildiğini, fakat iki defa sara nöbetinin araba kullanma esnasında başına geldiğini, nöbetlerden önce gelen belirtiler sayesinde arabayı yolun kenarına çekerek sara krizlerini geçirdiğini ifade etmiştir.
- (10) Aşırı stres, uykusuzluk, açlık, sıcak havanın (güneş altında), sigar ve kafein içeren içecek ve yiyeceklerin, aşırı televizyon izlemenin ve bilgisayar kullanmanın sara nöbetlerini tetiklediğini ifade etmektedirler.
- (11) “E”, epilepsi ilaçlarını kullanmaya devam ettiğini, bu ilaçların etkisi ile aşırı unutkanlığın, dikkat eksizliğinin ve uyuma isteğinin olduğunu ifade etmektedir.
- “D”, her gün spor yaptığını, koşma ve ağırlık çalışma gibi spor dallarını yapabildiğini, spor sayesinde ayaklarını ve kollarını güçlendirebildiğini ifade etmektedir. “E” ise, hafta bir veya iki defa spor yapabildiğini, koşu ve yüzme gibi spor dallarını yapabildiğini beyan etmişlerdir.

“D”; ortopedi kliniğinde iki, beyin cerrahisinde üç olmak üzere, toplam beş ameliyat geçirdiğini, kesin işlem sağlık raporundan sonra da maluliyetinden dolayı hastaneye gitmediğini ifade etmektedir.

“E” ise, ortopedi kliniğinde dört, beyin cerrahisinde iki olmak üzere, toplam altı ameliyat geçirdiğini, nöroloji kliniğinde epilepsi tedavisi gördüğünü, kesin işlem sağlık raporundan sonra da maluliyetinden dolayı kısa süreli istirahatlar kullandığını ifade etmiştir.

Üçüncü derece maluliyete giren diğer iki malul gazimizden biri diz üstü, diğeri de diz altı amputedir.

Diz üstü amputasyonlu “F” kodlu malul gazimiz, operasyona çıkma esnasında bir askerin kaza kurşunu ile teğmen rütbesinde yaralanmış, halen binbaşı rütbesinde göreve devam etmektedir. Olay öncesinde evli olan ve olay sonrasında iki çocuk sahibi olan gazimiz yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Bu gazimiz, yukarıda ikinci derecede bakıma muhtaç olan gazimizle, maluliyetinin aile ve günlük yaşantılara etkileri yönünden aynı özellikleri taşımakta olup, tek farkı diğeri bacağına sağlam olmasıdır.

Diz altı amputasyon (Resim-12) olan “G” kodlu malul gazimiz ise, teğmen rütbesinde teröristlerce döşenen anti personel mayınına yaya olarak basması sonucu yaralanmış, göreve döndükten sonra yüzbaşı rütbesinde de emekli olmuştur. Olay sonrasında evlenen ve bir çocuk sahibi olan malul gazimiz, yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Sürekli olarak Resim-13’de görülen protez ile günlük aktivitelerini yürütebilmektedir.

Resim 12: Diz altı ampüte olmuş ayağın yandan ve alttan görüntüsü

Resim 13: Diz altı ayak protezi

Maluliyetinin aile ve günlük yaşantısına hiçbir etkisinin olmadığı belirten malul gazimiz, her gün spor yapmaktadır. Aynı zamanda da milli bir sporcu olan malul gazimiz; yüzme, hafif tempoda koşu, yürüme, ağırlık çalışma, atıcılık ve futbol gibi spor dallarının çoğunu iyi seviyede yapabildiğini ifade etmektedir. Sporcu olmasından dolayı, maluliyetinin vücudunda getirdiği bir rahatsızlık bulunmamaktadır.

Sadece ortopedi kliniğinde toplam bir ameliyat geçirmiş olan gazimiz, kesin işlem sağlık raporundan sonra maluliyetinden dolayı, sadece protezi için hastaneye gittiğini ifade etmiştir.

“Ğ” kodlu malul gazimiz ise, üsteğmen rütbesinde tuzaklanmış patlayıcı maddenin infilakı sonucu ağır şekilde yaralanarak sakat kalmıştır. Örnek grubunda doğrudan emekli olan tek subayımızdır. Olay sonrasında evlenen ve iki çocuk sahibi olan malul gazimiz, emekli olduktan sonra hukuk fakültesini bitirmiştir. Halen avukat olarak çalışmaktadır.

Maluliyetinin aile hayatına etkisini sadece, solundaki nesnelere sol gözünün görmemesinden dolayı çarparak devrilmelerine neden olduğunu ifade etmiştir.

Maluliyetinin günlük yaşantısına etkisini ise;

- (1) Meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürüyemediğini,
- (2) Uzun mesafeleri yürüyemediğini,
- (3) Merdiven inme ve çıkmada zorlandığını,
- (4) Zıplayamadığını
- (5) Uzun süre ayakta duramadığını,
- (6) Kilo aldığını,
- (7) Koşamadığını,
- (8) Soğuk havalarda eklemlerinin sızladığını ifade etmiştir.

İş yoğunluğundan dolayı spor yapamadığını, yapabildiği tek spor dalının yüzme olduğu beyan etmiştir.

Ortopedi kliniğinde bir, genel cerrahi kliniğinde bir ve göz kliniğinde üç olmak üzere toplam beş ameliyat geçirmiştir.

d. Dördüncü derece maluliyet. Örneklem grubunda, bu statüde toplam altı malul gazimiz bulunmaktadır. H, I, İ, J, K ve L harfleri ile kodlandırılacak olan malul gazilerimizin; olay esnasındaki ve şu anki rütbeleri ile eğitim durumları Tablo-15’de gösterilmektedir. Tablo-16, dördüncü derece malul gazilerimizin, olayın oluş şekli ile maluliyetin getirdiği fiziksel hasarın dağılımını göstermektedir.

Tablo –15: Dördüncü derecedeki malul gazilerimizin olay esnası ve şimdiki/emekli olduğu zamanki rütbeleri ile eğitim seviyeleri.

Kişi (Kodu)	TSK ile İlişkileri	Olay Esnasındaki Rütbesi	Şu Anki/Emekli Olduğu Zamanki Rütbesi	Eğitim Seviyesi
H	Göreve Devam Eden	Teğmen	Yüzbaşı	Yüksek Lisans
I	Göreve Devam Eden	Teğmen	Yüzbaşı	Doktora Öğrencisi
İ	Göreve Devam Eden	Üsteğmen	Yüzbaşı	Yüksek Lisans
J	Göreve Devam Eden	Astsb. Üst Çvş.	Astsb. Baş Çvş.	Yüksek Okul
K	Doğrudan Emekli	Astsb. Baş Çvş	Astsb. Kd.Baş Çvş	Üniversite Öğrencisi
L	Göreve Dönüp Emekli Olan	Teğmen	Yüzbaşı	Yüksek Lisans

Tablo-16: Dördüncü derece malul gazilerimizin, olayın oluş şekli, maluliyetin getirdiği fiziksel hasar ve kullandığı protezler

Kişi (Kodu)	Olayın Oluş Şekli	Fiziksel Hasar	Kullandığı Protez
H	Mayına basma (yaya)	Ayak bileği kaybı	Diz altı ayak protezi
I	Mayına basma (yaya)	Diz altı ayak kaybı	Diz altı ayak protezi
İ	Mayına basma (yaya)	Diz altı ayak kaybı	Diz altı ayak protezi
J	Mayına basma (yaya)	Diz altı ayak kaybı	Diz altı ayak protezi
K	Tuzaklama sonucu yaralanma	Diz altı ayak kaybı	Diz altı ayak protezi
L	Silahlı çatışma	Ayak bileği ve parmaklarda hareket kısıtlılığı ve diz altı kaslarda çürüme	Tabanlık

Tablo-17’de malul gazilerimizin medeni durumu, evlilik dönemleri ile çocuk sayıları hakkında bilgiler verilmiştir.

Tablo-17: Dördüncü derece malul gazilerin, medeni durumları, evlilik dönemi ve çocuk sayıları

Kişi (Kodu)	Medeni Durumu	Olay Öncesi/Sonrası Evlilik	Çocuk Sayısı
H	Evli	Olay Sonrası	-
I	Evli	Olay Sonrası	1
İ	Evli	Olay Sonrası	1
J	Evli	Olay Öncesi	2
K	Evli	Olay Öncesi	3
L	Evli	Olay Öncesi	1

Dördüncü derecede maluliyette sahip altı gazimizden biri hariç, diğerleri diz altı protez kullanmaktadırlar. Ampute edilmiş uzuvları birbirinden farklı uzunluklardadır. Bu durum, bireylerin protezlerini rahat kullanabilmelerini ve dolayısıyla yaşam kalitelerine etki etmektedir. Bu durumdaki malul gazilerimizin ampute edilmiş uzuvları Resim-14’de görülmektedir. Kullandıkları protezler Resim-15’de görülmektedir.

Resim 14 : Dördüncü derece malul gazilerimizden soldaki ayak bileğinden (“H” kodlu malul gazimiz), sağdaki diz altından ampute(“I” kodlu malul gazimiz) edilmiştir.

Resim 15: Dördüncü derece malul gazilerimizin kullandığı diz altı ayak protezleri

Resim-14’de sol tarafta görülen “H” kodlu malul gazimiz, ayak bileğinden ampute olmuştur. Diğer bacağında da mayının etkisi ile kısmi hasarı mevcuttur. Ampute olan uzvun dizden itibaren çok uzun olması protezini daha rahat kullanabilmesini sağlamaktadır. Hatta, malul gazimiz ev içinde protezsiz olarak, ampute olan uzvunun ucuna (güdük ucu) basarak yürüyebilmektedir. Hiçbir şekilde değnek kullanmamaktadır. Resim-14’de de görüldüğü gibi, protezinin değişmesi sonucunda, ayağı yeni protezine adapte olamamış ve yaralar meydana gelmiştir.

Maluliyetinin aile yaşantısına olumsuz bir etkisi olmadığını, günlük yaşantısında ise sadece koşamadığını ifade etmiştir.

Ortopedi kliniğinde toplam bir ameliyat geçiren malul gazimiz, kesin işlem sağlık raporundan sonra da maluliyetinden dolayı (protez yaptırmak için hariç) hastaneye hiç gitmediğini ifade etmiştir.

Diz altı ampütasyonlu I, İ, J ve K kodlu malul gazilerimiz, Resim-14’de sağdaki “I” kodlu malul gazimiz gibi güdükleri mevcuttur. Maluliyetlerinin aile yaşantısındaki etkilerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

(1) I kodlu malul gazimiz, olumsuz etkilenmenin söz konusu olmadığını,

(2) İ kodlu malul gazimiz , sadece eşinin çalışma hayatını olumsuz etkilediği ifade etmişlerdir,

(3) J ve K kodlu malul gazilerimiz ise, çocuklarını uzun süre taşıyamadıklarını, çarşı ve pazara eşi ile birlikte çıkamadıklarını, maluliyetinin meydana getirdiği pansuman, hastaneye yatma ve gidip gelmelerden ailesinin olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir.

Maluliyetlerinin günlük yaşantılarına etkilerini ise,

(1) Bu durumda bulunan malul gazilerimizin hepsi; meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürümekte zorlandıklarını, merdiven çıkarken ve özellikle inerken (protezlerinin ayaklarından çıkararak düşmelerine neden olmaktadır) güçlük çektiklerini, arabaya muhtaç oldukları için maddi açıdan tasarruf yapamadıklarını ifade etmişlerdir.

(2) İ ve J, uzun mesafeli yürüyemediklerini ve kilo aldıklarını ifade etmiştir.

(3) J ve K, hafif tempoda koşabildiklerini (özel silikon kılıf sayesinde),

(4) İ ise, zıplayamadığını, takım sporları yapamadığını, uzun süre ayakta kalamadığını ifade etmiştir.

Diz altı amputasyonlu H, J ve K malul gazilerimiz, haftada bir veya iki gün spor yaptıklarını, yüzme ve hafif tempoda koşu gibi spor dallarını yapabildiklerini, J ise basketbol ve voleybol gibi spor dallarını da yapabildiğini ifade etmiştir.

Diz altı amputasyonlu I ve İ malul gazilerimizin ise, yüzme dallarında spor yapabildiğini, İ de bunlara ilave olarak yürüme ve bisiklet sürebildiğini ifade etmiştir.

Diz altı amputasyonlu malul gazilerimizin tamamı ortopedi kliniğinde tedavi olmuştur. İki kişi birer, bir kişi iki, bir kişi de dokuz ameliyat geçirmiştir. Amputasyon sonrası ortaya çıkan beklenmedik durumlar neticesinde, birden fazla ameliyat geçirmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Kesin işlem sağlık raporundan sonra bir kişi (dokuz ameliyat geçiren) bir defa ameliyat olduğunu, diğerlerinin ise maluliyetlerinden dolayı sadece protez için hastaneye gittiklerini belirtmişlerdir.

Dördüncü dereceden malul olan “L” kodu ile tanımlanan malul gazimiz ise, olay esnasında baldırına isabet eden kurşunun, sinir ve damarlarını zedelemesi sonucunda, diz altındaki kasların bir kısmının çürüdüğünü ve ayak bileğini kontrol edemez duruma geldiğini ifade etmiştir. Daha sonra geçirdiği ameliyat ile ayak bileği sabitlenmiştir (Resim-16).

Resim 16: Dördüncü dereceden malul “L” kodlu gazinin diz altında meydana gelen doku kaybı (ayağın sağdan ve soldan görünüşü)

Maluliyetinin aile yaşantısına etkisini;

- (1) Çocuğu ile birlikte top oynayamadığını,
- (2) Maluliyetinden dolayı hastaneye gidip gelmelerden, ailesinin olumsuz etkilendiğini ifade etmiştir.

Maluliyetinin günlük yaşantısına etkisini ise,

- (1) Meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürümekte zorlandığını,
- (2) Merdiven çıkarken ve inerken güçlük çektiğini,
- (3) Arabaya muhtaç oldukları için maddi açıdan tasarruf yapamadığını,
- (4) Uzun mesafeli yürüyemediğini,
- (5) Koşamadığını ifade etmiştir.

Maluliyetinin vücudunda, bel, boyun ve sırt ağrıları meydana getirdiğini belirtmiştir.

Malul gazimiz, spor yapmak istediğini fakat tembellikten yapamadığını ifade etmiştir. Yüzme ve yürüme gibi spor dallarını yapabildiğini beyan etmiştir.

Ortopedi kliniğinde iki, plastik cerrahisi kliniğinde iki, beyin cerrahisi ve kalp damar cerrahisi kliniklerinde birer olmak üzere toplam altı ameliyat olmuştur. Kesin işlem sağlık raporundan sonra iki defa ortopedi kliniğinde ameliyat olan malul gazimiz. Göreve döndükten sonra toplam üç ay istirahat kullanmıştır.

e. Beşinci Derece Maluliyet: Örneklem grubunda, bu statüde sadece bir malul gazimiz bulunmaktadır. “M” kodlu malul gazimiz, mayın tarlası temizliği esnasında anti-personel mayınına basarak, sol ayak tarak kemiğini ve parmaklarının parçalanması neticesinde astsubay üst çavuş rütbesinde yaralanan malul gazimiz, astsubay kıdemli üst çavuş rütbesinde emekli olmuştur (Resim-17). Olay öncesi evli olan ve lise mezunu malul gazimiz üç çocuk babasıdır. Günlük aktivitelerini devam ettirmek için Resim-18’de görülen diz altı ayak protezini kullanmaktadır. Ayak bileği ve topuğu sabit olan malul gazimiz, ev içinde protezini ve değneklerini kullanmadan ayağının üzerine basarak, evdeki günlük faaliyetlerini yürütebilmektedir

Resim 17: Beşinci dereceden malul olan gazimizin uzvu

Resim 18: “M” kodlu Kullandığı diz altı protez

Maluliyetinin aile yaşantısına olumsuz etkisinin olmadığını, günlük yaşantısında ise sadece meyilli ve bozuk sathlı yerlerde yürümekte zorlandığını ifade etmiştir. Eski bir sporcu olduğunu fakat, şu anda spor yapmak istediğini ama tembellikten yapamadığını, yapabildiği spor dalları arasında; yüzme, yürüme, bisiklete binme ve futbol olduğunu ifade etmiştir.

İlk müdahale esnasında genel cerrahi kliniği tarafından toplam bir kez ameliyat olan malul gazimiz, kesin işlem sağlık raporundan sonra da sadece protezi için hastaneye gittiğini ifade etmiştir.

f. Altıncı Derece Maluliyet: Örneklem grubunda, bu statüde toplam 15 malul gazimiz bulunmaktadır. Tablo-18’de, altıncı derece malul gazilerimizin, maluliyetin getirdiği fiziksel hasar ile olayın oluş şekli arasındaki dağılımı gösterilmektedir.

Tablo -18: Altıncı derecedeki malul gazilerimizin; maluliyetin getirdiği fiziksel hasar ile olayın oluş şekli arasındaki dağılım

Maluliyetin Getirdiği Fiziksel Hasar		6 nci Derecede Maluliyet
Bir gözün kaybı	Silahlı Çatışma	1
Ayak Parmakları Kaybı (chopart)	Mayın Etkisi İle Yaralanma	2
Topuk Kaybı ve Ayak Bileği	Mayın Etkisi İle Yaralanma	4
Topuk kemiği parçalı kırığı ve	Mayın Etkisi İle Yaralanma	5
Kvl. kemiği açık parçalı kırık aml.	Dost Ateşi Sonucu Yaralanma	1
Sol dirsek eklemi yok, hrk.	Silahlı Çatışma	1
Femur (Uyluk kemiği) 6 cm	Silahlı Çatışma	1

Tablo-18’de de görüldüğü gibi altıncı derece malul gazilerimiz yedi kategoriye ayrılmaktadır.

(1) Birinci kategoride; “N” kodlu malul gazimiz teğmen rütbesinde iken, bölücü terör örgütü tarafından, gece mevzilerine sızma esnasında çıkan çatışmada el bombası ile kolundan ve gözünden yaralanan malul gazimiz, göreve döndükten sonra. Gözündeki rahatsızlığın artması sonucu bir gözünü aldirmek zorunda kalmıştır. Yüzbaşı rütbesinde emekli olan bekar malul gazimiz, yüksek lisans eğitimini tamlamıştır.

Fiziksel görünüşü için oynak göz protezi kullanmaktadır (Resim-19).

Resim 19: Altıncı dereceden malul “N” kodlu gazimizin göz protezi yandan ve üstten görünüşü

Maluliyetinin aile yaşantısına etkisini; tek gözle derinlik algılaması olmadığı için sürahiden bardağa su boşaltma esnasında, bardağın dışına suyu dökemediğini; maluliyetinin günlük yaşantısına etkisini ise, top ile oynanan hiçbir spor dalını yapamadığını ifade etmiştir.

Spor yapmak istediğini fakat tembellikten yapamadığını, yapabildiği spor dallarının ise; yüzme, yürüme, koşu ve bisiklete binme olduğunu ifade etmektedir.

Göz kliniğinde üç, beyin cerrahisinde bir olmak üzere toplam dört ameliyat geçirmiştir. Kesin işlem sağlık raporundan sonra gözünden üç ameliyat geçirdiğini ifade etmiştir.

(2) İkinci kategoride; teröristlerce döşenen anti-personel mayına basma sonucu, ayak parmaklarını kaybeden iki malul gazimiz bulunmaktadır (Resim-20). Teğmen rütbesinde yaralanmış ve bekar olan malul gazilerimiz, yüksek lisans eğitimlerini tamamlamışlardır. Malul gazilerimizden “O” kodlu olan, yüzbaşı rütbesinde göreve devam etmekte, “Ö” kodlu olan diğer malul gazimiz ise binbaşı rütbesinde emekli olarak özel kuruluştaki çalışmaktadır.

Ev dışındaki günlük aktivitelerini Resim- 21’de görülen patik protez ile yürütmektedirler. Ev içinde, rahatlıkla ayaklarını kullanabilmektedirler.

Resim 20: Altıncı derece malul, ayak parmakları ampüte (chopart) olan “Ö” kodlu malul gazimizin ayağının sağdan, soldan ve önden görünüşü.

Resim 21: Altıncı derece malul, ayak parmakları ampüte (chopart) olan “Ö” kodlu malul gazimizin kullandığı patik protez

Maluliyetlerinin aile yaşantısına bir etkilerinin olmadığını, günlük hayata etkilerinin ise sadece “Ö” kodlu malul gazimiz, uzun mesafeli yürüyüş yapamadığını ifade etmiştir.

“Ö”, iş yoğunluğundan dolayı, “O” ise tembellikten dolayı spor yapamadığını, yapabildikleri spor dallarının, yüzme, ağırlık çalışma, yürüme ve koşu (sadece “Ö”) yapabildiklerini ifade etmişlerdir.

Ortopedi kliniğinde “O” toplam bir, “Ö” ise iki ameliyat olmuştur. Kesin işlem sağlık raporundan sonra maluliyetlerinden dolayı hastaneye, protez haricinde hiç gitmediklerini ifade etmişlerdir.

(3) Üçüncü kategori; Bölücü Terör Örgütü mensuplarınca döşenen mayınlara “P” kodlu malul gazimiz araçla, diğer üçü (R, S ve Ş kodlu malul gaziler) yaya olarak basmasının sonucunda, topuk bölgesi kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı bulunmaktadır. GATA Askeri Hastanesi Ortopedi ve Plastik Cerrahisi ABD Başkanlıklarının ortak yürüttükleri çalışmalar neticesinde, bu tür vakaları, diz altı ampütasyon ile tedavi etmek yerine, kas ve deri transferleri ile ayağı kurtarma yoluna gitmişlerdir. Bu kategoriye giren malul gazilerimiz Resim –22 ‘de görülmektedir. Olay esnası ve şimdi/emekli olduktan sonraki rütbeleri ve eğitim seviyelerinin dağılımı Tablo-19’da görülmektedir. Tablo-20’de, medeni durumları, evlilik dönemi ve çocuk sayıları hakkında bilgiler gösterilmiştir.

Tablo -19 :Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olan malul gazilerimizin, olay esnası ve şimdi/emekli olduktan sonraki rütbeleri ve eğitim seviyeleri dağılımı

Kişi (Kodu)	TSK ile İlişkileri	Olay Esnasındaki Rütbesi	Şu Anki/Emekli Olduğu Zamanki Rütbesi	Eğitim Seviyesi
P	Göreve Devam Eden	Teğmen	Kurmay Binbaşı	Yüksek Lisans
R	Göreve Devam Eden	Teğmen	Yüzbaşı	Yüksek Lisans
S	Göreve Devam Eden	Teğmen	Yüzbaşı	Yüksek Lisans
Ş	Göreve Devam Eden	Astsb. Kd. Çvş.	Astsb. Kd. Üst Çvş.	Lise

Tablo-20: Altıncı derece malul gazilerin, medeni durumları, evlilik dönemi ve çocuk sayıları

Kişi (Kodu)	Medeni Durumu	Olay Öncesi/Sonrası Evlilik	Çocuk Sayısı
P	Evli	Olay Sonrası	2
R	Evli	Olay Sonrası	2
S	Evli	Olay Sonrası	2
Ş	Evli	Olay Sonrası	1

Resim 22: Topuk kaybı ile ayak bileği hareket kısıtlılığı olan gazilerimizin ayaklarının görünüşleri (birinci sırada “P”, ikinci sırada “R”, üçüncü sırada da “Ş” kodlu malul gazimizin resimleri yer almaktadır)

Bu kategoride bulunan malul gazilerimiz ortopedik ayakkabı veya tabanlık kullanmaktadırlar.

Maluliyetlerinin aile hayatına etkilerini şu şekilde ifade etmektedirler.

- Çocuklarını uzun süre kucaklarında taşıyamadıklarını,
- Çarşı ve pazara eşleri ile birlikte çıkamadıklarını,
- Pazar ve çarşı çantalarının çoğunu eşinin ve çocuklarının taşımak zorunda kaldığını,

(d) Ayaklarında sürekli yaraların çıkmasından dolayı evde pansuman ve hastaneye yatma/gidip gelmelerden ailesinin olumsuz etkilendiğini,

(e) Evde sürekli olarak bir değneğin bulunmasının, eşlerini ve çocuklarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Maluliyetlerinin günlük yaşantılarına etkilerini şu şekilde ifade etmektedirler..

(a) Meyilli ve bozuk sathlı yerlerde yürümekte zorlandıklarını,

(b) Uzun mesafeli yürüyüşler yapmakta zorlandıklarını (yapamadıklarını),

(c) Arabaya muhtaç oldukları için maddi açıdan tasarruf yapamadıklarını,

(d) Takım sporları yapamadıklarını,

(e) Koşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Maluliyetlerinin vücudunda meydana getirdiği hasarlar ise;

“P” ve “Ş”de, aksayarak yürümeye bağlı, bel ve sırt bölgelerinde ağrılarının olduğu,

“R”, ayağındaki rahatsızlıklar için kullanmak zorunda olduğu antibiyotik ilaçlarının böbrek yetmezliğine yol açtığını ve bu yüzden ilaç kullanmak zorunda kaldığını ifade etmiştir.

“R” ve “Ş”, her gün spor yapabildiğini, diğer ikisinin ise spor yapmak istediğini fakat iş yoğunluğundan dolayı yapamadığını ifade etmişleridir. Yapabildikleri spor dallarının ise, yüzme (“R” hariç), bisiklete binme (“Ş” hariç), “R” ve “Ş” ağırlık çalışma, “R” okçuluk dalında spor yapabildiğini beyan etmişlerdir.

Bu kategorinin, örneklem içinde, iki özelliği göze çarpmaktadır. Bu tür maluliyetlerde, ayakları kurtarabilmek için yapılan ameliyatlara ve personelin geçirmiş oldukları istirahat sürelerinin sayısı ve uzunluğudur. Ortalama ameliyat sayıları ve kullandıkları istirahat süreleri Tablo-21’dedir.

Tablo -21: Topuk kaybı ile ayak bileği hareket kısıtlılığı olan gazilerimizin, kliniklere göre ameliyat sayıları ve kullandıkları istirahat süreleri

Kişi Kodu	Ortopedi Kliniğinde Yapılan Ameliyat Sayısı	Plastik Cerrahisi Kliniğinde Yapılan Ameliyat Sayısı	Toplam Ameliyat Sayısı	Kesin İşlem Sağlık Raporu Sonrası Tedavi Süreci	Kesin İşlem Sağlık Raporu Sonrası Kullanılan İstirahat Süreleri
P	8	6	14	Sekiz ameliyat	30 ay
R	13	1	14	Bir ameliyat	18 ay
S	3	2	5	Kısa süreli istirahatlar	24 ay
Ş	1	4	5	Kısa süreli istirahatlar	8 ay

(4) Dördüncü kategori. En fazla malul gazimizin olduğu bu kategorideki (beş kişi) T, U, Ü, V ve W kodu ile gösterilecek olan malul gazilerimiz, BTÖ tarafından döşenmiş mayına basma (T, U ve Ü yaya, V ve W araçla) neticesinde, topuk kemiği parçalı kırık ameliyatı geçirmiş ve ayak bileği hareket kısıtlılığı maluliyetine maruz kalmışlardır (Resim-23). Olay esnası ve şu anki/emekli oldukları zamanki rütbeleri ile eğitim seviyelerinin dağılımı Tablo-22 'de gösterilmiştir. Evli ve çocuklu olan gazilerimiz, maluliyetleri için sadece tabanlık kullanmaktadırlar. “T” ve “U” maluliyetlerinin vücudunda sırt, bel ve boyun ağrıları meydana getirdiğini ifade etmişlerdir.

Tablo –22: Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatlı ve ayak bileği hareket kısıtlısı malul gazilerimizin olay esnası ve şimdiki/emekli oldukları zamanki rütbeleri ile eğitim seviyelerinin dağılımı

Kişi (Kod)	TSK ile ilişkisi	Olay Esnasındaki Rütbesi	Şu Anki / Emekli Olduktan Sonraki Rütbesi	Eğitim Seviyesi
T	Göreve Devam Eden	Yüzbaşı	Binbaşı	Yüksek Lisans Öğrencisi
U	Göreve Devam Eden	Üsteğmen	Binbaşı	Yüksek Lisans
Ü	Göreve Dönüp Emekli Olan	Üsteğmen	Yüzbaşı	Yüksek Lisans
V	Göreve Devam Eden	Yüzbaşı	Binbaşı	Üniversite
W	Göreve Devam Eden	Yüzbaşı	Yüzbaşı	Üniversite

“W” hariç (yeni yaralandığı için) maluliyetlerinin aile yaşantılarına olumsuz bir etkilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. “W” ise; çocuğunu uzun süre kucağında taşıyamadığını, ağır ev eşyalarını kaldıramadığını, çanta ve yükleri eşinin taşımak zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Maluliyetlerinin günlük yaşantılarına etkilerini ise;

- (a) Meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürümekte zorlandıklarını,
- (b) Uzun mesafeli yürüyüşler yapamadıklarını,
- (c) Arabaya muhtaç olduklarından dolayı tasarruf yapamadığını (yalnız T),
- (d) Kilo alındığını, sabahları ilk yürümede zorlanıldığını ve soğuk havalarda ayak bileğinin sızladığını (yalnız W) ifade etmişlerdir.

Resim-23: Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlısı olan malul gazilerimizin ayaklarının görünüşü (Birinci sırada T, ikinci sırada U, üçüncü sırada ise W kodlu malul gazimiz)

Spor yapmak istediklerini fakat tembellikten (T ve U) ve iş yoğunluğundan (W) spor yapamadıklarını, “Ü” hiçbir spor dalını yapamadığını, “V” ise, her gün spor yapabildiğini ifade etmiştir. Yapabildikleri spor dallarının ise, yüzme (Ü ve V hariç), bisiklete binme (T ve W), tenis, hafif tempoda koşu, yürüme (V) olduğunu beyan etmişlerdir.

Bu kategorideki malul gazilerimizin hepsi ortopedi kliniğinde tedavi olmuşlardır. Toplam ameliyat sayıları ile kesin işlem sağlık raporu sonrası tedavileri ve kullandıkları istirahat süreleri Tablo-23’de görülmektedir.

Tablo-23: Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlısı olan malul gazilerimizin toplam ameliyat sayıları ile kesin işlem sağlık raporu sonrası tedavileri ve kullandıkları istirahat süreleri.

Kişi	Toplam Ameliyat Sayısı	Kesin İşlem Sağlık Raporu Sonrası Tedavi Süreci	Kesin İşlem Sağlık Raporu Sonrası Kullanılan İstirahat Süreleri
T	3	Hiç hastaneye gitmemiş	-
U	2	İki ameliyat	10 ay
Ü	5	İki ameliyat	24 ay
V	3	Hiç hastaneye gitmemiş	-
W	1	Hiç hastaneye gitmemiş	-

(5) Beşinci kategori. “Y” kodlu malul gazimiz, teğmen rütbesinde, operasyon esnasında dost ateşinin (120 mm Havan mermisi) etkisi ile diz altındaki kemiklerin açık parçalı olarak kırılması şeklinde yaralanmış ve bacağı 2.5 cm. kısa kalmıştır (Resim-24). Olay sonrasında evlenen ve bir çocuk babası olan malul gazimiz, yüksek lisans eğitimini tamamlayarak yüzbaşı rütbesinde emekli olmuştur.

Resim 24: Diz altındaki kemiklerin açık parçalı kırığı şeklinde yaralanan ve 2,5 cm. bacağı kısa kalan “Y” kodlu malul gazimiz.

Maluliyetinin aile hayatına etkisini sadece, eşi ile çarşı ve pazara beraber çıkamamak olarak ifade etmiştir.

Maluliyetlerinin günlük yaşantılarına etkilerini ise;

- (a) Meyilli ve bozuk sathlı yerlerde yürümekte zorlandığını,
- (b) Uzun mesafeli yürüyüşler yapamadığını,
- (c) Arabaya muhtaç olduklarından dolayı tasarruf yapamadığını beyan etmiştir.

Maluliyetinden dolayı vücudunda bel ve sırt ağrılarının oluştuğunu, ayrıca midesinde rahatsızlanmanın olduğunu ve ilaç kullandığını ifade etmiştir.

İş yoğunluğundan dolayı spor yapamadığını, yüzme ve bisiklete binme gibi spor dallarını yapabildiğini ifade etmiştir.

Ortopedi kliniğinde toplam beş ameliyat geçirdiğini, kesin işlem sağlık raporu sonrası, maluliyeti için hastaneye hiç gitmediğini beyan etmiştir.

(6) Altıncı kategori: “Z” kodlu malul gazimiz, teğmen rütbesinde, BTÖ mensupları ile tesadüf muharebesi şeklinde meydana gelen bir çatışmada; sol kolundan, karnından ve omurgasından yaralanmış; sol dirseği alınmış ve yerine metal hareketli bir protez takılmıştır. Ayrıca omurgasından

da iki disk alınmıştır (Resim-25). Olay sonrası evlenen ve bir çocuk babası olan malul gazimiz, göreve döndükten sonra yüzbaşı rütbesinde emekli olmuştur. Özel bir şirkette çalışmaktadır.

Resim 25: Altıncı dereceden malul olan “Z” kodlu gazimiz, dirseğinden ve karnından yaralanmıştır.

Maluliyetinin vücudunda meydana getirdiği etkilerini ise; bel ve sırt bölgelerinde ağrıların olduğunu, vücut direncinin düşmesi sonucu kolay hastalanabildiğini ifade etmiştir.

Maluliyetinin aile hayatına etkisini; çocuğunu kucağına alamadığını, belli bir ağırlık haricinde yük taşıyamadığı için çanta ve yükleri eşinin taşımak zorunda kaldığını ifade etmiştir.

Maluliyetinin günlük hayata etkisini ise,

- (a) Uzun süre ayakta kalamadığını,
- (b) Kaldırımdan dahi atlayamadığını (belindeki rahatsızlığından dolayı), zıplayamadığını,
- (c) Takım sporları yapamadığını,
- (d) Hafif tempo ile koşabildiğini,
- (e) Oturma yerinin bel destekli olması gerektiğini ifade etmiştir.
- (f) İş yoğunluğundan dolayı spor yapamadığını, yüzme, hafif tempoda koşu ve yürüme

gibi spor dallarını yapabildiğini beyan etmiştir.

Ortopedi, genel cerrahi ve beyin cerrahisi kliniklerinde birer olmak üzere toplam üç ameliyat geçirmiştir. Kesin işlem sağlık raporu sonrasında, iki ameliyat geçirmiş olduğunu ve sekiz ay istirahat kullandığını ifade etmiştir.

(7) Yedinci kategori. “∞” kodlu malul gazimiz, astsubay baş çavuş rütbesinde, BTÖ mensuplarınca timinin pusuya düşürülmesi sonucu, ayağından yaralanmış ve bacağı altı cm kısa kalmıştır (Resim -26). Olay öncesi evli ve iki çocuk sahibi malul gazimiz emekli olarak özel bir kuruluşta çalışmaya devam etmektedir. Ortopedik bot kullanarak kısalık telafi edilmeye çalışılmıştır. Maluliyetinden dolayı belinde ve sırtında ağrıları olduğunu ifade etmiştir.

Maluliyetinin ailesi üzerine etkisini, sadece çocuklarını uzun süre kucağında taşıyamadığını beyan etmiştir.

Maluliyetinin günlük hayata etkisini ise,

- (a) Uzun mesafeli yürüyüşler yapamadığını,
- (b) Koşamadığını,
- (c) Merdiven basamaklarını inerken ve çıkarken zorlandığını,
- (d) Arabaya muhtaç olduğu için maddi açıdan tasarruf yapamadığını ifade etmiştir.

Spor yapmak istediğini fakat tembellikten yapamadığını, yüzme, ağırlık çalışma ve bisiklete binme gibi spor dallarını yapabildiğini ifade etmiştir.

Ortopedi kliniğinde toplam iki ameliyat geçiren malul gazimiz, kesin işlem sağlık raporu sonrası psikiyatrik tedaviler için hastaneye gittiğini ifade etmiştir.

Resim 26: “∞” kodlu malul gazimiz, ayağından yaralanmış ve bacağı altı cm kısa kalmıştır

2. Malul Gazilerimizin Sağlık Durumlarının Genel Özeti:

Yukarıda, sağlık açısından ayrıntılı bir sınıflandırma ile, örneklemdaki malul gazilerimizin demografik, sağlık bilgileri ve fiziksel imkan ve kabiliyetleri hakkında teferruatlı bilgiler verilmiştir. Şimdi ise, genel bir sınıflandırma ile, dikkati çeken demografik, sağlık bilgileri ve fiziksel imkan kabiliyetler hakkında, yukarıdaki bilgilerin genel özetine değinilecektir. Yapmış olduğumuz bu araştırmaya göre, iç güvenlik hareketında meydana gelen olaylardaki yaralanmaların %61,3'ü (20 kişi), mayına basma neticesinde oluştuğu görülmektedir (Tablo-24).

Tablo-24: Olayın oluş şekline göre frekans dağılımı.

Olayın Oluş Şekli	Sıklık	Yüzde
Silahlı çatışma	5	16,1
Mayın etkisi ile yaralanma	19	61,3
Dost ateşi sonucu yaralanma	1	3,2
İdari zayıat	2	6,5
Tuzaklama sonucu yaralanma	4	12,9
Toplam	31	100

Yaralanmaların, maluliyet derecesine göre dağılımında, % 48.4 ile altıncı dereceden maluliyetlerin (sakatlanmanın), çoğunluğu teşkil ettiği ortaya çıkmıştır (Tablo-25).

Tablo -25 : Maluliyet (sakatlık) derecesine göre frekans dağılımı

Sakatlık Dereceleri	Sıklık	Yüzde
1 nci derece	1	3,2
2 nci derece	2	6,5
2 nci derece bakıma muhtaç	1	3,2
3 ncü derece	5	16,1
4 ncü derece	6	19,4
5 nci derece	1	3,2
6 nci derece	15	48,4
Toplam	31	100

Örneklem grubundaki malul gazilerimizin %51,6'sının en fazla bir uzvunu kaybetmiş olduğu görülmektedir (Tablo-26)

Tablo-26 : Genel fiziksel kayıp durumuna göre frekans dağılımı.

Genel Fiziksel Hasar	Sıklık	Yüzde
Epilepsi, hafıza kaybı ve Konuşma Bozukluğu	2	6,5
En fazla bir uzuv kaybı var	16	51,6
En fazla bir uzuv kaybı ve fonksiyon kaybı var	5	16,1
Uzuv kaybı yok fonksiyon kaybı var	8	25,8
Toplam	31	100

Malul gazilerimizin kullanmış oldukları protez/ortez ve yardımcı malzemelerden, %22.6 ile (7 kişi) diz altı protezi, %19.4 ile (6 kişi) tabanlılık kullandıkları tespit edilmiştir (Tablo-27).

Tablo -27: Kullanılan protez /ortez durumuna göre frekans dağılımı

Kullanılan Protez/Ortez	Sıklık	Yüzde
Kullanmıyor	2	6,5
Göz protezi	1	3,2
Kafatası protezi	2	6,5
Dirsek protezi	1	3,2
Diz üstü kalça protezi	1	3,2
Diz üstü bacak protezi	2	6,5
Diz altı ayak protezi	7	22,6
El protezi	1	3,2
Patik protez	2	6,5
Ortopedik bot	1	3,2
Ortopedik ayakkabı	3	9,7
Tabanlılık	6	19,4
Gözlük	2	6,5
Toplam	31	100

Örnekleme grubundaki malul gazilerimizden %16,1'i (5 kişi) topuk kemiği parçalı kırığı ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlılığına, %12,9'nun ise (4 kişi) topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığına sahip olduğu görülmektedir (Tablo-28).

Tablo -28: Maluliyetin getirdiği fiziksel hasara göre frekans dağılımı.

Fiziksel Hasar	Sıklık	Yüzde
Diz üstü kalçadan ayak kaybı	1	3,2
Diz üstü bir bacağın kaybı	2	6,5
Diz altından ayak kaybı	5	16,1
Ayak bileği kaybı	1	3,2
Ayak bileği sabit, tarak kemikleri ve parmakları yok (boyt)	1	3,2
Ayak parmakları kaybı (chopart)	2	6,5
Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	4	12,9
Bir elin kaybı	1	3,2
Bir gözün kaybı	1	3,2
Safra kesesi kaybı, bir göz kör, diğeri ileri derecede görme kaybı	1	3,2
İki gözde ileri derecede görme kaybı	1	3,2
Epilepsi, hafıza kaybı ve konuşmada zorlanma	2	6,5
Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	5	16,1
Kaval kemiği açık parçalı kırık ameliyatsız ve 2,5 cm kısalık ayak bileğinde hareket kısıtlılığı	1	3,2
Sol dirsek eklemi yok, hareket kısıtlılığı ile omurgasından yaralanma	1	3,2
Ayak bileği ve parmaklarda hareket kaybı ve baldırda kısmi çürüme	1	3,2
Femur (uyluk kemiği) 6 cm. kısalık ve diz kapağı hareket kısıtlılığı	1	3,2
Toplam	31	100

Malul gazilerimizin fiziksel imkan ve kabiliyetleri ile maluliyet (sakatlık) sorunlarının genel dağılımı için örnek grubu Tablo-29'daki gibi sağlık açısından genel bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırmalar içinde dikkat çeken hususlar genel olarak açıklanacaktır.

Tablo -29: Sağlık problemleri açısından genel sınıflandırma

Sağlık açısından genel sınıflandırma	Sıklık	Yüzde
Gözünden problemi olanlar	3	9,7
Bacak / ayağından problemi olanlar	24	77,4
Kolundan / elinden problemi olanlar	2	6,5
Başından problemi olanlar	2	6,5
Toplam	31	100

a. Gözünden problemi olanlar: El bombası veya bir patlayıcı maddenin şarapnel etkisi ile yaralanmış olan bu kategorideki malul gazilerimiz, hayati tehlike geçirmişlerdir. İyileşmeleri sonucunda, vücutlarında meydana gelen maluliyetlerin günlük yaşamdaki etkilerini genel olarak şu şekilde ifade etmektedirler;

- (1) Hareket kabiliyetlerinde (yürüme, koşma v.b.), deri altındaki şarapnel parçalarının oluşturduğu sızlamalar hariç, önemli bir değişikliklerinin olmadığı,
- (2) Kitap v.b. yayınları okuma ve dikkat yoğunlaştırmada zorlanma,
- (3) Görüş kabiliyetinin az veya hiç olmadığı göz tarafındaki nesnelere çarpma,
- (4) Tek gözle derinlik algılamasının olmaması nedeniyle, araba kullanmada zorlanma ve top ile ilgili sporları oynayamama,
- (5) Yollarda karşıdan karşıya geçme esnasında zorlanma.

b. Bacak / ayağında problemi olanlar: Anti-personel mayınına yaya, diğer tipteki mayınlara araçla basanların hepsi, diz altı bölgesinden sakatlandığı tespit edilmiştir. Diz üstünden sakatlananların ise, mermi veya bir kişinin mayına basması sonucu (basan kişinin şehit olduğu ve mayının antipersonel mayınından daha kuvvetli olduğu bir olay) patlamanın etkisi ile bacağının ağaç dalına saplanması neticesinde oluşmuştur.

Malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının, aile hayatlarına olan etkileri, özet olarak Tablo-31'de görülmektedir. Tablo-31'e göre, 13 kişinin (%41,9) fiziksel rahatsızlıklarının aile hayatlarına

olumsuz bir etkisi olmamıştır. Bu bireylerin fiziksel rahatsızlıkları incelendiğinde, bir elin olmaması, bir gözün olmaması, ayak parmaklarının olmaması, topuk kemiği parçalı kırık ameliyatlısı ve ayak bileği hareket kısıtlılığının olması, ayak bileğinden kaybın olması ile güdük ucunda sorun yaşamayan dizaltı ayak kaybına sahip olan malul gazilerden oluştuğu görülmektedir. Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı ile diz üstü bacak kaybı olan malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının aile hayatlarına olan etkileri, diğer bireylere oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının, günlük hayatlarına olan etkileri, özet olarak Tablo-32’de görülmektedir. Tablo-32’ye göre, üç kişinin (%9,6) fiziksel rahatsızlıklarının günlük hayatlarına olumsuz bir etkisi olmamıştır. Bu bireylerin fiziksel rahatsızlıkları incelendiğinde, bir elin olmaması, ayak parmaklarının olmaması, ile güdük ucunda sorun yaşamayan ve devamlı spor ile meşgul olan dizaltı ayak kaybına sahip olan malul gazilerden oluştuğu görülmektedir. Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı, topuk kemiği parçalı kırık ameliyatlısı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı, diz üstü bacak/kalça kaybı olan malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının günlük hayatlarına olan etkileri, diğer bireylere oranla daha fazla olduğu görülmektedir.

Hareket kabiliyeti (yürüme, merdiven çıkma-inme, uzun süre ayakta kalma v.b. faaliyetler) açısından zorluk çekme sıralaması yapacak olursak; diz üstü protezi olanların en çok zorlandıkları, daha sonra topuk kaybı olanların , diz altı protezi olanlar ve en son topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olanların en az zorlandıkları ortaya çıkmaktadır.

c. Başından problemi olanlar: Bu kategorideki malul gazilerimizde (iki kişi), olayın etkisi ile kafatasından yaralanmış ve beyin hücreleri zarar görmüştür. “D”nın okuma ve yazma merkezi zarar görmüştür. Başından yaralanma yerlerinin tersi bölgesinde, vücutlarında kısmi felç ve hissizleşmeler yaşanmış ve zamanla da hislerini kazanmışlardır. Bu kategorideki malul gazilerimizde; epilepsi (sara) nöbetleri, hafıza kaybı ve konuşma bozuklukları görülmektedir.

Maluliyetlerinin aile hayatlarına etkileri aşağıda ifade edildiği gibidir;

(1) Kolundaki yaralanma ve his kaybı nedeniyle çocuğunu uzun süre taşıyamamaktadır.

(2) Ayağında başlangıçtaki hissizlik nedeniyle yere sürüp takılmakta ve düşme tehlikeleri geçirmektedir.

(3) Maluliyetlerinin günlük hayatına etkileri ise şu şekildedir;.

(4) İlk tanışılan kişiler ile (hafıza kaybı nedeniyle oluşan kelime eksikliğinden dolayı) diyalog kurmada zorlanılmaktadır,

(5) Dertlerini ifadede sürekli ve akıcı bir üslup yerine, duraklamalı ve kekemeli bir üslup kullanılmaktadır,

(6) Düşündüklerini tam olarak ifade edemediklerinden dolayı çabuk sinirlenmektedirler.

(7) Araba kullanamamaktadırlar (bir kişi hariç)

(8) Araba kullanabilen gazimiz ise, araba kullanma esnasında sara nöbetleri geçirebilmektedir.

(9) Aşırı stres, uykusuzluk, açlık, sıcak havanın (güneş altında), sigar ve kafein içeren içecek ve yiyeceklerin, aşırı televizyon izlemenin ve bilgisayar kullanmanın sara nöbetlerini tetiklemektedir.

(10) Epilepsi ilaçlarını kullanmanın etkisi ile aşırı unutkanlık, dikkat eksizliği ve uyuma isteği olmaktadır.

Maluliyetlerinin, meslek yaşantısına etkileri daha da ağır olmaktadır. Bu durumdaki malul gazilerimizin sahip olduğu; hafıza kaybı, aşırı unutkanlık ve dikkat eksikliği gibi kendilerinin elinde olmayan sağlık sorunları, meslek yaşamlarında, rütbe ve yaşlarına uygun olarak görev yapmalarını ciddi olarak engellemektedir. TSK, bu durumdaki malul gazilerimizi, sosyal bir sorumluluk olarak, rehabilite maksadıyla bünyesinde görevlendirmektedir. Hizmet içi, kendilerine has özel, kurslar sayesinde performanslarının yükseltilebileceği düşünülmektedir.

ç. Elinden problemi olanlar: Sağ kol bilekten ampute olan malul gazimizin maluliyeti; aile, günlük ve mesleki yaşantısına etkisi olmamaktadır. Fakat, diğer koluna yüklenmenin neticesinde, bu kolunda ağrıların başladığını ifade etmektedir. Sağlık açısından en iyi durumda olan malul gazimiz, olay sonrasında yazı yazma yeteneğini sol eline aktarmada zorluk çektiğini ifade etmiştir.

Protezi olan gazilerimizin, protez bakımlarının ve güdük ucu temizliğinin iyi yapılması durumunda günlük aktivitelerini rahatlıkla yapabildikleri, fazla mesaiye kalma durumlarında ise güdük ucunun terlemesi protezin hava almaması dolayısıyla mantarlaşmalara sebep olabileceği, malul gazilerimiz tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca, protez kullanan malul gazilerimizin yürüme esnasında, diz üstü ampüte olanlar diz kapağını kilitleyemediklerinden dolayı, diz altı ampute olanlar ise protezin ayağından çıkmasından dolayı düşme tehlikeleri geçirmişlerdir. Düşme esnasında, hem kendilerine hem de protezlerine gelebilecek hasarlardan dolayı düşme korkusu yaşamaktadırlar. Dinlenme esnasında çıkarılan protezler unutulup, sanki ayak varmış gibi hareket edilmesi sonucunda, düşme vakalarının da olduğu ifade edilmiştir.

Bacağında / ayağında problemi olan malul gazilerimizin günlük, aile ve mesleki yaşantılarındaki zorlanma derecelerini toplu olarak incelediğimizde (Tablo-30) organ kaybının fazla olması, malul gazilerimizin günlük, aile ve mesleki yaşantılarını da olumsuz etkilediği değerlendirilmektedir. Bu durumun istisnası olarak, topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olan gazilerimiz görülmektedir. Topuk bölgesine nakledilen deri parçalarının, vücut ağırlığını taşıyamaması sonucunda meydana gelen yaraların iyileşmesi uzun zaman almaktadır. Bu durum malul gazilerimizin, iş, aile ve günlük yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu tür ayağa sahip olan gazilerimize, gerek sivil ve gerekse de GATA Askeri Hastanesi tarafından “ayaklarının ampüte edilmesi” teklifleri yapılmasına rağmen, gazilerimiz mevcut durumlarına razı olduklarını belirtmektedirler.

Tablo-30: Bacağından / Ayağından sağlık problemi olan malul gazilerimizin maluliyetlerinin günlük, aile ve mesleki yaşamlarındaki zorlanma dereceleri

Zorlanma Derecesi	Günlük Yaşam	Aile Yaşamı	Mesleki Yaşam
1	Diz üstü kalçadan bacağın kaybı	Diz üstü kalçadan bacağın kaybı	Diz üstü kalçadan bacağın kaybı
2	Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Diz üstü bacak kaybı,	Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı
3	Diz üstü bacak kaybı,	Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Diz üstü bacak kaybı,
4	Diz altından ayak kaybı,	Diz altından ayak kaybı,	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hrk. Kısıtlılığı,
5	Ayak bileğinden kayıp (boyt)	Ayak bileğinden kayıp (boyt)	Diz altından ayak kaybı,
6	Ayak parmakları kaybı (chopart),	Ayak parmakları kaybı (chopart),	Ayak bileğinden kayıp (boyt)
7	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hrk. Kısıtlılığı,	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hrk. Kısıtlılığı,	Ayak parmakları kaybı (chopart),
8	Kaval kemiği açık kırık ameliyatsız ve 2.5 cm kısalık	Kaval kemiği açık kırık ameliyatsız ve 2.5 cm kısalık	Kaval kemiği açık kırık ameliyatsız ve 2.5 cm kısalık

Ayağından problemi olan gazilerimiz (24 kişi), yürüme esnasında, bozulan vücut dengesinin bel, sırt ve boyun ağrılarına neden olduğu ifade edilmiştir (10 kişi). Ayrıca, var olan diğer uzvunda ağrılarının (bir kişi) ve kaslarında zayıflama olması (bir kişi) gibi şikayetler ifade edilmiştir.

Tablo-31: Malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının aile hayatlarına etkileri

Maluliyet Derecesi	Fiziksel Hasar	Sıklık	Olumsuz Etkilenme Yok	Çocuklarını Uzun Süre Taşıyamıyor	Çarşı ve Pazar Eşi İle Birlikte Çıkamıyor	Hastaneye Yatmalardan Olumsuz Etkileniyor	Ağır Ev Eşyalarını Kaldıramıyor	Protezin/değneklerin Evde Bulunması Psikolojilerini Olumsuz Etkiliyor
1 nci	İki gözde ileri derecede görme kaybı	1					1	
2 nci	Bir elin yokluğu	1	1					
	Diz üstü kalça kaybı	1		1	1			1
2 nci (bkm. muhtaç)	Diz üstü bir bacağın kaybı, diğer bacakda sinir lezyonu	1		1	1			
3 ncü	Epilepsi hafıza kaybı ve konuşmada zorlanma	2		1				
	Bir gözün kör, diğerinin ileri derecede görme bozukluğu, safra kesesi kaybı, vücudunun çeşitli yerlerinde şarapnel parçaları	1		1				
	Diz üstü bir bacağın kaybı,	1		1	1			
	Diz altı kaybı	1	1					
4 ncü	Diz altı kaybı	4	2	1	1	2	1	
	Ayak bileği kaybı	1	1					
	Ayak bileği ve parmaklarda hrk. Kaybı ve diz altı kaslarda çürüme	1				1		
5 nci	Ayak bileği sabit, tarak kemikleri ve ayak parmakları kaybı (boyt)	1	1					
6 nci	Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	4		3	4	2		1
	Ayak parmakları kaybı (chopart)	2	2					
	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hrk. Kısıtlılığı	5	4	1			1	
	Kaval kemiği açık kırık ameliyatsız ve 2.5 cm kısalık	1			1			
	Sol dirsek eklemi yok (protez), omırgasından 2 disk alınmış	1		1				
	Femur (uyruk kemiği) 6 cm kısalık, diz kapağı hrk. Kısıtlılığı	1		1				
	Bir gözün kaybı	1	1					
Toplam		31	13	12	9	5	3	2

Tablo-32: Malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıklarının günlük hayatlarına etkileri

Maluliyet Derecesi	Fiziksel Hasar	Sıklık	Olumsuz Etkilenme Yok	Meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürümekte zorlanma	Uzun mesafeli yürüyüşler yapamıyor	Koşamıyor	Arabaya Muhtaç	Uzun süre ayakta duramıyor	Araba kullanamıyor	İlk tanıştığım kişilerle diyalog kurmakta zorlanıyorum
1 nci	İki gözde ileri derecede görme kaybı	1		1					1	
2 nci	Bir elin yokluğu	1	1							
	Diz üstü kalça kaybı	1		1	1	1	1	1		
2 nci (bkm. muhtaç)	Diz üstü bir bacağın kaybı, diğer bacakda sinir lezyonu	1		1	1	1	1	1		
3 ncü	Epilepsi hafıza kaybı ve konuşmada zorlanma	2							1	2
	Bir gözün kör, diğerinin ileri derecede görme bozukluğu, safra kesesi kaybı, vücudunun çeşitli yerlerinde şarapnel parçaları	1		1	1	1	1	1		
	Diz üstü bir bacağın kaybı,	1		1	1	1	1	1		
	Diz altı kaybı	1	1							
4 ncü	Diz altı kaybı	4		4	2	1	4	2		
	Ayak bileği kaybı	1				1				
	Ayak bileği ve parmaklarda hrk. Kaybı ve diz altı kaslarda çürüme	1		1	1		1			
5 nci	Ayak bileği sabit, tarak kemikleri ve ayak parmakları kaybı	1		1		1				
6 ncü	Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	4		4	4	4	4			
		2	1		1					
	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hrk. kısıtlılığı	5		5	5	4	1			
	Kaval kemiği açık kırık ameliyatsız ve 2.5 cm kısalık	1		1	1	1	1			
	Sol dirsek eklemi yok (protez), omırgasından 2 disk alınmış	1				1		1		
	Femur (uyluk kemiği) 6 cm kısalık, diz kapağı hrk. Kısıtlılığı	1			1	1	1			
	Bir gözün kaybı	1	Derinlik algılaması olmadığı için top ile ilgili hiçbir spor dalını yapamıyor.							
Toplam		31	3	21	19	18	16	7	2	2

3.Psikolojik Problemler.

Ülkemizde gaziler üzerinde yapılmış psikiyatri çalışmalarının odak noktasını, Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) oluşturmaktadır. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), olağandışı travmatik yaşantılar sonucu gelişen ve travmatik olayı tekrar tekrar hatırlama, hatırlatıcılardan kaçınma ve artmış uyarılmışlık belirtileri ile karakterize olan bir anksiyete bozukluğudur. Bozukluğa, ağır bir travmatik olay yol açmakta ancak, olayı yaşayan herkeste TSSB gelişmemektedir.

Bozukluğun ortaya çıkması için travmanın öznel anlamının üzerinde birleşilmektedir (Şahin,2000).

Araştırmamızda, psikiyatrik problemleri oluşturacak etmenlerin yanısıra, malul gazilerimizin olay öncesi ve sonrası arasında, kendilerinde gördükleri psikolojik değişiklikleri sorgulamak süretiyle, kendilerini nasıl tanımlamadıklarını da ortaya çıkarmış olacağız.

Araştırmamızın bu bölümü, sahasında ayrı bir uzmanlık gerektirdiği için, bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutması için, analizimizde ayrı bir yöntem izlenecektir. Analizin temelini, TSSB literatür belirtileri ile malul gazilerimizin psikolojik özelliklerindeki ortak yönleri bulmak oluşturacaktır.

Analizlerimizi oluşturacak temel sorumuz ise “Olay öncesini ve sonrasını kıyasladığında, kendinizde ne gibi değişiklikler gözlemliyorsunuz?” dur. Bu soruya verilen cevaplara göre malul gazilerimiz dört kategoriye ayrılmıştır;

a. Birinci Kategori. Bu kategoride yer alan malul gazilerimiz, araştırma sorusuna sadece, “Psikolojik yapımda hiçbir değişiklik olduğuna inanmıyorum” cevabını verenler oluşturmaktadır.

b. İkinci Kategori . Bu kategoride yer alan malul gazilerimiz, araştırma sorusuna sadece, “kendimi daha olgun hissediyorum” cevabını verenler oluşturmaktadır.

c. Üçüncü Kategori. Bu kategoride yer alan malul gazilerimiz, araştırma sorusuna verdiği cevaplara göre bir ile üç arasında değişen belirtilerin kendisinde var olduğuna inanlardan oluşmaktadır.

d. Dördüncü Kategori. Bu kategoride bulunan malul gazilerimiz, TSSB belirtilerini çok sık bir şekilde yaşayanlar (dört ve daha fazla psikolojik belirtiler) ile sürekli psikolojik tedavi görenler oluşturmaktadır.

Malul gazilerimizin psikoloji durumlarını etkileyebileceği düşünülen etmenler (Tablo-33), her bir kategori için ayrı ayrı tablolarda belirtilecektir.

Tablo-33: Malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler

Sıra No.	Malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler	Sıra No.	Malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler
1	TSK ile ilişkisi (Görevde, göreve dönüp emekli olan, doğrudan emekli),	5	Yaralanma tarihi
2	Statüsü	6	Medeni durumu (olay öncesi ve sonrası)
3	Eğitim seviyesi,	7	Fiziksel hasarın derecesi
4	Olayın oluş şekli,	8	Kullandığı protez

Malul gazilerimizin, “Olay öncesini ve sonrasını kıyasladığında, kendinizde ne gibi değişiklikler gözlemliyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların frekans dağılımı ve yüzdeleri Tablo-34’de belirtilmiştir. Tablo-34’e göre en çok görülen belirtiler; % 45.1 ile (14 kişi) sınırlı, % 38.7 ile (12 kişi) içine kapanık, %25.8 ile (8 kişi) kısa süreli sözlü hafıza kaybının olduğu ve %22,5’nin (7 kişi) kendilerini saldırgan hissettikleri tespit edilmiştir. Yapılan bir çalışmada, Vietnam gazilerinin yaşamış olduğu ölümcül deneyimlerin çoğunlukla güçlü savunma mekanizmalarını (genellikle sakınma ve/veya saldırganlık) canlandırdığı ve gazilerin bu yolla insanları kendisinden uzaklaştırarak arkadaşlığın, samimiyetin ve aşkın hassasiyetlerinden kendilerini korumaya çalıştıkları bildirilmiştir (Lantz ve Gregorie, 2000).

Tablo -34: Psikolojik olarak en çok görülen belirtilerin frekans dağılımı

Belirtiler	Sıklık (kişi)	Yüzde
Sinirli	14	45,1
İçine kapanıklık	12	38,7
Kısa süreli hafıza kaybı	8	25,8
Saldırgan	7	22,5
Çaresiz	5	16,1
Değişiklik yok	5	16,1
Daha olgun hissediyorum	4	12,9
Karamsar	4	12,9
Uyku düzensizliği	4	12,9
Sabırsız	4	9,7
Duygu yoksunluğu	3	9,7
Tembel	2	6,5
İştahsızlık	1	3,2
Gelecek beklentisi ve hedefinin olmaması	1	3,2
Olaylara karşı tepkisiz	1	3,2
Kopmaların (altı veya üç aylık insanlara iletişimin kesilmesi) yaşanması	1	3,2
Daha yaşlı hissediyorum	1	3,2

a. Birinci Kategori. Bu kategoride yer alan malul gazilerimiz, araştırma sorusuna sadece, “Psikolojik yapımda hiçbir değişiklik olduğuna inanmıyorum” cevabını verenler oluşturmaktadır (dört kişi). Bu kategorideki malul gazilerimiz ile ilgili bilgiler Tablo-35’de gösterilmiştir.

Tablo-35: Psikolojik yapımda hiçbir değişiklik olduğuna inanmıyorum cevabını veren malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler ve göstergeleri

Kişi (Kod)	I	M	U	Ü
Statü	Görevde	Emekli	Görevde	Grv. Dön. Emekli
Sb. /Astsb	Sb.	Astsb.	Sb.	Sb.
Eğitim Seviyesi	Dr.Öğr.	Lise	Yük.Lis.	Yük.Lis.
Olayın Oluş Şekli	Mayına basma	Mayına basma	Mayına basma	Mayına basma
Yaralanma Tarihi	1995	1995	1995	1995
Evlilik zamanı	Olay sonrası	Olay öncesi	Olay sonrası	Olay öncesi
Fiziksel hasar	Diz altı ayak kaybı	Ayak tarak kemikleri ve parmakları kaybı (boyt)	Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hrk kısıtlılığı	Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hrk kısıtlılığı
Kullandığı protez	Diz altı protez	Diz altı protez	Tabanlık	Tabanlık

b.İkinci Kategori . Bu kategoride yer alan malul gazilerimiz, araştırma sorusuna sadece, “kendimi daha olgun hissediyorum” cevabını verenler oluşturmaktadır (dört kişi). Bu kategorideki malul gazilerimiz ile ilgili gerekli bilgiler Tablo-36’da gösterilmiştir.

Tablo-36 :Kendisini daha olgun hissettiklerini söyleyen malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler ve göstergeleri

Kişi (Kod)	A	Ö	R	Ş
Statü	Görevde	Grv. Dön. Emekli	Görevde	Görevde
Sb. /Astsb	Sb.	Sb.	Sb.	Astsb.
Eğitim Seviyesi	Dr.Öğr.	Yük.Lis.	Yük.Lis.	Lise
Olayın Oluş Şekli	Tuzaklama	Mayına basma	Mayına basma	Mayına basma
Yrlnm. Tarihi	1996	1992	1995	1998
Evlilik zamanı	Olay sonrası	Bekar	Olay sonrası	Olay sonrası
Fiziksel hasar	İki gözde de ileri derecede görme kaybı	Ayak parmakları kaybı (chopart)	Topuk kaybı ve ayak bileği hrk kısıtlığı	Topuk kaybı ve ayak bileği hrk kısıtlığı
Kullandığı protez	Gözlük	Patik protez	Tabanlık	Ortopedik ayakkabı

c.Üçüncü Kategori. Bu kategoride yer alan malul gazilerimiz, araştırma sorusuna verdiği cevaplara göre bir ile üç arasında değişen belirtilerin kendisinde var olduğuna inanlardan oluşmaktadır (15 kişi). Bu kategorideki malul gazilerimiz ile ilgili gerekli bilgiler Tablo-37’de gösterilmiştir.

Tablo-37: Kendisinde bir veya üç psikolojik belirti bulunan malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler

Kişi (Kod)	Belirtiler	Statü	Sb. /Astsb	Eğitim Seviyesi	Olayın Oluş Şekli	Yrlnm. Tarihi	Evlilik Zamanı
B	Sinirli	Görevde	Sb.	Dr.Öğr.	Tuzaklama	1992	Olay öncesi
Ç	Sinirli Saldırgan	Grv. Dön. E.	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1997	Olay sonrası
D	Sinirli	Görevde	Sb.	Üniversite.	Çatışma	1996	Olay sonrası
F	İçine kapanık Karamsar	Görevde	Sb.	Yük.Lis	İdari zayıf	1992	Olay öncesi
G	Saldırgan Kısa süreli sözlü hafıza kaybı	Grv. Dön. E.	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1995	Olay sonrası
H	İçine kapanık	Görevde	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1995	Olay sonrası
İ	İçine kapanık	Görevde	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1996	Olay sonrası
K	Sinirli Kısa süreli sözlü hafıza kayıpları	Emekli	Astsb.	Üniversite Öğr.	Tuzaklama	2000	Olay öncesi
L	Sinirli	Grv. Dön. E.	Sb.	Yük.Lis	Çatışma	1995	Olay öncesi
P	İçine kapanık Kısa süreli sözlü hafıza kayıpları	Görevde	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1993	Olay sonrası
S	Karamsar	Görevde	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1995	Olay öncesi
T	Sinirli	Görevde	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1999	Olay öncesi
V	İçine kapanık Çaresiz Gelecek beklentisinin ve hedefinin olmaması	Görevde	Sb.	Üniversite	Mayına basma	1996	Olay öncesi
W	Sinirli	Görevde	Sb.	Üniversite	Mayına basma	2003	Olay öncesi
Y	Sinirli Tembel	Grv. Dön. E.	Sb.	Yük.Lis	Dost ateşi sonucu	1994	Olay sonrası

Tablo-37'nin devamı: Kendisinde bir veya üç psikolojik belirti bulunan malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler

Kişi (Kod)	Fiziksel hasar	Kullandığı protez
B	Bir elin kaybı	El protezi
Ç	Diz üstü bacak kaybı	Diz üstü Protezi
D	Epilepsi, hafıza kaybı, okuma ve yazma merkezinin hasar görmesi	Kafa protezi
F	Diz üstü bacak kaybı	Diz üstü protez
G	Diz altı bacağı kaybı	Diz altı protezi
H	Ayak bileği kaybı	Diz altı protez
İ	Diz altı bacağı kaybı	Diz altı protezi
K	Diz altı bacağı kaybı	Diz altı protezi
L	Ayak bileği ve parmaklarında hareket kısıtlılığı	
P	Topuk kaybı ve ayak bileği hrk kısıtlılığı	Ortopedik ayakkabı
S	Topuk kaybı ve ayak bileği hrk kısıtlılığı	Ortopedik ayakkabı
T	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Tabanlık
V	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Tabanlık
W	Topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Tabanlık
Y	Kaval kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve 2.5 cm kısalık	Tabanlık

ç.Dördüncü Kategori. Bu kategoride bulunan malul gazilerimiz, TSSB belirtilerini çok sık bir şekilde yaşadıkları gözlemlenmiştir. Bu kategoride; depresyon tedavisi görenler, kendilerinde ciddi bir problemin farkında olan ve tedavi için bu konuda uzman doktor arayanlar ile problemin farkında olanlar içinde de psikolojik tedavinin ilaçla uyutma olarak algılanmasından dolayı tedaviye yanaşmayan bireylerden oluşmaktadır. Bu kategoriye giren malul gazilerimiz ile ilgili bilgiler Tablo-38'de dir.

Tablo-38: Kendisinde TSSB belirtilerinin çok sık bir şekilde yaşadıkları gözlemlenen malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler

Kişi (Kod)	Psikolojik Belirtiler	Statü	Sb. /Astsb	Eğitim Seviyesi	Olayın Oluş Şekli	Yrlnm. Tarihi	Evlilik Zamanı
C	- İçine kapanık - Sinirli - Saldırgan - Bencil, - Çaresiz, - Duygu yoksunluğu, - Kısa süreli sözlü hafıza kaybı	Emekli	Astsb.	Üniversite	Dost ateşi sonucu	1985	Olay öncesi
E	- İçine kapanık - Sinirli - Saldırgan - Sabırsız - Çaresiz	Grv.de	Sb.	Üniversite	Mayına basma	1997	Bekar
Ğ	- Sinirli - Saldırgan - Sabırsız, - Duygu yoksunluğu, - Kısa süreli sözlü hafıza kaybı - Uyku düzensizliği	Emekli	Sb.	Üniversite	Tuzaklama	1994	Olay sonrası
J	- İçine kapanık - Duygu yoksunluğu - Uyku düzensizliği - Olaylara ilgisizlik	Grv.de	Astsb.	Yük.Lis	Mayına basma	1997	Olay öncesi
N	- İçine kapanık - Uyku düzensizliği -Tembellik	Grv. Dön. E.	Sb.	Yük.Lis	Çatışma	1995	Bekar
O	- İçine kapanık - Sinirli - Sabırsız - Çaresiz -Kısa süreli sözlü hafıza kaybı - Yaşlanmış hissetme	Grv.de	Sb.	Yük.Lis	Mayına basma	1994	Bekar
Z	- İçine kapanık - Sinirli - Saldırgan - Kısa süreli sözlü hafıza kaybı - İletişim kopmalarının yaşanması	Grv. Dön. E.	Sb.	Yük.Lis.	Çatışma	1994	Olay sonrası
α	- İçine kapanık - Sinirli - Saldırgan - Karamsar - Çaresiz, - Uyku düzensizliği -İştahsızlık - Kısa süreli sözlü hafıza kaybı	Emekli	Astsb.	Lise	Çatışma	1995	Olay öncesi

Tablo-38'in devamı: Kendisinde TSSB belirtilerinin çok sık bir şekilde yaşadıkları gözlemlenen malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler

Kişi (Kod)	Fiziksel Hasar	Kullandığı protez
C	Diz üstü kalçadan kayıp	Kalça protezi
E	Epilepsi, hafıza kaybı, konuşmada güçlük ve el kolda yaralanmalar	Kafa protezi
Ğ	Bir göz kör, diğerinde ileri derecede görme kaybı, safra kesesi alınmış, vücudunun değişik bölgelerinde şarapnel parçaları var.	Gözlük
J	Diz altı kaybı	Diz altı protez
N	Sol gözün kaybı	Göz protezi
O	Ayak parmakları kaybı (chopart)	Patik protez
Z	Sol dirsek eklemi yok ve hrk. kısıtlılığı, omurgasından iki disk alınmış	Kafa protezi
α	Uyluk (femur) kemiğinde 6 cm kısalık	Ortopedik Ayakkabı

Yukarıda izah edilen kategoriler arasındaki ilişkiyi görmek ve kıyaslamak için Tablo-39 oluşturulmuştur. Hücreler içindeki yüzdeler kendi kategori içindeki oranı göstermektedir.

Tablo-39: Psikolojik kategoriler ile malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler arasındaki toplu ilişki

	Birinci Kategori (4 kişi, %13)	İkinci Kategori (4 kişi, %13)	Üçüncü Kategori (15 kişi, %48)	Dördüncü Kategori (8 kişi, %26)
TSK ile ilişkisi	% 50 Görevde % 25 Grv. Dön. Emkli % 25 Doğrudan Emkli	% 75 Görevde % 25 Grv. Dön. Emkli	% 67 Görevde % 26 Grv.Dön. Emkli % 7 Doğrudan Emkli	% 37.5 Görevde % 25 Grv.Dön. Emkli %37.5Doğrudan Emkli
Eğitim Seviyesi	% 25 Doktora öğr. % 50 Yüksek Lisans % 25 Lise	% 25 Doktora öğr. % 50 Yüksek Lisans % 25 Lise	% 6 Doktora öğr % 60 Yüksek Lisans % 6 Yüksek Lns öğr % 20 Üniversite % 6 Üniversite öğr.	% 50 Yüksek Lisans % 25 Üniversite % 12,5 Yüksek okul % 12,5 Lise
Olayın Oluş Şekli	% 100 Mayına Basma	% 75 Mayına Basma % 25 Tuzaklama	% 60 Mayına Basma % 13 Tuzaklama % 13 Çatışma % 7 İdari zayıat % 7 Dost ateşi sonucu yaralanma	% 37.5 Mayına Basma % 12.5 Tuzaklama % 37.5 Çatışma % 12.5 İdari zayıat
Yrılm. Tarihi	% 100 1995 yılı	% 25 1992 yılında % 50 1996 yılında % 25 1998 yılında	% 13 1992 yılında % 6 1993 yılında % 6 1994 yılında % 27 1995 yılında % 20 1996 yılında % 6 1997 yılında % 6 1999 yılında % 6 2000 yılında % 6 2003 yılında	% 12.5 1985 yılında % 37.5 1994 yılında % 25 1995 yılında % 25 1997 yılında
Evlilik zamanı	% 50 Olay Öncesi % 50 Olay Sonrası	% 75 Olay Sonrası %25 Bekar	% 53 Olay Öncesi % 47 Olay Sonrası	% 37.5 Olay Öncesi % 25 Olay Sonrası % 37.5 Bekar

Tablo-39'un devamı: Psikolojik kategoriler ile malul gazilerimizin psikolojik durumlarını etkileyebilecek etmenler arasındaki toplu ilişki

	Birinci Kategori (4 kişi, %13)	İkinci Kategori (4 kişi, %13)	Üçüncü Kategori (15 kişi, %48)	Dördüncü Kategori (8 kişi, %26)
Fiziksel Hasarı	%50 En fazla bir uzuv kaybı %50 Uzuv kaybı yok foksiyon kaybı var	%75 En fazla bir uzuv kaybı %25 Uzuv kaybı yok foksiyon kaybı var	%47 En fazla bir uzuv kaybı %13 En fazla bir uzuv kaybı ve fonksiyon kaybı var %33 Uzuv kaybı yok foksiyon kaybı var % 7 Epilepsi, hafıza kaybı ve konuşma bozukluğu	%50 En fazla bir uzuv kaybı %25 En fazla bir uzuv kaybı ve fonksiyon kaybı var %12,5 Uzuv kaybı yok foksiyon kaybı var % 12,5 Epilepsi, hafıza kaybı ve konuşma bozukluğu
Kullandığı protez	% 50 Tabanlık % 50 Diz altı protez	% 25 Tabanlık % 25 Ortopedik Ayk. % 25 Patik protez % 25 Gözlük	% 20 Tabanlık % 13 Ortopedik Ayk. % 27 Diz altı protez % 13 Diz üstü % 7 El protezi % 7 Kafatası protezi % 13 Kullanmıyor	%12.5 Ortopedik Ayk. %12.5 Diz altı protez %12.5 Kalça protezi %12.5 Göz protezi %12.5 Dirsek protezi %12.5 Kafatası protezi %12.5 Patik protezi %12.5 Gözlük

Tablo-39'daki bilgiler ışığında, malul gazilerimizin psikolojik problemleri ile bağlantılı olabilecek özellikler tespit edilmeye çalışılacaktır. Elde edilecek göstergeler sayesinde, malul gazilerimizin kendilerine ve amirlerine, kendilerini ve çalıştırdıkları malul gazilerimizi yönlendirme ve değerlendirme imkanları kazandırmış olacağız.

Tablo-39 incelendiğinde, 4 ncü kategoride yer alan bireylerin TSK'da devam etme oranlarının, diğer kategorilere oranla en düşük seviyede olduğu (%37,5) görülmektedir. Doğrudan emekli olma oranının ise 4 ncü kategoride en yüksek olduğu görülmektedir. Kişilerin psikolojik problem seviyesinin, mesleğe yönelme ve ilgi göstermeyi olumsuz etkilediği değerlendirilmektedir.

Sinici ve arkadaşlarının (2004) yapmış oldukları çalışmada, ilkokul mezunları ile lise mezunlarının sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Eğitim seviyesi arttıkça kaygı düzeyinin azalması, hastaların eğitilerek, bilgilendirilerek, iyileştirmenin daha kolay ve daha hızlı mümkün olacağı kanısını doğurmaktadır. Araştırmamızdaki malul gazilerin %51.6'sının (16 kişi) yüksek lisans eğitimin tamamladığını, göreve dönüp emekli olan malul gazilerimizin tamamının (8 kişi) yüksek lisans yapanlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Eğitim seviyesinin artması ile kişilerin

görevden ayrılma ve yeni bir iş kurma gibi belirsizlikle mücadele yeteneğinin artabileceği ve kaygı düzeyinin de buna paralel olarak azalabileceği değerlendirilmektedir.

Olayın oluş şeklinin, psikolojik problemlerin derecesi ile yakın bir ilişkisi olduğu görülmektedir. Özellikle mülakatlar esnasında ve istatistiki verilerin analizinde, dördüncü kategoriye giren gazilerimizin %37.5 'nin (3 kişi) çatışma esnasında yaralandığı ve hem yaralanmanın etkisi hem de çatışmanın boyutu ile ölüm riski yaşamış oldukları, diğerlerinin ise yaralanma öncesinde, ölüm riski olan çatışmalara girdiklerini ifade etmişlerdir. Mayına basma neticesinde yaralanmış ve göreve yaptıkları bölgede ölüm riski yaşamış her hangi bir çatışmaya girmemiş kişiler ilk iki kategoride yer aldıkları görülmektedir. Bu itibarla, malul gazilerimizin psikolojik açıdan ilk sınıflandırılmasında, "olayın oluş şekli" önemli bir gösterge olabileceği değerlendirilmektedir.

Yaralanma tarihi ile psikolojik problemler açısından frekans dağılımlarında belirgin bir fark görülmemektedir. Terör olaylarının en yoğun yaşandığı 1993-1996 yılları arasındaki stresli ortamın, bireylerin psikolojileri üzerinde olumsuz etkilerinin olabileceği umulmakta idi. Ancak, 1993-1996 yılları arasındaki olayların neticesinde meydana gelen sakatlanmaların diğer yıllara oranla çok olması, yaralanma yılının psikolojik problemleri artırdığına dair herhangi bir etkisinden bahsetmenin doğru olmayacağı düşünülmektedir.

Örneklem grubundaki malul gazilerimizin % 45.2'sinin (14 kişi) yaralanmadan önce, %41.9'unun (13 kişi) yaralanmadan sonra evlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, TSK Rehabilitasyon Merkezinde Yılmaz (2003) tarafından yapılan araştırmadaki evli olan gazilerin 17 sinin yani % 29,8' inin, 40' inin yani % 70,2' sinin ise yaralanmadan sonra evlenmiş olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi katılımcıların gazi olmaları evlenmelerine engel teşkil etmemiştir. Shehan (1987)' in yaptığı çalışmada Vietnam gazilerinin, travma sonrası stres bozukluğunu aşmalarında iyileşme sürecinde etkili faktörlerden birisi, "evli ve eşi ile destekleyici bir ilişki içinde olmak" şeklinde bulunmuştur.

Dal ve arkadaşlarının (1997) organ kaybı yaşıyan 174 asker ile yaptıkları çalışmada, katılımcıların % 18,4' ünün kendini yarım insan olarak gördükleri saptanmıştır. Ayrıca Doğan'ın (1993) belirttiğine göre bireyin fizik görünüşü; kendisine verdiği değer ve sosyal çevre ile olan ilişkisini etkilemekte ve bireyin beden imajındaki bozulma benlik saygısını yitirmesine yol açabilmektedir. Araştırmamızda, olay sonrası evlenen organ kaybı gazilerimizin, yukarıdaki nedenlerden dolayı, evlenememe ve bir kız arkadaşı ile beraber olamama korkusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

4. Malul Gazilerimizin Mesleki Kariyer Süreçleri ve Kariyer Sorunları

Araştırmamızın bu bölümünde; malul gazilerimizin kariyer planlamaları ile ilgili düşüncelere ve sorunlara değinilecektir.

a. Malul Gazi Subay ve Astsubayların Kariyer Süreçleri.

Öncelikle, genç yaş ve rütbelerde yaralanarak sakat kalan subay ve astsubaylarımızın, mesleki yaşamları esnasında sakat kalmalarının, kariyer süreçlerine olan etkisi incelenecektir. Daha sonra da, TSK'da tekrardan görev almaları ile başlayan yeni kariyer süreçleri incelenecektir.

(1) Yaralanma Olayının Kariyer Sürecine Olan Etkileri.

Malul gazilerimizin, kariyer aşamalarındaki yerlerine göre, yaralanma esnasındaki rütbe ve yaşlarının dağılımları Tablo-40'da gösterilmiştir. Tablo-40'a göre, örneklem grubundaki malul gazilerimizin % 52'si (16 kişi) kariyerlerini keşfetme aşamasında, %48'i ise (15 kişi) kariyerlerini kurma aşamasında yaralanmışlardır.

Tablo-40: Malul gazilerimizin, kariyer aşamalarındaki yerlerine göre, yaralanma esnasındaki rütbe ve yaşlarının dağılımları

Kariyer Aşaması	Yüzdelerik Dağılım	Frekans (kişi)	Rütbe	Yaş Dağılımı													
				20	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	33	34	
Keşif Aşaması (15 – 25 yaş) (% 52, 16 kişi)	% 38.7	12	Teğmen		1	5	3	3									
	% 6.5	2	Üsteğmen					2									
	% 3.2	1	Astsb. Kd. Çvş	1													
	% 3.2	1	Astsb. Üst Çvş.					1									
Kurma Aşaması (26 – 45 yaş) (% 48, 15 kişi)	% 25.8	8	Üsteğmen						3	3	1	1					
	% 9.7	3	Yüzbaşı										1			1	1
	% 6.5	2	Astsb. Üst Çvş.									1	1				
	% 6.5	2	Astsb. Baş Çvş.												1	1	
Toplam	% 100	31		1	1	5	3	6	3	3	1	2	2	1	2	1	

(a) Kariyer Keşif Aşaması. Bu aşamada yer alan gazilerimizden 15 kişi TSK'da tekrardan görev almışlardır. Beach (1985), bu dönemde birey, kariyer ile ilgili çalışmalarına başladığı, kendini ispatlama ve kariyer alternatiflerini değerlendirdiğini belirtmiştir. Ayrıca bu dönemde, kendine hangi işin uygun olduğunu, hangi işte başarılı olabileceğini araştırır. Kendi kendini keşfetmeye, güçlü ve zayıf, yeterli ve yetersiz yönlerini belirlemeye çalışır. Keşif döneminde çevrenin istekleri, ana babanın finansal kaynakları kişiyi yönlendirir. Bu safhada güvenlik, emniyet ve fizyolojik ihtiyaçlar ön plandadır.

Kariyerlerinin keşfi aşamasında bulunan subay ve astsubaylar, askeri okullarda almış oldukları askeri ve diğer bilimsel eğitimleri uygulamaya başlama aşamasındadırlar. Gençliğin vermiş olduğu enerji ve başarıya duygusu ile zorlukların üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Tecrübesizliğini, askeri okullarda öğrenmiş olduğu bilgiler ile kapatmaya çalışan genç subay ve astsubaylarımız, iç güvenlik hareketleri esnasında, liderlik yeteneklerini, sevk ve idare kabiliyetlerini de en üst seviyede uygulama imkanları elde etmişlerdir.

Genç rütbedeki (teğmen, üsteğmen) subayların; yurt içindeki/dışındaki üniversitelerde yüksek lisans eğitimi görmek ve kurmay subay olmak isteği ile yurt dışı daimi veya geçici görevlere seçilme planları ve istekleri bu aşamada başlamış bulunmaktadır. Astsubayların ise (astsubay kıdemli çavuş, astsubay üst çavuş) ; üniversite eğitimi almak (genelde açık öğretim fakültesi), astsubaylıktan subaylığa geçmek ve yurt dışı daimi veya geçici görevlere seçilme planları bulunmaktadır. Bu aşamada, sınıflarına göre, askerlik mesleğini en iyi şekilde öğrenme, gelecekte iyi bir komutan olabilmenin gerektirdiği tecrübeleri elde etmeye çalışma, kendi yetenek ve özelliklerini tanıma, iyi özelliklerini geliştirme ve koruma, kötü özelliklerini de bertaraf etme önem kazanmaktadır.

Kariyerlerinin keşfi aşamasındaki subay ve astsubaylarımız, TSK'nin sadece Tugay ve Takım arasındaki birlik seviyelerini tanıyabilmektedir. Subayların sevk ve idare ettikleri birlik seviyesi, timden bölük seviyesine kadar değişmektedir. Astsubaylar ise, tim ve Tk. Arasında birlik

idare edebilmekte veya bölüğün idari ve lojistik ihtiyaçlarını yöneten Bölük Astsubayı görevini yürütmektedirler.

İç güvenlik harekatı esnasında, görev tiplerine göre değişmesine rağmen, genç subay ve astsubaylarımız, kendi başlarına karar alma, müstakil hareket edebilme, inisiyatif kullanabilme yeteneklerini en üst seviyelerde yaşama imkanı bulmuşlardır. Vatanın bölünmez bütünlüğünü korumak maksadıyla, , ölüm ve yaralanma riskinin yüksek olduğu ortamlarda ve çatışmalarda, eğitimini de üstlendiği emrindeki askerleri sevk ve idare edebilme tecrübesi elde etmişlerdir.

İç güvenlik harekatı gibi, riskli ve stresli çalışma ortamında, kişilerin kariyerleri ile ilgili planları ve düşünceleri sekteye uğrayabilmektedir. Ülkenin menfaatleri, kişisel menfaatlere ağır basmaktadır.

Askerlik mesleğinin gereklerini doyusıya yaşayan ve yaralanıp sakat kalan malul gazilerimizin, kariyerinin keşfi aşamasında yaşadıkları bu üzücü olayın kariyerlerine nasıl etkilemiş olduğu öğrenmek için mülakat esnasında birbirleriyle bağlantılı iki soru sorulmuştur. Bu sorular;

- TSK'da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldığınızda ne hissettiniz?
- TSK'da tekrardan görev almak istemenizin nedenlerini önem sırasına dizer misiniz?

“TSK'da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldığınızda ne hissettiniz?” sorusuna verilen cevaplar şu şekilde sınıflandırılmıştır;

“Kendimi boşlukta hissettim” cevabı aşağıda verilen cevapların ortak ifadesi olarak seçilmiştir;

- (I) Kırmızı kart almış futbolcu gibi hissettim,
- (II) Sekiz sene bu meslek için okudum, bir sene çalıştım ve başıma bu olay geldi,
- (III) Çok sevdiğim askerlik mesleğinden genç yaşta ayrılacağım korkusu sardı,
- (IV) Göreve tekrardan dönebileceğimi bilmeme rağmen, bir hafta kendime geledim,
- (V) İdeallerim ve hedeflerim bir anda yok oldu.

“Göreve dönebileceğimi bildiğim için hiçbir şey hissetmedim”,

“Tedavim devam ettiği için hiçbir şey hissetmedim”,

“Emekli olma kararını vermiş olduğum için hiçbir şey hissetmedim”

Kariyerlerinin keşfi aşamasındaki 16 malul gazimizin %50’si (sekiz kişi) “TSK’da Görev Yapamaz” sağlık raporunu kariyerlerinin sonu olarak algılamış ve bu raporu aldığı anda “kendisini boşlukta” hissetmiştir (Tablo-41).

Tablo-41: Kariyerlerinin keşfi aşamasındaki malul gazilerimizin “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldıklarındaki hislerinin rütbelere göre dağılımı.

Hissedilen duygular	Rütbe	Teğmen	Üsteğmen	Astsubay Kıdemli Çavuş	Astsubay Üst Çavuş	Toplam
Kendimi boşlukta hissettim		6 (%38)	1 (%6)	1 (%6)	-	8 (%50)
Göreve dönebileceğimi bildiğim için hiçbir şey hissetmedim		6 (%38)	-	-	1 (%6)	7 (%44)
Tedavim devam ettiği için hiçbir şey hissetmedim.		-	1 (%6)	-	-	1 (%6)-
Emekli olma kararımı verdiğim için hiçbir şey hissetmedim.		-	-	-	-	-
Toplam		12	2	1	1	16

“TSK’da tekrardan görev almak istemenizin nedenlerini önem sırasına dizer misiniz?” sorusuna birinci neden olarak; bu aşamada göreve dönen 15 kişinin, %53’ü (sekiz kişi, hepsi teğmen rütbesinde) askerlik mesleğini çok sevdiklerinden dolayı; ikinci neden olarak da, % 37.5’u (6 kişi, hepsi teğmen rütbesinde) genç yaşta yaralanmış olduklarından dolayı TSK’da tekrardan görev aldıklarını ifade etmişlerdir. Diğer tercihler ve dağılımlar Tablo- 42’de gösterilmiştir.

Tablo-42: Yaralanma esnasında kariyerlerinin keşfi aşamasında olan malul gazi subay ve astsubaylarımızın, TSK’da göreve dönme sebepleri ve tercihlerinin statülerine göre dağılımı

Tekrardan Göreve Dönme Nedenleri	TSK’de Tekrardan Görev Almak İsteyenlerin Tercih Sırası										Toplam		Genel Toplam
	1 nci		2 nci		3 ncü		4 ncü		5 nci		Sb.	Astsb	
	Sb	Astsb	Sb.	Astsb	Sb.	Astsb	Sb.	Astsb	Sb.	Astsb			
Askerlik mesleğini çok sevmek	8 %53	-	1 %7	-	-	-	-	-	-	-	9 %60	-	9 %60
Emekli olma hakkım vardı, yapamaz isem emekli olurum düşüncesi	-	-	1 %6	-	6 %40	-	-	-	-	-	7 %46	-	7 %46
Genç yaşta yaralanmış olmak	2 %13	-	6 %40	-	-	-	-	-	-	-	8 %50	-	8 %50
İstedğim ilde ve karargahta görevlendirilebilme hakkının olması	1 %7	-	1 %7	-	-	1 %7	1 %7	-	1 %7	-	4 %25	1 %7	5 %33
Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması	-	-	1 %7	1 %7	1 %7	-	2 %13	-	1 %7	-	5 %33	1 %7	6 %40
Toplumda itibarımı devam ettirme isteği	-	-	-	-	1 %7	-	1 %7	1 %7	-	-	2 %13	1 %7	3 %18.5
Arkadaş çevremi ve düzenimi değiştirmek istememem	-	1 %7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 %7	1 %7
Psikolojik açıdan rehabilitasyonumu sağlayacak olması	1 %7	-	1 %7	-	-	-	-	-	-	-	2 %13	-	2 %13
TSK’da yapacak daha çok görevim olduğuna olan inancım	1 %7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 %7	-	1 %7
Ailemin baskısı	1 %7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 %7	-	1 %7
Toplam	14	1	11	1	8	1	4	1	2	-			

(b) Kariyerini Kurma Aşaması (26-45 yaş). Tablo-40’a göre, malul gazilerimizin %48’i (15 kişi) kariyerlerini kurma aşamasında yaralanmışlardır. Bu aşamada yer alan gazilerimizden 11 kişi TSK’da tekrardan görev almışlardır.

De Cenzo ve Robbins’ göre (1999), bu dönem ilk işi bulma, işe yerleşme, yetenek kazanma, işi öğrenme ve akranları tarafından kabul edilme süreçlerini kapsamaktadır. Kişi, güvenlik ve emniyet ihtiyaçlarına ağırlık vermektedir. Genelde bu safhada belirsizlik ve bunalımlar başlamaktadır.

Kaynak’a (1996) göre, kurma aşaması üç basamaklı bir merdivenden oluşmaktadır. Birey ilk basamakta keşfetme aşamasında elde ettiği, kendine özgü, bireysel ilgi, bilgi ve beceri ve

değerlere dayanarak kariyer amaçlarını belirleyecektir. İkinci basamakta birey, belirlediği amaçları gerçekleştirmek üzere tüm gayretleriyle işe saldıracaktır. Bu nedenle bu adım, bireylerin sağlam ve net kariyer hedeflerinin belirlendiği ve bu amaçlara ulaşmak için gerekli (terfi, nakil, iş değişikliği, eğitim) planların yapılıp uygulandığı dönemdir .

Kariyerlerini kurma aşamasında bulunan malul gazi subay ve astsubaylarımız, mezuniyetlerinden itibaren en az ikinci görev yeri olarak, iç güvenlik hareket bölgesinde görev yapmış bulunmaktadır. Bu durum, gruptaki subay ve astsubaylarımızın batı bölgesindeki birliklerde görev yapmış olduklarını göstermektedir. İç güvenlik bölgesi dışında görev yapan personel, kariyer planlamasını ve hedeflerini seçip daha rahat uygulama imkanı bulabilmektedirler. Planlanmış kariyer hedefleri, iç güvenlik hareket bölgesinin yoğun ve stresli çalışma koşullarında sekteye uğrayabilmektedir. Fakat, amaçladıkları hedefler için boş zamanlarını değerlendiren, bir çok subay ve astsubayımız da görülmektedir.

Bu aşamada bulunan subayların kariyer planlarında yer alan hedefleri, genellikle aşağıdaki şekilde olmaktadır;

(I) Yabancı dil seviyesi çok iyi olanların, Kara Kuvvetleri nam ve hesabına yurt dışındaki üniversitelerde yüksek lisans eğitimine seçilmesi,

(II) Yabancı dil seviyesi iyi olanların, Kara Kuvvetleri nam ve hesabına yurt içindeki üniversitelerde yüksek lisans eğitimine seçilmesi,

(III) Kurmay subay olabilmek için, Kara Harp Akademisi giriş sınavlarına hazırlanmak ve girmek,

(IV) Yurt dışı daimi veya geçici görevler ile yurt dışı kısa süreli kurslara seçilmektir.

Kariyerlerinin kurma aşamasındaki malul gazilerimizin %46'sı (yedi kişi) "TSK'da Görev Yapamaz" sağlık raporunu kariyerlerinin sonu olarak algılamış ve bu raporu aldığı anda "kendisini boşlukta" hissetmiştir (Tablo-43).

Tablo-43: Kariyerlerinin keşfi aşamasındaki malul gazilerimizin “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldıklarındaki hislerinin rütbelere göre dağılımı.

Hissedilen duygular	Rütbe		Astsubay Üst Çavuş	Astsubay Baş Çavuş	Toplam
	Üsteğmen	Yüzbaşı			
Kendimi boşlukta hissettim	3 (%20)	3 (%20)	1 (%6)	-	7 (%46)
Göreve dönebileceğimi bildiğim için hiçbir şey hissetmedim	3 (%20)	-	-	-	3 (%20)
Tedavim devam ettiği için hiçbir şey hissetmedim.	2 (%13)	-	-	-	2 (%13)
Emekli olma kararımı verdiğim için hiçbir şey hissetmedim.	-	-	1 (%6)	2 (%13)	3 (%20)
Toplam	8	3	2	2	15

Bu grupta bulunan dört kişi (bir Ütğm., bir Astsb. Üstçvş., iki Astsb. Bşçvş.) doğrudan emekli olmuştur.

“TSK’da tekrardan görev almak istemenizin nedenlerini önem sırasına dizer misiniz?” sorusuna birinci neden olarak; bu aşamada göreve dönen 11 kişinin, %54’ü (altı kişi, hepsi subaydır) askerlik mesleğini çok sevdiklerinden dolayı göreve tekrardan döndüklerini ifade etmişlerdir. Diğer tercihler ve dağılımlar Tablo-44’de gösterilmiştir.

Tablo-44: Yaralanma esnasında kariyerlerinin kurma aşamasında olan malul gazi subay ve astsubaylarımızın TSK’da göreve dönme sebepleri ve tercihlerinin subay ve astsubay olarak dağılımı

Tekrardan Göreve Dönme Nedenleri	TSK’de Tekrardan Görev Almak İsteyenlerin Tercih Sırası										Toplam		Genel Toplam
	1 nci		2 nci		3 ncü		4 ncü		5 nci		Sb.	Astsb	
	Sb	Astsb	Sb.	Astsb	Sb.	Astsb	Sb.	Astsb	Sb.	Astsb			
Askerlik mesleğini çok sevmek	6 %54	-	-	-	1 %9	-	-	-	-	-	7 %63	-	7 %63
Emekli olma hakkım vardı, yapamaz isem emekli olurum düşüncesi	-	-	3 %27	-	4 %36	1 %9	-	-	1 %9	-	8 %72	1 %9	9 %81
Genç yaşta yaralanmış olmak	1 %9	-	3 %27	-	2 %18	-	-	-	-	-	6 %54	-	6 %54
İstediğim ilde ve karargahta görevlendirilebilme hakkının olması	2 %18	-	2 %18	1 %9	-	-	1 %9	-	-	-	5 %25	1 %9	6 %54
Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması	1 %9	-	1 %9	-	1	-	1 %9	-	-	-	4 %36	-	4 %36
Arkadaş çevremi ve düzenimi değiştirmek istememem	-	1 %9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 %9	1 %9
Toplam	10	1	10	1	7	1	2	-	2	-			

“TSK’da tekrar görev alma nedenlerinin tercih sıralamaları, kariyeri keşfetme ve kurma aşamalarında farklılık göstermektedir (Tablo-45) . Bu durum, literatürde ifade edilenler ile uyum göstermektedir. Kariyerinin keşfi aşamasındaki birey, aldığı eğitim gereği sadece askerlik mesleğine angaje olmuştur. Genç yaşta yaralanmış olması ve kariyerini henüz keşfedemeden yaşadığı belirsizlikler, kişilerin göreve dönme nedenlerindeki tercih sırasını değiştirmiştir. Bu aşamada, TSK’ya aidiyet hissini önemli göstergesi olan “askerlik mesleğini çok sevmek” % 60 ile ilk sırada yer alırken, genç yaşta yaralanmış olmak ikinci tercih sırasında yer almıştır. Bu aşamada seçilmiş bir kariyer hedefi olmadığı için, istediği il ve karargahlarda görevlendirilme gibi bir kariyer hedefi de, beşinci tercih sırasında yer almıştır.

Kariyerini kurma aşamasındaki bireyler, askerlik mesleği içinde seçmiş oldukları kariyer hedeflerini uygulama imkanı bulamayacaklarını anladıkları an, sistemden ayrılarak, başka mesleklerde kariyer imkanları peşine düşeceklerini tercihlerinde de ifade etmektedirler. Bu aşamadaki bireylerin tercih sıralaması, daha net ve kariyer geliştirme mantığına uygun bir sıra takip etmektedir (Tablo-45) .

Özellikle subayların, Harp Akademileri sınavlarına çalışmak için gerekli hazırlıklara başlaması, bu döneme rastlamaktadır. Kara Kuvvetleri nam ve hesabına yurt içi ve yurt dışı üniversitelerde yüksek lisans eğitime ve yurt içindeki doktora eğitimine başvurular da bu dönem içinde yapılmaktadır.

Tablo-45: “TSK’da tekrar görev alma nedenlerinin tercih sıralamalarının, kariyeri keşfetme ve kurma aşamalarına göre sıralanması.

Tercih Sırası	Kariyeri Keşfetme Aşaması				Kariyeri Kurma Aşaması			
	Göreve dönme nedeni	Sb.	Astsb	Genel Toplam	Göreve dönme nedeni	Sb.	Astsb	Genel Toplam
1	Askerlik mesleğini çok sevmek	9 %56	-	9 %56	Emekli olma hakkım vardı, yapamaz isem emekli olurum düşüncesi	8 %53	1 %7	9 %60
2	Genç yaşta yaralanmış olmak	8 %50	-	8 %50	Askerlik mesleğini çok sevmek	7 %46	-	7 %46
3	Emekli olma hakkım vardı, yapamaz isem emekli olurum düşüncesi	7 %44	-	7 %44	İstediğim ilde ve karargahta görevlendirilebilme hakkının olması	5 %33	1 %7	6 %40
4	Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması	5 %32	1 %7	6 %39	Genç yaşta yaralanmış olmak	6 %40	-	6 %40
5	İstediğim ilde ve karargahta görevlendirilebilme hakkının olması	4 %25	1 %7	5 %32	Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması	4 %27	-	4 %27
6	Toplumda itibarımı devam ettirme isteği	2 %13	1 %7	3 %18.5	Toplumda itibarımı devam ettirme isteği	2 %14	-	2 %14
7	Psikolojik açıdan rehabilitasyonumu sağlayacak olması	2 %13	-	2 %13	Arkadaş çevremi ve düzenimi değiştirmek istememem	-	1 %7	1 %7
8	Arkadaş çevremi ve düzenimi değiştirmek istememem	-	1 %7	1 %7	-	-	-	-

Tablo-45’de dikkati çeken bir husus da; subaylar ve astsubaylar arasındaki tercih farklılığıdır. Kariyerini keşfetme aşamasındaki astsubaylarımız, lise seviyesinde almış oldukları eğitim, tecrübe ve teknik bilgi yetersizliği ve toplumdaki itibarını devam ettirmeyi istemelerinden dolayı, TSK’da tekrardan görev almayı tercih etmişlerdir. Kariyerini kurma aşamasındaki astsubaylarımız ise, sahip olduğu teknik ve iş tecrübeleri sayesinde, çoğunluğu, doğrudan emekli olmuştur. Göreve dönen her iki gruptaki astsubaylarımızın Özel Kuvvetler Komutanlığı’nda görev yapmış olmalarının getirdiği aidiyet hissi, göreve dönme nedenlerinde “Arkadaş çevremi ve düzenimi değiştirmek istemiyorum” şeklinde kendisini göstermektedir.

Örneklem grubundaki malul gazilerimiz, kariyer aşamalarına göre sınıflandırmaya tabi tutulmadan, tamamının, her iki soruya verdikleri cevaplar Tablo-46 ve 47’de gösterilmiştir.

Tablo-46: Malul gazilerimizin “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu aldıklarındaki hislerinin rübelere göre dağılımı.

Rütbe	Teğmen	Üsteğmen	Yüzbaşı	Astsubay Kıdemli Çavuş	Astsubay Üst Çavuş	Astsubay Baş Çavuş	Toplam
Hissedilen duygular							
Kendimi boşlukta hissettim	6 (%38)	4 (%20)	3 (%20)	1 (%6)	1 (%6)	-	15 (%46)
Göreve dönebileceğimi bildiğim için hiçbir şey hissetmedim	6 (%38)	3 (%20)	-	-	1 (%6)	-	10 (%20)
Tedavim devam ettiği için hiçbir şey hissetmedim.	-	3 (%13)	-	-	-	-	3 (%13)
Emekli olma kararımı verdiğim için hiçbir şey hissetmedim.	-	-	-	-	1 (%6)	2 (%13)	3 (%20)
Toplam	12	10	3	1	3	2	31

Malul gazilerimizin göreve dönme nedenleri genel olarak incelendiğinde, göreve tekrardan dönen subayların (26 kişi, göreve devam edenler ile göreve dönüp emekli olanlar birlikte değerlendirilmiştir) birinci derecede TSK’da tekrardan görev alma nedeni olarak, “Askerlik mesleğini çok sevmiş olmak” düşüncesi, % 62 ile (16 kişi) çoğunluğu teşkil etmiştir (Tablo-47).

İbicioğlu (2000), örgütsel bağlılığın işgörenlerin işe bağlılığını arttırdığını, işgücü devir hızını düşürdüğünü ifade etmiştir. Araştırmamızda elde edilen sonuçlar da bunu teyit etmiştir. Yine, İbicioğlu’nun (2000) ifadesine göre, örgütsel bağlılığın organizasyon tarafından aranan, işte kalmak için niyet, devam ve iş performansı gibi bir takım davranışsal sonuçları da beraberinde getirecektir. Malul gazilerimizin tekrardan göreve dönmelerinin diğer nedenlerini Maslow’un “İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi” ile açıklamak mümkün olacaktır. Maslow, insanların ihtiyaçlarını beş seviyeden meydana geldiğini ileri sürmüştür. Birinci seviye ihtiyaçlar tatmin olunca, birey daha üst seviyedeki ihtiyaçları sırası ile gidermeye çalışır (Bennet,1990). Malul gazilerimiz, elde ettikleri maddi haklar ve sosyal imkanlar nedeniyle, en alt basamak olan “fiziksel ihtiyaçlar basamağı”nı elde etmiş olmaktadır. Göreve dönme nedenlerinde de fiziki ihtiyaçları ile ilgili bir ifade bulunmamaktadır. Fiziki ihtiyaçlar karşılandıktan sonra birey “güvenlik basamağı”nda, evde güvenlik, işte devamlılık ve düşük hayat standartlarına karşı bir koruma isteyecektir. Malul gazilerimizin göreve tekrardan

dönme nedenlerinin başında da güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Güvenlik aşamasında olduklarını gösteren ifadeler aşağıda belirtilmiştir;

- (I) Emekli olma hakkım vardı, yapamaz isem emekli olurum düşüncesi,
- (II) Genç yaşta yaralanmış olmak,
- (III) İstedğim ilde ve karargahta görevlendirilebilme hakkımın olması,
- (IV) Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması,
- (V) Toplumda itibarımı devam ettirme isteği.

Tablo-47: TSK’da tekrar görev alma nedenlerinin tercih sıralamalarının dağılımı

Tekrardan Göreve Dönme Nedenleri	TSK’de Tekrardan Görev Almak İsteyenlerin Tercih Sırası										Toplam		Genel Toplam
	1 nci		2 nci		3 ncü		4 ncü		5 nci		Sb.	Asts.	
	Sb.	Asts.	Sb.	Asts.	Sb.	Asts.	Sb.	Asts.	Sb.	Asts.			
Askerlik mesleğini çok sevmek	14 %54	-	1 %4	-	1 %4	-	-	-	-	-	16 %62	-	16 %62
Emekli olma hakkım vardı, yapamaz isem emekli olurum düşüncesi	-	-	4 %15	-	10 %38	1 %4	-	-	1 %4	-	15 %58	1 %4	16 %62
Genç yaşta yaralanmış olmak	3 %11	-	9 %35	-	2 %8	-	-	-	-	-	14 %54	-	14 %54
İstedğim ilde ve karargahta görevlendirilebilme hakkımın olması	3 %11	-	3 %11	1 %4	-	1 %4	2 %8	-	1 %4	-	9 %35	2 %8	11 %43
Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması	1 %4	-	2 %8	1 %4	2 %8	-	3 %11	-	1 %4	-	9 %35	1 %4	10 %38
Toplumda itibarımı devam ettirme isteği	-	-	1 %4	-	1 %4	-	1 %4	1 %4	1 %4	-	4 %17	1 %4	5 %21
Arkadaş çevremi ve düzenimi değiştirmek istememem	-	2 %8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2 %8	2 %8
Psikolojik açıdan rehabilitasyonumu sağlayacak olması	1 %4	-	1 %4	-	-	-	-	-	-	-	2 %8	-	2 %8
TSK’da yapacak daha çok görevim olduğuna olan inancım	1 %	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 %4	-	1 %4
Ailemin baskısı	1 %4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 %4	-	1 %4

(2) “TSK’da Görev Yapamaz” Kesin İşlem Sağlık Raporu Sonrası Kariyer Süreci

TSK Sağlık Yetenekleri Yönergesi’nin 31 nci maddesine istinaden, sınıflarının geri hizmetinde, zihni yeteneklerinden istifade edilmek üzere TSK’da tekrardan göreve devam etmiş

malul gazilerimiz 26 kişiden oluşmaktadır (24 Sb., 2 Astsb.). Bu grubun içinden sekiz kişi değişik tarihlerde emekli olmuşlardır. Mülakat esnasında görevdeki personel sayısı 18 kişidir. Malul gazilerimizin tedavileri sonrası kariyer süreçleri inceleneceğinden dolayı, analizlerimize, göreve döndükten sonra emekli olan sekiz malul gazi subayımız da dahil edilecektir.

Literatürde geçen kariyer aşamalarının aksine, 24 malul gazimiz kariyerlerinin keşif aşamasını, gerektirdiği yer ve zamanda yaşayamadan kariyerlerini kurma aşamasına geçmişlerdir. Göreve döndüklerinde ise, kariyerlerinin keşif aşaması faaliyetlerini devam ettirmek zorunda olmaları, daha sonra izah edilecek bazı olumsuzlukların yaşanmasına da neden olduğu görülmüştür. Malul gazilerimizin, göreve başladıkları andaki yaş ve rütbe dağılımı Tablo-48'de görülmektedir.

Tablo-48: Malul gazilerimizin göreve başladıkları andaki yaş ve rütbe dağılımı

Rütbesi	Yaş Grupları														Toplam
	23	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	
Üsteğmen	-	1	4	2	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	15
Yüzbaşı	-		-	-	-	-	2	3	1	1	1	-	-	1	9
Astsb. Üs Çvş.	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Astsb. Bş.Çvş.		-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Toplam		1	4	2	4	2	4	3	1	2	1	-	-	1	26

Gazilerimizin görevlendirileceği iller ve karargahlar, kendileri tarafından tercih edilmektedir. Bu tercihler GATA Profesörler Kurulu tarafından onaylandıktan sonra, K.K. Personel Başkanlığı tarafından bireylerin ataması yapılabilmektedir.

Daha sonra yapılacak analizlere bütüncül bir yaklaşımla bakabilmek ve anlamayı kolaylaştırmak için, bu durumdaki bireylerin mesleki yaşantısındaki sorunlara değinmenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Genç yaşta yaralanıp sakat kalan malul gazi subay ve astsubaylarımız , kıt'a karargahı olmayan karargah, kurum veya okullarda istihdam edilirler. Malul subaylarımızın karargahta görevlendirildiği kadrolar; en az binbaşı veya yarbay rütbesindeki subayların görev yapabileceği

bilgi ve tecrübeye sahip olunması gereken kadrolardır. Ayrıca, kıt'alarda fiziksel beceriye dayalı işler ağırlık kazanırken, karargahlarda ise bir konu hakkında fikir üretme ve bu fikri yazıya dökme becerisi ağırlık kazanmaktadır.

Askeri çalışma ortamının getirdiği disiplin, tertip ve düzen yazışma formatına da yansımış bulunmaktadır. “Askeri Yazışma Kuralları” olarak adlandırılan yazışma sistemi, karargahlarda çok önemli bir yer tutmaktadır. Kendi akranları kıt'alarda görev yaparken, genç yaşta karargahlarda göreve başlayan malul gazilerimiz, gerçeklerle karşılaşma şoku “**reality shock**” yaşamaktadırlar. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gibi kendilerinde fark edemedikleri psikolojik problemler de eklenince, göreve ilk başlama anı, en çok zorlandıkları dönem olmaktadır.

Kara Kuvvetleri ve diğer büyük karargahlardaki zamanla değişen yoğun çalışma temposu ve stresli çalışma koşullarında, malul gazilerimiz aşağıdaki çelişkileri yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

(a) Fiziksel imkan ve kabiliyetlerim ve maluliyetim hakkında amirlerimle iletişimde bulunduğum taktirde, yanlış anlaşılabilir miyim? Geleceğe yönelik kariyer planlarımı bu durum nasıl etkiler? Bu görevi yapamaz, şubede işe yaramaz , görevden kaçan bir konuma gelebilir miyim?

(b) Bilgi ve tecrübe eksikliğimin olduğunu söylesem, beni bu konularda eğitmelerini istesem, bu durumu aleyhimde kullanabilirler mi?

(c) Ayağımdaki rahatsızlığımdan dolayı, yazışma ve diğer konular için şube ve başkanlıklar arasında gidip gelme gibi, koordine gerektiren faaliyetlerin beni zorladığını söylesem “gaziliğini kullanarak görevden kaçmak istiyor” derler mi?

(d) Rahatsızlığımdan dolayı, fazla mesaiye kalmak istemiyorum. Eve gidip ayağımı dinlendirmek, güdük ucumu rahatlatmak istiyorum. Acaba bu durumu amirlerime söylesem yanlış anlaşılır mıyım?

(e) Topuğumda yara oluştu (topuk kaybı olan malul gazilerimizin genel problemidir) veya protez ayağımda yara yaptı, hastaneye gitsem en az 15 gün istirahat kullanmak zorunda

kalacağım, gitmesem ayağımdaki yara iyileşmeyecek, amirlerim ve çalışma arkadaşlarım bu durumumu nasıl anlayacaklar?

(f) Yüksek lisans/doktora eğitimi almak istiyorum. Yabancı dil seviyemi geliştirmek için dil kursuna/Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'na gitmek istiyorum. Kendimi geliştirirsem TSK'ne daha iyi hizmet edeceğimi düşünüyorum. Amirlerim bu yoğun çalışma ortamında, beni bu kurslara göndererek, kariyer hedeflerime ulaşmamı isteyecekler mi? gibi bir çok çelişkiler yaşamaktadırlar.

(a) Malul Gazilerimizin Görev Yerleri.

Malul gazilerimizin en son görev yaptıkları yerler ile göreve tekrardan başladıkları ilk görev yerleri kıyaslandığında, Kara Kuvvetleri Karargahı'nda görevli malul gazi sayısında artış görülmektedir (Tablo-49). Bu durum, kişilerin kariyer hedefleri ile bağlantılı olarak büyük karargahlarda görev yapmak isteğinin yanında, K.K. personel politikası gereği malul gazilerden “uzman personel” olarak istifade edilmesi düşüncesi sonucunda ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

Tablo-49: Malul gazilerimizin ilk ve son görev yerlerine göre dağılımları

Karargah/Birlik/Kurum Adı	İlk Görev Yeri		En Son Görev	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Kara Kuvvetleri Karargahı	7	27	9	34,5
Özel Kuvvetler Komutanlığı Karargahı	5	19	4	15
Ege Ordu Komutanlığı Karargahı	3	11,5	3	11,5
Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (EDOK) Karargahı	3	11,5	1	4
Mızıka Okul Komutanlığı Karargahı	-	-	2	8
Kuleli Askeri Lisesi Komutanlığı Karargahı	2	8	2	8
Diğer Karargah ve Kurumlar	6	23	5	19
Topla	26	100	26	100

“Görev yerinizi kendiniz mi seçtiniz?” sorusuna; %65'i (17 kişi) “Evet”, %35'i ise (9 kişi) “Hayır” cevabını vermiştir. Görev yerini kendisi seçtiğini söyleyenlere, seçme nedeni sorulduğunda

ise; %29,4'ü (beş kişi) sadece kariyer düşüncesine haiz aşağıdaki amaçlara göre görev yeri tercih etmişlerdir;

- (I) Büyük karargahlarda görev yapma isteği,
- (II) Hukuk fakültesini bitirdiğim için kariyerime uygun bir yer,
- (III) Daha sivil, daha rahat bir çalışma ortamı olduğu için.

%23.5'i (dört kişi) "TSK'daki görev yerlerini tam bilmediğim için ismi bana daha tanıdık geldi", %17,6'sı (üç kişi) "Daha evvelki görev yerim olduğu için seçtim" cevaplarını vermişlerdir. Geri kalan %29.5 (yedi kişi) ise,

- (I) Evime yakındı ve TSK'ya adımımı attığım ilk yer olması,
- (II) Eşimin görev yeri olması,
- (III) Dağlarda çok dolaştım deniz kenarında yaşamak istedim gibi değişik cevaplar vermiştir.

Kariyer düşüncesi ile görev yeri seçimini yapan beş kişiden, üçü üsteğmen rütbesinde kariyerlerini kurma aşamasında bulunan malul gazi subaylarımız oluşturmaktadır. "TSK'daki görev yerlerini tam bilmediğim için ismi bana daha tanıdık geldi" cevabını veren dört kişi ise, teğmen rütbesinde kariyerlerinin keşif aşamasında yaralanmış subaylardır. Bu göstergeler, mesleki bilgi ve tecrübeye sahip bireylerin görev yerinin seçiminde kariyerlerini dikkate alarak seçim yapabildiklerini göstermektedir. "Göreve dönme kararınızın rasyonel olduğuna anıyor musunuz?" sorusuna, görev yerini kariyer amaçlı seçen kişilerin tamamı "Evet" cevabı vermesi ile "TSK'daki görev yerlerini tam bilemediği için ismine göre görev yeri seçen kişilerin tamamının "Hayır" cevaplarını vermeleri bu hipotezimizi destekler niteliktedir.

Gazilerimizin, ikamet ettikleri illerin seçiminde kariyer düşüncesinin olup olmadığı araştırılmak istenmiştir. İllerin tercih nedenleri ve sıraları da Tablo-50'de gösterilmiştir.

TSK’da görev alan ve Ankara’da ikamet edenlerin, bu ili tercih etmelerinin sebepleri arasında en çok %50 ile (10 kişi) “Kara Kuvvetleri ve diğer büyük karargahların bu ilde bulunması” cevabını, %35’i de (yedi kişi) “GATA’nın bu ilde olması” cevabını vermişlerdir.

İllerin terciinde; “Memleketim olması”, “Ailemin bu ilde yaşaması” ile “Eşimin ailesinin bu ilde yaşaması” cevapları önemli bir yer tuttuğu Tablo-50’de görülmektedir. İkamet edilen ilin seçiminde kariyer düşüncesi, toplamda en önde yer almasının yanı sıra tercih sıralamasında, ailenin ikamet edilen ilde yaşaması, tercih edilen ilin memleketi olması ve GATA’nın bu ilde bulunması gibi nedenler ön planda yer aldığı görülmektedir.

Tablo-50: İkamet edilen illerin tercih nedenleri ve sıraları

Tercih Nedenleri	Tercih Edilen İller															Genel Toplam				
	Ankara					İzmir					İstanbul					Genel Toplam				
	Tercih Sırası				Tpl.	Tercih Sırası				Tpl.	Tercih Sırası				Tpl.	Tercih Sırası				Tpl.
	1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4		1	2	3	4	
K.K. ve diğer büyük kh.ların bu ilde olması	2	6	1	1	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	6	1	1	10
Ailemin bu ilde yaşaması	4	1	1	-	6	1	-	-	-	1	-	1	-	-	1	5	2	1	-	8
Memleketim olması	3	-	-	-	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	5	-	-	-	5
GATA’nın bu ilde olması	5	2	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	-	-	7
Eşimin ailesinin bu ilde yaşaması	1	1	2	-	4	2	1	-	-	3	-	-	-	-	-	3	2	2	-	7
Eski birliğimin bu ilde olması	2	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	3
Arkadaş çevrem bu ilde olması	-	1	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	2
İklim ve doğa özellikleri	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
Önemli büyük hastanelerin bu ilde olması	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
K.H.O. ve diğer üniversitelerin bu ilde olması	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Büyükşehir imkanlarından istifade	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Eşimin işyerinin bu ilde olması	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Protez firmalarının çoğunun bu ilde olması	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
İşimin bu ilde olması	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
İleriye yönelik çocuğumun eğitimi için	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1

Malul gazilerimizin ikamet edilecek illerin seçiminde kariyer düşüncesinden çok, güvenlik ihtiyaçları önemli bir yer tutmaktadır. Güvenlik ihtiyacından kastedilen husus; ailelerinin ve akraba çevresinin vermiş olduğu güç ve desteğin etkisini kaybetmeme ile yeni bir ikamet yerinin getirdiği belirsizlikler ve güçlüklerden kaçınma şeklinde değerlendirilmektedir.

“Atandırıldığınız görev yerleri sağlığınıza uygun mudur?” sorusuna; %85’i (22 kişi) “Evet”, %15’i (dört kişi) “Hayır” cevabını vermiştir. Genel duruma bakıldığında görev yerlerinin sağlıklarına uygun olduğu görülmektedir. “Hayır” cevabını verenlerin %50’si (iki kişi) topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı, %25’ (bir kişi) diz üstü ayak kaybına bağlı en çok sorun teşkil eden maluliyete sahip oldukları görülmektedir (Tablo-51). Bir kişinin de diz altı maluliyete sahip olduğu bu grubun ortak özelliği ise, çalıştıkları yerlerin iş yoğunluğunun ve çalışma temposunun çok yüksek olmasıdır.

“Atandırıldığınız görev yerlerinde fiziksel olarak zorlanıyor musunuz?” sorusuna; %65’i (17 kişi) “Hayır”, %35’i (dokuz kişi) “Kısmen” cevabını vermiştir. Genel duruma bakıldığında görev yerlerinde fiziksel olarak zorlanmadıkları görülmektedir. Kısmen cevabını verenlerin %66’sı (altı kişi) ayak bileği hareket kısıtlılığına bağlı sakatlıklara sahip malul gazilerimiz olduğu tespit edilmiştir.

Luthans (1995), çalışma koşullarının iş tatmini üzerinde orta derece etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, çalışma koşullarının iyi olmasının, personelin çalışmasını kolaylaştırdığını, ancak her zaman tatmin olmasını sağlayamadığını, fakat bunların olmaması durumunda ise, çalışma personel için dayanılmaz hale gelebileceğini ifade etmiştir. Araştırmacılar, stres düzeyi yüksek ve tatmin düzeyi düşük olan çalışanların sağlıkla ilgili bir takım problemleri olduğunu belirtmektedir (Hendrix, Steel ve Leap, 1991). Özellikle, topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olan gazilerimiz, sahip oldukları malulliyetlerin özellikleri dolayısıyla (sağlık bilgileri bölümünde bahsedilmiştir), iş yoğunluğunun ve çalışma temposunun çok yüksek olduğu görev yerlerinde fiziksel olarak zorlandıkları ve yoğunluğun arttığı dönemlerde de ayaklarında sık sık yaraların çıktığı görülmüştür. Göreve başladıktan sonra, en çok istirahat kullanan bu durumdaki

malul gazilerimizin bu özellikleri, işe yoğunlaşmalarında ve kendilerini kanıtlamalarında sorun olmaktadır. Bu sorun da, iş tatminlerini ve çalışma performanslarını olumsuz etkilediği gözlemlenmiştir.

Sağlık problemleri devam eden malul gazilerimizin bu durumları, kariyerlerinin her aşamasında sorunlar oluşturacağı kıymetlendirilmektedir.

Tablo-51: Görev yerinde fiziksel olarak kısmen zorlandıklarını ifade eden malul gazilerimizin fiziksel rahatsızlıkları ile görev yerlerinin sağlıklarına uygunluğu konusunda verdikleri cevaplar.

Sıra No.	Fiziksel Rahatsızlığı	Görev Yeriniz Sağlığınıza Uygun mu?
1	Ayak bileği hareket kısıtlılığı	Evet
2	Ayak bileği hareket kısıtlılığı	Evet
3	Ayak bileği hareket kısıtlılığı	Evet
4	Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Hayır
5	Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Hayır
6	Kaval kemiği açık parçalı kırık ameliyatlısı ve 2.5 cm kısalık ayak bileği hareket kısıtlılığı	Evet
7	Diz üstü ayak kaybı	Hayır
8	Diz altı ayak kaybı	Hayır
9	Başından yaralanma sonucu konuşma bozukluğu ve hafıza kaybı	Evet

b. Malul Gazilerimizin, Amirleri ile İlişkileri

“Amirlerinizin, maluliyetiniz hakkında bilgi sahibi olduğuna inanıyor musunuz?” sorusuna; % 46’sı (12 kişi) “Evet”, %38’i (10 kişi) “Hayır”, %15’i de (dört kişi) “Kısmen” cevaplarını vermişlerdir.

“Amirleriniz ile maluliyetiniz hakkında iletişimde bulundunuz mu?” sorusuna; %62’si (16 kişi) “Hayır”, %38’i de (10 kişi) “Evet” cevabını vermiştir. “Hayır” cevabını verenlere nedenleri sorulduğunda; yürüyüşünün veya görünüşünün maluliyet durumunu belli ettiğini, ayrıca bu konuda iletişimde bulunmanın gururlarına dokunduğunu ifade etmişlerdir.

Amirleri ile iletişimde bulunan malul gazilerimize, amirlerinin tepkilerinin neler olduğu sorulduğunda; %50’si (beş kişi) “Normal karşıladılar”, %20’si (iki kişi) “Duygulandılar”, %20’si (iki

kişi) “Önce sağlık sonra iş önemli”, %10’u ise (bir kişi) “Gururlandılar ve bana destek sözü verdiler” cevaplarını vermişlerdir. İletişim sonrasında amirlerin tepkilerinin, personeli koruyucu ve teşvik edici olduğu görülmektedir. Amirlerin tıbbi bilgilerinin olmaması nedeniyle, malul gazilerimizin sağlık problemlerinin raporlardan anlaması mümkün görülmemektedir. Bu konudaki bilgilenme ise sadece, malul gazilerimizin amirleri ile kuracağı iletişim esnasındaki anlatımlara, fiziksel hasarın kendisinin ve etkilerinin gösterilmesi ile mümkün olduğu görülmektedir.

Amirleri ile iletişimde bulunan 10 malul gazimizin, fiziksel hasarları, psikolojik durumları ve amirlerinin tutumları ile ilgili bilgiler Tablo-52’de topluca gösterilmiştir.

Tablo-52: Amirleri ile iletişimde bulunan gazilerimizin fiziksel hasarları, amirlerinin tutumları ve psikolojik özellikleri.

Sıra No	Fiziksel Hasar	Amirlerinin size karşı tutumlarını nasıldır?	Amirleriniz görev dağıtımında maluliyetinizi dikkate alıyor mu?	Amirleriniz ile iletişim esnasındaki tepkileri nelerdir?	Malul gazilerimizin psikolojik belirtileri.
1	Dizaltı ayak kaybı	Korumacı	Evet	-Normal karşıladılar -Önce sağlık dediler	- Değişiklik yok
2	Dizaltı ayak kaybı	Adil	Evet	-Normal karşıladılar	- İçine kapanık
3	Her iki gözde ileri derecede görme kaybı	Adil	Evet	-Gururlandılar -Duygulandılar -Acıdılar	- Daha olgun hissediyor
4	Ayak bileği hareket kısıtlılığı	Adil	Evet	-Normal karşıladılar -Önce sağlık dediler	- Sınırlı
5	Diz üstü bacak kaybı	Korumacı	Evet	-Gururlandılar	- Sınırlı - Saldırgan
6	Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Adil	Kısmen	-Önce sağlık sonra iş dediler -Gururlandılar -Duygulandılar	- Değişiklik yok
7	Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Adil	Hayır	-Normal karşıladılar -Gururlandılar	- Değişiklik yok
8	Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Adil	Hayır	-Normal karşıladılar -Benden gururlandılar	- Sınırlı
9	Ayak parmakları kaybı (chopart)	Korumacı	Hayır	-Duygulandılar -Acıdılar	- İçine kapanık - Sınırlı - Çaresiz - Sabırsız
10	Dizaltı ayak kaybı	Adil	Hayır	-Önce sağlık sonra iş dediler -Gururlandılar	-Daha olgun - Saldırgan

Amirlerinin görev dağıtımında, maluliyetlerini dikkate almadığını ifade eden dört kişinin fiziki görünüşleri ve sağlık durumları, maluliyetlerini belli etmeyecek özellikte olduğu görülmektedir (Tablo-52).

Bilakis amirlerin, malul gazileri rehabilite edebilmek, mesleki açıdan yetiştirmek ve diğer çalışma arkadaşları arasında zihinsel ve iş görme açısından bir farkları olmadıklarını hissettirmek maksadıyla, görev dağıtımında maluliyetlerini dikkate almadıkları değerlendirilmektedir. Bu durum, “Amirlerinizin size karşı tutumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna, “Hayır” cevabı veren bu dört kişiden üçünün “Adil”, birinin ise “Korumacı” cevabı vermiş olması ile teyit edilmiş olmaktadır. Amirleri ile iletişimde bulunmayan malul gazilerimizi (16 kişi) incelediğimizde ise, %37.5’si (altı kişi) “Amirlerinin maluliyetleri ile ilgili bilgiye sahip olduklarını” ifade etmişlerdir. Tablo-53’e bakıldığında bu altı kişinin maluliyetlerinin dışarıdan anlaşılabilir yapıda olduğu görülmektedir. Amirlerinin maluliyetleri ile ilgili bilgiye kısmen sahip olduklarını ifade eden üç malul gazimizin de aynı durumda oldukları görülmektedir.

Amirlerinin maluliyetleri ile ilgili bilgiye sahip olmadıklarını ifade eden yedi malul gazimizden üçünün, topuk kaybına bağlı malul oldukları görülmektedir. Daha evvelden de izah edildiği gibi topuk kaybı olanların ayaklarında aşırı yüklenme sonucu yaralar oluşmaktadır. Diğer organ kaybı olanlara nazaran çok küçük bir uzvunu kaybetmiş olmalarına rağmen, en fazla ameliyat ve istirahat süresi kullanmaları amirleri tarafından çelişki ile karşılanmaktadır. Amirlerinin kendisine olan tutumlarını “Baskıcı” olarak niteleyen dört kişiden üçünün topuk kaybı olan malul gazilerimiz olması, bu çelişkinin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Tablo-53).

Tablo-52 ve Tablo-53 incelendiğinde, amirleri ile iletişim kurmayan kişilerde psikolojik belirtiler daha sık görülmektedir. İçine kapanıklık oranı; amirleri ile iletişim kurmayanlarda %50 (sekiz kişi) iken, iletişim kuranlarda %20 (iki kişi) dir. Kendilerini daha olgun hissedenler; amirleri

ile iletişim kurmayanlarda %19 (üç kişi) iken, iletişim kuranlarda “hiçbir değişiklik yoktur” diyen dört kişi ile birlikte %50 (beş kişi) dir.

Tablo-53: Amirleri ile iletişimde bulunmayan gazilerimizin fiziksel hasarları, amirlerinin tutumları ve psikolojik özellikleri.

Sıra No	Amirleriniz maluliyetiniz hakkında bilgi sahibi olduğuna inanıyor musunuz?	Fiziksel Hasar	Amirlerinin size karşı tutumlarını nasıl hissediyorsunuz?	Amirleriniz görev dağıtımında maluliyetinizi dikkate alıyor mu?	Malul gazilerimizin psikolojik belirtileri.
1	Evet	Sağ el bilekten kayıp	Adil	Hayır	- Sınırlı
2	Evet	Epilepsi, konuşma bozukluğu, hafıza kaybı	Korumacı	Evet	- Sınırlı
3	Evet	Ayak parmakları kaybı (chopart)	Korumacı	Hayır	- Daha olgun hissediyor
4	Evet	Diz üstü bacak kaybı	Adil	Evet	- İçine kapanık - Karamsar
5	Evet	Epilepsi, konuşma bozukluğu, hafıza kaybı	Korumacı	Evet	- İçine kapanık - Sınırlı - Saldırgan - Çaresiz - Sabırsız
6	Evet	Dizaltı ayak kaybı	Adil	Evet	- İçine kapanık - Duygu yoksunluğu - Uyku düzensizliği
7	Kısmen	Ayak bileğinden itibaren kayıp	Baskıcı	Hayır	- İçine kapanık
8	Kısmen	Topuk kaybı	Adil	Hayır	- Daha olgun hissediyor
9	Kısmen	Bir gözün kaybı	Adil	Hayır	- İçine kapanık - Tembellik - Uyku düzensizliği
10	Hayır	Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Adil	Hayır	- Sınırlı
11	Hayır	Topuk kaybı	Baskıcı	Kısmen	- Daha olgun hissediyor.
12	Hayır	Kaval kemiği açık parçalı kırık ameliyatlı ve 2.5 cm ayakta kısalık	Baskıcı	Hayır	- Sınırlı - Saldırgan - Tembellik
13	Hayır	Dirsek eklemi yok (protezli), Omurgasından iki disk alınmış	Adil	Hayır	- İçine kapanık - Sınırlı - Saldırgan - İletişimde kapmalar - Kısa süreli sözlü hafıza kaybı
14	Hayır	Topuk kemiği parçalı kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı	Adil	Kısmen	- İçine kapanık - Çaresiz - Gelecek beklentisi ve hedefi yok
15	Hayır	Topuk kaybı	Baskıcı	Hayır	- Karamsar
16	Hayır	Topuk kaybı	Baskıcı	Hayır	- İçine kapanık - Duygu yoksunluğu

Bu araştırma sonucunda, amirleri ile maluliyetleri hakkında iletişimde bulunan malul gazilerimiz, amirlerinin kendilerine karşı tutumlarını olumlu buldukları görülmüştür. Amirlerinin kendilerine ilgi gösterdiklerinin bir göstergesi olan bu durumun, kişilerin psikolojik yapılarındaki olumlu etkisinin yanında, iş tatminlerini ve çalışma performanslarını da olumlu etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

c. Malul Gazilerimizin Mesleki Bilgi ve Tecrübe Düzeyleri

Göreve dönen malul gazi subay ve astsubaylarımızın, göreve başladıkları andaki mesleki bilgi ve tecrübe düzeylerini öğrenmek amacıyla, “Atandırıldığınız görev yerine uygun bilgi ve tecrübeye sahip olduğunuza inanıyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya %81’i (21 kişi) “Hayır”, %19’u (beş kişi) “Evet” cevaplarını vermişlerdir. Bu sonuç, malul gazilerimizin genç yaşta yaralanmış olmaları ve karargahtan çok kıt’alarda görev yapmış olmalarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

“Görev yerine uygun meslek içi/dışı bir eğitim aldınız mı?” sorusuna; %92’si (24 kişi) “Hayır”, %8’i (iki kişi) “Evet” cevaplarını vermişlerdir.

“Amirlerinizin sizi mesleki açıdan eğittiğine inanıyor musunuz?” sorusuna; %54’ü (14 kişi) “Hayır”, %23’ü (altı kişi) “Evet”, %23’ü (altı kişi) ise “Kısmen” cevabını vermiştir.

Yukarıdaki üç sorunun kendi aralarındaki çapraz ilişkinin frekans dağılımı Tablo-54’de gösterilmektedir.

Atandırıldığı görev yerine uygun tecrübesi olmayan veya eğitim almayanların, amirleri tarafından eğitilmeleri arzu edilen bir durumdur. Tecrübesi olanların ve eğitim görmeyenlerin amirleri tarafından eğitilmemeleri de normal karşılanabilir. Fakat hiçbir tecrübesi olmayan, üstelik eğitim de almamış kişilerin, amirleri tarafından eğitilmemeleri normal gözükmektedir. Grubun %36’sı (dokuz kişi) bu durumda olan bireylerden oluşmaktadır.

Tablo-54 : Malul gazilerimizin göreve başladığı andaki mesleki bilgi düzeyleri, amirleri tarafından eğitilme durumları ile meslek içi/dışı eğitim alıp almadıkları durumlarının çapraz ilişkisi

Atandırıldığınız görev yerine uygun bilgi ve tecrübeye sahip olduğunuza inanıyor musunuz?			Amirlerinizin sizi mesleki açıdan eğittiğine inanıyor musunuz?			Görev yerine uygun meslek içi/dışı bir eğitim aldınız mı?		
Verilen cevap	Sıklık	Yüzde	Verilen cevap	Sıklık	Yüzde	Verilen cevap	Sıklık	Yüzde
Evet	5	19	Hayır	5	19	Evet	1	4
						Hayır	4	15
Hayır	21	81	Hayır	9	36	Hayır	9	36
			Kısmen	6	23	Hayır	6	23
			Evet	6	23	Hayır	5	19
						Evet	1	
Toplam	26	100	Toplam	26	100	Toplam	26	100

Bu durumu açıklayabilmemizde yardımcı olacak Tablo-34’de belirtilen psikolojik özellikler ile mesleki eğitim seviye kategorileri arasındaki ilişkinin incelenmesi faydalı olacaktır (Tablo-55).

Göreve dönen malul gazilerimizin (26 kişi) mesleki eğitim seviyeleri, altı kategoride incelenecektir.

Birinci kategori-EHE (bir kişi): amirleri tarafından eğitildiğine “evet” (E), görev yerine uygun mesleki tecrübesinin olup olmadığına “hayır” (H), meslek içi/dışı eğitim aldınız mı? sorusuna “evet” (E) cevabını verenlerden oluşmaktadır.

İkinci kategori-EHH (beş kişi): amirleri tarafından eğitildiğine “evet” (E), görev yerine uygun mesleki tecrübesinin olup olmadığına “hayır” (H), meslek içi/dışı eğitim aldınız mı? sorusuna “hayır” (H) cevabını verenlerden oluşmaktadır.

Üçüncü kategori-HEE (bir kişi): amirleri tarafından eğitildiğine “hayır” (H), görev yerine uygun mesleki tecrübesinin olup olmadığına “Evet” (E), meslek içi/dışı eğitim aldınız mı? sorusuna “Evet” (E) cevabını verenlerden oluşmaktadır.

Dördüncü kategori-HEH (dört kişi): amirleri tarafından eğitildiğine “hayır” (H), görev yerine uygun mesleki tecrübesinin olup olmadığına “evet” (E), meslek içi/dışı eğitim aldınız mı? sorusuna “hayır” (H) cevabını verenlerden oluşmaktadır.

Beşinci kategori-HHH (dokuz kişi): amirleri tarafından eğitildiğine “hayır” (H), görev yerine uygun mesleki tecrübesinin olup olmadığına “hayır” (H), meslek içi/dışı eğitim aldınız mı? sorusuna “hayır” (H) cevabını verenlerden oluşmaktadır.

Altıncı kategori-KHH (altı kişi): amirleri tarafından eğitildiğine “kısmen” (K), görev yerine uygun mesleki tecrübesinin olup olmadığına “hayır” (H), meslek içi/dışı eğitim aldınız mı? sorusuna “hayır” (H) cevabını verenlerden oluşmaktadır.

Tablo-55: Malul gazilerimizin mesleki eğitim kategorilerine göre psikolojik belirtilerinin ve amirleri ile olan ilişkilerinin dağılımı

Özellikler	1nci Kategori EHE (Bir Kişi)	2 nci Kategori EHH (Beş Kişi)	3 ncü Kategori HEE (Bir Kişi)	4 ncü Kategori HEH (Dört Kişi)	5 nci Kategori HHH (Dokuz Kişi)	6 nci Kategori KHH (Altı Kişi)
Psikolojik belirtilerin sıklığı	1- Sınırlı	3- Sınırlı 2- İçine kapanık 2- Saldırgan 2- Karamsar 1- Çaresiz 1- Sabırsız 1- Değişiklik yok	1- İçine kapanık	1- Sınırlı 1- İçine kapanık 1- Saldırgan 1- Daha olgun hissetme 1- Değişiklik yok 1- Kısa süreli sözlü hafıza kaybı	3- Sınırlı 5- İçine kapanık 2- Çaresiz 2- Kısa süreli sözlü hafıza kaybı 2- Duygu yoksunluğu 2- Tembellik 1- Değişiklik yok 1- Daha sakin 1- Daha olgun hissetme 1- Gelecek beklentisi, hedefi yok	1- Sınırlı 1- İçine kapanık 1- Saldırgan 2- Kısa süreli sözlü hafıza kaybı 1- Değişiklik yok 1- Daha olgun hissetme
Amirleri ile maluliyeti hakkında iletişimde bulundu mu?	1- Evet	1- Evet 4- Hayır	1- Evet	2- Evet 2- Hayır	3- Evet 6- Hayır	2- Evet 4- Hayır
Amirlerinizin size karşı tutumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?	1- Adil	2- Adil 2- Korumacı 1- Baskıcı	1- Adil	2- Adil 1- Korumacı 1- Baskıcı	5- Adil 2- Korumacı 2- Baskıcı	3- Adil 2- Korumacı 1- Baskıcı

Mesleki tecrübe ve bilgi konusunda yetersiz genç subay ve astsubaylarımız için en ideali birinci kategoridir. Bu kategoride bulunan malul gazimiz çatışma ortamında yaralanmış olmasına rağmen, başta eşi olmak üzere, amirleri ve çalışma arkadaşlarından görmüş olduğu ilgi sayesinde psikolojik problemlerini yendiğini ifade etmiştir. Karargah subayı olarak amirleri tarafından devamlı takdir gördüğünü, mesleğini severek ve isteyerek yaptığını belirtmiştir.

Psikolojik belirtilerin en sık görüldüğü ve en fazla mevcuda sahip olan beşinci kategori, mesleki tecrübe ve bilgi konusunda yetersiz genç subay ve astsubaylarımız için en istenmeyen kategoridir.

Burada sorulması ve cevap bulunması gereken soru ise; kişilerin psikolojik problemleri, amirlerle iletişimi ve mesleki gelişimi etkilemekte midir? Yoksa, amirlerin ilgisi, eğitmesi ve alınan eğitimler kişilerin psikolojik durumlarını mı etkilemektedir?

Ren ve arkadaşları (1999) 2425 gazi ile yaptıkları çalışmada; algılanan desteğin zihinsel ve fiziksel sağlık üzerinde güçlü bir etkisi (olumlu) olduğunu ve yine hayatını düzenlemenin fiziksel sağlık üzerinde önemli bir tesiri(olumlu) olduğunu ve ayrıca grup faaliyetlerine katılmanın da fiziksel fonksiyonlar üzerinde güçlü etkisi (olumlu) olduğunu belirlemişlerdir.

Sinici ve arkadaşlarının (2004) yapmış oldukları çalışmada da, ilkokul mezunları ile lise mezunlarının sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Eğitim seviyesi arttıkça kaygı düzeyinin azalması, hastaların eğitilerek, bilgilendirilerek, iyileştirmenin daha kolay ve daha hızlı mümkün olacağı kanısını doğurmaktadır.

Bu itibarla, amirleri tarafından eğitilen ve eğitime gönderilen malul gazilerimiz (birinci kategorideki gibi) mesleki zorlukları yenebilme ve kendilerini gösterebilme imkanı elde edebilecekleri değerlendirilmektedir. Karargahların yoğun ve zaman zaman değişen stresli çalışma ortamında, gazilerimizin hiçbir eğitim almamaları ve mesleki tecrübelerinin olmaması, TSSB'ye bağlı psikolojik problemlerini tetiklediği değerlendirilmektedir.

Diğer bir bakış açısı ile konuyu ele aldığımızda ise, psikolojik problemleri olan malul gazilerimiz (özellikle içine kapanık ve sinirlilik hali olanlar), çevresinden gelebilecek olumsuz etkilere karşı içine kapanarak, çevresi ile kendisi arasına duvar örmekte ve iletişimi kesmektedir. Kendi sıkıntılarını ve sorunlarını ifade etmemektedir. İletişimi kapalı olan kişiyi eğitmek, stresli ve yoğun bir çalışma ortamında mümkün olamamaktadır. Sonuçta da malul gazimiz, kendi başına kalmaktadır. Meslek içi eğitimlere gönderilecek kişiler, kendilerini geliştirebilecek ve sisteme faydalı olabilecek kişilerden seçilmektedir. Bu durumda malul gazilerimiz tutum ve davranışları ile

elenmiş olmaktadır. Tam anlamıyla kısır bir döngü olan bu durumdan, amirlerin sabırlı ve sürekli bir çabası ile çıkılabileceği değerlendirilmektedir. Sorunun bundan sonraki kısmı, tamamıyla amirlerin liderlik yeteneklerine kalmış olmaktadır.

Yapılan bir araştırmada iş tatmini ile eğitim programları arasında bir ilişkinin olmadığı vurgulanmaktadır (Argle ve arkadaşları,1970). Fakat araştırma konusu olan bireylerin, göreve tekrardan başladıkları dönemdeki bilgi seviyelerindeki yetersizliğinin, zamanla iş tatminleri ve performansları üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu görülmektedir. Alınacak meslek içi eğitimlerin kendilerine vereceği güven ve iş bitirebilme yeteneği sayesinde, performanslarını arttırabileceği ve kariyer hedeflerine ulaşabildiği sürece iş tatminlerini de arttırabileceği değerlendirilmektedir.

ç. Mesleki Kariyerlerini Geliştiren İmkanlar

“Göreve döndükten sonra, mesleki kariyerinizi geliştiren hangi imkanları elde ettiniz/kullandınız?” sorusuna, göreve dönen 26 malul gazi subay ve astsubayımızın verdiği cevapların frekans dağılımları Tablo-56’da görülmektedir.

Tablo-56: Malul gazilerin göreve döndükten sonra, mesleki kariyerlerini geliştiren imkanların kullanılma sıklığı

Sıra No	Mesleki kariyeri geliştiren imkanlar	Frekans (kişi)	Yüzde
1	Yurt dışı inceleme ve tetkik gezisi	17	65
2	Yabancı dil kursu	12	46
3		21	
4	Doktora eğitimi	3	
5	Yurtdışı geçici görev (altı aylık)	4	15
6	Harp Akademileri eğitimi (Kurmaylık)	1	4
7	Ordu Bilgi İşlem Subaylığı Kursu	1	4
8	Karargah oryantasyon kursu	1	4
9	Psikolojik Harekat Kursu	1	4
10	Kısa süreli kurslar (bilgisayar kursu)	4	15

Tablo-56 aynı zamanda, TSK’da genel olarak kullanılan kariyer imkanlarını göstermektedir.

(1) Yurt Dışı İnceleme ve Tetkik Gezisi: Malul gazi subay ve astsubayların eşleri ile birlikte, Avrupa’daki değişik ülkelere gezi ve inceleme maksadıyla gönderilmektedir. Bu geziler, hem gazilerimiz hem de eşleri için moral ve motivasyon kaynağı oluşturmaktadır. Değişik ülkelerin kültürlerini ve coğrafyasını tanımanın yanında, yabancı dil öğrenmeyi ve yurt dışı daimi görevlere özendirme amaçlamaktadır.

(2) Yüksek Lisans Eğitimi: Kara Kuvvetleri Komutanlığı namına ve hesabına yurt içindeki değişik üniversitelerde, gazilere yüksek lisans eğitimi imkanı tanınmıştır. Yüksek lisans eğitimi almış 21 kişi, bu eğitiminin mesleki performansına etkilerini olumlu olarak değerlendirmektedir [%85 (18 kişi)]. Yüksek lisans eğitimin olumlu etkisinin olmadığını ifade eden üç kişi ise, daha evvelden yüksek lisans eğitimi almış olduklarını ifade etmişlerdir.

Malul gazilerimiz, yüksek lisans eğitiminin mesleki yaşantılarına olan etkilerini aşağıdaki şekilde ifade etmişlerdir.

(a) Sivil bir ortamda, değişik meslek gruplarındaki kişiler ile eğitim görmenin getirmiş olduğu farklı bakış açılarını yakalama,

(b) Bilimsel düşünme yeteneğini geliştirme,

(c) Özellikle tez döneminde, bir konuyu araştırma, değişik yönleri ile inceleme ve yorumlama yeteneği kazanma,

(d) Bir konu hakkında yazı yazabilme becerisini geliştirme, olarak ifade etmişlerdir.

(3) Yurt Dışı Altı Aylık Geçici Görevler: TSK, gerek NATO gerekse de ikili eğitim anlaşmaları olan ülkelere altı aylık süreler ile subay ve astsubayları görevlendirmektedir. Bu görevler, personelin bilgi ve görgüsünü artırmasının yanı sıra, ekonomik açıdan da fayda sağlamaktadır.

(4) Harp Akademileri Eğitimi: Subaylar için önemli bir kariyer hedefi olan kurmaylık sistemi, geleceğin komuta kademesini yetiştiren bir kurum olması açısından çok önemli görülmektedir. Askerlik mesleğinin en ince ayrıntılarına kadar öğretildiği bu kurumda, Türkiye'nin geleceği ile ilgili ekonomik, sosyal ve siyasi konularda da yeterli bilgiler verilmektedir. Araştırmacı, bu eğitimi almıştır, Harp Akademileri eğitiminin bireyin kendisini geliştirmesine çok önemli katkı sağladığını ifade etmektedir.

(5) Ordu Bilgi İşlem Subaylığı Kursu: TSK'nin bilgisayar donanımı ve programlaması alanlarında ihtiyacını karşılamak amacıyla, sınavla seçilen subayların bazı üniversitelerde bir yıl süre ile görmüş olduğu bilgisayar programcılığı eğitimidir.

d. Kariyer Planları İle İlgili Düşünceler

Malul gazilerimizin seçmiş oldukları kariyer planları ile ilgili düşüncelerini öğrenmek amacıyla sormuş olduğumuz “Herhangi bir kariyer planlamanız var mı? Seçmiş olduğunuz kariyer planı hakkında bilgi verir misiniz?” sorusuna göreve devam eden ve göreve başladıktan sonra emekli olan toplam 26 kişiden %46.2'si (12 kişi) kariyer planlamasının olmadığını, %23.1'i (altı kişi) doktora eğitimi almak istediğini, %15.4'ü (dört kişi) doktora eğitimi aldıktan sonra emekli olmayı ve bir üniversitede görev almak istediğini, %3.8'i (bir kişi) Yüksek lisans eğitimi almak istediğini, %3.8'i (bir kişi) Harp Akademileri eğitimini almak (kurmay subay olmak) istediğini, %3.8'i (bir kişi) sivildeki mesleğinde genel müdür olmak istediğini, %3.8'i (bir kişi, Astsb.) de Açık Öğretim Fakültesini bitirmek istediğini ifade etmişlerdir (Tablo-57).

Tablo-57 :Malul gazilerimizin seçmiş kariyer planları

Özellikleri	Herhangi bir kariyer planlamanız var mı? Seçmiş olduğunuz kariyer planı hakkında bilgi verir misiniz? Sorusuna verilen cevaplar						
	Kariyer Planlaması Yok %46.2 (12 Kişi)	Doktora Eğitimi Almak %23.1 (Altı Kişi)	Doktora Eğitimi Aldıktan Sonra Emekli Olmak Ve Bir Üniversitede Görev Almak %15.4 (Dört Kişi)	Yüksek Lisans Eğitimi Almak İstedğini %3.8 (Bir Kişi)	Harp Akademileri Eğitimi Almak (Kurmaya Subay Olmak) %3.8 (Bir Kişi)	Sivildeki Mesleğimde Genel Müdür Olmak %3.8 (Bir Kişi)	Açık Öğretim Fakültesini Bitirmek %3.8 (Bir Kişi)
TSK ile ilişkisi	7- Göreve devam eden 5- Göreve dönüp emekli olan	4- Göreve devam eden 2- Göreve dönüp emekli olan	4- Göreve devam eden	1- Göreve devam eden	1- Göreve devam eden	1- Göreve dönüp emekli olan	1- Göreve devam eden

Tablo-58 : Kariyer planlaması olmayanların TSK ile olan ilişkileri ve eğitim seviyeleri

TSK'ile İlişkisi	Kariyer Planlaması Olmayanlar (12 kişi)	
	Göreve Devam Edenler %58.3 (Yedi Kişi)	Göreve Dönüp Emekli Olanlar %41.6 (Beş Kişi)
Eğitim Seviyeleri	3-Yüksek lisans (Sb.) 1-Yüksek lisans öğrencisi (Sb.) 2- Üniversite (Sb.) 1- Yüksekokul (Astsb.)	5-Yüksek lisans (Sb.)

Kariyer planlaması olmadığını ifade eden 12 kişinin %67'si (sekiz kişi) yüksek lisans eğitim seviyesine sahip olduğu görülmektedir. (Tablo-58).

Tablo-57 ve 58 incelendiğinde, göreve döndükten sonra emekli olan subaylarımızın yüksek lisans eğitimi aldıkları görülmektedir. Berg (1991) ve George (1989), eğitim seviyesi ile ayrılma isteği arasında olumlu yönde ilişki bulmuştur. Kişinin eğitim seviyesi arttıkça, ayrılma isteği de artmaktadır. Daha iyi eğitilmiş insanlar, nispeten az eğitilmiş insanlara göre ayrılmaya daha fazla meyillidirler. Araştırmamızda da, yüksek lisans eğitimi almış subaylarımızda ayrılma isteğinin arttığı görülmektedir.

“Bu olayın başımıza gelmemiş olduğu haliniz ile şimdiki halinizi kıyasladığınızda, mesleki kariyeriniz açısından kaybettikleriniz var mı? varsa nelerdir?” sorusuna; %61.5'i (16 kişi) “kurmaya subay veya belki de paşa olabilirdim”, %65.4'ü (17 kişi) “Yurt dışı daimi görevlere gidememek”,

%46.2'si (12 kişi) "Kıt'a komutanlığı yapamamak", %7.7'si (iki kişi) de "Askeri hakim olamamak" cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya verilen cevaplar, bireylerin sağlık durumlarından kaynaklanan hukuki mevzuat engelleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kıt'a komutanlığı yapmak haricindeki diğer kariyer hedefleri, tezin yazım aşamasında ilgili yönetmeliklerde yapılan düzenlemeler ile malul gazilerimize hak olarak tanınmıştır. Ayrıca, bu soruya verilen cevaplar neticesinde, malul gazi subay ve astsubaylarımız, rütbe yükselmesini kariyer hedefi olarak görmedikleri ortaya çıkmıştır.

Göreve dönen gazilerimizin tamamı (26 kişi), kurumları tarafından kendilerine herhangi bir kariyer planlaması yapılmadığı ifade etmişlerdir. Tunç'un (2000) araştırmasına göre, kariyeri planlanan ve kariyer yolunda ilerleyen çalışanın, eğitim ile yeterliliklerinin artırılması, bireysel gelişime teşvik edilmesi, kendi için bir geleceğin planlandığının ve kendisinin düşünüldüğünün hissettirilmesi, terfi etmesi, ücretinin artması, yetki ve sorumluluklarının değişmesi ve/veya artması, sosyal haklarının düzenlenmesi, v.b. faktörlerin çalışanın iş tatmini üzerinde direk veya dolaylı olarak etkili olabilecek faktörler olduğu ortaya çıkmıştır.

e. Malul gazilerin kariyerini sonlandırma (emeklilik) veya devam ettirme nedenleri.

Emeklilik genelde 55 - 65 yaşlarında oluşmakta ve emeklilik zamanı yaklaştıkça bireyin gücü, sorumlulukları ve kariyeri azalmaktadır. Bazıları için bu durum bir şoktur. Şüphesiz, emeklilik birinin kariyerinin son bulma halidir. Bazıları emeklilik dönemine ait planlar yaparken, bazıları da örgütten ayrılmayıp danışmanlık yaparak o güne kadar kazandığı deneyimlerinden örgüte ve genç çalışanlara tecrübelerini aktarırlar (Budak ve Tozkoparan, 1995).

Fakat, malul gazilerimizin emeklilik dönemleri normal bir sürecin haricinde ve mesleklerinde yeterli tecrübe kazanmadan meydana gelmektedir. Bu durumdaki bireyler, emeklilik için zihni bir hazırlık süresi yaşayamamaktadırlar.

Emekli olan malul subayın birinci derecede emekli olma nedeni "Sağlık durumum TSK'da etkili görev yapmama engel teşkil edeceği" düşüncesi oluştururken, emekli olan malul astsubayların birinci derecede emekli olma düşüncelerinin %50'sini (iki kişi) "Emekli olanlara sağlanan hakların cazibesi", % 25'ini (bir kişi) "TSK'da mesleki açıdan bir gelecek görememesi", %25'ini (bir kişi)

“TSK’da görev yapmayı istememem”, % 25’ini (bir kişi) de “Amirlerimin etkisi ile emekli oldum” düşüncesi oluşturmaktadır (Tablo-59). Bu durum, astsubayların, TSK içindeki kariyer hedeflerinin kısıtlı olması ile gelir düzeyinin düşük olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Daloğlu’nun (2002) TSK’da yapmış olduğu bir araştırmada, özellikle astsubayların terfi imkanlarının olmaması iş tatminlerinin düşmesinde ve ayrılmalarında oldukça önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

Emekli olan malul gazi subaylarımızın %55’i (beş kişi) birinci derecede emekli olma nedeni olarak, TSK’da mesleki açıdan bir gelecek göremediklerini ifade etmişlerdir. Aynı şahıslar, “Bu olayın başınıza gelmemiş haliyle, şimdiki halinizi kıyasladığınızda kazandıklarınız ve kaybettiklerinizi nelerdir?” sorusuna, %100’ü “Kurmay, belki de paşa olabilirdim”, %80’ni (4 kişi) “Yurt dışı daimi göreve gidememek ile kıt’a komutanlığı yapamamak” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo-59: Emekli olanların emekli olma nedenlerinin tercih sıralaması ve dağılımları

Emekli Olma Nedenleri	Emekli Olanların Emekli Olma Tercih Sırası								Toplam	
	1 nci		2 nci		3 ncü		4 ncü		Sb.	Astsrb.
	Sb.	Astsrb.	Sb.	Astsrb.	Sb.	Astsrb.	Sb.	Astsrb.		
TSK’da mesleki açıdan bir gelecek görememem.	5 %55	-	1 %11	-	1 %11	1 %25	-	-	7 %77	1 %25
Emekli olanlara sağlanan hakların cazibesi	2 %22	2 %50	2 %22	-	1 %11	-	-	-	5 %55	2 %50
Sivil ortamda daha iyi bir iş bulabilme düşüncesi			1 %11	1 %25	3 %33	-	-	-	4 %44	1 %25
Emekli olmak istedim ve ayrıldım	1 %11	-	-	-	-	1 %25	-	-	1 %11	1 %25
Çocuklarımı özel okullarda okutma imkanından yararlanma	-	-	-	-	-	-	1 %1	-	1 %11	-
Sağlık durumum TSK’da etkili görev yapmama engel olacağı	1 %11	-	-	-	-	-	-	-	1 %11	-
Amirlerimin etkisi ile emekli oldum	-	1 %25	-	-	-	-	-	-	-	1 %25
TSK’da görev yapmayı istememem	-	1 %25	-	-	-	-	-	-	-	1 %25
Toplam (sb. ve astsrb.lar kendi aralarında yüzdelenmiştir)	9	4	8	2	5	2	2	-		

Bir subayın kurmay olabilmesi için, Kara Harp akademisi sınavlarına girmesi ve kazanması gerekmektedir. Sınavlara müracaat için, Harp Akademileri Yönetmeliğine (1991) göre, sağlık sorunları olanların GATA Askeri Hastanesi'nden ' **“faal kıt'a görevi yapar”** sağlık raporu almaları gerekmektedir. Ayrıca yurt dışı daimi görevler için de sağlık şartı aranmaktadır.

1996 yılında Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayımlanan bir emir ile **“TSK'da Görev Yapamaz”** kesin işlem sağlık raporu alan ve GATA Profesörler Kurulu'nun onayı ile göreve dönen subayların Kara Harp Akademisi sınavlarına girebilmesine izin verilmiştir. 2002 yılında, bu emrin Harp Akademileri Yönetmeliğine dahil edilmesi ile yurt dışı daimi görevlere seçilebilmek için TSK Sağlık Yetenekleri Yönergesinde gerekli değişikliklerin yapılması ile ilgili teklif uygun görülmemiştir.

Bu tarihten itibaren, göreve döndükten sonra emekli olan sekiz malul gazimizden, birinci derecede emekli olma nedeni olarak, “TSK'da mesleki açıdan bir gelecek göremediklerini ifade eden beş kişiden, %40'ı (iki kişi) 2003 yılında, % 60'ı da (üç kişi) 2004 yılında emekli olmuşlardır. Sayın Genelkurmay Başkanı Hilmi ÖZKÖK'ün emirleri doğrultusunda, TSK Sağlık Yetenekleri Yönergesi Aralık 2004'de, Harp Akademileri Yönergesi de Şubat 2005'de malul gazilere yönelik gerekli değişiklikler yapılarak yürürlüğe girmiştir. Bu tarihlerden itibaren, Yurt dışı daimi görevler ile Kara Harp Akademisi sınavlarına girişlerde, malul gazilerimiz için sağlık açısından bir sorun kalmamıştır.

Genel olarak, göreve döndükten sonra emekli olan malul gazi subaylarımızın (sekiz kişi) ortak özellikleri aşağıda belirtildiği gibidir.

- (1) Tamamı yüksek lisans eğitimi görmüş ve yabancı dil seviyeleri “iyi” derecedir.
- (2) Bir kişi hariç tamamı, emekli olma nedeni olarak (tercih sıralamalarına bakılmaksızın), TSK'da mesleki açıdan bir gelecek görmemektedir.

(3) Beş kişi, başlarına bu olayın gelmemesi durumunda, kurmay subay ve belki de paşa olabileceklerini ifade etmişlerdir. Dört kişi de, yurt dışı daimi görevlere gidebileceklerini ve mutlaka kıt'a komutanlığı yapabileceklerini ifade etmişlerdir. İfadelerden anlaşıldığına göre, göreve döndükten sonra emekli olan malul gazi subaylarımızın TSK'da kariyer hedeflerinin olduğu, bunun için de yabancı dil ve yüksek lisans eğitimleri ile kendi yeteneklerinin geliştirdikleri fakat, hukuki mevzuatlardaki sağlık engelleri nedenleri ile mesleki kariyer hedeflerine ulaşamadıkları için emekli oldukları görülmüştür.

Mumphrey (1969), bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. Örgüt tarafından karşılanamayan beklentiler, düş kırıklığı, moral bozukluğu ve strese yol açarak örgütsel sadakati azaltacaktır. Sonuçta, motivasyonu ve performansı azalan, işten beklediği doyumunu alamayan kişi, başka yerde iş aramaya yönelecektir.

Bu sorunlara ilave olarak, daha sonra izah edilecek olan “emekli olanlara sağlanan hakların cazibesi” de eklenince, emeklilik kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Halen TSK'da görevine devam eden malul gazilerimizin emekli olma veya göreve devam etme arzuları ve nedenleri araştırılmak istenmiştir. Mülakatlar esnasında, “Emekli olmayı düşünüyor musunuz? Neden?” sorularına göreve devam eden subayların %63'ü (10 kişi) “Evet, İş tatminsizliği”, %44'ü (7 kişi) “Evet , mesleki kariyerimi geliştiremeyeceğim düşüncesi”, %38'i (altı kişi) “Evet, Emekliliğin getireceği maddi haklardan istifade” cevaplarını vermişlerdir (Tablo-60).

Tablo-60: Göreve devam eden malul gazilerimizin emekli olma/olmama nedenlerinin tercih sıralaması ve dağılımları

Emekli Olma/Olmamayı İsteme Nedenleri	Emekli Olmayı/Olmamayı İsteyenlerin Tercih Sırası								Toplam	
	1 nci		2 nci		3 ncü		4 ncü		Sb.	Astsب.
	Sb	Astsب	Sb.	Astsب.	Sb.	Astsب.	Sb.	Astsب.		
Evet (İş Tatminsizliği)	7 %44	1 %50	-	-	3 %19	-	-	-	10 %63	1 %50
Evet (Meslekte kariyerimi geliştiremeyeceğim düşüncesi)	1 %6	-	6 %38	1 %50	-	-	-	-	7 %44	1 %50
Evet (Emekliliğin getireceği maddi haklardan istifade etmek).	3 %19	1 %50	1 %6	-	2 %13	-	-	-	6 %38	1 %50
Evet (Yaslanmadan gen. yasta sivil hayatta düzenimi kurma)	-	-	1 %6	-	2 %13	1 %50	2 %13	-	5 %32	1 %50
Evet (Sağlığım mesleğimi yapmamı engellemektedir)	1 %6	-	-	-	1 %6	-	-	-	2 %13	-
Evet (İyicene iyileştikten sonra daha iyi yerde çalışırım.)	1 %6	-	-	-	-	1 %50	-	-	1 %6	1 %50
Evet (Arkadaş çevremın değişmesi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1 %50
Hayır (Askerlik mesleğini sevmem)	3 %19	-	-	-	-	-	-	-	3 %19	-
Hayır (Mesleğimde daha iyi yerlere gelebileceğimi düşünüyor)	-	-	2 %13	-	-	-	-	-	2 %13	-
Toplam (sb. ve astsb.lar kendi aralarında yüzdelenmiştir)	16	2	10	1	9	2	2	-		

İş tatminsizliği nedeni ile emekli olmak isteyen malul gazilerimiz, bunun nedeni olarak aşağıdaki ifadeleri beyan etmişlerdir;

(1) Görmüş oldukları eğitimlerden (yabancı dil ve yüksek lisans) elde ettikleri bilgileri görev yerlerine yansıtamadıklarını.

(2) İşlerinin tekdüze olması ve kendilerini geliştirmedini,

(3) Herhangi bir projeyi takip ve geliştirmekten çok, idari işler ile meşgul olunması, verimsiz çalışma saatleri ve fazla mesai,

(4) Sağlığının, görevini tam anlamıyla yapmasına engel teşkil etmesi (başından yaralı olanlar).

Emekli olanlara sağlanan hakların kişilerin ekonomik durumlarına etkisini görebilmek için, Emekli olanlar ile göreve devam eden malul gazilerimizin ekonomik durumlarının kıyaslamasını yapmamız gerekmektedir. Göreve devam edenlerin aylık ortalama gelirleri, emekli olanlara göre

daha düşük olduğu Tablo-65’de görülmektedir. Göreve devam edenlerden aylık ortalama geliri 1,5 milyar ve üzerinde olan dokuz kişiden yedisinin eşlerinin çalıştığı, ikisinin de sahip olduğu evlerin kira gelirleri olduğu tespit edilmiştir. Emekli olan personelin gelirlerindeki bu artışın sebebi, emsal maaşı olarak başka bir işte çalışabilmeleridir. Ayrıca emekli olan personelin ikamet ettiği konutun kirasının, MSB tarafından on yıl boyunca karşılandığı düşünülürse, emekli olanların aylık gelirleri daha da artmaktadır.

Tablo-61: Malul gazilerimizin TSK ile ilişkilerine göre aylık ortalama gelir durumlarının dağılımı

Aylık Ortalama Gelir		TSK ile İlişkisi			Toplam
		Göreve Devam Eden	Göreve Dönüp Emekli Olan	Doğrudan Emekli Olan	
1 – 1,5 Milyar TL.		9			9
	% TSK ile İlişkisi	% 50			% 29
	% Toplam	% 29			% 29
1,5 – 2 Milyar TL.		7	3	2	12
	% TSK ile İlişkisi	% 38,9	% 37,5	% 40	% 38,7
	% Toplam	% 22,6	% 9,7	% 6,5	% 38,7
2 – 2,5 Milyar TL.		2	1		3
	% TSK ile İlişkisi	% 11,1	% 12,5		% 9,7
	% Toplam	% 6,5	% 3,2		% 9,7
2,5 – 3 Milyar TL.			1	2	3
	% TSK ile İlişkisi		% 12,5	% 40	% 9,7
	% Toplam		% 3,2	% 6,5	% 9,7
3 – 3,5 Milyar TL.			1		1
	% TSK ile İlişkisi		% 12,5		% 3,2
	% Toplam		% 3,2		% 3,2
3,5 – 4 Milyar TL.			2	1	3
	% TSK ile İlişkisi		% 25	% 20	% 9,7
	% Toplam		% 6,5	% 3,2	% 9,7
Toplam		18	8	5	31
	% TSK ile İlişkisi	% 100	% 100	% 100	% 100
	% Toplam	% 58,1	% 25,8	% 16,1	% 100

Malul gazilerimizin mal varlıkları incelendiğinde de bariz farkın olduğu görülmektedir (Tablo-62). Göreve devam edenlerin %33,3’nün (altı kişi) sadece bir arabasının olması dikkat

çekicidir. Bu durumdaki malul gazilerimiz en düşük maluliyet derecesine sahip oldukları için (altıncı dereceden maluliyet), maluliyet tazminatları ile sadece bir araba alabildikleri tespit edilmiştir.

Yukarıda izah edilen ekonomik farklılıklarından dolayı, emeklilik ekonomik açıdan daha cazip hale gelmektedir.

Tablo-62: Malul gazilerimizin TSK ile ilişkilerine göre mal varlıklarının dağılımı

Mal Varlıkları		TSK ile İlişkisi			Toplam
		Göreve Devam Eden	Göreve Dönüp Emekli Olan	Doğrudan Emekli Olan	
Hiçbir mal varlığı yok		1			1
	% Mal varlıkları	% 5,6			% 3,2
	% Toplam	% 3,2			% 3,2
Sadece arabası var		6	1		7
	% Mal varlıkları	% 33,3	% 12,5		% 22,6
	% Toplam	% 19,4	% 3,2		% 22,6
Bir evi bir arabası var		8	4	3	15
	% Mal varlıkları	% 44,4	% 50	% 60	% 48,4
	% Toplam	% 25,8	% 12,9	% 9,7	% 48,4
Bir evi, arabası ve arsası var		1			1
	% Mal varlıkları	% 5,6			% 3,2
	% Toplam	% 3,2			% 3,2
İki evi ve bir arabası var		1	1	1	3
	% Mal varlıkları	% 5,6	% 12,5	% 20	% 9,7
	% Toplam	% 3,2	% 3,2	% 3,2	% 9,7
Bir evi ve iki arabası var			1		1
	% Mal varlıkları		% 12,5		% 3,2
	% Toplam		% 3,2		% 3,2
Bir evi ve bir arsası var			1		1
	% Mal varlıkları		% 12,5		% 3,2
	% Toplam		% 3,2		% 3,2
Dört evi ve bir arabası var				1	1
	% Mal varlıkları			% 20	% 3,2
	% Toplam			% 3,2	% 3,2
İki evi var		1			1
	% Mal varlıkları	% 5,6			% 3,2
	% Toplam	% 3,2			% 3,2
Toplam		18	8	5	31
	% Mal varlıkları	% 58,1	% 25,8	% 16,1	% 100
	% Toplam	% 58,1	% 25,8	% 16,1	% 100

“Göreve dönen personele emekli olanlara sağlanan haklar verilmiş olsa idi, emekli olur muydunuz?” sorusuna, emekli olan malul gazi astsubaylarımızın (dört kişi), %75’i (üç kişi) “hayır emekli olmam” cevabını vermiş olması bu hipotezimizi doğrular niteliktedir. Aynı soruya emekli olmuş subayların (dokuz kişi, biri doğrudan emekli olmuş) % 66’sı (göreve dönüp emekli olan beş subay ile doğrudan emekli olmuş bir subay) “Evet yine de olurum” cevabını, %34’ü de (göreve dönüp emekli olan üç subay) “hayır emekli olmam” cevabını vermiştir. Beş malul gazi subayın, “Evet, yine emekli olurum” cevabını verme nedeni olarak, emekli olduktan sonra sivil sektörde çalışmaları ve gelir düzeylerinin daha iyi seviyelerde olmalarının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

g. Emeklilik Süreci.

Malul gazilerimizin emekli olmaya niyetleri ve bunu gerçekleştirme süreci ile literatürde geçen emeklilik süreci arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Mobley’e (1991) göre, ayrılmanın gerçekleşmesine kadar izlenen basamaklar şunlardır;

- (1) Mevcut işin değerlendirilmesi,
- (2) İş tatmini /tatminsizliğinin sorgulanması,
- (3) Ayrılma düşüncesinin belirlenmesi,
- (4) Araştırma şeklinin ve ayrılma niyetinin değerlendirilmesi,
- (5) Alternatif iş arama isteği,
- (6) Alternatifleri arama,
- (7) Alternatiflerin değerlendirilmesi,
- (8) Alternatiflerin mevcut iş ile karşılaştırılması,
- (9) Ayrılma / kalma isteği
- (10) Ayrılma / kalma.

Malul gazilerimizin emekli olma (ayrılma) sürecinin basamakları ve her bir basamakta sahip oldukları genel düşünceler aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

(1) Mevcut işin değerlendirilmesi; Bu basamakta malul gazilerimiz TSK'daki görevini; sağlığına uygunluğu, kariyeri, ekonomik ve sosyal imkanları açısından değerlendirilmektedir.

(2) İş tatminsizliği/ tatminsizliğinin sorgulanması; birey yaptığı görevden memnun olması durumunda, ekonomik, sosyal ve kariyer ile ilgili sorunlarını geri plana itebilmektedir. Ancak, iş tatminsizliği diğer sorunlara eklenince, zihinlerinde ayrılma düşüncesi oluşmaktadır. Eğer, kariyerini geliştirebilecek bir imkan bulması (doktora, yurtdışı daimi/geçici görev) durumunda, iş tatminsizliğine rağmen, ayrılma düşüncesini erteleyebilmektedir.

(3) Ayrılma düşüncesinin belirlenmesinde ve bu sürecin hızlanmasında; eş, aile (anne- baba), çalışma arkadaşları, ekonomik sıkıntılar ve sivil hayatta cazip iş tekliflerinin etkili olduğu değerlendirilmektedir.

(4) Ayrılma maliyetlerinin değerlendirilmesi aşamasında, emekli olma durumlarında ekonomik ve sosyal açıdan kazançları olmaktadır.

(5) Alternatif iş arama isteği ile alternatifleri arama ve değerlendirme aşamaları daha çok emekli olduktan sonra uygulanmaktadır. Bu aşamada “hiçbir iş bulamazsam dahi, görevdeki maaşımın aynısını alıyorum, ekonomik kaybım yok. Kendi işimi kurarım veya akademik olarak kendimi geliştiririm.” fikri genel bir görüş olarak kabul görmektedir.

(6) Alternatif işlerin mevcut işler karşılaştırılması yerine, emeklilik olma durumu ile mevcut iş karşılaştırılmaktadır. Özellikle bu aşamada, emekli olan diğer malul gazilerimizin durumları incelenmekte ve bu durum emeklilik kararının verilmesinde de çok önemli bir yer tutmaktadır.

(7) Araştırmamızda ve araştırmacının gözlemlerinde, malul gazilerimizde emeklilik düşüncesinin oluşması durumunda, emekli olmanın kaçınılmaz olduğu görülmüştür. Daha önce yapılan araştırmalarda da, ayrılma isteği ile ayrılmanın gerçekleşmesi arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (Dalessio ve arkadaşları, 1986).

Malul gazilerimize “Göreve dönme kararınız rasyonel bir karar mıydı?” sorusuna, göreve dönenlerin (göreve dönüp sonra emekli olanlar dahil) % 58 ‘i (15 kişi) “hayır”, %30’u (sekiz kişi) “evet”, %8’i (iki kişi) “kararsız” ve % 4’ü “(bir kişi) “kısmen” cevaplarını vermişlerdir.

“Göreve dönme kararınız rasyonel bir karar mıydı?” sorusuna “hayır diyen 15 kişinin %66.7’si (10 kişi) “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu alınca kendisini “boşlukta hissedem” malul gazilerimiz oluşturmaktadır. Ayrıca, “Tekrardan göreve dönme veya emekli olma kararında, TSK veya GATA Askeri Hastanesinin yardımları, bilgilendirmeleri olmuş muydu? “ sorusuna %100’ü (26 kişi) “hayır” cevabını vermiştir.

TSK’da göreve tekrar dönüp, sonradan emekli olan malul gazilerimize (sekiz kişi, hepsi subaydır) “Emekli olma kararınız rasyonel bir karar mıydı?” sorusu sorulduğunda, % 75’nin (altı kişi) “evet” cevabı verdiği düşünüldüğünde, malul subay veya astsubaylara, kurumları tarafından yapılacak bilgilendirme sayesinde, “keşke TSK’da kalsaydım” veya “keşke emekli olsaydım” gibi pişmanlıkların ve kayıp yılların engellenebileceği değerlendirilmektedir.

Dördüncü Bölüm

Sonuç ve Teklifler

1. Sonuç:

İç güvenlik hareketi esnasında yaralanıp sakat kalan ve “TSK’da Görev Yapamaz” kesin işlem sağlık raporu alan malul gazi subay ve astsubaylar (31 kişi) üzerinde yapmış olduğumuz araştırmamızda, TSK’da göreve dönenlerin mesleki performanslarını ve iş tatminlerini etkileyen faktörleri tespit etmeyi ve bu kişilerin maluliyetlerinden dolayı kariyer planlamalarının nasıl olması gerektiği incelenmiştir. Araştırmamız neticesinde aşağıda sunulan sonuçlara ulaşılmıştır.

a. Örneklemin %74.2’si, mayınlama ve patlayıcı madde tuzaklaması sonucu yaralandığı tespit edilmiştir. Bu durum, iç güvenlik hareketi gibi gayri nizami bir harpte, bölücü terör örgütü tarafından en çok kullanılan bir yöntem olmasından kaynaklanmaktadır.

b. Maluliyetlerinin getirdiği fiziki imkan ve kabiliyet derecelerinin, mesleki performanslarına doğrudan etkili olduğu görülmüştür. Kullandığı protezler ve hareket kabiliyetlerine göre mesleki performanslarına etkileri aşağıda ifade edilmiştir;

(1) **Başından yaralanmış olanlar:** Bu durumdaki malul gazilerimizin sahip olduğu; hafıza kaybı, aşırı unutkanlık ve dikkat eksikliği gibi kendilerinin elinde olmayan sağlık sorunları, meslek yaşamlarında, rütbe ve yaşlarına uygun olarak görev yapmalarını ciddi olarak engellemektedir. TSK, bu durumdaki malul gazilerimizi, sosyal bir sorumluluk olarak, rehabilite maksadıyla bünyesinde görevlendirmektedir. Hizmet içi, kendilerine has özel, kurslar sayesinde performanslarının yükseltilebileceği düşünülmektedir.

(2) **Protezsiz günlük işlerini yürütebilen, uzuv kaybı olanlar:** Bir eli olmayanlar ile bir gözü olmayan gazilerimizin maluliyetleri, aile, günlük ve mesleki yaşantılarına etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu durumdaki malul gazilerimiz karargahlardaki her türlü görevleri rahatlıkla yapabilecekleri değerlendirilmektedir.

(3) Proteze muhtaç olarak günlük işlerini yürütebilen, organ kaybı olan malul gazilerimiz: Kalçadan bir ayağı olmayanlar, diz üstü ve diz altı organ kaybı olanlar, hareket kabiliyetlerini protezleriyle yapabilmektedirler.

(a) Diz altı uzuv kaybı hariç diğerleri, protezlerini rahat çıkartıp güdük uçlarını dinlendiremedikleri için fazla mesaiye kalamadıkları, kaldıkları zaman da güdük uçlarında mantarlaşma neticesinde yaraların oluşabileceği görülmüştür. Bu durumdaki kişilerin, yoğun karargah faaliyetlerinde (araştırma maksadıyla karargah dışı ve içi koordine gerektiren faaliyetler) aşırı zorlanabilecekleri değerlendirilmektedir. Rutin işlerin olduğu, masa başında oturarak işlerin yürütülebileceği karargah işlerinde görevlendirilebileceği uygun görülmektedir.

(b) Diz altı uzuv kaybı olanların ise, protezleri ile günlük ve mesleki faaliyetleri daha rahat yapabildikleri görülmüştür. Görevleri esnasında protezlerini rahat bir şekilde çıkarabildiklerinden dolayı, güdük uçlarını dinlendirebilmekte ve karargah faaliyetlerini yerine getirebilmektedirler. Güdük ucundan kemik uzaması veya protezin uyumsuzluğu nedenleri ile ayağında yaraların çıkması, en çok rastlanan sorunlar olarak görülmüştür.

(4) Ortez (tabanlık vb. malzemeler) kullanarak günlük işlerini yürütebilen malul gazilerimiz: Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olanlar ile ayağında kısalık olanlar tabanlık veya ortopedik bot/ayakkabı kullanarak faaliyetlerini yürütebilmektedirler.

(a) Topuk kaybı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olanlar: Bu kategorinin, örneklem içinde, iki özelliği göze çarpmaktadır. Bu tür maluliyetlerde, ayakları kurtarabilmek için yapılan ameliyatlara ve personelin geçirmiş oldukları istirahat sürelerinin sayısı ve uzunluğudur. Topuk bölgesine nakledilen deri ve kas parçalarının, vücut ağırlığını taşıyamaması sonucunda meydana gelen yaraların iyileşmesi uzun zaman almaktadır. Bu durum, malul gazilerimizin iş, aile ve günlük yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu tür ayağa sahip olan gazilerimize, gerek sivil ve gerekse de GATA Askeri Hastanesi tarafından “ayaklarının ampute edilmesi” teklifleri yapılmasına rağmen,

gazilerimizin mevcut durumlarına razı oldukları görülmüştür. Sahip oldukları maluliyetlerin özellikleri dolayısıyla, iş yoğunluğunun ve çalışma temposunun çok yüksek olduğu görev yerlerinde fiziksel olarak zorlandıkları ve yoğunluğun arttığı dönemlerde de ayaklarında sık sık yaraların çıktığı tespit edilmiştir. Göreve başladıktan sonra, en çok istirahat kullanan bu durumdaki malul gazilerimizin bu özellikleri, işe yoğunluklarında sorun olmaktadır. Bu sorun da, iş tatminlerini ve çalışma performanslarını olumsuz etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

(b) Organ kaybı olmayan, ayağında kısıklık olan malul gazilerimiz, ortopedik bot/ayakkabı ile karargah faaliyetlerini çok iyi bir şekilde yapabilecekleri kıymetlendirilmektedir.

(5) Organ kaybı olmayan, hiçbir yardımcı malzeme (ortez, protez vb.) kullanmayan, sadece fonksiyon kaybı olanlar: topuk kemiği parçalı kırık ameliyatsız ve ayak bileği hareket kısıtlılığı olanlar gündelik ve mesleki yaşantılarında, yürüme esnasında ayak bileğinde meydana gelen ağrılar haricinde önemli bir zorluk yaşamamaktadırlar. Her türlü karargah faaliyetlerini çok iyi yapabilecekleri değerlendirilmektedir.

c. Ayağından problemi olan gazilerimiz (24 kişi), yürüme esnasında, bozulan vücut dengesinin bel, sırt ve boyun ağrılarına neden olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, var olan diğer uzvunda ağrılarının (bir kişi) ve kaslarında zayıflama olduğu (bir kişi) tespit edilmiştir. Spor yapan gazilerimizde bu sorunlara rastlanılmamaktadır. Sporun genel sağlıklarına olumlu etki kazandırdığı değerlendirilmektedir.

d. Yaşanan travmanın etkisi ile malul gazilerimizde görülen psikolojik sıkıntıların, mesleki performanslarını ve iletişim yeteneklerini olumsuz etkilediği görülmüştür.

(1) En çok görülen psikolojik belirtiler; % 45.1 ile (14 kişi) sinirli, % 38.7 ile (12 kişi) içine kapanık, %25.8 ile (8 kişi) kısa süreli sözlü hafıza kaybının olduğu ve %22,5'nin (7 kişi) kendilerini saldırgan hissettikleri, %13 ile (dört kişi) kendilerini daha olgun hissettikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, literatür ile benzer özellikler taşımaktadır. Yapılan bir çalışmada, Vietnam

gazilerinin yaşamış olduğu ölümcül deneyimlerin çoğunlukla güçlü savunma mekanizmalarını (genellikle sakınma ve/veya saldırganlık) canlandırdığı ve gazilerin bu yolla insanları kendisinden uzaklaştırarak arkadaşlığın, samimiyetin ve aşkın hassasiyetlerinden kendilerini korumaya çalıştıkları bildirilmiştir (Lantz ve Gregorie, 2000).

(2) Psikolojik belirtilere göre malul gazilerimiz dört kategoriye ayrılmıştır;

(a) Birinci kategoride (dört kişi), “Psikolojik yapımda hiçbir değişiklik olduğuna inanmıyorum” cevabını verenler,

(b) İkinci kategoride (dört kişi), “Kendimi daha olgun hissediyorum” cevabını verenler,

(c) Üçüncü kategoride (15 kişi), bir ile üç arasında değişen psikolojik belirtilerin kendisinde var olduğuna inananlar,

(d) Dördüncü kategoride de (sekiz kişi), TSSB belirtilerini çok sık bir şekilde yaşayanlar (dört ve daha fazla psikolojik belirtiler) ile sürekli psikolojik tedavi görenler oluşturmaktadır.

(3) 4 ncü kategoride yer alan bireylerin TSK’da devam etme oranlarının, diğer kategorilere oranla en düşük seviyede olduğuna tespit edilmiştir. Doğrudan emekli olma oranının ise 4 ncü kategoride en yüksek olduğuna görölmektedir. Bu durum, malul gazilerimizin psikolojik problem seviyelerinin, mesleğe yönelme ve ilgi göstermeyi olumsuz etkilediği değerlendirilmektedir.

(4) Olayın oluş şeklinin, psikolojik problemlerin derecesi ile yakın bir ilişkisi olduğuna görölmektedir. Özellikle mülakatlar esnasında ve istatistiki verilerin analizinde, dördüncü kategoriye giren gazilerimizin %37.5 ‘nin (üç kişi) çatışma esnasında yaralandığı ve hem yaralanmanın etkisi hem de çatışmanın boyutu ile ölüm riski yaşamış oldukları, diğerlerinin ise yaralanma öncesinde, ölüm riski olan çatışmalara girdiklerini ifade etmişlerdir. Mayına basma neticesinde yaralanmış ve göreve yaptıkları bölgede ölüm riski yaşamış her hangi bir çatışmaya girmemiş kişiler ilk iki kategoride yer aldıkları görölmektedir. Bu itibarla, malul gazilerimizin psikolojik açıdan ilk sınıflandırılmasında, “olayın oluş şekli” önemli bir gösterge olabileceği değerlendirilmektedir.

(5) Örneklem grubundaki malul gazilerimizin % 45.2'sinin (14 kişi) yaralanmadan önce, %41.9'unun (13 kişi) yaralanmadan sonra evlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, TSK Rehabilitasyon Merkezinde Yılmaz (2003) tarafından yapılan araştırmadaki evli olan gazilerin 17 sinin yani % 29,8' inin, 40'ının yani % 70,2' sinin ise yaralanmadan sonra evlenmiş olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi katılımcıların gazi olmaları evlenmelerine engel teşkil etmemiştir. Shehan'ın (1987) yaptığı çalışmada Vietnam gazilerinin, travma sonrası stres bozukluğunu aşmalarında iyileşme sürecinde etkili faktörlerden birisi, “evli ve eşi ile destekleyici bir ilişki içinde olmak” şeklinde bulunmuştur.

(6) Sinici ve arkadaşlarının (2004) yapmış oldukları çalışmada, ilkokul mezunları ile lise mezunlarının sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Eğitim seviyesi arttıkça kaygı düzeyinin azalması, hastaların eğitilerek, bilgilendirilerek, iyileştirmenin daha kolay ve daha hızlı mümkün olacağı kanısını doğurmaktadır. Araştırmamızdaki malul gazilerin %51.6'sının (16 kişi) yüksek lisans eğitimin tamamladığını, göreve dönüp emekli olan malul gazilerimizin tamamının (8 kişi) yüksek lisans yapanlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Eğitim seviyesinin artması ile kişilerin görevden ayrılma ve yeni bir iş kurma gibi belirsizlikle mücadele yeteneğinin artabileceği ve kaygı düzeyinin de buna paralel olarak azalabileceği değerlendirilmektedir.

e. Malul gazilerimizin mesleki kariyer süreçleri ve kariyer sorunlarına yönelik elde edilen sonuçlara aşağıda sunulmuştur:

(1) “TSK'da Görev Yapamaz” sağlık raporunu kariyerlerinin sonu olarak algılamış ve bu raporu aldığı anda “kendisini boşlukta” hissetmiştir.

(2) TSK'da tekrar görev alma nedenlerinin tercih sıralamaları, kariyeri keşfetme ve kurma aşamalarında farklılık göstermektedir. Bu durum, literatürde ifade edilenler ile uyum göstermektedir. Kariyerinin keşfi aşamasındaki birey, aldığı eğitim gereği sadece askerlik mesleğine angaje

olmuştur. Genç yaşta yaralanmış olması ve kariyerini henüz keşfedemeden yaşadığı belirsizlikler, kişilerin göreve dönme nedenlerindeki tercih sırasını değiştirdiği değerlendirilmektedir. Kariyerini kurma aşamasındaki bireyler, askerlik mesleği içinde seçmiş oldukları kariyer hedeflerini uygulama imkanı bulamayacaklarını anladıkları an, sistemden ayrılarak, başka mesleklerde kariyer imkanları peşine düşeceklerini tercihlerinde de ifade etmektedirler. Bu aşamadaki bireylerin tercih sıralaması, daha net ve kariyer geliştirme mantığına uygun bir sıra takip etmektedir.

(3) TSK’da tekrar görev alma nedenlerinin tercih sıralamalarında dikkati çeken bir husus da; subaylar ve astsubaylar arasındaki tercih farklılığıdır. Kariyerini keşfetme aşamasındaki astsubaylarımız, lise seviyesinde almış oldukları eğitim, tecrübe ve teknik bilgi yetersizliği ve toplumdaki itibarını devam ettirmeyi istemelerinden dolayı, TSK’da tekrardan görev almayı tercih etmişlerdir. Kariyerini kurma aşamasındaki astsubaylarımız ise, sahip olduğu teknik ve iş tecrübeleri sayesinde, çoğunluğu, doğrudan emekli olmuştur. Göreve dönen her iki gruptaki astsubaylarımızın Özel Kuvvetler Komutanlığı’nda görev yapmış olmalarının getirdiği aidiyet hissi, göreve dönme nedenlerinde “Arkadaş çevremi ve düzenimi değiştirmek istemiyorum” şeklinde kendisini göstermektedir.

(4) Malul gazilerimizin göreve dönme nedenleri genel olarak incelendiğinde, göreve tekrardan dönen subayların (26 kişi, göreve devam edenler ile göreve dönüp emekli olanlar birlikte değerlendirilmiştir) birinci derecede TSK’de tekrardan görev alma nedeni olarak, “Askerlik mesleğini çok sevmiş olmak” düşüncesi, % 62 ile (16 kişi) çoğunluğu teşkil etmiştir. İbicioğlu (2000), örgütsel bağlılığın iş görenlerin işe bağlılığını arttırdığını, işgücü devir hızını düşürdüğünü ifade etmiştir. Araştırmamızda elde edilen sonuçlar da bunu teyit etmiştir. Yine, İbicioğlu’nun (2000) ifadesine göre, örgütsel bağlılığın organizasyon tarafından aranan, işte kalmak için niyet, devam ve iş performansı gibi bir takım davranışsal sonuçları da beraberinde getirecektir.

(5) Malul gazilerimizin göreve tekrardan dönme nedenlerinin başında da güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Güvenlik aşamasında olduklarını gösteren ifadeler aşağıda belirtilmiştir;

- (a) Emekli olma hakkım vardı, yapamaz isem emekli olurum düşüncesi,
- (b) Genç yaşta yaralanmış olmak,
- (c) İstedğim ilde ve karargahta görevlendirilebilme hakkımın olması,
- (d) Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması,
- (e) Toplumda itibarımı devam ettirme isteği.

(6) Literatürde geçen kariyer aşamalarının aksine, 24 malul gazimiz kariyerlerinin keşif aşamasını, gerektirdiği yer ve zamanda yaşayamadan kariyerlerini kurma aşamasına geçmişlerdir. Göreve döndüklerinde ise, kariyerlerinin keşif aşaması faaliyetlerini devam ettirmek zorunda olmaları, bazı sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu sıkıntıların yaşanmasına, aşağıda ifade edilen nedenlerin etkili olduğu görülmüştür.

(a) Malul subaylarımızın karargahta görevlendirildiği kadrolar; en az binbaşı veya yarbay rütbesindeki subayların görev yapabileceği bilgi ve tecrübeye sahip olunması gereken kadrolardır. Ayrıca, kıt'alarda fiziksel beceriye dayalı işler ağırlık kazanırken, karargahlarda ise bir konu hakkında fikir üretme ve bu fikri yazıya dökme becerisi ağırlık kazanmaktadır.

(b) Askeri çalışma ortamının getirdiği disiplin, tertip ve düzen yazışma formatına da yansımış bulunmaktadır. "Askeri Yazışma Kuralları" olarak adlandırılan yazışma sistemi, karargahlarda çok önemli bir yer tutmaktadır.

(c) Kendi akranları kıt'alarda görev yaparken, genç yaşta karargahlarda göreve başlayan malul gazilerimiz, gerçeklerle karşılaşma şoku yaşamaktadırlar. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gibi kendilerinde fark edemedikleri psikolojik problemler de eklenince, göreve ilk başlama anı, en çok zorlandıkları dönem olduğu görülmektedir.

(7) Malul gazilerimizin en son görev yaptıkları yerler ile göreve tekrardan başladıkları ilk görev yerleri kıyaslandığında, Kara Kuvvetleri Karargahı'nda görevli malul gazi sayısında artış görülmektedir. Bu durum, kişilerin kariyer hedefleri ile bağlantılı olarak büyük karargahlarda görev yapmak isteğinin yanında, K.K. personel politikası gereği malul gazilerden “uzman personel” olarak istifade edilmesi düşüncesi sonucunda ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

(8) Görev yeri seçimlerinde, mesleki bilgi ve tecrübeye sahip bireylerin, kariyerlerini dikkate alarak seçim yaptıkları görülmektedir. “Göreve dönme kararınızın rasyonel olduğuna anıyor musunuz?” sorusuna, görev yerini kariyer amaçlı seçen kişilerin tamamı “Evet” cevabı vermesi ile “TSK'daki görev yerlerini tam bilemediği için ismine göre görev yeri seçen kişilerin tamamının “Hayır” cevaplarını vermeleri bu hipotezimizi destekler niteliktedir.

(9) İkamet edilen illin seçiminde kariyer düşüncesi, toplamda en önde yer almasının yanı sıra tercih sıralamasında, ailenin ikamet edilen ilde yaşaması, tercih edilen ilin memleketi olması ve GATA'nın bu ilde bulunması gibi nedenler ön planda yer aldığı görülmektedir. Malul gazilerimizin ikamet edilecek illerin seçiminde kariyer düşüncesinden çok, güvenlik ihtiyaçları önemli bir yer tutmaktadır. Güvenlik ihtiyacından kastedilen husus; ailelerinin ve akraba çevresinin vermiş olduğu güç ve desteğin etkisini kaybetmeme ile yeni bir ikamet yerinin getirdiği belirsizlikler ve güçlüklerden kaçınma şeklinde değerlendirilmektedir.

(10) Amirleri ile maluliyetleri hakkında iletişimde bulunan malul gazilerimiz, amirlerinin kendilerine karşı tutumlarını olumlu buldukları görülmüştür. Amirlerinin kendilerine ilgi gösterdiklerinin bir göstergesi olan “iletişimin”, kişilerin psikolojik yapılarındaki olumlu etkisinin yanında, iş tatminlerini ve çalışma performanslarını da olumlu etkileyebileceği değerlendirilmektedir.

(11) Göreve dönen malul gazi subay ve astsubaylarımızın, göreve başladıkları andaki mesleki bilgi ve tecrübe düzeylerini öğrenmek maksadıyla, “Atandırıldığınız görev yerine uygun

bilgi ve tecrübeye sahip olduğunuza inanıyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Bu soruya %81’i (21 kişi) “Hayır”, %19’u (beş kişi) “Evet” cevaplarını vermişlerdir. Bu sonuç, malul gazilerimizin genç yaşta yaralanmış olmaları ve karargahtan çok kıt’alarda görev yapmış olmalarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

(12) “Görev yerine uygun meslek içi/dışı bir eğitim aldınız mı?” sorusuna; %92’si (24 kişi) “Hayır”, %8’i (iki kişi) “Evet” cevaplarını vermişlerdir. “Amirlerinizin sizi mesleki açıdan eğittiğine inanıyor musunuz?” sorusuna; %54’ü (14 kişi) “Hayır”, %23’ü (altı kişi) “Evet”, %23’ü (altı kişi) ise “Kısmen” cevabını vermiştir. Atandırıldığı görev yerine uygun tecrübesi olmayan veya eğitim almayanların, amirleri tarafından eğitilmeleri arzu edilen bir durumdur. Tecrübesi olanların ve eğitim görmeyenlerin amirleri tarafından eğitilmemeleri de normal karşılanabilir. Fakat hiçbir tecrübesi olmayan, üstelik eğitim de almamış kişilerin, amirleri tarafından eğitilmemeleri normal gözükmemektedir. Grubun %36’sı (dokuz kişi) bu durumda olan bireylerden oluşmaktadır.

(13) Amirleri tarafından eğitilen ve eğitime gönderilen malul gazilerimiz mesleki zorlukları yenebilme ve kendilerini gösterebilme imkanı elde edebilecekleri değerlendirilmektedir. Karargahların yoğun ve zaman zaman değişen stresli çalışma ortamında, gazilerimizin hiçbir eğitim almamaları ve mesleki tecrübelerinin olmaması, TSSB’ye bağlı psikolojik problemlerini tetiklediği değerlendirilmektedir.

(14) Diğer bir bakış açısı ile konuyu ele aldığımızda ise, psikolojik problemleri olan malul gazilerimiz (özellikle içine kapanık ve sinirlilik hali olanlar), çevresinden gelebilecek olumsuz etkilere karşı içine kapanarak, çevresi ile kendisi arasına duvar örmekte ve iletişimi kesmektedir. Kendi sıkıntılarını ve sorunlarını ifade etmemektedir. İletişimi kapalı olan kişiyi eğitmek, stresli ve yoğun bir çalışma ortamında mümkün olamamaktadır. Sonuçta da malul gazimiz, kendi başına kalmaktadır. Meslek içi eğitimlere gönderilecek kişiler, kendilerini geliştirebilecek ve sisteme faydalı olabilecek kişilerden seçilmektedir. Bu durumda malul gazilerimiz tutum ve davranışları ile

elenmiş olmaktadır. Tam anlamıyla kısır bir döngü olan bu durumdan, amirlerin sabırlı ve sürekli bir çabası ile çıkılabileceği değerlendirilmektedir. Sorunun bundan sonraki kısmı, tamamıyla amirlerin liderlik yeteneklerine kalmış olduğu düşünülmektedir.

(15) Göreve döndükten sonra emekli olan subaylarımızın tamamı, yüksek lisans eğitimi almıştır. Berg (1991) ve George (1989), eğitim seviyesi ile ayrılma isteği arasında olumlu yönde ilişki bulmuştur. Kişinin eğitim seviyesi arttıkça, ayrılma isteği de artmaktadır. Daha iyi eğitilmiş insanlar, nispeten az eğitilmiş insanlara göre ayrılmaya daha fazla meyillidirler. Araştırmamızda da, yüksek lisans eğitimi almış subaylarımızda ayrılma isteğinin arttığı görülmektedir.

(16) “Bu olayın başınıza gelmemiş olduğu haliniz ile şimdiki halinizi kıyasladığınızda, mesleki kariyeriniz açısından kaybettikleriniz var mı? varsa nelerdir?” sorusuna; %61.5’i (16 kişi) “kurmay subay veya belki de paşa olabilirdim”, %65.4’ü (17 kişi) “Yurt dışı daimi görevlere gidememek”, %46.2’si (12 kişi) “Kıt’a komutanlığı yapamamak”, %7.7’si (iki kişi) de “Askeri hakim olamamak” cevaplarını vermişlerdir. Bu soruya verilen cevaplar, bireylerin sağlık durumlarından kaynaklanan hukuki mevzuat engelleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kıt’a komutanlığı yapmak haricindeki diğer kariyer hedefleri, tezin yazım aşamasında ilgili yönetmeliklerde yapılan düzenlemeler ile malul gazilerimize hak olarak tanınmıştır. Ayrıca, bu soruya verilen cevaplar neticesinde, malul gazi subay ve astsubaylarımız, rütbe yükselmesini kariyer hedefi olarak görmedikleri ortaya çıkmıştır.

(17) Göreve dönen gazilerimizin tamamı (26 kişi), kurumları tarafından kendilerine herhangi bir kariyer planlaması yapılmadığı ifade etmişlerdir. Tunç’un (2000) araştırmasına göre, kariyeri planlanan ve kariyer yolunda ilerleyen çalışanın, eğitim ile yeterliliklerinin artırılması, bireysel gelişime teşvik edilmesi, kendi için bir geleceğin planlandığının ve kendisinin düşünüldüğünün hissettirilmesi, terfi etmesi, ücretinin artması, yetki ve sorumluluklarının değişmesi ve/veya artması,

sosyal haklarının düzenlenmesi, v.b. faktörlerin çalışanın iş tatmini üzerinde direk veya dolaylı olarak etkili olabilecek faktörler olduğu ortaya çıkmıştır.

(18) Emeklilik genelde 55 - 65 yaşlarında oluşmakta ve emeklilik zamanı yaklaştıkça bireyin gücü, sorumlulukları ve kariyeri azalmaktadır. Bazıları için bu durum bir şoktur. Şüphesiz, emeklilik birinin kariyerinin son bulma halidir. Bazıları emeklilik dönemine ait planlar yaparken, bazıları da örgütten ayrılmayıp danışmanlık yaparak o güne kadar kazandığı deneyimlerinden örgüte ve genç çalışanlara tecrübelerini aktarırlar (Budak ve Tozkoparan, 1995). Fakat, doğrudan emekli olan malul gazilerimizin emeklilik dönemleri, normal bir sürecin haricinde ve mesleklerinde yeterli tecrübe kazanmadan meydana gelmektedir. Bu durumdaki bireyler, emeklilik için zihni bir hazırlık süresi yaşayamamaktadırlar.

(19) Doğrudan emekli olan malul subayın birinci derecede emekli olma nedeni “Sağlık durumum TSK’da etkili görev yapmama engel teşkil edeceği” düşüncesi oluştururken, doğrudan emekli olan malul astsubayların birinci derecede emekli olma düşüncelerinin %50’sini (iki kişi) “Emekli olanlara sağlanan hakların cazibesi”, % 25’ini (bir kişi) “TSK’da mesleki açıdan bir gelecek görememesi”, %25’ini (bir kişi) “TSK’da görev yapmayı istememem”, % 25’ini (bir kişi) de “Amirlerimin etkisi ile emekli oldum” düşüncesi oluşturmaktadır. Bu durum, astsubayların, TSK içindeki kariyer hedeflerinin kısıtlı olması ile gelir düzeyinin düşük olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Daloğlu’nun (2002) TSK’da yapmış olduğu bir araştırmada, özellikle astsubayların terfi imkanlarının olmaması iş tatminlerinin düşmesinde ve ayrılımlarında oldukça önemli rol oynadığı tespit edilmiştir.

(20) Emekli olan malul gazi subaylarımızın %55’i (beş kişi) birinci derecede emekli olma nedeni olarak, TSK’da mesleki açıdan bir gelecek göremediklerini ifade etmişlerdir. Aynı şahıslar, “Bu olayın başınıza gelmemiş haliyle, şimdiki halinizi kıyasladığınızda kazandıklarınız ve

kaybettiklerinizi nelerdir?” sorusuna, %100’ü “Kurmuy, belki de paşa olabilirdim”, %80’ni (4 kişi) “Yurt dışı daimi göreve gidememek ile kıt’a komutanlığı yapamamak” şeklinde cevap vermişlerdir.

(21) Göreve döndükten sonra emekli olan malul gazi subaylarımızın TSK’da kariyer hedeflerinin olduğu, bunun için de yabancı dil ve yüksek lisans eğitimleri ile kendi yeteneklerinin geliştirdikleri fakat, hukuki mevzuatlardaki sağlık engelleri nedenleri ile mesleki kariyer hedeflerine ulaşamadıkları için emekli oldukları görülmüştür. Mumphrey (1969), bu durumu şu şekilde ifade etmektedir. Örgüt tarafından karşılanamayan beklentiler, düş kırıklığı, moral bozukluğu ve strese yol açarak örgütsel sadakati azaltacaktır. Sonuçta, motivasyonu ve performansı azalan, işten beklediği doyumu alamayan kişi, başka yerde iş aramaya yönelecektir. Bu sorunlara ilave olarak, daha sonra izah edilecek olan “emekli olanlara sağlanan hakların cazibesi” de eklenince, emeklilik kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

(22) Halen TSK’da görevine devam eden malul gazilerimizin emekli olma veya göreve devam etme arzuları ve nedenleri araştırılmak istenmiştir. Mülakatlar esnasında, “Emekli olmayı düşünüyor musunuz? Neden?” sorularına göreve devam eden subayların %63’ü (10 kişi) “Evet, İş tatminsizliği”, %44’ü (7 kişi) “Evet , mesleki kariyerimi geliştiremeyeceğim düşüncesi”, %38’i (altı kişi) “Evet, Emekliliğin getireceği maddi haklardan istifade” cevaplarını vermişlerdir. İş tatminsizliğine neden olan sorunların şunlar olduğu görülmektedir;

(a) Görmüş oldukları eğitimlerden (yabancı dil ve yüksek lisans) elde ettikleri bilgileri görev yerlerine yansıtamamaları,

(b) İşlerinin tekdüze olması ve kendilerini geliştirmemesi,

(c) Herhangi bir projeyi takip ve geliştirmekten çok, idari işler ile meşgul olunması, verimsiz çalışma saatleri ve fazla mesai,

(d) Sağlığının, görevini tam anlamıyla yapmasına engel teşkil etmesi (başından yaralı olanlar).

(23) Emekli olanlara sağlanan ekonomik ve sosyal haklardan dolayı, emeklilik ekonomik açıdan daha cazip hale geldiği görülmektedir. “Göreve dönen personele emekli olanlara sağlanan haklar verilmiş olsa idi, emekli olur muydunuz?” sorusuna, emekli olan malul gazi astsubaylarımızın (dört kişi), %75’i (üç kişi) “hayır emekli olmam” cevabını vermiş olması bu hipotezimizi doğrular niteliktedir. Aynı soruya emekli olmuş subayların (dokuz kişi, biri doğrudan emekli olmuş) % 66’sı (göreve dönüp emekli olan beş subay ile doğrudan emekli olmuş bir subay) “Evet yine de olurum” cevabını, %34’ü de (göreve dönüp emekli olan üç subay) “hayır emekli olmam” cevabını vermiştir. Beş malul gazi subayın, “Evet, yine emekli olurum” cevabını verme nedeni olarak, emekli olduktan sonra sivil sektörde çalışmaları ve gelir düzeylerinin daha iyi seviyelerde olmalarının etkili olduğu değerlendirilmektedir. Araştırmamızda ve araştırmacının gözlemlerinde, malul gazilerimizde emeklilik düşüncesinin oluşması durumunda, emekli olmanın kaçınılmaz olduğu görülmüştür. Daha önce yapılan araştırmalarda da, ayrılma isteği ile ayrılmanın gerçekleşmesi arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur (Dalessio ve arkadaşları, 1986).

2. Teklifler

Çalışmamızın bu bölümünde, analizlerden elde ettiğimiz sonuçlara yönelik tekliflerde bulunulacaktır.

a. Sosyal ve ekonomik haklara yönelik teklifler;

(1) Genelkurmay Başkanlığı tarafından, Başbakanlığa teklif edilen gaziler ile ilgili bir birimin kurulmasının, gazilerin sosyal ve ekonomik haklarının takibi ve sorunlarının tek elden çözülmesi açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

(2) Malul gazi unvanı, kanunlardaki şartlara haiz emekli olan personele verilmektedir. Yani bu hak, unvan, emekli olunduktan sonra kazanılmaktadır. Göreve devam eden subay ve astsubaylar, kanunlardaki şartları taşımasına rağmen malul gazi unvanı alamamaktadırlar. TSK'da tekrardan görev alan malul gazi subay ve astsubaylarımıza da "malul gazi" unvanının verilmesi,

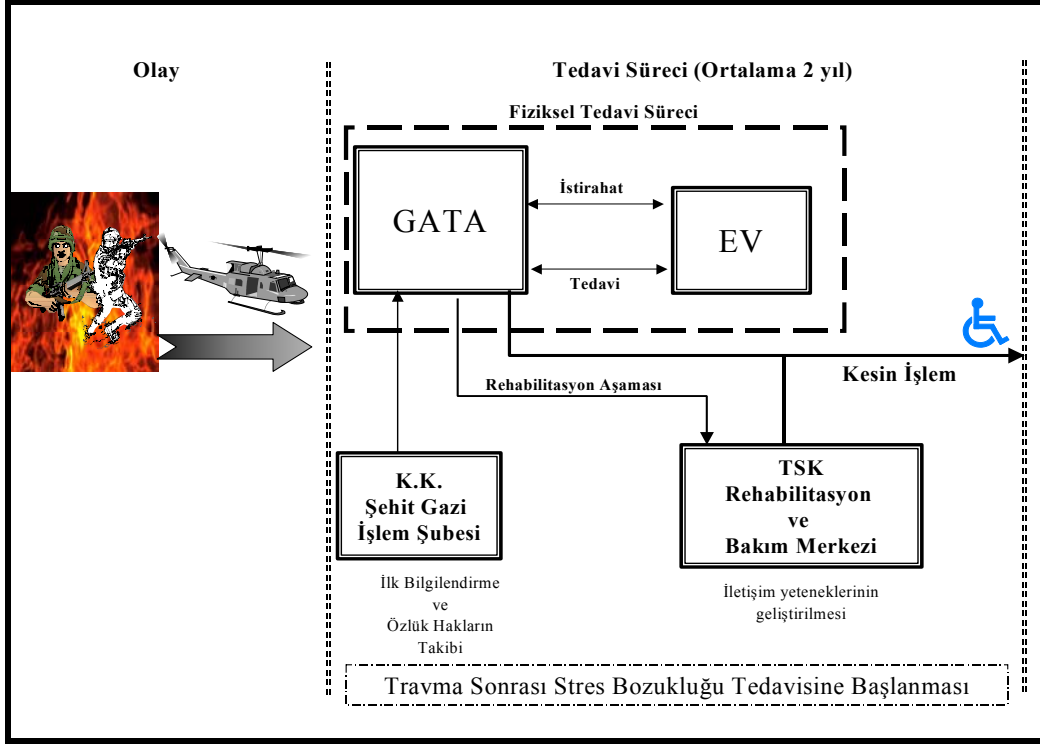
(3) Emekli olan malul gazilerimiz, malul gazi olmalarından dolayı elde ettikleri sosyal ve ekonomik hakların göreve dönen malul gazi subay ve astsubaylarımıza da verilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

b. Tedavi süreçleri esnasında yapılması gereken faaliyetler (Şekil-5);

(1) Fiziki tedavileri esnasında başlamak üzere, gazilerimizin psikolojik sorunlarına yönelik tedavilerinin yapılmasını,

(2) Yaralanma anından, yeni görev yerine atanmasına kadar geçen süre içerisinde, görev yaptığı birlik komutanları ve çalışma arkadaşları tarafından ilgilenmelerini (telefon, ziyaretler v.b),

(3) Gelecek ile ilgili belirsizliklerin (sağlık durumu, gelecekteki meslek hayatı v.b) giderilmesi için, ilgili kuvvetlerin Şehit Gazi İşlem Şubeleri tarafından halen yürütülen bilgilendirme faaliyetlerine ilave olarak, kendi sağlık durumuna benzer, mesleğinde temayüz etmiş malul gazilerimiz ile birebir görüştürülmesi sağlanarak ilk bilgilendirmenin yapılmasını,

Şekil-5: Malul gazilerimizin tedavi süreçlerinde yapılması teklif edilen faaliyetler

(4) Malul gazilerimizin ilk tedavileri esnasında, refakatçı olarak kalan aile bireylerinin morallerinin artması ve yaşadıkları belirsizlikleri azaltmak amacıyla da ilk bilgilendirmenin malul gazimizin aile bireylerine de yapılmasını,

(5) İlk bilgilendirme esnasında;

(a) Maluliyeti ile ilgili muhtemel tedavi süreci,

(b) Tedaviler sonucunda, maluliyetinin hayatına ve mesleğine kariyerine olabilecek etkileri,

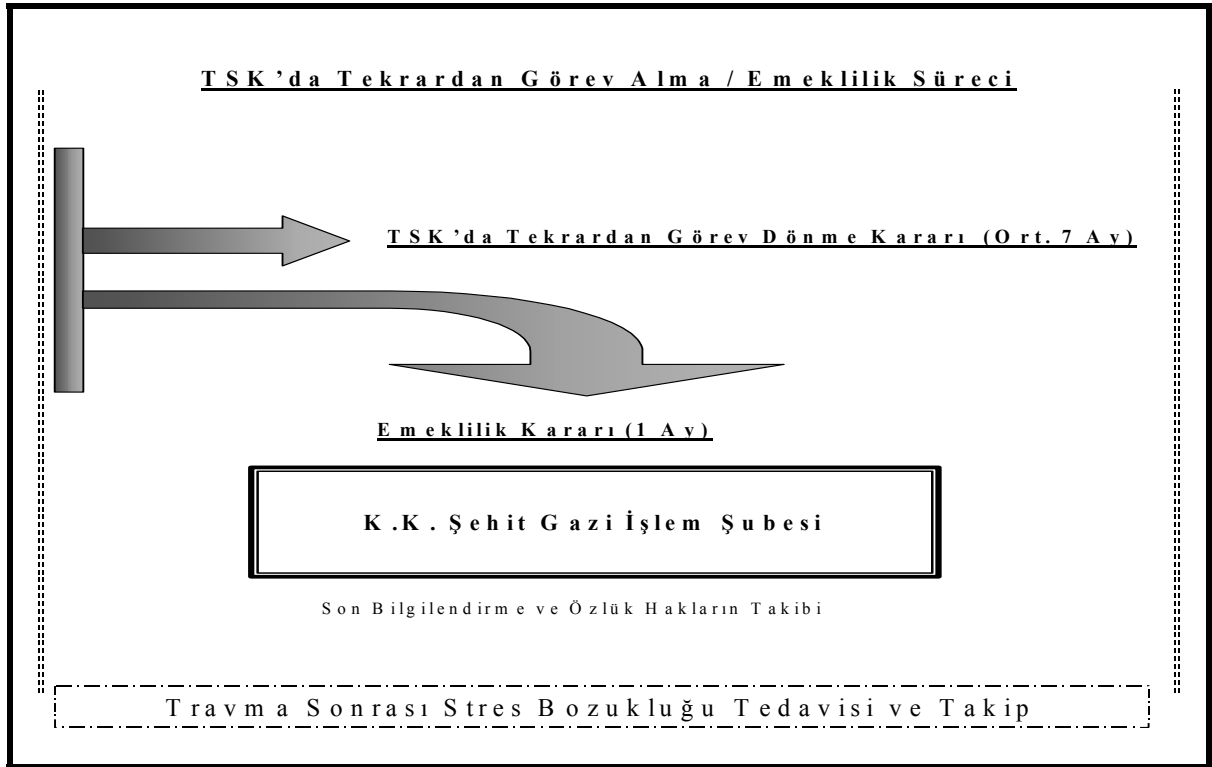
(c) Benzer durumda olan malul gazi subay veya astsubaylarımızın durumları,

(d) Elde edeceği sosyal ve ekonomik haklarla ilgili bilgi verilmesini,

(6) Fizik tedavi haricindeki tedavilerinin bitiminden sonra, protez/ortezlerinin yapılması ve fizik tedavi ve rehabilitasyon aşamasının, TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi'nde yapılmasını ve bu merkezde, gazilerimizin psikolojik tedavileri ile birlikte iletişim yeteneklerinin geliştirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

c. Kesin işlem sağlık raporu alınmasından göreve dönme/ emekli olma aşamasına kadar geçen süre içerisinde yapılması uygun görülen faaliyetler (Şekil-6).

“Keşke TSK’da kalsaydım” veya “keşke emekli olsaydım” gibi pişmanlıkların ve kayıp yılların engellenebilmesi maksadıyla, “TSK’da Görev Yapamaz” Kesin İşlem.Sağlık Raporu alınmasını müteakip, K.K. Şehit Gazi İşlem Şubesi tarafından aşağıdaki bilgilendirme faaliyetinin yapılması uygun görülmektedir.

Şekil-6: Kesin İşlem Sağlık Raporu alınmasından göreve dönme/ emekli olma aşamasına kadar geçen süre içerisinde yapılması uygun görülen faaliyetler

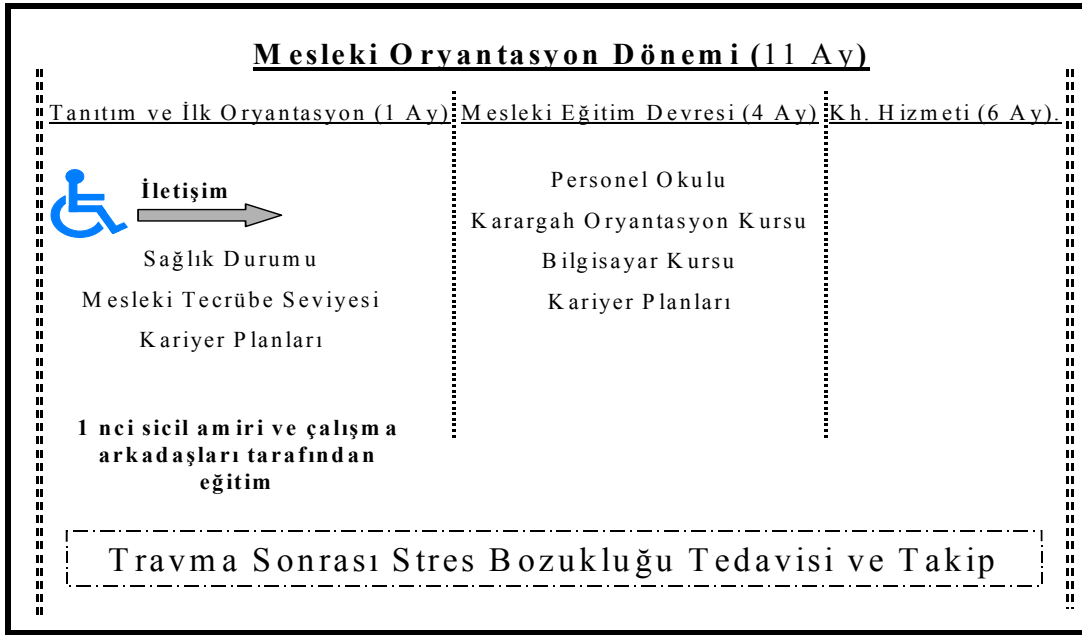
- (1) Elde edeceği ekonomik hakların neler olacağı ile bunları en ekonomik bir şekilde nasıl değerlendirebileceği,
- (2) TSK’da tekrardan göreve dönme ile emekli olma durumunda, sosyal ve ekonomik kayıp veya kazançların neler olabileceği,

(3) TSK'da görev alması durumunda, mevcut sağlık durumuna uygun görev yerleri hakkında bilgilendirme.

Bu aşamada emekli olmayı isteyen genç subaylarımıza, TSK'da tekrardan görev alarak, hiç değilse yüksek lisans eğitimi aldıktan sonra emekli olmaları konusunda yönlendirilmeleri uygun görülmektedir.

ç. Mesleki Yaşantıları ve Kariyerlerine Yönelik Teklifler

(1) TSK'da göreve dönen malul gazi subay ve astsubaylarımız, kariyerlerinin keşif aşamasını yaşayamadan kariyerlerinin kurma aşamasına geçmeleri ve sağlık durumlarının çalışma ortamına adaptasyonu için ortalama 11 aylık mesleki oryantasyon süresine ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu aşamada, aşağıda belirtilen faaliyetlerin yapılması uygun görülmektedir (Şekil-7).

Şekil-7: TSK'da tekrardan göreve dönen malul gazilerimizin mesleki oryantasyon dönemi

(a) Göreve başlanılan ilk bir ay içerisinde, malul gazilerimiz 1 nci ve 2 nci sicil amirleri ile iletişimde bulunarak, sağlık durumu, fiziki imkan ve kabiliyetleri, mesleki tecrübe ve bilgi düzeyi ile mesleki kariyer planları hakkında amirlerini bilgilendirmesi gerekmektedir.

(b) Yine bu dönemde, amirleri ve çalışma arkadaşları tarafından, karargahtaki diğer personele malul gazimiz tanıtılmalıdır. Fırsat eğitimleri şeklinde de mesleki bilgi düzeyleri geliştirilmeye çalışılmalıdır.

(c) İletişim esnasında çalışma arkadaşları ve amirleri tarafından, malul gazimizi destekleyici mahiyette konuşmaların yapılması ve aşağıdaki ifadelerden sakınılması, sağlıklı bir iletişim için uygun görülmektedir.

(I) Bende iç güvenlik bölgesinde görev yaptım, çok çatışmaya girdim, çok yaralı ve şehit gördüm.

(II) Haline şükret, senin durumun çok iyi, senden daha kötü durumda olanlar var.

(III) Sakatlık önemli değil her şey kafada biter, bu işi beyninde halletmelisin.

(d) Karargahlarda görev alacak malul gazilerimizin bilgisayar kullanma ve karargah subaylığı yeteneğinin artırılması maksadıyla, meslek içi kurslara gönderilmesi gerekmektedir

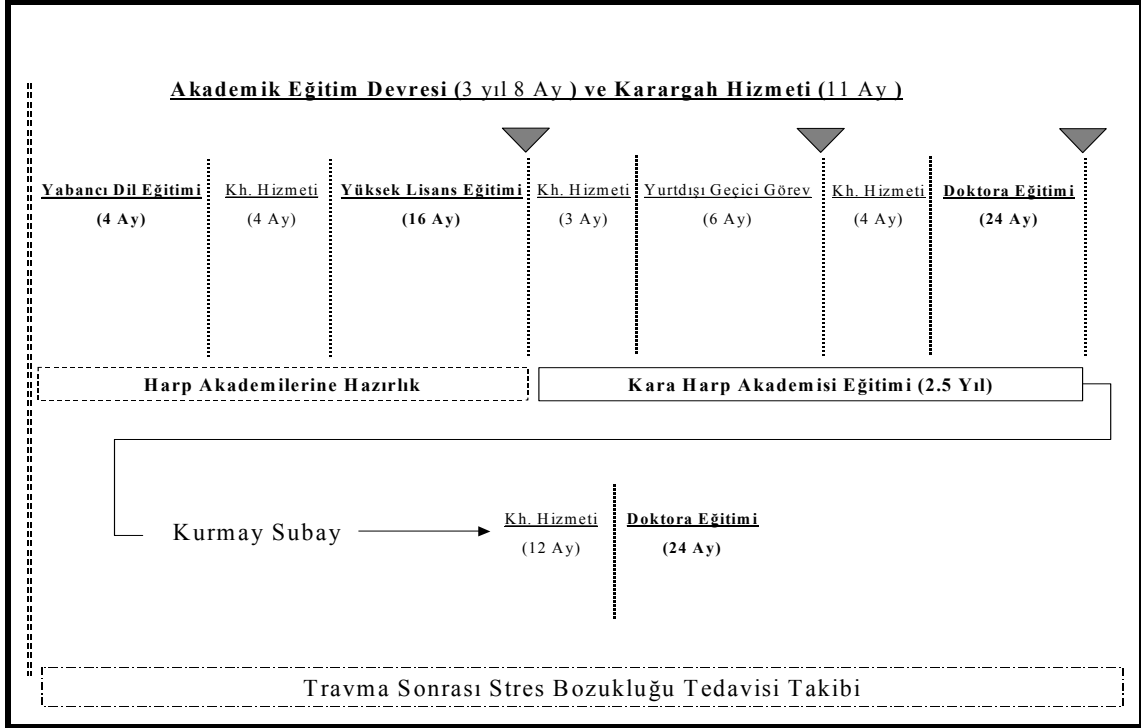
(e) Meslek içi eğitim alan malul gazilerimiz dört aylık karargah hizmeti esnasında da amirleri tarafından yönlendirilerek, pratiklerinin geliştirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

(2) TSK'da tekrardan göreve dönen malul gazi subaylarımızın akademik eğitim ve karargah hizmet devreleri (Şekil-8)

(a) TSK'da uzman personel açığını gidermek, göreve dönen malul gazilerimizden emekli olmak isteyenlerin, sivil ortamlarda daha rahat iş bulabilmelerini sağlamak ve zorluklarla mücadele yeteneklerini geliştirmek maksadıyla, halen yürütülmekte olan yüksek lisans ve doktora eğitimlerinin verilmesine devam edilmesi uygun görülmektedir.

(b) Malul gazi subaylarımızın sicil alabilme ve rütbe yükselebilmeye süreleri de dikkate alınarak, öncelikle yabancı dil eğitiminden doktora eğitimine kadar akademik açıdan alması gereken eğitimler ile karargah hizmet süreleri Şekil-8'de gösterilmiştir (Doktora eğitiminin tez dönemi karargah hizmeti esnasında yapılacağı için 24 ay olarak gösterilmiştir).

(c) Şekil-8’de de görüldüğü gibi, her bir akademik eğitim sonrasında, malul gazi subaylarımızın göreve devam etme veya emekli olma isteklerini de dikkate alarak, karar aşamaları bulunmaktadır (gri üçgenler).

Şekil-8: TSK’da tekrardan göreve dönen malul gazi subaylarımızın akademik eğitim ve karargah hizmet devreleri

(d) Ayrıca, kurmay subay olmak isteyen malul gazi subaylarımıza, yüksek lisans eğitimi bitimine kadar, Kara Harp Akademisi’ne hazırlanma imkanı verilmiş olmaktadır. Kara Harp Akademisi eğitimi sonrasında da doktora eğitimi verilerek, TSK’nın ihtiyacı olan, genç, akademik eğitime sahip kurmay subaylar yetiştirilmiş olacaktır. Tablo-63’de malul gazi subayların akademik eğitimleri ve karargah hizmet süreleri ile akademik eğitim sonrası rütbeleri gösterilmektedir. Tablo-63’e göre, akademik eğitim sonrası TSK’ya proje subayı bazında en çok fayda getirebilecek kesim, teğmenliğinin ikinci yılında yaralanmış olanlar ile üsteğmenliğinin altıncı yılı arasında yaralananlar görülmektedir. Tablo- 63: Malul Gazi Subayların Akademik Eğitimleri ve Karargah Hizmet Süreleri ile Rütbeleri

Yaralandığı Andaki Rütbesi	Rütbe Yılı	Tedavi Süresi (2 Yıl)	Göreve Dönme Süresi (7 Ay)	Mesleki Oryantasyon Süresi (11 Ay)	A	B	C	D	E	F	G	Akademik Eğitim Sonu Rütbesi
Teğmen	2	Ütgm.							Yzb.			Yzb. (4 ncü Yılı)
	3	Ütgm.						Yzb.				Yzb. (5 nci Yılı)
Üsteğmen	1							Yzb.				Yzb. (6 ncü Yılı)
	2						Yzb.					Bnb. (1 nci Yılı)
	3			Yzb.							Bnb.	Bnb. (2 ncü Yılı)
	4		Yzb.								Bnb.	Bnb. (3 ncü Yılı)
	5	Yzb.								Bnb.		Bnb. (4 ncü Yılı)
	6	Yzb.						Bnb.				Bnb. (5 nci Yılı)
Yüzbaşı	1						Bnb.					Yb. (1 nci Yılı)
	2						Bnb.				Yb.	Yb. (2 ncü Yılı)
	3			Bnb.							Yb.	Yb. (3 ncü Yılı)
	4		Bnb.							Yb.		Yb. (4 ncü Yılı)
	5	Bnb.						Yb.				Yb. (5 nci Yılı)
	6	Bnb.						Yb.				Alb. (1 nci Yılı)

A : Yabancı Dil Eğitimi (4 Ay)   E : Yurtdışı Geçici Görev (6 Ay)
B : Kh. Hizmeti (4 Ay)   F : Kh. Hizmeti (4 Ay)
C : Yüksek Lisans Eğitimi (16 Ay)   G : Doktora Eğitimi (24 Ay)(Tez dönemi hariç)
D : Kh. Hizmeti (3 Ay)

(f) Malul gazilerimizden, akademik eğitim almış kurmay subay olarak istifade edebilmek için, teğmenliğinin ikinci yılında yaralanmış olanlar ile üsteğmenliğinin ikinci yılı arasında yaralanmış dört devrenin kurmay subay olmaları için yönlendirilmeleri ve teşvik edilmeleri uygun görülmektedir (Tablo-64).

Tablo-64: Malul Gazi Subayların Akademik Eğitimleri ve Karargah Hizmet Süreleri ile Rütbeleri

Yaralandığı Andaki Rütbesi	Rütbe Yılı	Tedavi Süresi	Göreve Dönme Süresi	Mesleki Oryantasyon Süresi	A	B	C	D	E	F	Akademik Eğitim Sonu Rütbesi
Teğmen	2	Üğm.						Yzb.		Bnb.	Bnb. (1 nci Yılı)
	3	Üğm.						Yzb.		Bnb.	Bnb. (2 ncü Yılı)
Üsteğmen	1							Yzb.	Bnb.		Bnb. (3 ncü Yılı)
	2						Yzb.		Bnb.		Bnb. (4 ncü Yılı)

A : Yabancı Dil Eğitimi (4 Ay) E : Kh. Hizmeti (12 Ay)
B : Kh. Hizmeti (4 Ay) F: Doktora Eğitimi (24 Ay)(Tez dönemi hariç)
C : Yüksek Lisans Eğitimi (16 Ay)
D :Harp Akademileri Eğitimi (32 Ay)

d. Malul gazilerimizin psikososyal yönlerinin iyileştirilmesine yönelik teklifler:

Shehan (1987)'in yaptığı çalışmada Vietnam gazilerinin, travma sonrası stres bozukluğunu aşmalarında iyileşme sürecinde etkili faktörlerden birisi, “evli ve eşi ile destekleyici bir ilişki içinde olmak” şeklinde bulunmuştur. Amerika’ da yapılan başka bir araştırmaya göre de, Vietnam harbi gazilerinin çocuklarının okula karşı tavırlarının diğer çocuklardan daha az ilgili olduğu, babalarına daha çok olmakla birlikte ebeveynlerine karşı daha çok negatif tavırlar takındıkları ve annelerinin onların davranışlarını diğer çocukların annelerinden daha problemliler değerlendirildikleri görülmüştür (Dansby ve Marinelli, 1999).

Bu itibarla, malul gazilerimizin sosyal ve psikolojik durumlarını, dolaylı yoldan iyileştirmek ve topluma kaynaşmalarını hızlandırmak amacıyla, malul gazi eşleri ve çocuklarına yönelik, aşağıda esasları belirtilen bilimsel içerikli, sosyal ve psikolojik çalışmaların yapılması uygun görülmektedir.

(1) Öncelikle, Ankara’da başlatılacak pilot uygulama sonuçlarına göre, çalışmaların Türkiye geneline yaygınlaştırılması hedeflenecektir.

(2) K.K. Şehit Gazi İşlem Şubesi tarafından resmi bir proje olarak yürütülecek çalışmanın, uygulayıcıları, Sayın K.K.K’nın değerli eşinin önderliğinde, karargahta bulunan subay ve astsubay

eşlerinden uygun nitelikte ve gönüllü olanlar olacaktır. Çalışma grubunun adı, projeyi de çağrıştıracak şekilde “ Gazilere Moral Destek Platformu/Grubu” olabileceği uygun görülmektedir.

(3) Gazilere Moral Destek Platformu/Grubunun muhtemel teşkilat yapısı, malul gazilerimizin statülerine göre oluşturulacaktır. Örnek olarak, K.K. Personel Başkanlığı malul gazi subaylardan, K.K. Harekat Başkanlığı, malul gazi astsubaylardan v.b. sorumlu olması.

(4) Çalışmanın uygulama aşamasında, Türkiye Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri Derneği'nin ilgili personelinin katılımı ile de derneğin işlevselliğinin artırılması sağlanmalıdır.

(5) İcra edilmesi uygun görülen çalışmanın aşamaları;

(a) Bilimsel hazırlık aşaması; K.K.Şehit Gazi İşlem Şubesi tarafından, gazi eş ve çocuklarına yönelik yapılmış yurtiçi ve dışı bilimsel araştırmalar incelenecektir.

(b) Mülakat /görüşme formunun hazırlanması; Başta GATA Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Başkanlığı ve gerekli diğer bilim dalları ile yapılacak koordine ve ortak çalışmalar sonucunda, malul gazilerimizin muhtemel sorunlarını tespitiye yönelik, mülakat esnasında sorulacak sorular ve aranacak hususlar belirlenecektir.

(c) Malul gazilerin tespiti, sınıflandırılması: Mülakat yapılacak evli malul gazilerimizin adresleri ve telefon numaralarının tespit edildikten sonra TSK'daki statülerine göre sınıflandırılacaktır.

(d) Mülakat gruplarının oluşturulması; Malul gazilerimizin statülerine göre yapılan sınıflandırma neticesinde oluşturulacak mülakat grupları, her sınıfın oranına göre sayıları artırılabilir. Örnek olarak, subaylardan oluşan malul gazilerimize, K.K. Personel Başkanlığı'nda görevli general, subay ve astsubay eşleri ile psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan bir mülakat grubunun görevlendirilmesi.

(e) Mülakat gruplarına bilgilendirme seminerleri düzenlenmesi; Mülakatın amacı ve önemi, izlenecek yöntemler, karşılaşılabilecek durumlara karşı muhtemel hareket tarzları, malul gazi

eşlerinde görülebilecek muhtemel psikolojik etkiler ile nihai hedefler hakkında bilgilendirme seminerlerinin düzenlenmesi.

(f) Mülakatlar için randevuların alınması;

(g) Ön mülakatların yapılması;

(h) Mülakat sorularının yeniden düzenlenmesi ve karşılaşılan sorunlara karşı yeni davranış şekillerinin geliştirilmesi: Bu aşamada, mülakat sorularına ilaveler, değiştirmeler ve iptaller yapılarak yeni mülakat sorularının hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca, mülakatlar esnasında karşılaşılan olumsuz durumlara (malul gazi eşlerinin iletişim kurmak istemeleri, agresif davranışlar sergilemesi v.b.) karşı davranış şekillerinin geliştirilmesi .

(i) Verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması: Verilerin analizi ve yorumlanması, GATA Halk Sağlığı ABD Başkanlığı ile koordineli yapılması gerekmektedir.

(j) Bulgular neticesinde, amaca uygun faaliyetlerin tespiti ve planlanması.

(k) Planlanan faaliyetlerin uygulanması;

(l) Uygulamaların geri beslemesinin yapılması,

(m)Nihai olarak uygulanması uygun görülen yöntemlerin yazılı doküman olarak basımı ve yayımı.

(6) Yukarıda izah edilen çalışmalar neticesinde, malul gazilerde görülecek problem seviyeleri esas alınarak yapılacak önceliklere göre, tespit edilecek zaman aralıkları ile yapılacak sosyal faaliyetlerin icra edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

(7) Mülakatlar esnasındaki anlatımlarda, malul gazilerimizin toplumda ve aile ilişkilerinde karşılaştıkları olumlu ve olumsuz olaylar not edilerek, daha sonra malul gazilerimizin iletişim yeteneklerini geliştirmek maksadıyla yapılacak terapilerde örnek olay olarak kullanılması uygun olacaktır.

(8) Nihai olarak uygulanması uygun görülen yöntemlerin, Türkiye geneline yaygınlaştırılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, M.C.C. (1994). *The Best War Ever : America and World War 2* . Baltimore : John Hopkins University Press.
- Aguilar, F.J. (1998). *General managers in action*. New York: Oxford University Press.
- Amerikan Psikiyatri Birliği.(2001). *DSM-IV-TR Tanı Ölçütleri*.(E. Koroğlu, Çev.).Ankara: Hekimler Yayın Birliği
- Argle, M., Gardner, G. & Cioffi, F. (1970). Supervisory methods related to productivity, absenteeism & laborturnover. *In Management & Motivation*, Edeted by Vroom,V.H.&Deci,EL., 5 Ed., Great
- Ateş, S.(1979). *Yeni İslam ilmihal.i* Ankara: Kılıç kitabevi.
- Aytaç, S. (1997). *Çalışma yaşamında kariyer yönetimi, planlaması, geliştirilmesi, sorunları*.İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (2002). Osmanlı İmparatorluğu'nda kolonizatör Türk dervişleri. *Türkler Ansiklopedisi* içinde (9,133-153).
- Battal, S. ve Özmenler N..(1997). *Posttravmatik stres bozukluğu ve akut stres bozukluğu*, Psikiyatri Temel Kitabı Ankara , Cilt 1, Medico Graphics Basımevi, 505-515
- Battal S. ve Ak, İ. (1995). *Posttravmatik stres bozukluğu, anksiyete monografileri serisi*. Ankara: Medikomat Yayınevi.
- Battal, S. ve Erden C.(1992). Harekat alanında savaş stres reaksiyonunun araştırılması. *TSK X. Askeri Tıp Kongresi*. GATA Basımevi. 245-252
- Beache, D. S.(1980). *Personnel the management of people at work*. (4th Edt.), New York: Mcmillan Publishing Company.
- Beache, D.S. (1985). *Personnel the management of people at work*. (5th Edt.), New York: Mcmillan Publishing Company.

- Berg, T.R. (1991). The importance of equity perception and job satisfaction in predicting employee intent to stay at television station. *Group and Organizational Studies*. 16, 268-284.
- Budak, G. ve Diğlerleri.(1995) *Kariyer planlaması ve kariyerde plato, bir pilot uygulama*.İzmir: Yayınlanmamış Araştırma Raporu,
- Can, H.,Akgün ve Kavuncubaşı .(1995). *Kamu ve özel kesimde personel yönetimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cascio, F.W. (1992). *Managing human resoueces, productivity, quality of work*. New York: McGraw Hill.
- Cebeci, S. (2002). Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri .(2. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım LTD ŞTİ.
- Coleman, P. & McCulloch, M.A..(1990). Societal Change, Values and Social Support: Exploratory Studies into Adjustment in Late Life. *Journal of Aging Studies*, (4), 321-332.
- Coleman, P.(1999).Creating a Life Story :The Task of Reconciliation. *The Gerontologist*,(39),133-139.
- Dal, Ü. ve Hatipoğlu, S. (1997).Ampute hastalarının normal yaşama dönmeleri. *GATA Bülteni*, 39 (4),458-460
- Dallessio, A., Silverman, W. & Schuck, J. (1986). Paths to turnover; A re-analysis and review of existing data on the mobley, horner and hollingsworth's turnover model. *Human Relations*, 39, 245-264.
- Daloğlu, M. (2002). *TSK'da işgücü devri; iş tatmini, örgüte bağlılık ve ayrılma isteği çerçevesinde bir inceleme*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler İşletme ABD.
- Dansby, V.S. & Marinelli R.P..(1999). Adolescent children of Vietnam combat veteran fathers:a population at risk', *Journal of Adolescence*, 329-340.

- De Cenzo, D.A. & Robbins S.(1999). *Human resource management*. (6th.Edt.) New York: John Willey & Sons Inc..
- Deering, C. (1996). *Unique Patterns of Comorbidity in Posttraumatic Stress Disorder From Different Sources Of Trauma Comprehensive Psychiatry*. 37(5), 336-346
- Divitçioğlu, S.(2000). *Osmanlı Beyliğinin kuruluğu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Doğan, S.(1993). *Organ ve fonksiyon kaybı olan hastaların beden imajındaki değişmeler ve hemşirelerin yaklaşım güçlükleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Doğan, O.(1995). *Depresyon etyolojisi, depresyon III. Anadolu psikiyatri günleri*. Trabzon: Trabzon İnkılap Matbaacılık.
- Duygulu, E. (1998). *Kariyer geliştirme ile örgütsel başarı ilişkisi*. Yayınlanmış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal. Bilimler Enstitüsü.
- Erdil, F. ve Elbaş, N. (1996). *Amputasyonlar ve hemşirelik bakımı cerrahi hastalıklar hemşireliği*. Ankara: Kaya Matbaacılık
- Fishel, A.(1998). Nursing management of anxiety and panic. *Nursing Clinics Of North America*, 33 (1),135-151
- Fleming, R.H.(1985). Post Vietnam Syndrome: Neurosis or Sociosis?. *Psychiatry*, (48), 122-139.
- Fomdrun, C.J., Ticky & Devenna.(1984). *Strategic human resource management*. USA: John Willey & Sons Inc..
- Fontana, A. & Rosenheck R..(1994). Traumatic war stressos and psyhiatric symptoms among world war II, Korean, and Vietnam war veterans. *Psychology and Aging*, 9, (1), 27-33.
- Geçtan, E. (1981). *Çağdaş yaşam ve normal dışı davranışlar*. Ankara: Maya Matbaacılık
- George. J. (1989). Mood and absence. *Journal of applied Psychology*. Cilt 3,31 317-324.
- George, J.M. & Jones, G.R.(1996). *Undertanding and managing organizational behaviour*. Addison-Wesley Pub. Comp.

- Goldstein, I.L. & Gilliam, P. (1990). Training system issues in the year 2000. *American Psychologist*, 45
- Gökçe, O. (2001). *İçerik Çözümlemesi*. Konya: Nurol Matbaacılık.
- Gören, G. (2003). *Organizasyonlarda kariyer geliştirmeyi etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Gürgen, F. ve Işıklı, M.(1990). Ekstremité amputasyonlarından sonra gelişen akut psikolojik tepkiler, *XVI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Yayınlar Kitabı*, 2, 333-338
- Harp Akademileri Kanunu, 24. 5. 1989, 3563, Resmi Gazete 31.5. 1989, 20181.
- Harp Akademileri Yönetmeliği, 21044 Sayılı Resmi Gazete, 1991.
- Hautamaki, A. & Coleman, P.G.(2000). Explanation for low prevalence of PTSD among Finnish War Veterans: Social Solidarity and Continued Significance Given to Wartime Sufferings. *Aging and Mental Health*, 5,(2),165-174.
- Hendrix, W.H., Steel,R.P., Leep,T.L.& Summers, T.P. (1991). Development of a stress-related health promotion model. In Handbook on Job Stress. Edited by Perrewe. P.L., *A Special Issue of Journal of Social Behaviour & Personality* . 6.(7).141-162.
- Işık, E. (1996). *Nevrozlar*. Ankara: Kent Matbaası.
- İbicioğlu, H. (2000). Örgütsel bağlılıkta paradigmatik uyumun yeri. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*. 15,14-22.
- İlbars, Z. (2000). *The Structure of Family in Turks*. Germany: Etnologica Balkanica,
- İvgin, H. (1987). Battal Gazi'nin alpliği ve şahsiyeti. *Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu*, 157-159.
- Jarho, L. & Saari, J. (1991). 50 Years of Medical Care for Disabled War Veterans in Finland- Still More Than 20 Years of Work Ahead. *WISMIC Newsletter*, 3, (2), 14-15.
- Kaplan, M. (2001). *Türk edebiyatı üzerinde araştırmalar-3*. İstanbul: Dergah yayınları.

- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (10 ncu Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaynak, T.(1996). *İnsan kaynakları planlaması*. (2. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Dağıtım.
- Kaynak, T.(1988). Personel gereksinmesinin planlanması. *İşletmelerde İnsan Gücü Planlaması Semineri*, Gebze: TÜSSİDE
- Kisbough, D. & Dillingham, T.R. (1995). Amputee soldiers and their return to active duty. *Military Medicine*. 160, 82-84
- Klatt, L.A., Murdick, R.G. & Schuster, F.E.(1985). *Human resource management*. Columbus: Charles E.Merril Publ.Comp..
- Köprülü, M.F ve BARTOLD W.(1963). *İslam medeniyeti tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Lantz, J.& Gregorie, T. (2000). Existensial Psychoterapy with Vietnam Veteran couples:A twenty five year report. *Contemporary Family Therapy*, 19-37.
- Locke, E. A. (1970). Job satisfaction and job performance: A tehoretical analysis. *Organisational behavior and human performance*. 5. 496
- Luthans, F.(1992). *Organizational behaviour*, (6th Edt.), USA: McGraw Hill Inc..
- Luthans, F.(1995). *Organizational behaviour*, (7th Edt.), USA: McGraw Hill Inc..
- Mathıs, R.L.& Jackson, J.H.(1991). *Personel/human resource management*. (6th Edt.), St. Paul: West Publishing Company.
- Mathıs, R.L.& Jackson, J.H.(1994). *Personel/human resource management*. (7th Edt.), NewYork: West Publ.Comp.
- Mathıs, R.L.& Jackson, J.H.(1997). *Human resource management*. (8th Edt.), St Paul:West Publ.Comp..
- Mobley, H.W. (1991). *Intermediate linkages in the relationship between job satisfaction and employee turnover*. Motivation and Work Behaviour, New York. McGraw and Hill.

- Murray, R. & Zentner, J. (1979). Crisis intervention a therapy technique. *Nursing Concepts For Health Promotion*
- Özden, M. C.(2001). *Bireysel kariyer yönetimi*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Özgül, A., Tin, E., Yazıcıoğlu, K. ve Arpacıoğlu, O. (1998). Organ Kayıplı Hastaların Psikolojik Durumları. In Bulut I, Kars Ö, (Eds.). *Sosyal Hizmet Sempozyum Kitabı*. İstanbul: 165-170.
- Özmen, F. ve Sağduyu, A.(1997). Temel sağlık hizmetlerinde depresyon: tanı sorunları ve öneriler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 8 (2),93-101.
- Öztürk, N.(2003). Alp-Erenlerden Anadolu ve Rumeli Gazilerine. *Türk Dünyası ve Tarih Dergisi*, Ocak
- Öztürk, O. (1997). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. (7. Basım). Ankara:Hekimler Yayın Birliği,
- Pitman, R.K. & Altman B. (1989). Prevalence of posttraumatic stress disorder in wounded vietnam veterans. *Am.J.Psychiatry*, 146 (5), 667– 669
- Riceman, J. P.(1982). How to operate a succesful career devolepment program. *Management Review*. 71(5).
- Robbins, S. P.(1989). *Organizational behaviour*. (4th Edt.). Prentice Hall International Inc..
- Rosenheck, R. & Montana, A.(1994). “Long Term sequale of combat in World War 2, Korea and Vietnam’’, in R.J.Ursano,B.G.McCaughey&C.S.Fullerton (Eds.)Individual and Community Responses to Trauma and Disaster: *The Structure of Human Chaos*, New York: Cambridge University Press. 330-359.
- Saraç, C. (2002). Vazife malullüğü kavramı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,4 (2).717-732.
- Sabuncuoğlu, Z. (1995). *Personel yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Sarason, I.G. (1972). *Personality an objective approach*. New York: John Willey & Sons Inc.
- Sencer, M. ve Irmak, Y. (1978). *Toplumbilimlerinde Yöntem*. Ankara: Say Pazarlama.

- Sinici, E., Yıldız, C., Tunay, S., Özkan, H., Altınmakas, M. (2004). Travma Sonrası Stres Bozukluğu Olan Hastalarda Anksiyete Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Act a Orthopaedica et Traumatologica Turcica*, 38(2),145-148.
- Shehan, C.L.(1987). Spouse support and Vietnam veterans adjustment to post traumatic stress disorder. *Family Relations*. (36), 55-60.
- Smith, C. (1987). *Care of the amputee orthopaedic nursing, heinemann nursing* . London:
- Solomon, Z. (1994). PTSD among israeli former prisoners of war and soldiers with combat stress reaction: a longitudinal study. *Am-J_Psychiatry*, 151 (4), 554–559.
- Sungur, M. ve Sürmeli A. (1995). Güneydoğuda görev yapan askeri popülasyonda görülen travma sonrası stres bozukluğu üzerine bir çalışma. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 32 (3), 117-122
- Super, D.E. & Hall, D.T.(1978). Career development: exploration and planning. *Annual Review Of Psychology*. 29.
- Şahin; T. E. (1991). Osmanlı ‘Kayı’ aşiretlerinde; göçebelikten yerleşikliğe geçiş süreci içerisinde meydana gelen bazı temel değişimler. *6’ncı Osmanlı Sempozyumu Bildirileri*. 13-21.
- Şeker, M. (1999). *Fetihlerle Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Tayyar, M.(2005) . *Gizli düşman PTSD, yaralanmış gazi ruhlarını ele geçiriyor*. 31.01.2005 www.gazidergisi.com.
- Tekin, Ş. (1993). Türk dünyasında gaza ve cihad kavramları üzerinde düşünceler I: başlangıçtan Osmanlıların fetret devrine kadar. *Tarih ve Toplum*,19(109),9-18.
- TSK İç Hizmet Kanunu, 4.1.1961, 211 , Resmi Gazete 10.08. 1961, 10703.
- TSK Personel Kanunu, 27.7.1967, 926, Resmi Gazete 10.08.1967,12670.
- Tunç, M. (2000). *Kariyer planlamasının iş tatmini üzerindeki etkilerinin hizmet sektöründeki bir işletmede çalışanlar üzerinde araştırılması*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Marmara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kamu Yönetimi A.B.D. İnsan Kaynakları Yönetim
Bilim Dalı.

Tural, S. (2000). *Bilgelerin yolunda*. Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Uzunçarşılı, İ.H.(1983). *Osmanlı Tarihi, cilt 3, kısım 1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Vahit, S. (1995). *Depresyon biyolojisi , depresyon III. Anadolu psikiyatri günleri*. Trabzon: Trabzon
İnkılap Matbaacılık.

Yeşilkanat, S.(1999). *Olağanüstü hal bölgesinde askerlik görevini yapan ve ekstremitte kaybı
yaşayan malül gazilerin psikososyal tepkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans
tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, F.Y. (2004). *Malül Gazilerin, Gazi ve Gazilik Kavramına Bakışı*. Yayınlanmış yüksek
lisans tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.

Yorbık, Ö., Dikkatli, S. ve Söhmen, T. (2002). Çocuk ve ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu.
T Klin Psikiyatri, 3, 35-44.

Yüksel, Ö. (2000). *İnsan kaynakları yönetimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayını.

MALUL GAZİLERİMİZE SORULAN MÜLAKAT/ANKET SORULARI

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
1	TSK'deki konumuz (statünüz) nedir?	Emekli Göreve Devam Eden Göreve Devam Ettikten Sonra Emekli	
2	Eğitim seviyeniz nedir?	Lise Yüksek Okulu Üniversite Yüksek Lisans Yüksek Lisans Öğrencisi Doktora Öğrencisi	
3	Hangi Okulları bitirdiniz?	Askeri Lise Harp Okulu Sivil Üniversite Açık Öğretim Astsubay Meslek Yüksek Okulu Astsubay Sınıf Okulu (Kıt'a Çvş.luğundan geçenler için)	
4	Medeni Durumunuz?	Evli Bekar Dul Boşanmış	
5	Ne kadar süredir evlisiniz?	1-2 yıl 3 -4 yıl 4-5 yıl 6-7 yıl 8-9 yıl 10-12 yıl 12-14 yıl	
6	Olaydan önce/sonra mı evlendiniz?	Olay Öncesi Olay Sonrası	
7	Çocuk sayısı,	Yok (Yeni evli oldukları için henüz düşünmüyor) Yok (Sağlık problemlerinden dolayı) 1 2 3 4	
8	Çocukların yaşları		
9	Çocukların eğitim seviyeleri	Anaokul İlk öğretim Lise Yüksek Okul Üniversite Yüksek Lisans	

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
10	Eşiniz çalışıyor mu? Nerede?	Evet Hayır	
11	Eşinizin eğitim seviyesi nedir?	Ortaokul Lise Yüksek Okul Üniversite Yüksek Lisans Yüksek Lisans Öğrencisi Doktora Öğrencisi	
12	Ailenizde, sizden başka, takip edilmesi gereken sürekli sağlık problemi olan var mı?	Evet Hayır	
13	İkamet adresiniz neresidir?	Ankara İstanbul İzmir Diğer	
14	İkamet yerinizin seçiminde neleri dikkate aldınız?	Memleketim olması, Ailemin (Anne ve Baba) burada olması GATA'nın bu ilde olması, Hastanelerin burada olması Eşimin ailesinin burada olması, Kara Kuvvetleri ve diğer karargahların burada olması, Üniversitelerin ve Kara Harp Okulunun burada olması İleriye yönelik Çocuğumun Eğitimi İçin İklim Özelliklerinden dolayı Protez firmalarının çoğu bu ilde olması Eşimin iş yeri bu ilde olması İşimin bu ilde olması Eski birliğimin bu ilde olması	
15	İkamet ettiğiniz Konutun özellikleri	Kira Kira (10 Yıl Devlet Tarafından Karşılıyor) Kendi Evim Anne/Babamın evi kira ödemiyorum, Lojman	

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
16	Kimler ile ikamet etmektesiniz?	Yalnız Arkadaş Annem Anne ve Babam Eşim Eşim ve Çocuklarım Çocuklarım Eşim, anne ve babam Eşim, anne ve babam ve çocuklarım Eşim, anne ve çocuklarım Eşim, babam ve çocuklarım Eşim, anne ve babam ve çocuklarım	
17	Ne zaman yaralandınız?	1987-1990 1991 1992 1993 1994 1995 1996 1997 1998 1999 2000 2001 2002 2003 2004	
18	Olayın oluş şekli nasıldı?	Silahlı Çatışma Mayına Etkisi İle Yaralanma Dost ateşi sonucu yaralanma (hafif, ağır silah tesiriyle) İdari Zayıyat	Çatışma (Güvenlik Kuvvetleri İnisyatifinde) Çatışma (BTÖ İnisyatifinde) Baskın (Güvenlik Kuvvetleri İnisyatifinde) Baskın (BTÖ İnisyatifinde) Taciz Pusu (Güvenlik Kuvvetleri İnisyatifinde) Pusu (BTÖ İnisyatifinde) Teröristlerce Döşenen Mayına basma (yaya) Teröristlerce Döşenen Mayına basma (araçla) Mayına Basma (Mayın Tarlası Temizliği Esnasında) Başkası tarafından mayına basılması sonucu Tuzaklama sonucu yaralanma İdari zayıyat (Eğitim esnasında) İdari zayıyat (Kaza kurşunu ile yaralanma) İdari zayıyat (Arazi ve hava şartları)

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
19	Olay esnasındaki rütbeniz?	Teğmen Üsteğmen Yüzbaşı Binbaşı Yarbay Albay Kurmay Yüzbaşı Kurmay Binbaşı Kurmay Yarbay Kurmay Albay Astsubay Çavuş Astsubay Kıdemli Çavuş Astsubay Üstçavuş Astsubay Kıdemli Üst Çavuş Astsubay Başçavuş Astsubay Kıdemli Başçavuş	
20	Emekli olduğunuzdaki / şu anki rütbeniz nedir?	Teğmen Üsteğmen Yüzbaşı Binbaşı Yarbay Albay Kurmay Yüzbaşı Kurmay Binbaşı Kurmay Yarbay Kurmay Albay Astsubay Çavuş Astsubay Kıdemli Çavuş Astsubay Üstçavuş Astsubay Kıdemli Üst Çavuş Astsubay Başçavuş Astsubay Kıdemli Başçavuş	
21	Göreve Döndükten Sonra TSK'da Kaç Yıl Çalıştınız/Çalışıyorsunuz?	0-1 Yıl 2 Yıl 3 Yıl 4 Yıl 5 Yıl 6 Yıl 7 yıl 8 Yıl	
22	Aylık ortalama geliriniz ne kadardır?	1 - 1,5 Milyar TL. 1,5 – 2 Milyar TL. 2 - 2,5 Milyar TL. 2.5 – 3 Milyar TL. 3 – 3,5 Milyar TL. 3,5 – 4 Milyar TL. 4 – 4,,5 Milyar TL.	

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
23	Mal varlıklarınız ve borçlarınız hakkında bilgi verir misiniz? Mal Varlıkları		<p>Hiçbir mal varlığım yoktur.</p> <p>Sadece arabam var (.....Model .....marka)</p> <p>Sadece bir evim var (.....m2 .....muhitte)</p> <p>Bir evim (.....m2 .....muhitte) ve bir arabam var (.....Model .....marka)</p> <p>Bir evim ve iki arabam var.</p> <p>İki evim (....ve....m2 .....ve.....muhitte) ve bir arabam var (.....Model .....marka)</p> <p>..... Nakit</p> <p>Düzenli ödemelerim (kooperatif, eşya taksidi).....</p>
24	Kaçıncı dereceden malul oldunuz?	<p>1 nci derece</p> <p>1 nci derecede bakıma muhtaç</p> <p>2 nci derecede</p> <p>2 nci derecede bakıma muhtaç</p> <p>3 ncü derecede</p> <p>4 ncü derecede</p> <p>5 nci derecede</p> <p>6 nci derecede</p>	
25	Olayın sizin üzerinde yaratmış olduğu fiziksel hasar hakkında bilgi verir misiniz? Gözün Yokluğu		<p>Her iki göz</p> <p>Gözde İleri Derecede Görme Kaybı</p> <p>Her iki göz</p> <p>Kısmi Felç</p> <p>Belden aşağısı</p> <p>Diz Üstü Bacak Kaybı</p> <p>Her ikisi</p> <p>Diz Altı Ayak Kaybı</p> <p>Her ikisi</p> <p>Ayak Parmakları Kaybı (Chopart)</p> <p>Sol Ayak Parmakları</p> <p>Sağ Ayak Parmakları</p> <p>Topuk Kaybı</p> <p>Topuk Kemiği Parçalı Kırığı ve ayak bileği hareket kısıtlılığı</p> <p>Ayak Bileği Hareket Kısıtlılığı</p> <p>Kolun Yokluğu (Dirsek Üstü Ampütasyon)</p> <p>Her ikisi</p> <p>Elin Yokluğu</p> <p>Her ikisi</p> <p>Kaval. Kemiği açık parçalı kırık ameliyatsız ve 2,5 cm kısalık hareket kısıtlılığı</p> <p>Sol dirsek eklemi yok, hareket kısıtlılığı ile omurgasından yaralanma</p> <p>Epilepsi, Hafıza Kaybı, konuşma zorluğu</p> <p>En az bir uzuv kaybı</p> <p>En az iki uzuv kaybı</p> <p>En fazla üç uzuv kaybı var.</p> <p>Uzuv kaybı yok, fonksiyon kaybı var</p> <p>En az bir uzuv kaybı ve fonksiyon kaybı</p>

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
26	Sürekli kullanmak zorunda olduğunuz protez/ortez ve yardımcı malzemeler nelerdir?	Göz Protezi Kafatası kemiği protezi Dirsek protezi El protezi Diz Üstü Bacak Protezi Diz Altı Ayak Protezi Patik Protez Ortopedik Bot Ortopedik Ayakkabı Tabanlık Koltuk Değneği (Tek) Koltuk Değneği (Çift) İşitme Cihazı	
27	Maluliyetinizin, vücudunuzda meydana getirdiği başka rahatsızlıklar var mıdır?	Hayır Evet.	Bel, sırt ve boyun ağrıları Mide rahatsızlığı Aşırı Antibiyotik Kullanımından Böbrek Yetmezliği Var olan diğer uzvumda ağrıların artması Kısa süreli sözlü hafıza kaybı Vücut direncim düştüğü için sık hasta oluyorum Sağ tarafında hissizlik ve kuvvet zayıflığı
28	Herhangi bir nedenle sürekli kullanmak zorunda olduğunuz bir ilaç var mı?	Hayır Evet.	Mide ilaçları Böbrek yetmezliği ile ilgili ilaç Epilepsi ilacı
29	İlk müdahaleden sonra, kesin işlem tarihine kadar hangi hastanenin hangi kliniğinde/kliniklerinde tedavi gördünüz?	GATA Yurt Dışı	Ortopedi Kliniği Plastik Cerrahi Kliniği Genel Cerrahi Kliniği Beyin Cerrahisi Kliniği Nöroloji Kliniği Fizik Tedavi Kliniği Göz Kliniği Uzay hekimliği/su altı hekimliği (Hiperbari tedavisi) Ortopedi Kliniği Plastik Cerrahi Kliniği Göz Kliniği

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
30	Geçirdiğiniz ameliyatlar ve sayıları hakkında bilgi verir misiniz?	Toplam ameliyat sayısı Ortopedi	1 2 3 4 5 6 7-10
		Plastik Cerrahi	1 2 3 4 5 6 7-10
		Genel Cerrahi	1 2 3 4 5
		Beyin Cerrahisi	1 2 3 4 5
31	Emekli olduktan/göreve döndükten şu ana kadar tedavileriniz hakkında bilgi verir misiniz?	Sadece protez yaptırmak için hastaneye gittim. Kesin işlemiden sonra da ameliyatlarım devam etti.	1 ameliyat 2 ameliyat 3 ameliyat 4 ameliyat 5 ameliyat 6 ameliyat 7-10 ameliyat
		Maluliyetim meydana getirdiği rahatsızlıklardan dolayı kısa süreli istirahatlar kullandım. Maluliyetimden dolayı hastaneye hiç gitmedim.	
		Toplam istirahat süresi	
32	Rahatsızlığınızın aile yaşantısındaki etkileri nelerdir? Sizleri neleri yapmaktan alıkoymaktadır?	Çocuklarımı kucağımda uzun süre taşıyamıyorum. Çarşı ve pazara, eşim ile birlikte çıkamıyorum. Evde sürekli bir protezin/değneklerin olması eşimi ve çocuklarımı olumsuz etkilemektedir. Pazar, market çantalarının çoğunu eşim ve çocuklarım taşımak zorunda kalıyor. Maluliyetimin meydana getirdiği pansuman ve hastaneye yatma ve gidip gelmelerden, ailem olumsuz etkilenmektedir. Eşimin hayat düzenini değiştirdi. (çalıştığı için) Ağır ev eşyalarını kaldıramıyorum (taşıyamıyorum) Olumsuz etkilenme yoktur.	

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
33	Rahatsızlığınızın, günlük yaşantınızdaki etkileri nelerdir? Sizi neleri yapmaktan alıkoymaktadır?	<p>Meyilli ve bozuk satırlı yerlerde yürümekte zorlanıyorum. Uzun mesafeli yürüyüşler yapamıyorum. Arabaya muhtaç olduğum için maddi açıdan tasarruf yapamıyorum. Araba kullanamıyorum. Kilo alıyorum. Araba kullanmakta zorlanıyorum. Zıplayamıyorum Koşamıyorum Takım sporları yapamıyorum Hafif tempo ile koşabiliyorum Oturacağım koltuk bel destekli olması gerekiyor Merdiven basamaklarından inerken zorlanıyorum Uzun süre ayakta duramıyorum İlk tanıştığım kişilerle diyalog kurmakta zorlanıyorum. Sabahları ilk yürümede zorlanıyorum Soğuk havalarda rahatsız olan eklemim sızlıyor Olumsuz etkilenme yoktur.</p>	
34	Spor yapıyor musunuz?	<p>İş yoğunluğundan ve rahatsızlığımdan dolayı yapamıyorum Yapmak istiyorum ama tembellikle yapamıyorum Haftada bir iki defa Her gün Hiçbir spor dalını yapamıyorum.</p>	
35	Yapabildiğiniz spor dalları nelerdir?	<p>Yüzme Koşu Yürüme Ağırlık çalışma Okçuluk Bisiklete binme Hafif tempo ile koşu Tenis Voleybol Basketbol Atıcılık Okçuluk Bisiklete binme</p>	
36	Bu sporlar için özel protez/ortez ve yardımcı malzeme kullanıyor musunuz?	<p>Hayır Evet</p>	

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
37	Emekli olduktan / göreve tekrardan geri döndükten sonra hangi ekonomik ve sosyal hakları kullandınız?	<p>Nakdi tazminat OYAK tazminatı Sosyal Dayanışma Sandığı yardımı Emlak bankası toplu konut kredisi Kira yardımı Tütün ve alkol ürünlerinin satışlarından pay verilmesi Meskende tüketilen elektrik enerjisinde indirim Vergi indirimi Okullara öncelikli alınma, Çocuklara eğitim yardımı Çocuklarının özel okullarda okutulması Gazi kimlik kartı Toplu taşıma araçlarından ücretsiz/indirimli yararlanma Ayvalık dinlenme kampından istifade TSK'de göreve devam edilmesi, Kendisinin veya bir yakınının işe yerleştirilmesi</p>	
38	GATA Askeri Hastanesinden almış olduğunuz "TSK'de Görev Yapamaz" kesin işlem sağlık raporu kararını aldığınızdaki hislerinizi aktarır mısınız?	<p>Hiçbir şey hissetmedim Tedavim devam ettiği için hiçbir şey hissedemedim. Kendimi boşlukta hissettim. Göreve dönmek için hemen dilekçe verdim Diğer</p>	
39	Emeklilik / Göreve dönme kararının akılcı, rasyonel olduğuna inanıyor musunuz?	<p>Evet Hayır Kararsız</p>	
EMEKLİ OLAN / GÖREVE DÖNÜP EMEKLİ OLAN PERSONELE SORULACAK SORULAR			
40	Emekli olma nedenlerini önem sırasına nasıl dizersiniz?	<p>Emekli olanlara sağlanan hakların cazibesi TSK'de görev yapmayı istememem. Sağlık durumum TSK'da etkili görev yapmama engel teşkil edeceği düşüncesi Sivil ortamda daha iyi bir iş bulabilme düşüncesi TSK'da mesleki açıdan gelecek görememem Emekli olmak istedim ve ayrıldım Görev yerindeki arkadaş çevresinin değişmesi Diğer</p>	
41	Göreve devam personele, emekli olanlara sağlanan haklar verilmiş olsa idi, emekli olmayı düşünür müydünüz?	<p>Evet Hayır</p>	

GÖREVE DÖNÜP EMEKLİ OLANLAR İLE GÖREVE DEVAM EDEN PERSONELE SORULACAK SORULAR			
Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
42	Tekrardan göreve dönme nedenlerini önem sırasına nasıl dizersiniz?	<p>Genç yaşta yaralanmış olmak Askerlik mesleğini çok sevmem İstediğimiz ilde ve karargahlarda görevlendirileceğimizden dolayı Üniformasız evlenemeyeceğim korkusu Toplumda itibarımın devam ettirme isteği Emekli olma hakkım zaten vardı, göreve döndükten sonra yapamaz isem emekli olurum düşüncesi Sivil hayatta meşgul olabileceğim bir işin olmaması Diğer</p>	
GÖREVE DEVAM EDEN PERSONELE SORULACAK SORULAR			
43	Emekli olmayı düşünüyor musunuz? Neden?	<p>Evet</p> <p>Hayır</p>	<p>Emekliliğin getireceği maddi haklardan istifade etmek Meslekte kariyerimi geliştiremeyeceğim düşüncesi Sağlığım mesleği yapmamı engellemektedir. Albay rütbesine gelmeden, sivil hayatta düzenimi kurmak istiyorum. İş tatminsizliği Diğer</p> <p>Mesleğimde daha iyi yerlere gelebileceğimi düşünüyorum. Askerlik mesleğini sevmem Sivilde herhangi bir işte çalışamama korkusu Diğer</p>
44	Atandırıldığınız görev yerleri/iş yerleri ve süreleri hakkında bilgi verir misiniz?	<p>Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel</p> <p>Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar</p>	<p>Genkur. Bşk.lığı Karargahı MSB Karargahı Kara Kuvvetleri Karargahı EDOK K.lığı Karargahı 4 ncü Kor. K.lığı Karargahı Kara Harp Okulu Karargahı Harp Akademileri Komutanlığı GATA Karargahı Astsubay Hazırlama Okulu TSK Rehabilitasyon Merkezi Diğer</p> <p>ASELSAN ROKETSAN OYAK Ankara Belediyesi Özel Sektör Üniversite</p>

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
45	Görev/ iş yerinizi kendiniz mi seçtiniz?	Evet Hayır	
46	45 nci soruya cevabınız evet ise, görev/ iş yerinizi seçme nedenleriniz nelerdir?	Daha sivil, daha rahat bir çalışma ortamı göründü. Silahlı Kuvvetlerde neresi iyi bir görev yeridir bilmediğim için, görev yerinin ismi bana daha bildik geldi. Ana karargahta görev yapma isteği Diğer	
47	Atandırıldığınız görev yerleri/iş yerlerine uygun tecrübe ve bilgiye sahip olduğunuza inanıyor musunuz?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel Evet Hayır Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar Evet Hayır	
48	Mesleki yeterliliğinizi geliştirecek, atandırıldığınız yere göre meslek içi/dışı eğitim aldınız mı?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel Evet Hayır Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar Evet Hayır	
49	Mesleki açıdan amirleriniz tarafından eğitildiniz mi?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel Evet Hayır Kısmen Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar Evet Hayır Kısmen	
50	Görev/ iş esnasında aldığınız eğitimler ve kursların, mesleki performansınız üzerindeki etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel Herhangi bir etkisi olmadı Olumlu etkileri oldu Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar Herhangi bir etkisi olmadı Olumlu etkileri oldu	
51	Göreve döndükten sonra mesleki kariyerinizi geliştiren hangi imkanlardan yararlandınız / elde ettiniz?	Yurt dışı inceleme ve tetkik gezisi Yabancı dil kursu, Yüksek lisans eğitimi Doktora eğitimi, Harp Akademileri eğitimi, Yurt dışı geçici görev (6 aylık), Yurt dışı daimi görev, Kısa süreli kurslar. (Bilgisayar kursu)	

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
52	Görev / İş yeriniz sağlığınıza uygun bir yer olduğunu düşünüyor musunuz?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel	Evet Hayır
		Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar	Evet Hayır
53	Görev / İş yerinizde fiziksel olarak zorlanıyor musunuz?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel	Evet Hayır Kısmen
		Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar	Evet Hayır Kısmen
54	Amirlerinizin, maluliyetiniz ve fiziksel imkan kabiliyetleriniz hakkında bilgi sahibi olduğuna inanıyor musunuz?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel	Evet Hayır
		Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar	Evet Hayır
55	Maluliyetiniz ve fiziksel imkan kabiliyetleriniz hakkında amirleriniz ile iletişimde bulundunuz mu?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel	Evet Hayır
		Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar	Evet Hayır
56	Tepkileri hakkında bilgi verir misiniz?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel	Normal karşıladılar Önce sağlık sonra iş dediler. Duygulandılar, acıdılar ve üzüldüler Benden gururlandılar ve destek sözü verdiler Diğer
		Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar	Normal karşıladılar Duygulandılar, acıdılar ve üzüldüler Benden gururlandılar ve destek sözü verdiler Diğer
57	Amirleriniz, görev dağıtımında maluliyetinizi, fiziksel imkan kabiliyetinizi dikkate alıyor mu?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel	Evet Hayır Kısmen
		Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar	Evet Hayır Kısmen

Kod	Sorular	Cevaplar	Alt cevaplar
58	Amirlerinizin size karşı tutumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?	Göreve Devam Edenler ve Göreve Dönüp Emekli Olan Personel Korumacı Adil Baskıcı Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar Korumacı Adil Baskıcı	
59	Sizin seçmiş olduğunuz kariyer planlaması hakkında bilgi verir misiniz?	Göreve Devam Edenler Kariyer planlamam yok. Kurmay olmak KOMKARSU eğitimi almak Yüksek Lisans Eğitimi Almak Doktora Eğitimi Almak Doktora Eğitiminden sonra ayrılmak ve bir üniversitede görev almak. Göreve Dönüp Emekli Olanlar ve Hemen Emekli Olanlar Yüksek Lisans Eğitimi Almak Doktora Eğitimi Almak Diğer	
60	Şu anki halinizle, bu olayın başımıza gelmemiş olması durumunu, mesleki kariyeriniz açısından kıyasladığımızda kazanımlarınız ve kaybettikleriniz nelerdir?	Kazandıklarım Hiçbir kazancım yoktur. Tayin olmadan, istediğimiz yerde görev yapmak. Kaybettiklerim Kurmay ve belki de paşa olabilirdim. Askeri hakim olamamak Yurt dışı daimi görevlere gidememek Kıt'a Komutanlığı yapamamak Diğer	
61	Olay öncesi ve sonrasını kıyasladığımızda sizde nasıl bir değişiklik gözlemliyorsunuz?	İçine kapanık, Saldırgan, Sinirli Çaresiz, Sabırsız Karamsar. Değişiklik yok Daha olgun hissettim. Diğer	